

წმინდა აღმსარებელი ამბროსი
(ხელაია) კომუნისტური
მართლმსაჯულების წინაშე

კრებული შეადგინა, წინასიტყვაობა და
კომენტარები დაურთო
დინარა დარსალიამ

**СВЯТОЙ ИСПОВЕДНИК АМВРОСИЙ
(ХЕЛАЯ) ПЕРЕД
КОММУНИСТИЧЕСКИМ
ПРАВОСУДИЕМ**

Сборник составила, предисловием и комментариями
снабдила Динара Дарсалия

**იბეჭდება მისი მაღალყოვლადუსამღვდელოესობის
ჭყონდიდელი მიტროპოლიტის
პეტრეს (ცაავა) ლოცვა-კურთხევით.
Печатается с благославения Его Высокопреосвященства
Чкондидского митрополита Петра (Цаава).**

სარედაქციო საბჭო:

Редакционный совет:

ჯემალ გამახარია (რედაქტორი), დაზმირ ჯოჯუა, დინარა დარსალია,
ნანა კვარაცხელია, დავით დარასელია.

Джемал Гамахария (редактор), Дазмир Джоджуа, Динара Дарсалия, Нана
Кварацхелия, Давид Дараселия.

კრებულში შეტანილია გაზეთებში „კომუნისტი“, „მუშა“ და „რაბ-
ონია პრავდა“ გამოქვეყნებული მასალები სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქის წმინდა აღმსარებელი ამბროსისა (ხელია) და
საკათოლიკოსო საბჭოს სხვა წევრების თუ თანამშრომლების წინააღმ-
დეგ 1924 წლის 10-19 მარტს გამართული ე.წ. სასამართლოს შესახებ.

В сборник включены материалы, опубликованные в газетах «Комунисти»,
«Муша» и «Рабочая Правда» о состоявшемся 10-19 марта 1924 года т.н.
судебном процессе против Католикоса-Патриарха Всея Грузии Святого
Исповедника Амвросия (Хелая) и других членов (а так же сотрудников)
Католикосского Совета.

წინასიტყვაობა

შესრულდა 150 წელიწადი წმ. აღმსარებელი ამბროსის (ერისკაცობაში ბესარიონ ხელაია) დაბადებიდან. ამ უდიდესი სასულიერო და საზოგადო მოღვაწის, მეცნიერისა და პუბლიცისტის ბიოგრაფიის, ქართული ეკლესიისა და სახელმწიფოს წინაშე მისი უზარმაზარი დამსახურების საფუძვლიანი შესწავლა, ვითარებათა გამო, მხოლოდ ბოლო წლებში დაიწყო (ჯ. გამახარია, ს. ვარდოსანიძე, ნ. პაპუაშვილი და ა. შ.). ამ მიმართულებით შემდგომში კიდევ უფრო მეტი იქნება გასაკეთებელი, რათა ამბროსი ხელაიას ღვაწლი სამშობლოს წინაშე ღრმად და ყოველმხრივ იქნეს შესწავლილი. უაღრესად საინტერესოა მისი მონამებრივი ცხოვრების ნებისმიერი პერიოდი, მაგრამ განსაკუთრებულ ყურადღებას კათოლიკოს-პატრიარქის რანგში საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლის, საოკუპაციო ორგანოების მიერ უწმინდესი და უნეტარესი ამბროსის დევნისა და გასამართლების პერიოდი, კომუნისტურ სასამართლოზე გამოჩენილი ზეადამიანური სიმტკიცე, მოთმინება და თავდადება იმსახურებს. სწორედ ამ თემას ეძღვნება წინამდებარე კრებული.

ილორის წმინდა გიორგის ეკლესიის მღვდლის ზოსიმე ხელაიას ოჯახში 1861 წლის 7 (19) ოქტომბერს უფროსი ვაჟიშვილი ბესარიონი დაიბადა. ახალშობილი რეგისტრირებულია სოფ. ინჩხურის (მდებარეობს მარტვილთან) წმ. გიორგის ეკლესიის სამეტრიკო წიგნში (წმ. აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი. თბ., 2006, გვ.122, 123). სწორედ სოფ. ინჩხურიდან XIXს. 30-40-იანი წლების მიჯნაზე სამურზაყანოში ჩამოვიდა წმ. ამბროსის ბაბუა მღვდელი დავით გაბრიელის ძე ხელაია და თავის უმცროს ძმასთან – ეგნატესთან ერთად მისიონერობდა აფხაზეთში. სასულიერო პირები გახდნენ დავითის შვილებიც - ვასილი (გარდაიცვალა 1851 წელს) და ბესარიონის მამა – ზოსიმე. ეს უკანასკნელი 1860-1895 წლებში ილორის წმ. გიორგის ეკლესიის მღვდელი იყო. წინაპრების გზას დაადგა ბესარიონ ხელაიაც. ოჩამჩირის სამრევ-

ლო სკოლის დამთავრების შემდეგ (1872წ.) თავის უმცროს ძმასთან – გიორგისთან ერთად სწავლა მარტვილის სასულიერო სასწავლებელში (1872-1879წ.წ.) გააგრძელა; 1879 წელს ძმები, თბილისის სასულიერო სემინარიაში ჩაირიცხნენ (1881წ. აპრილში გიორგი გარდაიცვალა). 1885 წელს ბესარიონმა წარჩინებით (სტუდენტის ხარისხით) დაამთავრა სემინარია, სადაც მიიღო საფუძვლიანი განათლება, ეზიარა ქართული ეროვნულ – გამათავისუფლებელი მოძრაობის, დიდი ილიას იდეებს.

სწავლას მონყურებულმა ახალგაზრდა ბესარიონმა ოჯახური პირობების გამო ვერ აისრულა ოცნება საუნივერსიტეტო განათლების მიღების თაობაზე. დაახლოებით 1887წ. დასაწყისში ის დაქორწინდა თანასოფლელ ელიზავეტა (კესარია) მერჭულეზე (ცნობილი მისიონერის რომანოზ მერჭულეს შვილიშვილი). იმავე წლის 25 მარტს სოხუმის საკათედრო ტაძრის დიაკვნად, 19 აპრილს კი დაბა დახოვსკოეს (სოჭის) მიქაელ მთავარანგელოზის ეკლესიის მღვდლად ეკურთხა. ბესარიონს და ელიზავეტას სოჭში სამი შვილი შეეძინათ – ანდრია (1889 წელს რამდენიმე თვისა გარდაიცვალა), ნინა და ალექსანდრე. 1892 წლის 29 სექტემბრიდან ბესარიონ ხელაია სოხუმის საკათედრო ტაძრის მღვდელია, იმავე წლის 11 ოქტომბერს სოხუმის ეპარქიის საეკლესიო-არქეოლოგიური კომისიის წევრად და ხაზინადარად დაინიშნა. 1892 წ. 20 ოქტომბერს ბესარიონი გუდაუთის უბნის მთავარუხუცესი (ბლალოჩინი) გახდა. ამ საპასუხისმგებლო თანამდებობაზე 1893 წ. 17 ივნისამდე იმსახურა, როცა ის სოხუმის საკათედრო ტაძრის კანდელაკად დანიშნეს. იმავდროულად დავრდომილ სასულიერო პირთა სამზრუნველოს წევრისა და ხაზინადარის, აგრეთვე ეპარქიის სარევიზიო კომისიის მუდმივი წევრის მოვალეობებიც დაეკისრა. 1894 წლის 26 აპრილიდან სოხუმის მთიელთა სკოლაში სჯულისკანონს ასწავლიდა, იმავე წლის 26 აგვისტოს სოხუმის საეპარქიო საეკლესიო საძმოსა და მის შემადგენლობაში შემავალი საეპარქიო სასწავლო საბჭოს წევრად და საქმისმწარმოებლად, აგრეთვე კავკასიაში მართლმადიდებელი ქრისტიანობის აღმდგენი საზოგადოების დაქვემ-

დებარებაში მყოფი სოხუმის, ახალი ათონისა და ლიხნის საეკლესიო – სამრევლო სკოლების ზედამხედველად დაინიშნა. 1895წ. 17 აპრილიდან სამღვდლო და სადიაკვნო კანდიდატების გამომცდელი კომისიის წევრიც იყო.

თავისი საქმიანობით, სათნო საქციელით ბესარიონ ხელაიამ მრევლის დიდი სიყვარული და საეპარქიო მთავრობის ყურადღება დაიმსახურა. სოხუმის კათედრაზე ეპისკოპოს არსენის (იზოტოვი) დანიშვნის შემდეგ (1895წ. 2 თებერვალი-1905წ. 26 მარტი) ვითარება რადიკალურად შეიცვალა. XIX ს. 80-იანი წლების შუახანებიდან მიზანმიმართულად წარმოებულმა რუსიფიკატორულმა პოლიტიკამ ამ მღვდელმთავრის ხელში უკიდურესად მახინჯი ფორმები მიიღო. ქართულ ენაზე ღვთისმსახურება და სწავლება აიკრძალა. ამის გამო პატრიოტი ქართველი მღვდელი ბესარიონ ხელაია და შოვინისტი რუსი ეპისკოპოსი არსენი ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ. 1895წ. სააღდგომო ლიტურგიაზე არსენ იზოტოვმა სოხუმის საკათედრო ტაძრის კანდელაკს ბესარიონ ხელაიას ბიბლიის ქართულ ენაზე წაკითხვა აუკრძალა მაშინ, როდესაც იგი ბერძნულ და მკვდარ ლათინურ ენებზეც კი წაკითხეს. „აქ საქართველო არ არის“, -ასეთი ყოფილა რუსი მღვდელმთავრის „არგუმენტი“. საკადრისი პასუხი გაუცია მისთვის ბესარიონ ხელაიას: „აქ საქართველოა და არა რუსეთი და წირვა-ლოცვაც ქართულად უნდა იყვესო“ (დინარა დარსალია. „აქ საქართველოა“. წმ. ამბროსი აღმსარებლის მოღვაწეობა აფხაზეთში. – საპატრიარქოს უწყებანი, 2010, 11, გვ. 12-14). ბესარიონ ხელაია იყო აქტიური წევრი ჟანდარმთა მიერ „ქართულ პარტიად“ მონათლული პატრიოტული დაჯგუფებისა, რომელიც ორგანიზებულ წინააღმდეგობას უწევდა ხელისუფლების ასიმილატორულ პოლიტიკას აფხაზეთში. ქუთაისის გუბერნიის ჟანდარმთა სამმართველომ აღნიშნული დაჯგუფების წინააღმდეგ საქმეც აღძრა. მასში აქტიურად ფიგურირებდა ბესარიონ ხელაიას სახელი.

საერო და სასულიერო ხელისუფალთა მხრიდან დევნას თან დაერთო ოჯახური ტრაგედიაც. 1896 წელს ბესარიონს მეუღლე

გარდაეცვალა, რამაც ის იძულებული გახადა სამსახურთან და აქტიურ საზოგადოებრივ საქმიანობასთან ერთად მეტი ყურადღება დაეთმო დაობლებული მცირეწლოვანი შვილების, მათ შორის 1895 წ. დაბადებული ანას აღზრდისთვის. რთული ოჯახური პირობების მიუხედავად, ბესარიონმა სოხუმის ეპარქია დატოვა და 1897წ. ნოემბრიდან გააგრძელა სწავლა ყაზანის სასულიერო აკადემიაში. მეორე კურსის სტუდენტი იყო იგი, როდესაც პირველად გაილაშქრა სამურზაყანოსა და მთლიანად აფხაზეთის ისტორიის ფალსიფიკაციის წინააღმდეგ. ამ მხრივ ძალიან საინტერესოა გაზეთში „ჩერნომორსკი ვესტნიკ“ 1899 წლის 6 მაისს და 17-19 ივნისს ბესარიონ ხელაიას მიერ „სამურზაყანოელი“-ის ფესვდონიმიტ გამოქვეყნებული წერილები „სამურზაყანოელის ხმა“ და „პასუხი ბ-ნ მაჭავარიანს“ (წმ. აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი, გვ.422-439). 1900 წლის 11 თებერვალს ბესარიონი ბერად აღიკვეცა ამბროსის სახელით. იმავე წლიდან შეუდგა იგი მუშაობას საკანდიდატო დისერტაციაზე, რომლის თემა იყო: „ქრისტიანობის ბრძოლა მაჰმადიანობასთან საქართველოში.“ ავტორის მიზანს წარმოადგენდა ქართული ეკლესიის ისტორიული დამსახურების წარმოჩენა უძველესი დროიდან XIX ს. დასაწყისამდე – ავტოკეფალიის გაუქმებამდე. 1901 წლის ივნისში მღვდელმონაზონმა ამბროსიმ ყაზანის სასულიერო აკადემია ღვთისმეტყველების კანდიდატის ხარისხით დაამთავრა და თბილისში დაბრუნდა. საქართველოს ეგზარქოსმა ფლაბიანემ (გოროდეცკი) იგი თბილისის ფერისცვალების მონასტერში შტატგარეშე გაამწესა (15 ოქტომბერი), 1901წ. 11 დეკემბერს კი მის დროებით მმართველად დააწინაურა. უწმინდესი სინოდის 1902 წლის 29 იანვრის გადაწყვეტილებით, მამა ამბროსი იმერეთის ეპარქიის ჭელიშის მონასტრის წინამძღვრად დაინიშნა არქიმანდრიტის ხარისხში აყვანით (მამა ამბროსი არქიმანდრიტის ხარისხში 1902 წ. 3 მარტს აიყვანეს). ამბროსი ხელაიას წინამძღვრობით ჭელიშის მონასტერი აღორძინების გზას დაადგა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ახალი წინამძღვრის დამსახურება

მონასტერში, ასევე რაჭა-ლეჩხუმის რეგიონის სხვა ტაძრებში ისტორიული ხელნაწერების მოძიების საქმეში. მან აღმოაჩინა და 1909წ. გამოსცა „ქართლის მოქცევის“ მანამდე უცნობი ვარიანტი, რომელიც XIV საუკუნით თარიღდება. ავტორის წყალობით, ისტორიოგრაფიაში იგი ცნობილია ჭელიშური ვარიანტის სახელწოდებით (ძველი საქართველო, ტ.1. ე. თაყაიშვილის რედაქტორობით. ტფილისი, 1909, განყოფილება II, გვ. 1-29). რაჭა-ლეჩხუმში აღმოჩენილი მასალების საფუძველზე მოგვიანებით (1915-1917 წლებში) მამა ამბროსიმ ჟურნალებში „განთიადი“ (1915, 2, 3, 10) და „ცხოვრება“ (1915, 2-3, 1916, 1, 4, 5, 9, 10, 15, 17-18, 1917,1) დაბეჭდა წერილების სერია სახელწოდებით „მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში.“

ამბროსი ხელაია პოულობდა დროს, რათა მშობლიურ აფხაზეთშიც ხშირად ჩასულიყო და იქ მოღვაწე პატრიოტებთან ერთად წინაღობა მოვიწოდებდა შოვინისტებს. როდესაც ამის შესახებ ცნობილი გახდა ეგზარქოს ალექსისთვის (ოპოკვი), ამ უკანასკნელის მეშვეობით კი უწმინდესი სინოდის ობერპროკურორ კ. პობედონოსცევისთვის (წმ. აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი, გვ. 151), არქიმანდრიტი ამბროსი საქართველოდან გაასახლეს – 1903 წლის 6 სექტემბერს იგი დონის ეპარქიის უსტ.-მედვედიცკაიას სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად „დაანინაურეს“. აქ მან სულ მალე პედაგოგებისა და მოსწავლეების დიდი სიყვარული დაიმსახურა. 1905 წლის 6 მაისს ქართველი ზედამხედველი წმ. ანას მეორე ხარისხის ორდენითაც დაჯილდოვდა.

რუსეთის პირველმა დემოკრატიულმა რევოლუციამ (1905-1907წწ.) რამდენადმე შეცვალა ვითარება მთელს იმპერიაში, მათ შორის საქართველოში. დევნილ მამულიშვილებს ეპ. კირიონს, არქიმანდრიტ ამბროსის სამშობლოში დაბრუნების შანსი მიეცათ და ეს შანსი მათ გამოიყენეს. იმერეთის ეპისკოპოს ლეონიდეს (ოქროპირიძე) შუამდგომლობით, საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის მხარდაჭერით, დონის საეპარქიო მთავრობის თანხმობითა და უწმინდესი სინოდის 1905 წ. 24 ნოემბრის ბრ-

ძანებით, ამბროსი ხელაია საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის წევრად და იოანე ნათლისმცემლის მონასტრის წინამძღვრად დაინიშნა. სამშობლოში დაბრუნებისთანავე იგი აქტიურად ჩაერთო ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისათვის ფართოდ გაშლილ ბრძოლაში. დღემდე არ დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა საქართველოში ახლად დაბრუნებული ამბროსის ბრწყინვალე პუბლიცისტურ ნაშრომს „პო პოვოდუ სტატიი გოლოს იზ სუხუმა“ (სტატიისა გამო „ხმა სოხუმიდან“). იგი დაწერილია ცნობილი შოვინისტის იოანე ვოსტორგოვის წინააღმდეგ, რომელმაც გაზეთ „კოლოკოლ“-ში (1906, 45) გააპროტესტა 1906 წლის 3 თებერვალს ეპისკოპოს კირიონის სოხუმის კათედრაზე დანიშვნა. ეს ფაქტი ოსტატურად გამოიყენა ამბროსი ხელაიამ, მკაცრად გააკრიტიკა რა რუსეთის საეკლესიო და საერო მთავრობის პოლიტიკა საქართველოს მიმართ. ცნობილი საზოგადო მოღვაწე რაფიელ ივანიცკი (ინგილო) აღნიშნავდა, რომ მამა ამბროსი არ იყო ცალმხრივი საეკლესიო მოღვაწე, ის „თვალსაჩინო პოლიტიკურ ინტერესსაც იჩენდა, განსაკუთრებით ეს შესახებ საქართველოს საქმეთა. მთელი მისი ცხოვრება ამ ორი მცნების („ეკლესია“, „საქართველო“-დ.დ.) მქონე იყო და ეს მას ისე შესისხლხორცებული ჰქონდა, რომ მას არასოდეს უგვრძნია ჰაზრთა და გრძობათა დაორება. ჯერ კიდევ ამ საუკუნის დასაწყისში ის – მაშინ უბრალო არქიმანდრიტი – გვევლინება ფიგურად, რომლის ირგვლივ თავს იყრის მთელი მოწინავე და განათლებული ქართველი სამღვდელთა“ (დამოუკიდებელი საქართველო, 1927, მაისი, 17).

იმავედროულად მამა ამბროსი კეთილსინდისიერად და მონდომებით ასრულებდა თავის სამსახურებრივ მოვალეობას სინოდალურ კანტორაში და ეგზარქოს ნიკონის (სოფიისკი) სხვადასხვა დავალებებს. 1906 წ. 3 მარტიდან დავრდომილ სასულიერო პირთა საეპარქიო სამზრუნველოს თავმჯდომარედ, იმავე წლის 9 მაისს – საქართველოს ეპარქიის საეკლესიო მუზეუმის კომიტეტის წევრად და თავმჯდომარის (ეპისკოპოსი პეტრე კონჭოშვილი) თანაშემწედ (მოადგილედ), 10 სექტემბერს – სამღვდელთა, სადიაკვნო და სამედავითნეო კანდიდატთა გა-

მომცდელი კომისიის წევრად დაინიშნა.

1907წ. 22 მარტს საქართველო-იმერეთის სინოდალურმა კანტორამ ამბროსი ხელაიას ინიციატივით მიიღო გადაწყვეტილება საეგზარქოსოს ეკლესიებისთვის ბლანკების, სამეტრიკო წიგნების და სხვა დოკუმენტაციის ქართულ ენაზე დამზადების შესახებ; იმავე წლის იანვრიდან მამა ამბროსის დაევალა სინოდალური კანტორის ფულად ნაწილზე ზედამხედველობა. იგი იყო იმ კომისიის წევრი, რომელსაც უწმ. სინოდის 1907 წ. 29 სექტემბრისა და საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის 1907 წ. 5 ნოემბრის გადაწყვეტილებებით, ქართულ ენაზე საღვთისმეტყველო წიგნების გამოცემა ევალებოდა. 1907წ. 29 ოქტომბერს მამა ამბროსი მცხეთის საპატრიარქო ტაძრის აღმდგენი კომიტეტის წევრადაც ინიშნება.

1908 წლის 28 მაისს ოფიციალურად დღემდე დაუდგენელი თავდამსხმელის მიერ ცეცხლსასროლი იარაღიდან მიყენებული ჭრილობების შედეგად ეგზარქოსი ნიკონი გარდაიცვალა. ტერორისტული აქტის მომზადებასა და განხორციელებაში „ინტელექტუალურ დამნაშავეებად“ ხელისუფლებამ ავტოკეფალიისთვის მებრძოლი ქართული სამღვდელოება გამოაცხადა. „დამნაშავეთა“ შორის არქიმანდრიტი ამბროსიც აღმოჩნდა, როგორც ეს „დაადგინეს“ თბილისის საოლქო სასამართლომ და უწმინდესი სინოდის მიერ საქართველოში მოვლინებულმა სპეციალურმა კომისიამ ვ. იაკვევიჩის თავმჯდომარეობით. აღნიშნული კომისიის მიერ ჩატარებული რევიზიის მასალების საფუძველზე უწმინდესმა სინოდმა 1908 წ. 22 დეკემბერს მიიღო შემდეგი გადაწყვეტილება: „საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის წევრი არქიმანდრიტი ამბროსი კანტორის წევრისა და იოანე ნათლისმცემლის მონასტრის წინამძღვრის თანამდებობიდან დათხოვნის შემდეგ გადაყვანილ იქნას რიაზანის სამების მონასტრის ძმების რიგებში რიაზანის ყოვლადსამღვდელოს ეპისკოპოს ნიკოდიმის განსაკუთრებული ზედამხედველობის ქვეშ და საგანგებო განკარგულებამდე ღვთისმსახურების უფლების აკრძალვით“ (საპატრიარქოს არქივი, აღწ. 2. ს. 539, ფ. 143). 1909 წლის

22 იანვარს თბილისის სამღვდელოება და საზოგადოება გულთბილად გამოეთხოვა რიაზანში გადასახლებულ თავის საყვარელ მოძღვარს. ხალხი ტიროდა, – ნერდა გაზეთი „ზაკავკაზსკოე ობოზრენიე“ 1909წ. 25 იანვარს. გაზეთის აზრით, ასეთი გაცილება „მხოლოდ ცოტაოდენ რჩეულთა ხვედრია.“ უფლებააყრილი ამბროსი ხელაია რიაზანის სამების მონასტერში თითქმის ერთი წელიწადი იმყოფებოდა. მისი საქმის გამოძიებამ, რომელსაც რუსეთის იუსტიციის მინისტრი 1906-1915 წლებში. შეგლოვიტოვი ხელმძღვანელობდა, ამბროსი ხელაიას დანაშაული ვერ დაადასტურა. 1909 წლის ბოლოსთვის მოხდა მისი რეაბილიტაცია, მაგრამ სამშობლოში დაბრუნების უფლების გარეშე. უწმინდესმა სინოდმა თავისი 1910 წლის 4 თებერვლის გადაწყვეტილებით, ამბროსი ხელაია სტარაია რუსას ფერისცვალების მონასტრის (ნოვგოროდის ეპარქია) წინამძღვრად დანიშნა. სულ მალე (1910 წ. 24 დეკემბერს) იგი ნოვგოროდის ეპარქიის მონასტრების მთავარხუცესი (ბლალოჩინი) გახდა. ამბროსი ხელაიას მრავალგზისი მცდელობა, დაბრუნებულიყო სამშობლოში, უშედეგოდ დასრულდა. იგი ჩვეული პასუხისმგებლობითა და მონდომებით ასრულებდა თავის სამსახურებრივ მოვალეობას, მაგრამ მისთვის მთავარი მაინც საქართველოსა და მისი ერთ-ერთი რეგიონის – აფხაზეთის პრობლემები იყო. 1912-1917 წლებში (სამშობლოში დაბრუნებამდე) ამბროსი ხელაიამ, გარდა ზემოხსენებული „მოგზაურობისა რაჭა-ლეჩხუმში“, გამოაქვეყნა სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილების მთელი სერია. მათი უმეტესობა რუსეთის იმპერიის ერთ-ერთ მთავარ გაზეთ „პეტროგრადსკიე ვედომოსტ“-ში, აგრეთვე გაზეთ „ზაკავკაზიე“-ში დაიბეჭდა (იხ. მათ შესახებ; წმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150-ე წლისთავისთვის, ნაწილი II; ჯ. გამახარია, დ. დარსალია. წმინდა აღმსარებელი ამბროსი აფხაზეთში ქართველთა გარუსების პოლიტიკის წინააღმდეგ.– ახალგაზრდობა, 2009, 3, გვ. 9-12; ჯ. გამახარია. წმ. აღმსარებელი ამბროსის წერილი „სოხუმის ეპარქიის შესახებ“. – რელიგიის ისტორიის საკითხები, I. თბ., 2010, გვ. 219-247; დ. დარსალია. ამბროსი აღმსარებლის უცნობი წერილები საქართველოში სასული-

ერო განათლების შესახებ.-საპატრიარქოს უწყებანი, 2011, 24-30 მარტი, 12, გვ.8-12 და ა.შ.). წერილები ეხება აფხაზეთის პრობლემატიკას, საეგზარქოსოში სასულიერო განათლების საკითხებს, ქართული ეკლესიის მდგომარეობას, მისი ავტოკეფალიის აღდგენის კანონიკურობისა და სამართლიანობის დამტკიცებას, სხვა საჭირობო საკითხებს.

1917 წლის თებერვლის დემოკრატიულმა რევოლუციამ რუსეთი დროებით ევროპის ერთ-ერთ ყველაზე თავისუფალ სახელმწიფოდ აქცია. ამბროსი ხელაიას სამშობლოში დაბრუნების საშუალება მიეცა. 1917 წლის აპრილ-მაისში იგი თბილისში შვებულებით იმყოფებოდა და აქტიურად მონაწილეობდა 12 (25) მარტს ავტოკეფალია აღდგენილი ქართული ეკლესიის დროებითი გამგეობის მუშაობაში. იმავე წლის ზაფხულში ეპისკოპოს ანტონ გიორგაძესთან და დეკანოზ კალისტრატე ცინცაძესთან ერთად ქართული ეკლესიის სახელით მოლაპარაკებას აწარმოებდა რუსეთის დროებით მთავრობასთან და უწმ. სინოდის მესვეურებთან. 1917 წლის აგვისტოს დასაწყისში ამბროსი ხელაია სამუდამოდ დაბრუნდა საქართველოში.

იმ პერიოდში ქართული ეკლესია I კრებისთვის და კათოლიკოს პატრიარქის არჩევნებისთვის ემზადებოდა. პირველი იერარქის თანამდებობაზე ამბროსი ხელაიას საკუთარი თავი არ დაუსახელებია, მაგრამ სამღვდელოებისა და საზოგადოების გარკვეული ნაწილი მისი კანდიდატურის წამოყენებას აპირებდა. ამასთან დაკავშირებით რაფიელ ივანიცკი წერდა: „იქნებ ბევრისთვის უცნობი იყოს ის გარემოება, რომ პირველად კათალიკოზის არჩევნების დროს სამღვდელოების საუკეთესო ნაწილი და ერისკაცობაც მოწადინებული იყო, რათა კათალიკოზის საყდარზე ალყვანილიყო არქიმანდრიტი ამბროსი. გარდა იმ მოსაზრებისა, რომ პარტიულად დაყოფა სამღვდელოებისა (ლეონიდელები და კირიონელები) სიკეთეს არ უქადდა ახლად ფეხზედამდგარ ეკლესიას და ისიც საერთო აღრევის ხანაში, მხედველობაში მიღებულ იქნა არქიმანდრიტი ამბროსის უპირატესობაც კულტურულ-პოლიტიკური მხრივ, როდესაც ეს მომნიჭებული სურვილი მას გა-

ნუცხადეს თითქმის ოფიციალურად, მან სახეგაფითრებულმა ნანყენად წარმოსთქვა, რომ იგი არ არის იმდენედ გამბედავი, თავისი კანდიდატურა კათალიკოსის ტახტისთვის დასვას, როდესაც ცოცხლობენ ისეთი დამსახურებული მსცოვანი მოღვაწენი, როგორც არიან ეპისკოპოზები კირიონი და ლეონიდი. არ გასულა სულ მცირე ვადაც, რომ სავსებით გამართლებულიყო ხალხის შიში და ქართულმა ეკლესიამ კიდევაც განიცადა ისეთი ამბები და მოვლენები, რაიცა მას ჯერაც არ ჩამოჰრეცხია“ (დამოუკიდებელი საქართველო, 1927, მაისი,17).

ქართული ეკლესიის პირველი კრება 1917წ, 8-17 სექტემბერს გაიმართა. კათალიკოს-პატრიარქად მან უწმინდესი და უნეტარესი კირიონ II აირჩია, რომლის ინტრონიზაცია 1 (14) ოქტომბერს მცხეთობა – სვეტიცხოვლობის დღეს მოხდა. მეორე დღეს – 2 (15) ოქტომბერს კათალიკოს-პატრიარქმა კირიონ II არქიმანდრიტი ამბროსი ჭყონდიდელ ეპისკოპოსად აკურთხა და მიტროპოლიტის ხარისხში აიყვანა. ჭყონდიდის ეპარქიას დროებით მიენერა ახლადშექმნილი ცხუმ-ბედიის ეპარქია. მიტროპოლიტი ამბროსი, ამრიგად, ორ ეპარქიას განაგებდა. მას უნდა გადაეწყვიტა ქართული ეკლესიის იურისდიქციის მთელს აფხაზეთზე გავრცელების ურთულესი და უმნიშვნელოვანესი ამოცანაც. ეს კი დიდწილად დამოკიდებული იყო 1918 წლის გაზაფხულზე და ზაფხულში აფხაზეთში შემოჭრილი ბოლშევიკების მოგერიებაზე, რეგიონის საბოლოო სტატუსის განსაზღვრაზე, სტაბილური ვითარების შექმნაზე. როდესაც საქართველოს ჩრდილო-დასავლეთი საზღვრების საკითხი წყდებოდა, 1918 წლის 16 და 18 ოქტომბერს მიტროპოლიტმა ამბროსიმ გაზ. „საქართველოში“ გამოაქვეყნა სამეცნიერო ხასიათის წერილი „საქართველოს ისტორიული საზღვარი შავი ზღვის მხრით“ (წმ. აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი, გვ. 589-605). ისტორიული წყაროების საფუძველზე მასში დასაბუთებულია, „რომ საქართველოს ძლიერების დროს ჩვენი საზღვარი ტულაფსესაც (ტუაფსეს-დ.დ.) იქით სცილდებოდა“ (წმ. აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი, გვ. 602).

ქართული ეკლესიის გაერთიანების ისტორიული ამოცანის გადასაჭრელად 1918-1919 წლებში მიტროპოლიტი ამბროსი არაერთხელ ჩავიდა აფხაზეთში. ჭყონდიდელმა მიტროპოლიტმა ამ ამოცანას ბრწყინვალედ გაართვა თავი. 1919წ. 7 ოქტომბერს აფხაზეთის სამღვდელთა საგანგებო კრებამ მიიღო გადაწყვეტილება დედა ეკლესიასთან გაერთიანების შესახებ, ცხუმ-ბედიის (ყოფილი სოხუმის) ეპარქიას ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქია ეწოდა; პირველ მღვდელმთავრად საგანგებო კრებამ მიტროპოლიტი ამბროსი აირჩია. დიდია მისი დამსახურება ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიის შენარჩუნებისა და განმტკიცების, ეკლესიისკენ ხალხის შემობრუნების საქმეში. 1920 წელს მიტროპოლიტმა ამბროსიმ შექმნა შესანიშნავი სამეცნიერო ნაშრომი „ბედია და ბედიის ტაძარი“, რომლის ძირითადი დებულებები დღემდე ინარჩუნებენ თავის მნიშვნელობას (წმ. აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი, გვ. 606-677).

ცხუმ-აფხაზეთის ეპარქიას განაგებდა მიტროპოლიტი ამბროსი, როდესაც საბჭოთა რუსეთმა საქართველოს ოკუპაცია და ანექსია მოახდინა. აფხაზეთი დროებით საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკად გამოცხადდა. მისმა ხელმძღვანელობამ პირდაპირი იერიში მიიტანა ეკლესიაზე. ამის თაობაზე ოდნავ მოგვიანებით ამბროსი ხელაიამ განაცხადა: „სოხუმში ახალი მთავრობის თითქმის პირველი აქტი იყო ქართველებისა და აფხაზეთისათვის საკათედრო ტაძრის ჩამორთმევა და გადაცემა რუსებისთვის... მეორე, ეკლესიისათვის საკეთილო ზომა იყო სამღვდელმთავრო სახლის ჩამორთმევა, ბარგების ქურჩაში გამოყრა, ჩემი კომისარიატიდან კომისარიატში შეიარაღებული მილიციონერების საშუალებით ტარება და ჩემი ხუთი თვის განმავლობაში ხან ვისთან და ხან ვისთან თავის შეფარება. მე-3, კარის ეკლესიის დანგრევა, 4. კანცელარიისა და ისტორიისათვის ძვირფასი არქივის სანახევრო განადგურება... 5. საეკლესიო სახლების ჩამორთმევა... ყველა ეს მოხდა ახალი მთავრობის დამყარების პირველ თვესვე“ (წმ. აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი, გვ. 54). წინ კი მიტროპოლიტი ამბროსის ბევრად უფრო მძიმე ჯვარი და განსაცდელი ელოდა. 1921 წლის 11 ივლისს სრულიად საქართველოს

კათოლიკოს-პატრიარქი ლეონიდე გარდაიცვალა. საგანგებოდ შეკრებილმა საკათალიკოსო საბჭომ კათოლიკოს-პატრიარქის მოსაყდრედ ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ამბროსი აირჩია. 1921 წლის 1-5 სექტემბერს გელათში გამართულმა საეკლესიო კრებამ იგი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ტახტზე აიყვანა. ქართული ეკლესიის საჭეთმპყრობელის რანგში დედაქალაქში ჩამოსულმა ამბროსიმ პირველი ღვთისმსახურება 1921 წლის 18 სექტემბერს სამხედრო ტაძარში ჩაატარა და იმავე წლის თებერვალში ოკუპანტებთან ბრძოლაში დაღუპულ მამულიშვილთა ხსოვნას მიუძღვნა. მათი სულების მოსახსენიებელი ეს პარაკლისი საბჭოთა რეჟიმის წინააღმდეგ ღია ბრძოლის გამოცხადებას ნიშნავდა. 1 (14) ოქტომბერს მცხეთის ტაძარში საზეიმო ვითარებაში ჩატარდა ახლადარჩეული კათოლიკოს-პატრიარქის ინტრონიზაცია. მისმა უწმინდესობამ მორწმუნეთ სამშობლოსა და ეკლესიის ერთგულები-საკენ, ეროვნული და ეკლესიური თავისუფლების შენარჩუნებისკენ მოუწოდა, გამოხატა მზადყოფნა თავი შესწიროს „ჩვენი ეკლესიის და ერის კეთილდღეობას, მათ სამსახურს“ (წმ. აღმსარებელი ამბროსი და აფხაზეთი, გვ.328). 1921 წლის 15 ნოემბერს კათოლიკოს-პატრიარქმა ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსად არქიმანდრიტი იოანე (მარგიშვილი) აკურთხა, რომელსაც აფხაზეთში სამსახურის გამოცდილება ჰქონდა.

საბჭოთა რეჟიმის პირობებში ეკლესია უმძიმეს მდგომარეობაში იმყოფებოდა. საოკუპაციო ორგანოს, ე.წ. რევოლუციური კომიტეტის 1921 წ. 15 აპრილის 21 დეკრეტი ეკლესიას კანონგარეშე აყენებდა (მოამბე შსს კომისარიატისა, 1921, 1, 23 აპრილი, გვ. 11-12). მთელი მისი ქონება „სახალხო კუთვნილებად“, ანუ სახელმწიფოს საკუთრებად გამოცხადდა. ვითომ დამშეულთათვის დახმარების აღმოჩენის საბაბით, 1922 წლის გაზაფხულიდან ოკუპანტებმა საეკლესიო ქონების აღწერა და ძვირფასი ნივთების ამოღება დაიწყეს. სასტიკად იდევნებოდნენ სასულიერო პირები. კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი შეშფოთებას ვერ მაღავდა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დამხობის (რასაც ეკლესიური დამოუკიდებლობის დაკარგვაც მოჰყვებოდა), ტერი-

ტორიების გასხვისების, დემოკრატიული ინსტიტუტების მოსპობის, ქართული ენისა და კულტურის დაკნინების, ოკუპანტების მიერ სხვა ანტიეროვნული ღონისძიებების გატარებისთვის. პოლიტიკური ოპოზიციის ფიზიკურად განადგურების ან ქვეყნიდან განდევნის გამო ხმის ამოღებას ვერავინ ბედავდა. ამ ვითარებაში ერის სულიერი, ასევე პოლიტიკური წინამძღოლის უმძიმესი და მეტად სახიფათო მისია უწმინდესმა და უნეტარესმა ამბროსიმ იკისრა. როგორც ერის მამამთავარმა, არჩეულმა და უფლებამოსილმა პირმა, მან არნახული გმირობა ჩაიდინა-საკუთარი სიცოცხლის რისკის ფასად გენუის საერთაშორისო კონფერენციას (1922 წლის 10 აპრილი-19 მაისი), რომელზეც საბჭოთა რუსეთიც იყო მინწვეული, 1922 წლის 7 თებერვლით დათარიღებული მემორანდუმი გაუგზავნა. „კულტურულ კაცობრიობას, გენუის კონფერენციაზე წარმოდგენილს“ საქართველოს შესახებ მოკლე ისტორიულ ცნობასთან ერთად მან აუწყა რუსეთის მიერ ქართველი ხალხის ნების წინააღმდეგ საქართველოს ოკუპაციის, ერის განადგურებისკენ მიმართული ექსპერიმენტების ჩატარების, ენის წართმევის, კულტურის ნაბილწვის, ქვეყნის ტერიტორიების გასხვისების, ძარცვის, ეკლესიის განადგურების მცდელობის შესახებ და ა. შ. კათოლიკოს-პატრიარქი სთხოვდა კონფერენციას: „1) დაუყოვნებლივ გაყვანილ იქმნეს საქართველოს საზღვრებიდან რუსეთის საოკუპაციო ჯარი და უზრუნველყოფილ იქმნეს მისი მიწა-წყალი უცხოელთა თარეშობისა და მიძლავრობა – მიტაცებისაგან; 2) საშუალება მიეცეს ქართველ ერს თვითონ, სხვათა ძალდაუტანებელივ და უკარნახოთ მოაწყოს თავისი ცხოვრება ისე, როგორც ეს მას უნდა, შეიმუშაოს ისეთი ფორმები სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრებისა, როგორც მის ფსიხიკას, სულისკვეთებას, ზნეჩვეულებას და ეროვნულ კულტურას შეესაბამება“ (ჯ.გამახარია, წმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150-ე წლისთავისთვის, დოკ. 22). მემორანდუმმა, რომელიც გენუის კონფერენციის ერთ-ერთმა კომისიამ განიხილა, დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ამ საერთაშორისო ფორუმის დელეგატებზე, გამოიწვია უზარმაზარი რეზონანსი ევროპის პოლიტიკურ წრეებში. მემორანდუმმა, ასევე საქართვე-

ლოს დევნილი მთავრობის მიმართებმა გენუის კონფერენციისადმი კრემლისა და მისი თბილისელი მარიონეტების უკიდურესი გალიზიანება გამოიწვია. საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმმა 1922 წლის 30 მაისს სპეციალურად განიხილა საკითხი „გენუის კონფერენციისადმი საქართველოს პატრიარქ ამბროსის მონოდების შესახებ“, შექმნა კომისია ფ.მახარაძის (საბჭოების ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე), კ.ცინცაძისა (საგანგებო კომისიის თავმჯდომარე), ს.ქავთარაძის (შსს კომისარი) შემადგენლობით, რომელსაც კათოლიკოსის პასუხისგებაში მიცემის თაობაზე ცენტრალურ კომიტეტში წინადადება უნდა შემოეტანა. 1922 წლის 12 ივნისს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პრეზიდიუმმა მიიღო გადაწყვეტილება კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ. ამ საქმეზე გამოძიების წარმოება საგანგებო კომისიას („ჩეკას“) დაევალა. ეს დავალება „ჩეკამ“ პირნათლად შეასრულა – ორჯერ დაკითხა კათოლიკოსი, დაანესა მასზე ფარული ზედამხედველობა; 1922წლის 22 ივნისს კი ამ სადამსჯელო ორგანოს თანამშრომელმა გამოიტანა დადგენილება, რომ პატრიარქის მიერ გენუის კონფერენციაზე გაგზავნილ მემორანდუმში და მის ჩვენებებში მან დაინახა „ბოროტმოქმედება, მიმართული არსებული წყობილების წინააღმდეგ, რომელიც გამოიხატა პროვოკაციაში, კონტრრევოლუციაში და საბჭოთა ხელისუფლების შებლაღვაში“ (საქართველოს უახლ. ისტ. ცენტრ. სახელმწ. არქივი, ფ. 516, აღწ. 2, ს. 1, ფ. 22).

კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი კომუნისტურ საოკუპაციო რეჟიმს უპირისპირდებოდა თავისი ქადაგებებითაც. ასე, მაგალითად, 1922 წ. 20 მარტს მართლმადიდებლობის დღესთან დაკავშირებულ ქადაგებაში მან განაცხადა, „რომ ურწმუნოება არანორმალური მოვლენაა ცხოვრებაში, ის ხრწნის საზოგადოებრივ ორგანიზმს. ის ხალხი, რომელიც უარყოფს სარწმუნოებას, ეცემა ზნეობრივად და შორს ვერ წავა განვითარების გზაზე, პირიქით, ის აჩქარებით მიემართება ეროვნულად განადგურებისაკენ“ (კ.კეკელიძის სახ. საქ. ხელნაწ. ეროვნული

ცენტრი, ამბროსი ხელაიას არქივი, ს. 256). ათეისტური საბჭოთა რეჟიმის ფარულ კრიტიკას შეიცავდა აგრეთვე კათოლიკოს-პატრიარქის ის ქადაგებები, რომლებიც მან წარმოსთქვა ცნობილი მწერლების დანიელ ჭონქაძის, ლავრენტი არდაზიანის, გრიგოლ რჩეულოშვილის (1922წ. 11 ივნისი), დიდი ილიას (1922წ. 30 აგვისტო), დიმიტრი ყიფიანის (1922წ. 12 ნოემბერი) სულის მოსახსენიებელ პარაკლისებზე (ჯ.გამახარია. ნმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150 წლისთავისთვის, დოკუმენტები 27, 29; კ.კეკელიძის სახ. ხელნაწ. ეროვნული ცენტრი, ამბროსი ხელაიას არქივი, ს. 320).

1922 წლის ნოემბრიდან დაიწყო აქტიური მზადება ეკლესიის წინააღმდეგ გადამწყვეტი შეტევის განსახორციელებლად. ამ მიზნით საქართველოს კომპარტიის ცეკას პრეზიდიუმმა 1922წ. 17 ნოემბერს ჩამოაყალიბა რელიგიურ საქმეთა კომისია. იმავე დღეს კათოლიკოს-პატრიარქის სასახლეში გამოცხადდნენ „ჩეკისტები“, რომლებმაც აღწერეს ოთახები, ავეჯეულობა. 21 ნოემბერს ეკლესიას ჩამოერთვა ყოფილი სინოდალური კანტორის შენობა, რომელიც კომკავშირს გადაეცა. ანტირელიგიური კამპანიის გაძლიერების მიზნით დაიწყო გამოცდილი პროპაგანდისტების მობილიზაცია. 1922 წლის დეკემბრიდან საფუძველი ჩაეყარა ე.წ. „კომკავშირული შობის“, შემდგომში „კომკავშირული აღდგომის“ კამპანიების ჩატარებას. 1922წ. 20 დეკემბერს საქართველოს კომპარტიის ცეკას პრეზიდიუმმა საგანგებო კომისიის თავმჯდომარის მოადგილის ლ.ბერიას მოხსენების საფუძველზე დაადგინა; „დაევალოს საგანგებო კომისიას დაუყოვნებლივ დაიწყოს პროცესი ამბროსის წინააღმდეგ, დაინიშნოს რა ასეთი პროცესი არაუგვიანეს 1923 წ. 20-იანი რიცხვებისა“. საბჭოთა რეჟიმმა მიზნად დაისახა ეკლესიისა და საეკლესიო მთავრობის (კათოლიკოს-პატრიარქის) ერთდროული განადგურება როგორც ფიზიკურად, ისე იდეოლოგიურად. ამ მიზნის განხორციელებას იგი 1923 წლის დასაწყისიდან შეუდგა. იმავე წლის 12 იანვარს საქართველოს კომპარტიის ცეკას პრეზიდიუმმა მისცა სანქცია სამღვდლოე-

ბის წინააღმდეგ პროცესის დაწყებას. კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი იმავე დღეს შინაპატიმრობაში აიყვანეს, დააპატიმრეს საკათოლიკოსო საბჭოს წევრები და თანამშრომლები კალისტრატე ცინცაძე, იოსებ მირიანაშვილი, ნიკოლოზ თავდგირიძე, ილია შუბლაძე, ანტონ თოთიბაძე, ივანე კავჭარაძე, დიმიტრი ლაზარიშვილი, დავით დავითაშვილი; 10 თებერვალს დააპატიმრეს ქუთაისის მიტროპოლიტი ნაზარი.

წინასწარი „გამოძიება“, რომელსაც საგანგებო კომისია აწარმოებდა, 1923 წლის სექტემბრამდე გაგრძელდა. იმავე წლის 2 ივლისს საბჭოთა რეჟიმმა ეკლესიას საპატრიარქო რეზიდენცია ჩამოართვა, რის შემდეგაც ეკლესიაც და კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსიც უმძიმეს მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ. 1923 წლის 8 სექტემბერს საქართველოს საგანგებო კომისიამ გამოძიებულ გ. მიკის მიერ წარმოდგენილი საბრალდებო დასკვნა დაამტკიცა და საქმე ე.წ. უმაღლეს რევოლუციურ ტრიბუნალს გადასცა. იმ პერიოდში მიმდინარეობდა რევოლუციური ტრიბუნალის რეორგანიზაციისა და სასამართლო სისტემის ჩამოყალიბების პროცესი, რამაც შეაყოვნა წინასწარი სასამართლო გამოძიების დაწყება. წინასწარი სასამართლო გამოძიების დაწყების დაგვიანების ერთ-ერთ მიზეზად უნდა ჩაითვალოს აგრეთვე კომუნისტური რეჟიმის მცდელობა, თანამდებობიდან გადაეყენებინა კათოლიკოს-პატრიარქი ეკლესიაში დაპირისპირებისა და განხეთქილების პროვოცირების გზით. „თავისი“ მღვდელმთავრების – ეპ. ქრისტეფორე ციციქიშვილის (კათოლიკოს-პატრიარქმა დაპატიმრების წინ იგი თავის დროებით მოსაყდრედ დანიშნა), ეპ. დავით კაჭახიძის და სხვათა მეშვეობით 1923 წლის სექტემბერში კათოლიკოს-პატრიარქის გადაყენების გეგმა ჩაფლავდა, ხელისუფლებამ და მისმა მარიონეტებმა მიზანს ვერ მიაღწიეს.

1923 წლის 1 ნოემბერს უწმინდეს და უნეტარეს ამბროსის აღმკვეთ ღონისძიებად შინაპატიმრობის ნაცვლად ე.წ. „გამასწორებელ სახლში“ (ციხეში) გადაყვანა შეეფარდა. წინასწარი სასამართლო გამოძიება კი მხოლოდ იმავე წლის დეკემბერში

დაიწყო და 1924წ. 19 იანვარს დასრულდა, როდესაც უზენაეს სასამართლომ მოიწონა გამომძიებელ ვ. გომართელის მიერ მომზადებული საბრალდებო დასკვნა. 1924წ. 16 თებერვალს უზენაეს სასამართლოს კოლეგიის სისხლის სამართლის განყოფილების გამწესრიგებელმა სხდომამ მიიღო გადაწყვეტილება საქმის მოსმენის 10 მარტისთვის დანიშვნის შესახებ.

ენ. სასამართლო პროცესი კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და საკათოლიკოსო საბჭოს წევრების თუ თანამშრომლების წინააღმდეგ 1924 წლის 10-19 მარტს მიმდინარეობდა. მისი ოქმი, რომელიც საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალურ სახელმწიფო არქივშია დაცული, სრულად ქვეყნდება ჯ. გამახარიაშვილთან ერთად მიტითებულ მონოგრაფიაში (დოკ.68). გარდა ამისა, არსებობს სასამართლო პროცესის საგაზეთო ვერსიებიც, რომელთა გამოყენების გარეშე შეუძლებელია სამღვდელოების წინააღმდეგ მიმართული ფიზიკური და მორალური ტერორის გაცნობიერება, მისი სათანადო შესწავლა-შეფასება. მეტ-ნაკლებად ვრცელი ინფორმაციები კათოლიკოს – პატრიარქ ამბროსისა და სხვათა წინააღმდეგ მოწყობილი სასამართლო პროცესის შესახებ არაერთმა გაზეთმა და ჟურნალმა გამოაქვეყნა როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ (მათ შორის, რუსეთის კომპარტიის ცეკას ორგანომ „პრავდა“). აქედან შევარჩიეთ სამი გაზეთი, რომელიც ყველაზე მეტ „ჟურნალდებას“ უთმობდა სასამართლოს და ყველაზე მეტ შხამსაც ანთხევდა კათოლიკოს-პატრიარქის წინააღმდეგ. ესენია საქართველოს კომპარტიის ცეკას ორი გაზეთი – ქართულენოვანი „კომუნისტი“ და რუსულენოვანი „რაბოჩაია პრავდა“, აგრეთვე პროფკავშირული გაზეთი „მუშა“.

სამივე გაზეთმა ვრცლად გააშუქა სასამართლოს სხდომის გახსნა ნაძალადევის თეატრში. „კომუნისტმა“ მას მიუძღვნა მენინავე წერილი „უნმინდესი კონტრრევოლუცია“ ბრალდებუ-

ლის სკამზე“. თვითონ ეს ტერმინი „უნმინდესი კონტრრევოლუცია“ ქართველმა კომუნისტებმა ისესხეს რუსი თანაპარტიელებსაგან, როლებიც ამ სიტყვებით („სვიატიეშიაია კონტრრევოლუცია“) ამკობდნენ რუსეთის წამებულ პატრიარქ ნიკონს და მის მომხრეებს. „რაბოჩაია პრავდა“ სასამართლოს მასალებს ბეჭდავდა საერთო სათაურით: „სვიატიეშიაია კონტრრევოლუცია პერედ პროლეტარსკიმ სუდომ“ („უნმინდესი კონტრრევოლუცია პროლეტარული სასამართლოს წინაშე“); დასახელებულია პროკურორები (ნიკ. ოკუჯავა, კ.მაჭავარიანი, ე.წ. საზოგადოებრივი ბრალმდებელი ა.ერქომაიშვილი) და მოსამართლეები - გ.ჩხეიძე (თავმჯდომარე), ვ.წივნივაძე და გ.რთველიძე. სხდომის მდივნის ფუნქციას გრ. აბაკელია ასრულებდა. გაზეთები ასახელებენ აგრეთვე ადვოკატებს, რომელთა შორის პრესას ყველაზე მეტად კათოლიკოს-პატრიარქის დამცველები, ცნობილი იურისტები და საზოგადო მოღვაწეები კირილე წინიძე და იოსებ ბარათაშვილი აღიზიანებდა (მუშა, 1924, 12 მარტი). 11 მარტის „რაბოჩაია პრავდა“ გვამცნობს იმის შესახებაც, რომ სასამართლოს დარბაზში სხვებთან ერთად იმყოფებიან მხატვრები. მათი წყალობით გაზეთები აჭრელებული იყო განსასჯელთა და დამცველთა საწინააღმდეგო უნიჭო კარიკატურებით.

საქმის არსებითი განხილვა 11 მარტს დაიწყო. როგორც გაზეთები იუწყებიან, არც ერთმა ბრალდებულმა თავი დამნაშავედ არ ცნო. იმავე დღეს სასამართლომ კათოლიკოს-პატრიარქი დაკითხა. უნმინდესი და უნეტარესი ამბროსის დაკითხვის ოქმის დედანი ბევრად უფრო ვრცელია და ხშირად განსხვავდება საგაზეთო ვერსიებისაგან (ამ უკანასკნელთა შორისაც არის მცირე განსხვავება). საბჭოთა პრესა, ცდილობდა რა კათოლიკოს-პატრიარქის დაკნინებას, აღნიშნავდა, რომ ის „ორჭოფულად პასუხობს“, „იბნევა“, „გარკვეულ პასუხს ვერ იძლევა“, „ბრალდებული სდუმს“, „კითხვაზე ვერ აძლევს პასუხს“ და ა.შ. ოქმის დედანში მსგავსი ჩანაწერები არ არის. მაგალითად, გაზეთ „კომუნისტის“ (1924, 14 მარტი) მიხედვით, პროკურორის შეკითხვაზე, „ვისი ბრძანება იყო საქართველოს

მინების სხვაზე გადაცემა, რომელზედაც თქვენ მემორანდუმში სწერდით“, პატრიარქი თითქოს „იბნევა, გარკვეულ პასუხს ვერ იძლევა“. დედანში კი ვკითხულობთ, რომ იგივე შეკითხვაზე მისმა უნმინდესობამ გასცა მკაფიო პასუხი: „ვისი ბრძანებით და განკარგულებით-ეს ჩემი საქმე არ არის“ (ჯ.გამახარია. წმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150-ე წლისთავისთვის, დოკ. 68).

გაზ. „მუშა“ (1924, 14 მარტი) აღნიშნავს, რომ სასამართლოს წევრებმა კიდევ მრავალი შეკითხვა მისცეს კათოლიკოს-პატრიარქს, „მაგრამ ჩვენ მოვიყვანეთ მხოლოდ ისეთი, რომელიც უფრო დამახასიათებელი იყო“. სინამდვილეში კი გაზეთები ყველაზე მწვავე პასუხების მიჩუმალებას ცდილობდნენ. ამიტომაც აარიდეს თავი შეკითხვას, როდის იყო საქართველო უფრო თავისუფალი – დღეს თუ წითელი არმიის შემოსვლამდე, და მასზე გაცემულ პასუხს: „მის შემდეგ, რაც წითელი ლაშქარი შემოვიდა, დამოუკიდებლობა საქართველოსი დაიკარგა და რომ, მისი აზრით, ხალხიც ეგრე ფიქრობდა“. საბჭოთა გაზეთებს არ „მოეწონათ“ შეკითხვა, რომელი მიწა-წყალი წაართვეს ქართველ ხალხს და ვის გადასცეს, ასევე ამბროსის მიერ მასზე გაცემული პასუხი: „არამც თუ მიწა-წყალი, ხალხიც გადაცემულია სხვა ერებზე. ეს დამტკიცდება მაშინ, როდესაც მოიტანთ საქართველოს რუქას“ (ჯ.გამახარია. წმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150-ე წლისთავისთვის, დოკ. 68). მსგავსი მაგალითები ბლომადაა.

გაზეთებში არის ისეთი შეკითხვებიც, რომლებიც არ გვხვდება ოქმის დედანში. ეს ეხება როგორც კათოლიკოს-პატრიარქის, ისე სხვა განსასაჯელთა დაკითხვის ოქმებს. აღნიშნული ოქმები პრესაში გამოქვეყნებული მასალების მხოლოდ მცირე ნაწილია. ზოგადად საბჭოთა მართლმსაჯულებისა და კონკრეტულად კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის წინააღმდეგ მოწყობილი სასამართლოს შესახებ წარმოდგენას გვიქმნის ხელისუფლების აშკარად მტრული დამოკიდებულება დამცველებისადმი, მათი ყოველდღიური შანტაჟი პრესის მეშვეობით. ყველა ეს

მასალა ქვემოთ ქვეყნდება.

საბჭოთა რუსეთის მაგალითისამებრ, გაზეთებში იბეჭდებოდა ვითომ მუშათა კოლექტივების რეზოლუციები კათოლიკოს-პატრიარქის, სხვა განსასჯელების, აგრეთვე ადვოკატების მკაცრად დასჯის მოთხოვნით. ეს რეზოლუციები იმით არის საინტერესო, რომ ისინი გამოხატავენ არა მუშების, არამედ საოკუპაციო რეჟიმის პოზიციას, სამართლებრივ კულტურას, უფრო სწორად, უკულტურობას და ველურობას. იგივე შეიძლება ითქვას „მუშათა“ დელეგატების გამოსვლებზე პირდაპირ სასამართლოს სხდომათა დარბაზში გამართულ მიტინგებზე. მაგალითად, ძალზე მწვავედ გამოვიდნენ „მუშები“ ოზურმელოვი, ხერბელაშვილი და სხვები (მუშა, 1924, 15 მარტი). „მუშა“ ოზურმელოვი გაზეთებმა „კომუნისტი“ (1924წ. 15 მარტი) და „რაბოჩაია პრავდა“ (1924წ. 15 მარტი), ყოველ შემთხვევისთვის, აზრუმელაშვილად მონათლეს.

სასამართლოზე პროკურორების გამოსვლების საგაზეთო ვერსიები (კომუნისტი, 1924, 18, 20 მარტი; მუშა, 1924, 18, 20 მარტი; „რაბოჩაია პრავდა, 1924, 18 მარტი) ბევრად უფრო ვრცელია ვიდრე მათი სიტყვების ოფიციალური საოქმო ჩანაწერები. პროკურორების გამოსვლა ადასტურებს, რომ 1924 წლის 10-19 მარტს მიმდინარეობდა არა სასამართლო პროცესი, არამედ შედგა ანგარიშსწორება კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და მთლიანად სამღვდელოების წინააღმდეგ, რომელიც ე.წ. საზოგადოებრივმა ბრალმდებელმა ა. ერქომაიშვილმა კლასობრივ მტრებად გამოაცხადა და დაუმატა, რომ „ჩვენი სასამართლო კლასიურია. ჩვენ ამ საქმეს მიუდგებით კლასობრივი თვალსაზრისით... სამღვდელოება ყოველთვის იცავდა გაბატონებულ კლასებს“ (კომუნისტი, 1924, 20 მარტი). შედარებით ნაკლებად, მაგრამ მაინც დამატებით ინფორმაციას შეიცავენ დამცველთა გამოსვლებიც (კომუნისტი, 1924, 20 მარტი; რაბოჩაია პრავდა, 1924, 18, 20 მარტი).

გაზეთები აქვეყნებენ სასამართლოს გადანყვეტილებებს, კომუნისტური იდეოლოგიისა და პრაქტიკის თვალსაზრისით

ცდილობენ მისი შედეგების შეჯამებას (კომუნისტი, 1924, 21 მარტი; მუშა, 1924, 20, 21 მარტი; რაბოჩაია პრავდა, 1924, 20-22 მარტი). „რაბოჩაია პრავდაში“ (1924, 20 მარტი) დაბეჭდილი ერთ-ერთი წერილის („მღვდელი და სოციალისტი“) ავტორი ვინმე აკოპოვი ცდილობს წარმოაჩინოს განსხვავება ქრისტეს კაცთმოყვარეობასა და კარლ მარქსის კაცთმოყვარეობას შორის. გაზეთების თითქმის ყველა ნომერში იბეჭდებოდა სასამართლოს მიერ დაქირავებული მხატვრების კარიკატურები სამღვდელოებაზე და დამცველებზე (კარიკატურები წინამდებარე კრებულში არ ქვეყნდება). ასეთივე დაქირავებული „პოეტები“ შაქრო ნავთლუღელი, ნითელი ჭინკა, ნიკო და ვარვარი (ბარბაროსი) სამღვდელოების წინააღმდეგ აქვეყნებდნენ თავიანთ უნიჭო და სამარცხვინო „ლექსებს“ (კომუნისტი, 1924, 14 მარტი; მუშა, 1924, 14, 16 მარტი; რაბოჩაია პრავდა, 1924, 12, 20 მარტი).

კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და სხვათა წინააღმდეგ 1924წ. 10-19 მარტს გამართული ე.წ.სასამართლოს შესახებ არსებული საგაზეთო მასალა მთლიანობაში წარმოადგენს მნიშვნელოვან ისტორიულ წყაროს. იგი შეიცავს დამატებით ინფორმაციას (სასამართლოს ოფიციალურ ოქმთან შედარებით); გადმოგვცემს სასამართლოზე შექმნილ აუტანელ ატმოსფეროს; ააშკარავებს განსასჯელებზე და მათ დამცველებზე ფსიქოლოგიური ზეწოლის ფორმებსა და მეთოდებს; ღიად აფიქსირებს ხელისუფლების მტრულ დამოკიდებულებას როგორც განსასჯელებისადმი, ისე მთლიანად სამღვდელოებისადმი, ეკლესიისადმი; ამხელს კომუნისტურ მართლმსაჯულებას როგორც პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეთა მიმართ ანგარიშსწორების, კლასობრივი ბრძოლის იარაღს; წარმოაჩენს, ერთის მხრივ, საოკუპაციო კომუნისტური რეჟიმის არაადამიანურ სისასტიკეს, ველურობასა და უკულტურობას, მეორეს მხრივ, კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და სხვათა მაღალ შინაგან ღირსებას, განათლებას სიმტკიცეს, პრინციპულობასა და თავდადებას.

კათალიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და სხვა სასულიერო პირების წინაღმდეგ წელიწადზე მეტი ხნის განმავლობაში მიმდინარე წინასწარი გამოძიების, სასამართლო პროცესის, შემდეგ კი მათი პატიმრობაში ყოფნის პარალელურად საქართველოში განხორციელდა ეკლესია-მონასტრების არნახული ნგრევა. საქართველოს კომპარტიის III ყრილობაზე, რომელიც 1924წ. 6-11 მაისს გაიმართა, ითქვა, რომ „წარმატებით“ ჩატარებული ანტირელიგიური კამპანიის შედეგად 1500 ეკლესია-მონასტერი დაიხურა; მათი დიდი ნაწილი დაანგრეს, ან გადააკეთეს კლუბებად, სკოლებად (კომუნისტი, 1924, 10 მაისი). ამასთანავე ყრილობა იძულებული გახდა ელიარებინა, რომ ეკლესიების დახურვა ხდებოდა არა იმდენად „მშრომელების“ მოთხოვნით, არამედ ადმინისტრაციული ანუ იძულებითი მეთოდებით. უფრო ადრეც პარტიულ და საბჭოთა ორგანოებს არაერთხელ უღიარებიათ მსგავსი „შეცდომები“, მაგრამ ამის გამო საეკლესიო პოლიტიკა არ იცვლებოდა. იგი ოდნავ შერბილდა მხოლოდ 1924 წლის აგვისტოს ანტისაბჭოთა სახალხო აჯანყების შემდეგ, როდესაც გამოვლინდა მოსახლეობის უკმაყოფილება საოკუპაციო რეჟიმის ანტისაეკლესიო პოლიტიკითაც. სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმის 1924წ. 21 ნოემბრის დადგენილებით, რამდენადმე გამარტივდა რელიგიური საზოგადოებებების რეგისტრაციისა და, შესაბამისად, ეკლესიების გახსნის წესი. ხელისუფალთა ახალი ტაქტიკა ითვალისწინებდა რელიგიის განადგურებას არა ეკლესიების მასობრივი დახურვის, არამედ მოსახლეობაში რელიგიურ გრძნობების აღმოფხვრის გზით.

ამ ტაქტიკის ფარგლებში დაისვა კათოლიკოს-პატრიარქისა და სხვა სასულიერო პირების ვადამდე ადრე განთავისუფლების საკითხი. ხელისუფლებას სურდა ეს განთავისუფლება უწმინდესი და უნეტარესი ამბროსის მიერ „დანაშაულის“ აღიარების შემდეგ მომხდარიყო. საოკუპაციო რეჟიმის სამსახურში მყ-

ოფმა მღვდელმთავარებმა მიტროპოლიტმა ქრისტეფორემ (ციციქიშვილი), ეპისკოპოსმა დავითმა (კაჭახიძე) და სხვებმა 1924 წლის 7 და 16 ოქტომბერს მიმართეს კათოლიკოს – პატრიარქს და განთავისუფლების სანაცვლოდ (ასევე ეკლესიის ვითომ გადასარჩენად) მისგან გენუის კონფერენციაზე მემორანდუმის გაგზავნის დაგმობა მოითხოვეს. მისმა უწმინდესობამ კატეგორიული უარი განაცხადა მის მიერ გადადგმული ამ ნაბიჯის რაიმე ფორმით მონაწილეობაზე. მან მხოლოდ ის „დანაშაული აღიარა“, რომ მემორანდუმის გაგზავნის თაობაზე ხელისუფლებას წინასწარ არ შეატყობინა. მეორე მონვევის საკავშირო ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მესამე გასვლითმა სესიამ, რომელიც მ. კალინინის თავმჯდომეორობით თბილისში 1925წ. 3-7 მარტს გაიმართა, მიიღო გადაწყვეტილება ამიერკავკასიის ფედერაციის ტერიტორიაზე ამნისტიის გამოცხადების შესახებ. ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი 1924 წ. 10 მარტს პატიმრობიდან განთავისუფლდა. სულ მალე იგი შეუდგა თავისი მოვალეობის შესრულებას. ქართულმა ეკლესიამ გამოცოცხლება დაიწყო, იგი წამებული ს გვირგვინით შემოსილი კათოლიკოს-პატრიარქის გარშემო ერთიანდებოდა. 1925 წლის შემოდგომაზე ახალი კათედრები დაფუძნდა, შესაბამისად, აკურთხეს მღვდელმთავრებიც, რომელთა შორის სწრაფად დაწინაურდა ნინოწმინდელი მიტროპოლიტი კალისტრატე (ცინცაძე). მან მღვდელმთავრად (მიტროპოლიტად) კურთხევის დღიდანვე (1925წ. 1 ნოემბერი) კათოლიკოს-პატრიარქის მუდმივი მოსაყდრის თანამდებობა დაიკავა. მისი უწმინდესობის ავადმყოფობის გამო, რომელიც დღითიდღე რთულდებოდა, მიტროპოლიტი კალისტრატე, კათოლიკოს-პატრიარქის დავალებით, საკათოლიკოსო საბჭოს სხდომებს თავმჯდომარეობდა. უნდა ვივარაუდოთ, რომ უწმინდესი და უნეტარესი ამბროსი მას თავის შემცვლელად ამზადებდა. მოვლენების ასეთი განვითარება კი არანაირად არ შედიოდა ხელისუფალთა ინტერესებში და გეგმებში. საქართველოს საგანგებო კომისიამ, პირადად ლ. ბერი-

ამ შეიმუშავა და განახორციელა „რეაქციული“ (კათოლიკოს-პატრიარქის მომხრე, ანტისაბჭოურად განწყობილი) სამღვდელოების დასუსტებისა და „პროგრესული“ (უღმერთო ხელისუფლების მომხრე) სამღვდელოებით მისი თანდათანობითი ჩანაცვლების გეგმა (ჯ.გამახარია. წმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150-ე წლისთავისთვის, დოკ. 79). 1926 წლის 24-25 დეკემბერს ხელისუფლების მიერ ქუთაისში მოწყობილმა სრულიად უკანონო საეკლესიო კრებამ მიტროპოლიტ ქრისტეფორეს თავმჯდომარეობით მიიღო გადაწყვეტილება საკათოლიკოსო საბჭოს გაუქმებისა და ქართული ეკლესიის დროებითი მმართველობის შემოღების შესახებ. შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატმა ეს მმართველობა საჩქაროდ რეგისტრაციაში გაატარა და კათოლიკოს-პატრიარქის წინააღმდეგობის მიუხედავად, მასვე გადასცა საპატრიარქოს კანცელარია. ეკლესიის ერთიანობის შენარჩუნების მიზნით უწმინდესი და უნეტარესი ამბროსი გარკვეულ დათმობაზე წავიდა, თვითონ ჩაუდგა სათავეში დროებით საეკლესიო მმართველ ორგანოს. კათოლიკოს-პატრიარქის მუდმივი მოსაყდრე მიტროპოლიტი კალისტრატე თანამდებობიდან გაანთავისუფლეს. უწმინდესი და უნეტარესი ამბროსის ავადმყოფობის გამო ძალაუფლებას თანდათანობით დროებითი გამგეობის შემადგენლობაში შემავალი „პროგრესული“ სამღვდელოება დაეუფლა.

ხელისუფლების მიერ ეკლესიაში შეტანილი ამ არეულობის ჟამს მაინც მოხდა ფრიად მნიშვნელოვანი მოვლენა ქართული ეკლესიის ცხოვრებაში. 1927 წ. 8 თებერვალს რუსეთის ეკლესიის სამღვდელო სინოდმა ქართული ეკლესიის ტერიტორიული ავტოკეფალია აღიარა, რის შესახებაც იმავე წლის 25 თებერვალს კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის წერილობით შეატყობინა.

1927წ. 29 მარტს უწმინდესი და უნეტარესი ამბროსი (ხელაია) გარდაიცვალა, 3 აპრილს სიონის საკათედრო ტაძარში დაიკრძალა.

ამბროსი ხელაიამ ღრმა კვალი დატოვა ქვეყნისა და ეკლესიის ისტორიაში. ამ უდიდესი მამულიშვილის მიერ ჩამოყალიბებული და გენუის საერთაშორისო კონფერენციისთვის 1922 წელს

მემორანდუმის სახით მიწოდებული იდეა საქართველოს დეოკუპაციისა და მისი დამოუკიდებლობის აღდგენისა ძალაში რჩებოდა და აქტუალური იყო მთელი 70 წლიანი კომუნისტური ტირანიის განმავლობაში. 1975 წლის 13 მარტს, ანუ 53 წლის შემდეგ, ეს მემორანდუმი სპეციალურად განიხილა ამერიკის კონგრესმა, რომელზეც ერთა თვითგამორკვევის საკითხზე მოხსენებით გამოვიდა კონგრესმენი ჯოუ დევიდ ვაგონერი. მან კონგრესს გააცნო მემორანდუმის სრული ტექსტი, აღნიშნა, რომ იგი „ისეთივე აქტუალურია დღეს, როგორც 1922 წელს არა მარტო საქართველოსათვის, არამედ ყველა იმ ერისთვის, რომელიც მიელტვის თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას“ (ოქროს საწმისი. თბ. 2006, გვ. 313-315). ამბროსი ხელაია მოხსენიებულია ამერიკის სენატის 1989 წლის 19 აპრილის 110 რეზოლუციაშიც „საბჭოეთის მიერ ანექსირებული საქართველოს შესახებ“, რომელიც ჯესი ალექსანდერ ჰელმსმა (უმცროსმა) მოამზადა. საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის მოთხოვნის მხარდაჭერა რეზოლუციაში დასაბუთებულია სახვად-სახვა არგუმენტებით, მათ შორის იმითაც, რომ „საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის კათოლიკოს-პატრიარქმა ამბროსიმ 1922 წელს მხარდაჭერისთვის მიმართა გენუის კონფერენციას, რათა საერთაშორისო საზოგადოების ზეგავლენით საბჭოთა რუსეთს გაეყვანა ჯარები საქართველოს რესპუბლიკიდან“ (ქართული ფილმი, 1989, 19 ივლისი, 28).

ამრიგად, ამბროსი ხელაიას ბრძოლას საქართველოს დეოკუპაციისათვის უკვალოდ არ ჩაუვლია. სიცოცხლეში და გარდაცვალების შემდეგაც მისი სახელი სამშობლოსათვის და ეკლესიისათვის თავდადებას, საოკუპაციო რეჟიმთან შეურიგებლობას, საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენას უკავშირდებოდა.

საქართველოს ეკლესიამ სათანადოდ დააფასა ამბროსი ხელაიას ღვაწლი ეკლესიისა და ქვეყნის წინაშე. წმინდა სინოდმა 1995 წლის 17 სექტემბერს იგი წმინდანთა დასში შერაცხა წმ. აღმსარებლის სახელით, ხსენების დღედ 16 (29) მარტი დაანწესა.

Предисловие

Исполнился 150 лет со дня рождения выдающегося духовного и общественного деятеля, Католикоса-Патриарха Всея Грузии Святейшего и Блаженнейшего Амвросия, в миру - Виссариона Зосимовича Хелая (1921-1927гг.). К сожалению, его биография, научная и публицистическая деятельность в должной мере еще не изучена, хотя за последние годы по данной теме созданы важные монографические исследования (Д.Гамахария, С.Вардосанидзе, Н.Папуашвили и др.). К числу малоизученных тем относится привлечение к судебной ответственности, процесс самого суда над Католикосом-Патриархом Амвросием и почти всем составом Католикосского Совета, состоявшегося в марте 1924 года. Частичному устранению этого пробела будут способствовать материалы, вошедшие в настоящий сборник.

Католикос-Патриарх Всея Грузии Амвросий прошел сложную, мученическую, в то же время героическую жизнь, оставив глубокий след в истории Церкви и страны. Он родился 7 (19) октября 1861 года в семье священника Илорской Святого Георгия церкви Зосима Хелая. Новорожденный зарегистрирован в метрической книге Инчхурской (около Мартвили) Святогеоргиевской церкви (Святой Исповедник Амвросий и Абхазия. Тб., 2006., с.122, 123). В 1872 году Виссарион окончил Очамчирскую приходскую школу, затем продолжил учебу в Мартвильском духовном училище (1872-1879гг.). Определением правления училища от 9 июня 1879 года, утвержденным знаменитым духовным деятелем, Имеретинским епископом и миссионером, святым Архиереем Гавриилом (Кикодзе), Виссарион Хелая был причислен к первому разряду воспитанников училищ. В 1879-1885 годах он учился в Тбилисской духовной семинарии, где получил основательное образование, приобщился к передовой грузинской общественной мысли, к идеям национально-освободительного движения. После окончания семинарии вернулся в Илори (Сухумская епархия) и стал готовиться для поступления в университет. Однако семейное положение не позволило ему получить университетское образование. Вскоре Виссарион женился на

односельчанке Елизавете Мерчуле, а 25 марта 1887 Сухумский епископ Геннадий (Павлинский) посвятил его во диакона к Сухумскому кафедральному собору, 19 апреля - во священника Сочинской (пос. Даховское) Михаила Архангела церкви. С 29 сентября 1892 года служил священником Сухумского кафедрального собора, с 20 октября 1892г. по 17 июня 1893г. - благочинным первого (Гудаутского) благочиннического округа, затем являлся ключарем Сухумского кафедрального собора. Одновременно выполнял обязанности члена церковной археологической комиссии, члена и делопроизводителя епархиального училищного совета, наблюдателя школ общества восстановления православного христианства на Кавказе в Сухуми, Новом-Афоне и Лыхни, преподавателя закона Божия Сухумской горской школы и т.д. В период службы в Сухуми он сложился как популярный священнослужитель, опытный миссионер и активный общественный деятель, решительно выступавший против ассимиляторской политики Сухумских русских архиереев, особенно епископа Арсения Изотова. Виссарион Хелая и другие грузинские патриоты преследовались епархиальным начальством и Кутаисским губернским жандармским управлением.

В 1896 году Виссарион овдовел. Много времени уделял он воспитанию своих трех малолетних детей, в чем его поддерживали отец Зосим и младший брат Порфирий, с 1895 года служивший священником Илорской церкви (сменил на этой должности вышедшего на пенсию отца). С их помощью Виссарион Хелая с 1897г. продолжил учебу в Казанской духовной академии. Будучи студентом II курса, 6 мая и 17-19 июня 1899г. в газете «Черноморский Вестник» опубликовал статьи, направленные против фальсификации истории Самурзакано и всей Абхазии (Св. Исповедник Амвросий и Абхазия, с. 422-439). 11 февраля 1900 года постригся в монахи и наречен Амвросием. В июне 1901 г. окончил академию, защитив диссертацию на тему «Борьба христианства с исламом в Грузии» и получив степень кандидата богословия. 15 октября 1901 года экзарх Грузии Флавиан (Городецкий) зачислил его в Тбилисский Преображенский монастырь, а 11 декабря - назначил временно исполняющим обязанности настоятеля того же монастыря. По решению

Св. Синода от 29 января 1902 года Амвросий назначен настоятелем Челишского монастыря Имеретинской епархии с возведением в сан архимандрита. Период службы в Челишском монастыре оказался довольно плодотворным в его духовной, научной и общественной деятельности. В монастыре и других храмах Рачинского уезда выявил и научно обработал средневековые грузинские рукописи, среди которых особую ценность представляет новый вариант «Обращения Картли», датируемый XIV веком. Благодаря отцу Амвросию, он известен в историографии как Челишский вариант «Обращения Картли» (Древняя Грузия, т. 1. Тб., 1909, отдел II, с. 1-29. - На груз. яз.). На основе выявленных им других материалов, в грузинских журналах «Гантиади» («Рассвет») и «Цховреба» («Жизнь») в 1915-1917 годах опубликовал серию статей под общим названием «Путешествие по Рача-Лечхуми».

В период службы в Челиши архимандрит Амвросий довольно часто приезжал в Абхазию, посещал разные селения, устраивая собрания сельчан, на которых выносились резолюции с требованием введения богослужения и обучения на родном языке. Об этом стало известно экзарху Грузии Алексию (Опоцкий), а через него - обер-прокурору Св. Синода К. Победоносцеву (Св. Исповедник Амвросий и Абхазия, с. 151). По решению Св. Синода от 6 сентября 1903г. архимандрит Амвросий был удален из Грузии и назначен смотрителем Уст-Медведицкого духовного училища. Вскоре он завоевал любовь и уважение со стороны преподавательского состава, учеников, Донского епархиального начальства. 6 мая 1905г. удостоен высокой награды - ордена Св. Анны II степени.

Первая русская демократическая революция (1905-1907гг.) дала возможность архимандриту Амвросию вернуться на родину. По указу Св. Синода от 24 ноября 1905 года он был назначен членом Грузино-Имеретинской Синодальной Конторы и настоятелем Иоаннокрестительского монастыря. Амвросий Хелая активно участвовал в движении духовенства по восстановлению автокефалии Грузинской Церкви; резко критиковал шовинистическую политику как духовной, так и светской власти. По сей день сохраняет актуальность его блестящая публицистическая работа «По поводу статьи «Голос из Сухума» (1906г.).

Архимандрит Амвросий добросовестно исполнял свои служебные обязанности, разные поручения экзарха, был самым энергичным, компетентным и порядочным работником Синодальной Конторы. Неслучайно, экзарх Грузии Никон (Софийский) именно ему поручил заведование финансами конторы.

После убийства экзарха Грузии Никона (28 мая 1908г.) власти начали травлю сторонников автокефалии, объявленных властями «интеллектуальными виновниками» в совершенном террористическом акте. Среди «виновников» называлось имя и архимандрита Амвросия. На основе доклада присланной из Петербурга специальной комиссии (председатель В.Яцкевич), 22 декабря 1908 Св. Синод принял решение об освобождении Амвросия Хелая с занимаемых должностей, зачислении его в состав братии Рязанского Троицкого монастыря под наблюдением епископа Рязанского Никодима и с запрещением священнослужения (Архив Патриархата Грузии, оп. 2, д. 539, л. 143). Около года провел он в Рязанском монастыре. Следственная комиссия под руководством министра юстиции И.Шегловитова не подтвердила виновность архимандрита Амвросия. В конце 1909 года он был реабилитирован, но без права возвращения на родину. По указу Св. Синода от 4 февраля 1910г. Амвросий Хелая назначается настоятелем Старорусского Преображенского монастыря, а 24 декабря того же года - благочинным монастырей Новгородской епархии. Хранящиеся в Национальном Центре рукописей Грузии более двухсот проповедей и речей, произнесенных отцом Амвросием в Старорусском и других монастырях, дают представление о его службе в Новгородской епархии.

Находясь вне своей Родины, архимандрит Амвросий много внимания уделял проблемам Грузии. В 1912-1917 годах в газете «Петроградские Ведомости» опубликовал 12 довольно острых публицистических и научно-публицистических статей, посвященных обстановке в Сухумской епархии, вопросам духовного образования в Грузии, восстановления автокефалии Грузинской Церкви (Дж. Гамахария. Св. Исповедник Амвросий. К 150 летию, II часть; Д.Дарсалия. Неизвестные письма Св. Исповедника Амвросия о

духовном образовании в Грузии. - Вести Патриархата, 2011, №12, с. 8-12. На груз. яз.). Статьи, опубликованные в апреле и декабре 1913 года в Тбилисской газете «Закавказье» («Желательно ли обращение Илорской церкви в Русский женский монастырь» и «По поводу превращения Илорского храма в русский женский монастырь»), предотвратили превращение Илорской Св. Георгиевской Церкви в русский женский монастырь (Св. Исповедник Амвросий и Абхазия, с. 492-547).

Февральская (1917 года) демократическая революция в России позволила Амвросию Хелая вернуться на родину. Он участвовал в работе временного правления Грузинской Церкви, восстановившей автокефалию 12 (25) марта 1917 года. Летом того же года архимандрит Амросий в составе делегации Грузинской Церкви вел переговоры в Петрограде с представителями Временного Правительства и Св. Синода. Окончательно вернувшись в Тбилиси (август 1917г.), он участвовал в подготовке I Всегрузинского Церковного Собора, состоявшегося 8-17 сентября 1917г. Католикосом-Патриархом Всея Грузии Собор избрал Кириона II. 2 (15) октября 1917 г. Его Святейшество рукоположил архимандрита Амвросия Чкондидским епископом с возведением в сан митрополита. Поскольку к Чкондидской епархии была временно приписана учрежденная I Собором Цхум-Бедийская епархия (Абхазия), митрополит Амвросий фактически руководил двумя кафедрами. Важнейшей его заслугой является постепенное восстановление церковной юрисдикции на Абхазию. Чрезвычайный съезд духовенства и мирян Абхазии 7 октября 1919г. принял историческое решение о своем вступлении в лоно Церкви-Матери; Цхум-Бедийская епархия была переименована в Цхум-Абхазскую епархию, которую возглавил митрополит Амвросий. Велики его заслуги в сохранении и укреплении вверенной ему епархии (до лета 1920г. он сохранял должность и Чкондидского митрополита). Несмотря на крайнюю занятость, митрополит Амвросий в 1918 году опубликовал научную статью по весьма актуальной в то время теме «Историческая граница Грузии со стороны Черного моря», а в 1920 году подготовил важное исследование «Бедия и Бедийский храм», основные выводы которого поныне сохраняют свое

значение (Св. Исповедник Амвросий и Абхазия, с. 589-605; 606-677).

В феврале-марте 1921г. советская Россия оккупировала Грузию, включая Абхазию. Грузинская Церковь, в том числе Цхум-Абхазская епархия оказалась под сильным прессом атеистического террористического большевистского режима. Декрет так называемого революционного комитета Грузии от 15 апреля 1921г. №21 «Об отделении Церкви от государства и школы от Церкви» лишил Грузинскую Церковь всяческих прав, фактически поставил ее вне закона. В этих тяжелых для Церкви условиях скоростно скончался Католикос-Патриарх Всея Грузии Леонид (Окропиридзе). III Всегрузинский Церковный Собор, состоявшийся в Гелати 1-5 сентября 1921 года Цхум-Абхазского митрополита Амвросия избрал Католикосом-Патриархом Всея Грузии. Первое же Богослужение в ранге первоиерарха, совершенное 18 сентября 1921г. в Тбилисском военном соборе, он посвятил памяти героев, погибших при оккупации Грузии в феврале того же года, бросив тем самым вызов советскому режиму. А в своей речи при интронизации, произнесенной в Мцхетском патриаршем храме 1 (14) октября 1921г., он выразил готовность отдать свою жизнь «за благо нашей Церкви и нации» (Св. Исповедник Амвросий и Абхазия, с. 328).

Святейший и Блаженнейший Амвросий открыто выражал недовольство антинациональной и антицерковной политикой властей, изъятием церковных драгоценностей, преследованием духовенства, свержением государственной независимости, нарушением территориальной целостности страны, уничтожением демократических институтов, дискриминацией грузинского языка и культуры, другими антинародными, антигосударственными шагами оккупационного режима. В этих условиях он, рискуя собственной жизнью, взял на себя миссию не только духовного, но и политического предводителя грузинского народа. Настоящим гражданским подвигом является обращение Его Святейшества к Генуэзской международной конференции (10 апреля - 19 мая 1922г.) специальным меморандумом. Коротко, но ярко изложив историю Грузии, злодеяния советской России против грузинского народа, Католикос-Патриарх Амвросий просил «культурное

человечество», представленное на конференции, о помощи в деокупации страны, создании такой формы ее социально-политического устройства, которая соответствовала бы грузинской национальной психике и культуре (Д.Гамахария. Св. Исповедник Амвросий. К 150-летию, док. №22).

Меморандум оказал сильное впечатление на участников конференции и европейские политические круги. Поступок его Святейшества, как и следовало ожидать, вызвал гнев Кремля и марионеточного коммунистического режима Грузии. Он стал предметом рассмотрения на заседаниях центрального комитета Компартии Грузии (30 мая и 12 июня 1922г.), принявшего решения о начале следствия по делу Католикоса-Патриарха Амвросия. Ведение следствия было поручено Чрезвычайной Комиссии (Чека) Грузии. С 12 июня 1922г. Католикос-Патриарх был неоднократно допрошен в Чека, а 22 июня того же года ему предъявили обвинение в преступлении против советской власти, в провокации и контрреволюции, что выразилось в посылке меморандума на Генуэзскую международную конференцию (Центр. Госархив Новейшей истории Грузии, ф. 516, оп. 2, д. 1, л. 22).

Находясь под негласным надзором Чека, Католикос-Патриарх в своих проповедях и выступлениях продолжал критику существующего режима. Власти, со своей стороны, готовились для нанесения решающего удара против Церкви и духовенства во главе с Католикосом-Патриархом. 20 декабря 1922г. президиум Цека Компартии Грузии, заслушав доклад заместителя председателя республиканского Чека Л.Берия, поручил Чека немедленно начать «процесс против Амвросия», назначив такой процесс не позже 20-х чисел 1923 года. Партийные и комсомольские органы приступили к подготовке широкомасштабной антирелигиозной кампании, проведению т.н. «комсомольского рождества», затем «Комсомольской Пасхи» и других кощунственных мероприятий (вскрытие могил святых, «суд» над Богом и т.д.). Цель этой кампании заключалась в физическом и идейном разгроме Церкви и церковной власти во главе с Католикосом-Патриархом. 12 января 1923г. Его Святейшество был арестован (находился под домашним арестом), на что в тот же день была дана санкция Президиума ЦК Компартии Грузии.

Под арест были взяты так же члены и сотрудники Католикосского Совета. Предварительное следствие вела Чека. 8 сентября 1923г. Чека подготовила обвинительное заключение и передала т.н. Верховному Суду, который только-только формировался на базе революционного трибунала. Тогда же провалилась очередная попытка властей свергнуть Католикоса-Патриарха с помощью «своего» духовенства.

1 ноября 1923г. мерой пресечения для Католикоса-Патриарха было определено заключение в т.н. исправительном доме. Предварительное судебное следствие велось в декабре 1923г. и январе 1924г. 19 января Верховный Суд утвердил окончательный вариант обвинительного заключения, а 16 февраля принял решение о начале судебного слушания с 10 марта 1924 года.

* * *

Так называемый судебный процесс над Католикосом-Патриархом и другими членами Католикосского Совета происходил 10-19 марта 1924г. Кроме официального протокола суда (хранится в Центр. госархиве новейшей истории Грузии, публикуется в книге: Д.Гамахария. Св. Исповедник Амвросий. К 150-летию, док. №68), существуют его газетные версии. Без их использования невозможно осмысление и изучение должным образом того физического и психологического террора, который был развязан против Католикоса-Патриарха, духовенства в целом. В настоящий сборник включены материалы, публиковавшиеся в органах ЦК Компартии Грузии «Комунисти» и «Рабочая Правда», а так же в профсоюзной газете «Муша» («Рабочий»). Они уделяли большое внимание судебному процессу. В них подробно освещается начало процесса. Газ. «Комунисти» посвятил ему передовицу «Святейшая контрреволюция на скамье подсудимых». Сам термин «Святейшая контрреволюция» грузинские коммунисты позаимствовали от русских однопартийцев, величавших этим термином Патриарха Московского и Всея Руси Никона и его сторонников.

Материалы о суде «Рабочая Правда» печатала под рубрикой «Святейшая контрреволюция перед пролетарским судом». По сообщениям газет, судебное заседание открылось 10 марта 1924г. в час дня. В состав суда входили Г.Чхеидзе (председатель), В.Цивцивадзе и Г.Ртвелидзе. В роли обвинителей выступали Ник. Окуджава, К.Мачавариани и А.Еркомаишвили (т.н. общественный обвинитель). Защиту Католикоса-Патриарха осуществляли известные юристы и общественные деятели К.Нинидзе (Член Учредительного Собрания Грузии в 1919-1921 годах) и И.Бараташвили (член Первой Государственной Думы России и Учредительного Собрания Грузии). На суде присутствовали представители коммунистической прессы, агрессивно настроенные комсомольцы, работники Чека, специально приглашенные художники. Благодаря последним, в газетах ежедневно печатались карикатуры на Католикоса-Патриарха, адвокатов и других.

Рассмотрение дела по существу началось 11 марта 1924г. Как сообщают газеты, ни один из обвиняемых не признавал себя виновным. В тот же день суд допросил Католикоса-Патриарха. Официальный протокол допроса – более обширный и несколько отличается от газетных версий. Имеются некоторые различия и между газетными публикациями. Советская пресса пыталась унижить Католикоса-Патриарха и других подсудимых, которые будто бы вели себя неуверенно, путались в ответах и т.д. В то же время она умалчивала об острых заявлениях Его Святейшества, особенно по вопросам, связанным с оккупацией Грузии, упразднением ее независимости, расчленением страны. Однако и в газетных версиях встречаются такие подробности допросов подсудимых, которые не отражены в официальном протоколе.

Протоколы допросов – лишь малая часть материалов о суде, публиковавшихся в газетах. О сущности советского правосудия указывает враждебное отношение к адвокатам, постоянная травля их с помощью прессы. Газеты публиковали многочисленные резолюции «трудовых коллективов» с требованием сурового наказания как Католикоса-Патриарха, так и адвокатов, осмелившихся защищать «врагов народа». Эти резолюции прежде всего отражали

позицию властей, а не рабочих. Во многих публикациях освещена антирелигиозная политика советской власти.

Речи обвинителей на суде, опубликованные в газетах, полнее и содержательнее, чем официальные протокольные записи этих речей. Выступления прокуроров доказывают, что 10-19 марта 1924 года происходил не судебный процесс, а расправа над классовыми противниками. «Общественный обвинитель» А.Еркомаишвили так и заявил, что «наш суд классовый», что «духовенство стоит рядом с буржуазией против трудящихся» и т.д. (Рабочая Правда, 1924, 18 марта). Дополнительную информацию содержат опубликованные в газетах выступления и адвокатов.

Как уже отмечалось, на суде присутствовали художники. Подготовленные им карикатуры «украшают» почти все номера газет (карикатуры не публикуются). В них печатались так же бездарные стихотворения лжепоэтов против духовенства и адвокатов.

Газеты публикуют решение суда, вынесенный им приговор, стараются с точки зрения коммунистической идеологии подытожить правовые и политические результаты нашумевшего судебного процесса над духовенством во главе с Католикосом-Патриархом Амвросием (Рабочая Правда, 1924, 20-22 марта).

Публикуемый в настоящем сборнике материал прессы о судебном процессе 10-19 марта 1924 года является важным историческим источником. Он содержит дополнительную информацию (по сравнению с официальным протоколом) о судебных заседаниях; передает созданную на суде невыносимую атмосферу морального террора; раскрывает формы и методы психологического давления над подсудимыми и адвокатами; фиксирует явно враждебное отношение властей как с подсудимыми, так и в целом с духовенством, церкви; разоблачает коммунистическое правосудие, представлявшее собой орудие классовой борьбы и расправы над политическими противниками; показывает бесчеловечную жестокость и дикость оккупационного режима; высокое достоинство, образованность, твердость и самоотверженность Католикоса-Патриарха Амвросия и других подсудимых.

Параллельно с предворительным следствием и судебным процессом над духовенством, продолжавшихся больше одного года, в Грузии развернулась необузданная антирелигиозная кампания. Она сопровождалась физическим разрушением церквей и монастырей, в лучшем случае превращением их в культурно-просветительские учреждения (сельские школы, клубы, читальни и т.д.). На III съезде компартии Грузии (6-11 мая 1924г.) с гордостью отмечалось, что закрыто до 1500 церквей и монастырей. После всенародного антисоветского восстания в августе 1924 года, в ходе которого отчетливо проявилось недовольство населения и антирелигиозной политикой властей, коммунистический режим несколько ослабил агрессивность церковной политики. За короткое время вновь открылись до тысячи церквей. Изменилась лишь тактика, смысл которой заключалась в уничтожении религии не путем массового закрытия церквей, а искоренения в населении религиозных чувств.

В рамках этой тактики возник вопрос о досрочном освобождении Католикоса-Патриарха Амвросия. В октябре 1924г. с помощью «своего» духовенства власти постарались получить от Его Святейшества долгожданное раскаяние. На соответствующие обращения митрополита Христофора (Цицкишвили), еп. Давида (Качахидзе) и других от 7 и 16 октября 1924 года Католикос-Патриарх ответил решительным отказом и вновь подтвердил, что виновным себя не чувствует.

Несмотря на это, III выездная сессия ЦИК СССР второго созыва, состоявшаяся в Тбилиси 3-7 марта 1925 года, приняла решение об объявлении амнистии на территории Закавказской Федерации. На его основе, Католикос-Патриарх Амвросий 10 марта того же года был досрочно освобожден. Вскоре он приступил к исполнению своих обязанностей. Грузинская Церковь стала сплочиваться вокруг своего Патриарха-мученика, авторитет которого неизмеримо возрос. Церковь укрепилась организационно, возникли новые кафедры. Была

введена должность постоянного местоблюстителя Католикоса-Патриарха; 1 ноября 1925 года ее занял митрополит Калистрат (Цинцадзе). Ввиду ухудшения здоровья Католикоса-Патриарха роль и влияние местоблюстителя сильно возросло, а проправительственная церковная оппозиция потерпела крах.

Такое развитие событий не входило в интересы и планы властей. Чека Грузии, лично ее новый председатель Л.Берия разработал и осуществил план ослабления «реакционного» духовенства во главе с Католикосом-Патриархом и его постепенной замены «прогрессивным» (проправительственным) духовенством (Дж.Гамахария. Св. Исповедник Амвросий. К 150-летию, док. №79). 24-25 декабря 1926 года власти организовали в Кутаиси незаконное собрание духовенства. Оно приняло решение о роспуске Католикосского Совета и учреждении временного церковного управления, куда вошли только представители «прогрессивного» духовенства. В целях сохранения единства Церкви, Католикос-Патриарх вынужден был согласиться на сотрудничество со временным управлением, которое постепенно прибирала власть к рукам. Сторонники же Его Святейшества, в том числе освобожденный от всех должностей митрополит Калистрат, отошли на второй план.

В это сложное для Грузинской Церкви время произошло важное событие в ее жизни. 8 февраля 1927 года Священный Синод Русской Православной Церкви признал территориальную автокефалию Грузинской Церкви и 25 февраля того же года письменно известил об этом Католикоса-Патриарха Всея Грузии Амвросия. Вскоре после этого радостного события – 29 марта 1927г. Святейший и Блаженнейший Амвросий скончался. 3 апреля он был похоронен в Сионском кафедральном храме.

Католикос-Патриарх Амвросий ушел из жизни непобежденным. Его идеи деокупации Грузии и восстановления ее независимости, приобщения страны к цивилизованному западному миру оставались актуальными за все годы существования советской тирании в Грузии. Небезынтересно отметить, что 13 марта 1975 года, т.е. спустя 53 года, Конгресс США заслушал специальный доклад конгрессмена

Джоу Дэвида Вагонера о праве наций на самоопределение, в котором главное внимание было уделено меморандуму Католикоса-Патриарха Амвросия. Докладчик ознакомил конгрессменов с полным текстом этого исторического документа и заявил, что «он также актуален сегодня, как и в 1922 году не только для Грузии, но и для всех народов, стремящихся к свободе и независимости» (Золотое Руно. Тб., 2006, с. 313-315. – на груз. яз.). Католикос-Патриарх Амвросий упоминается и в резолюции №110 Сената США от 19 апреля 1989г. «О Грузии, аннексированной советами», подготовленной Джеси Александром Хелмсом (младшим). Поддержка требования о восстановлении независимости Грузии в резолюции обосновывалась разными аргументами, в том числе обращением Католикоса-Патриарха Амвросия в 1922 году к Генуэзской конференции с требованием о выводе российских войск из Грузии под давлением международной общественности.

Таким образом, усилия Святейшего и Блаженнейшего Амвросия по деокупации Грузии не пропали даром. Многие десятилетия и после кончины его имя как в Грузии, так и за ее пределами тесно связывалось с непримиримостью с оккупационным режимом, самоотверженной борьбой за свободу и независимость страны.

Грузинская Церковь в должной мере оценила заслуги Католикоса-Патриарха Амвросия перед Церковью и страной. 17 сентября 1995г. Святейший Синод причислил его в лик святых, неречен Святым Исповедником, днем памяти установлено 16 (29) марта.

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი

მღვდელი ბესარიონ ხელაია მეულღესთან -
ელიზავეტა (კესარია) მერჭულესთან ერთად
(სოხუმის ეპარქია)

ნოვგოროდის ეპარქიის ქალაქ სტარაია რუსას
ფერისცვალების მონასტრის წინამძღვარი,
არქიმანდრიტი ამბროსი შვილებთან (ანა, ნინა,
ალექსანდრე) ერთად.

ეპისკოპოსი კირიონი და არქიმანდრიტი ამბროსი
1910 წლის თებერვალი

არქიმანდრიტი ამბროსი, ეპისკოპოსი
ანტონი(გიორგაძე), დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე.
პეტროგრადი 1917 წლის ზაფხული

ნაწილი I
Часть I

გაზეთ „კომუნისტის“ მასალები
Материалы газ. «Комунисти»

„უწმინდესი კონტრ-რევოლუცია“ ბრალდებულის სკამზე

საქართველოს უზენაეს სასამართლოში გუშინ დაიწყო საქართველოს კათალიკოსის ამბროსის და მის ახლო თანამშრომელთა გასამართლება, რომელთაც ბრალი ედებათ საბჭოთა ხელისუფლების საწინააღმდეგო გამოსვლებში, როგორცაა კათალიკოსის მიერ გენუას კონფერენციაზე გაგზავნილი მიმართვა, საეკლესიო განძეულობათა გადამალვა, ყოფილ სამხედრო სობოროს (ტაძრის – დ.დ.) კომკავშირისათვის გადაცემაზე უარის თქმა და მრავალი სხვა, რომელთა ჩამოთვლა საკმაო დიდ დროს წაგვართმევდა და რომელიც ნაწილობრივ გამოქვეყნებული იყო ჩვენს გაზეთში სხვადასხვა დროს¹.

სამღვდელოება სიტყვიერად ყოველთვის პოლიტიკის გარეშე აცხადებს თავს, ნამდვილათ კი ის ყოველთვის ერთგულად ემსახურებოდა ამა ქვეყნის ძლიერთ, მისი პოლიტიკა ყოველთვის მშრომელი ხალხის ინტერესების წინააღმდეგ იყო მიმართული. ეს უდავო ქეშმარიტება საქართველოს მუშათა კლასს და გლეხობას კარგათ ჰქონდა შეგნებული, საკუთარი გამოცდილებით მათ კარგად იცოდნენ, თუ ვისი ერთგული მოსამსახურე იყო „სულიერი მამები“. ამიტომაც იყო, რომ რევოლუციონურ მოძრაობის დასაწყისშივე, ჯერ კიდევ 1905 წელში და მის წინათაც მშრომელთა უმეტესმა ნაწილმა ზურგი შეაქცია ეკლესიას და მის მსახურთ. ქართველმა სამღვდელოებამაც იმ თავიდანვე რევოლუციის საწინააღმდეგო ძალებს დაუკავშირა თავისი ბედი, ყველგან და ყოველთვის ის რეაქციის გულის მესაიდუმლეთ და ერთგულ დამცველად გამოდიოდა.

დაემხო მეფის თვითმპყრობლობა, სამღვდელოებაც, კერძოდ, საქართველოს ეკლესიის მსახურნიც განთავისუფლებულ მშრომელთა რისხვის შიშმა შეიპყრო, მაგრამ მალე დარწმუნდნენ, რომ თუ მენშევიკური პარტია აიღებდა ხელში ძალაუფლებას, მათ კეთილმდგომარეობას არც იმდენი საფრთხე მოელოდა. მოვლენათა შემდგომმა განვითარებამ გაამართლა

მათი იმედები: საქართველოს „დემოკრატიულმა მთავრობა“-მ, რომელიც მთლიანი ეროვნული ფრონტის შექმნას სცდილობდა, ქართველ სამღვდელეობებსანაც გამონახა საერთო ენა, მასთანაც სრული შეთანხმებით ეწეოდა ქვეყნის მართვა-გამგეობას. „სოციალისტურად“ ნოდებული მენშევიკური პარტია სრულებით არ თაკილობდა ანაფორიანებთან კავშირს და კათოლიკოს-ეპისკოპოსთა ლოცვა-კურთხევით ეწეოდა ბოლშევიკური პარტიის სანინააღმდეგო ბრძოლას.

დიდხანს არ გაგრძელდა ის „ბედნიერი დრო“. დადგა მენშევიკური მთავრობის აღსასრულიც. საქართველოშიც დამყარდა საბჭოთა ხელისუფლება, რომელსაც საქართველოს სამღვდელეობა, განსაკუთრებით კი მისი მეთაურნი მეტად მტრულად შეხვდნენ თავიდანვე და, ვითომდა პოლიტიკის გარეშე მდგომნი, მათ ხელი შეუწყვეს პოლიტიკურ ბრძოლას მუშურგლახური ხელისუფლების წინააღმდეგ.

ჯერ კიდევ საქართველოს გასაბჭოების წინააღმდეგში **კათალიკოსმა ლეონიდმა** სიონის და მცხეთის ტაძრის განძეულობა ქუთაისში გაგზავნა დასამალავათ, მიწაში ჩასაფლავათ. ლეონიდს, რომელიც ქართველ ხალხს ბოლშევიკების წინააღმდეგ საღვთო ომისკენ მოუწოდებდა, არც მისი მოადგილე ამბროსი ჩამორჩა კონტრევოლუციონური მუშაობით. მან თავის ახლო თანამშრომლებთან ერთად შეთითხნა ცილისწამებით და სიცრუით სავსე დოკუმენტი და ვითარცა „ერთად ერთმა ნამდვილმა მოძღვარმა“ სთხოვა გენუას კონფერენციის მონაწილე კაპიტალისტურ სახელმწიფოებს საქართველოს შინაურ საქმეებში ჩარევა, წითელი არმიის საქართველოს საზღვრებიდან გაყვანა და „საქართველოს მიწა-წყლის უზრუნველყოფა უცხოელთა თარეშისაგან“.

„მდაბალი ამბროსი – პატრიარქი სრულიად საქართველო-სი“ აქ ნამდვილ პოლიტიკურ „მოღვაწის“ როლში გამოდიოდა, თუმცა იქვე აცხადებდა, რომ არ შედის „პოლიტიკური ცხოვრების სხვადასხვა ფორმების დაფასებასა და განწესრიგებაში“, მაგრამ მენშევიკების ადვოკატმა ჩხენკელმა სწორეთ პოლიტიკური მოსაზრებით ჩაჰკიდა ხელი ამ დოკუმენტს და მოინ-

დომა მით ლახვარის ჩაცემა საქართველოს მუშურ-გლეხური ხელისუფლებისთვის.

რასაკვირველია, კათალიკოს-ეპისკოპოსებთან დაკავშირებამ მენშევიკების საქმეს ვერ უშველა, ვერ დაუბრუნა მათ თავის ბატონობის „სანატრელი დრო“, პირიქით ამ ფაქტმა კიდევ უფრო დასცა მენშევიკური პარტიის პრესტიჟი საქართველოს მშრომელთა თვალში. წითელი ჯარი, რომელთა საქართველოდან გასვლას მოითხოვდა **ჩხენკელი** და „მდაბალი ამბროსი“, დღესაც ფხიზლად სდგას საქართველოს მშრომელთა ხელისუფლების სადარაჯოზე, საბჭოთა კავშირში შემავალი რესპუბლიკები, და მათ შორის საბჭოთა საქართველოც, დღეს იურიდიულად ცნობილი არიან ბურჟუაზიული სახელმწიფოების მნიშვნელოვანი ნაწილის მიერ² და მენშევიკურ-კლერიკალური კონტრ-რევოლუციის იმედების ნამსხვრევებიც აღარ დარჩა.

საზღავრგარეთ გადახვენილი **ნ. ჟორდანიას** „მთავრობა“ საქართველოში დაბრუნებას ვერ ეღირსა და ვერც ეღირსება, ხოლო კათალიკოს ამბროსის და მის ერთგულ ამაღას, რიცხვით სულ 11 კაცს, ამ დღეებში სათანადო მსჯავრს დასდებს საქართველოს მშრომელთა ნდობით აღჭურვილი უზენაესი სასამართლო.

ასე უნაყოფოთ და უშედეგოთ დამთავრდა საქართველოს სამღვდელოების კონტრ-რევოლუციონური პოლიტიკა და საბჭოთა საქართველო კი, როგორც თანასწორი წევრი საბჭოთა კავშირისა, ძღვეამოსილათ მიემართება წინ, უკეთესი მომავლისკენ.

**კლერიკალური კონტრ-რევოლუცია
ბრალდებულის სკამზე
კათალიკოს ამბროსის და მის თანამშრომელთა
გასამართლება**

გუშინ, 10 მარტს, დღის 1 საათზე ნაძალადევის თეატრში დაიწყო კათალიკოს ამბროსის და მისი მახლობელი თანამშრომლების გასამართლება..

დილიდანვე ნაძალადევის თეატრს მოაწყდა დიდძალი საზოგადოება, რომელიც დიდათ დაინტერესებულია საქმის ვითარებით.

თეატრი გაჭედილია ხალხით, რომელთა შორის სჭარბობს მუშური (სინამდვილეში კომკავშირული და „ჩეკისტური“ – დ.დ.) ელემენტი.

სასამართლო მოთავსებულია სცენაზე.

სხდომის გახსნა

სასამართლოს სხდომა იწყება სრულ 1 საათზე. სცენაზე მარჯვენა მხარით სხედან სახელმწიფო ბრალმდებელნი (პროკურორები) ამხანაგები **ნიკ. ოკუჯავა, კ. მაჭავარიანი** და საზოგადოებრივი ბრალმდებელი ამხ. **ა. ერქომაიშვილი** სცენის მარჯვენა მხარე დაკავებული აქვს დამცველთა კოლეგიას. დამცველთა შორის არიან – **მღვდლიევი, იოსებ ბარათაშვილი, სამ. დადიანი, ალ. ყანჩელი, კირ. ნინიძე, გელაზაროვი, პ. ქავთარაძე და გუნცაძე**. შემოჰყავთ ბრალდებულნი: **პატრიარქ-კათალიკოსი ამბროსი, მიტროპოლიტი ნაზარი, არქიმანდრიტი ჯაფარიძე, მღვდლები ლაზარიშვილი, მარკოზ ტყემალაძე, მირიანაშვილი, კალ. ცინცაძე, ანტონ თოთიბაძე და მოქალაქენი ნიკოლოზ არჯევანიძე და ნიკ. თავდგირიძე**.

სასამართლოს თავმჯდომარეობს ამხ. **გ. ჩხეიძე**. ნევრები ამხ. **ვ. წივნივაძე, გ. რთველიძე**. მდივანი **გრ. აბაკელია**.

დამცველთა შუამდგომლობა

ბრალდებულთა სათითაოდ გამოძახების შემდეგ დამცველი მოქალაქე კირილე ნინიძე აცხადებს, რომ რადგან არ არის ოფიციალური დოკუმენტი იმის შესახებ, რომ კათალიკოსი ამბროსის მემორანდუმმა ნამდვილად მიაღწია გენუას კონფერენციამდე, სასამართლოს საშუალება ესპობა იქონიოს მსჯელობა დანაშაულობის ხასიათზე და ამიტომ წინადადებას აძლევს სასამართლოს საქმე გადაიდოს.

საქმის გადადებას სხვადასხვა მოსაზრებით ითხოვენ დანარჩენი დამცველნიც. პროკურატურა არ ეთანხმება და მოითხ-

ოვს პროცესის გაგრძელებას.

სხდომა სწყდება რამოდენიმე წუთით იმის გამოსარკვევად, გადაიდოს საქმე თუ არა.

დანვრილებით ხვალ.

„კომუნისტი“, 1924, 11 მარტი, №58.

**კათალიკოს ამბროსის და მისი
„ძმების“ გასამართლება
ვის ასამართლებენ?
(სასამართლოს დარბაზიდან)**

ქრისტეს სახელით მოვაჭრენი, სიცრუის, მონობის და ბნელეთის მოციქულნი წინ აღუდგენენ საქართველოს მშრომელი ხალხის ნებისყოფას, მუშურ-გლეხურ ხელისუფლებას. მეფისა, მდიდართა და მემამულეთა მოსამსახურენი არ დაემორჩილენ საქართველოს მუშათა და გლეხთა ნდობით აღჭურვილ მთავრობას, ომი გამოუცხადეს მას, ბრძოლა შინ და გარეთ. არ დაერიდენ არც სახელმწიფო ღალატს, გადაძალეს, მიწაში ჩაფლეს განძეულობა, რომ მით შიმშილის კლანჭებიდან თავი არ ეხსნა ქართველ მუშას და გლეხს.

მძიმეა დანაშაული, მძიმეა ბრალდება.

და აი, დღეს მათ ასამართლებს ქართველი მუშა და გლეხი, მისი ნდობით აღჭურვილი სასამართლო.

დარბაზში აუარებელი ხალხია, გარეთ კიდევ მეტი, ყველას სურთ თავის თვალთ იხილოს, თავის ყურით გაიგონოს საბჭოთა სასამართლოს სამართლიანი მსჯავრი მათზე, ვისი მთელი წარსული ცხოვრება ათასგვარი დანაშაულობითა და ბოროტ-მოქმედებითაა სავსე...

დღემდე მათ გასამართლებას ვინ გაბედავდა?.. ბევრი მათგანი მიჩვეული იყო სხვადასხვა „ნამესტნიკებთან“, ევრონცოვ-დაშკოვებთან (ე.ი. მეფისნაცვლებთან – დ.დ.) და მათ მეუღლე გრაფინიებთან ფუსფუსით, ბნელი საქმეების მოკვარახჭინებით ჩინ-მენდლების და ორდენების მიღებას...

გაგვიგონია, ყური მოგვიკრავს თვით სასულიერო პირთა ლაპარაკისათვის, რომ ბევრი მათგანი მონაწილე უნდა იყოს იმ საქმის, რომელსაც **კათალიკოს კირიონის** მოკვლა ეწოდებოდა, და რომელიც თვითმკვლევლობით გაასაღეს³.

მენშევიკები ხომ მათ არ აწყენებდნენ, ისინი ხომ მათ ბნელ საქმეებს ხელს აფარებდნენ.

აკი იმიტომაც იწყებდა ხუცესთა ბელადებმა მათი დამარცხება? აკი იმიტომ გაგზავნა „მდაბალმა ამბროსიმ“ მიმართვა გენუას კონფერენციისადმი.

აკი იმიტომ აღჭურვეს მათ თავისი ნდობით მენშევიკთა აბლაკატი **აკაკი ჩხენკელი** და მისი ამხანაგები, ე.ი. ისინი, რომლებიც გარეკა საქართველოს საზღვრებიდან ქართველ მშრომელთა ხალხმა.

ბრალდებულნი თავს დამნაშავედ არ სცნობენ. ისინი ხომ ჩვეულნი არიან თვალთმაქცობას, ტყუილს, ინსინუაციებს, ისინი ხომ მოვაჭრენი არიან სიმართლით და სინდისით. წარმოუდგენელია მათგან სიმართლის მოსმენა.

და აქვე ხომ სიცრუის დამცველნიც სხედან. ძველი, დახელოვნებული იურისტები, რომლებიც ყოველთვის მზად არიან დაიცვან ხალხის მტრები, ვინაიდან თვით არიან ასეთები.

ისინიც ხომ მოვაჭრე არიან ცოდნით, სინდისით, მჭერმეტყველებით.

საზღვარგარეთაც დახეტილობენ მათი დამცველნი, მაგრამ ვინ შესძლებს მათ დაცვას, მათ ფეხზე წამოყენებას, ვინც განწირულია ისტორიისაგან.

ხელაიას (კათალიკოსის გვარია) მიმართავს სასამართლოს თავმჯდომარე ამხ. **ჩხეიძე**: დაგვისახელეთ, მოგვეცით ცნობები საქართველოდან რუსეთში ქონების გატანის შესახებ, რომელზედაც თქვენ სწერდით თქვენს მონოდებაში.

ვერ ასახელებს, ან საიდან უნდა დაასახელოს? ეს ხომ მტკნარი სიცრუეა⁴, საქართველოს ქონების გატაცებას, გადამალ-

ვას ხომ თვით ბრალდებულნი არიან შეჩვეულნი თავიანთ მოკავშირე ყოფილ მენშევიკურ მთავრობასთან ერთად.

ლეონიდის და ბრალდებულ არქიმანდრიტ ჯაფარიძის მიერ გადამალულ ქონების შესახებ მას, კათალიკოსს თურმე არა სცოდნია რა. კარგი. ეს დასაჯერებელიც რომ იყოს, კიდევ უარესი ამ ხელბრუნდებისათვის, მაშინ ამ ქონების მიწაში ჩამოფლენი სულ წვრილი ქურდ-ბაცაცები ყოფილან.

დამსწრე

პირველი დღის სხდომა

(გაგრძელება)

დამცველთა შუამდგომლობა

მოქალაქე **ნინიძეს** კათალიკოზ ამბროსის საქმე გამორკვეულად არ მიაჩნია და მოითხოვს წინასწარ გამოძიების გაგრძელებას. მისი აზრით, არ კმარა თვით ამბროსის განცხადება იმის საბუთად, რომ მემორანდუმი მის მიერ გაგზავნილია იმ მიზნით, რომ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ უცხოეთის ძალების ჩარევა გამოიწვიოს. ბრალდების დასამტკიცებლად თურმე აუცილებელი ყოფილა საქართველოს მაშინდელი საელჩოს ცნობა, ან კონფერენციის თავმჯდომარის დამადასტურებელი განცხადება. თვით ამბროსის მიერ თავის დანაშაულის აღიარება დანაშაულობის დამადასტურებელ საბუთად არ გამოდგება. ვიდრე სწორედ ასეთი „ნამდვილი“ ცნობა მიღებული არ იქნება, საქმის გარჩევა გადადებული უნდა იქნეს.

მოქალაქე ნინიძის აზრით, იმასაც თურმე გამორკვევა სჭირია, გაზიდეს თუ არა რაიმე ქონება საქართველოდან საბჭოთა რუსეთში? ამისთვის, მისი აზრით, უნდა დაინიშნოს საექსპერტო კომისია, რომელიც რკინიგზის ბიულეტენების გადასინჯვით ამ ხმების „სინამდვილეს“ გამოარკვევს.

საქართველოს გლეხობის ნებაყოფლობითი სურვილი, რომ ცრუმორწმუნეობის წინანდელი ბუდეები — ეკლესიები გადაკეთებულ იქნეს სკოლებად, მოქალაქე ნინიძეს არ მიაჩნია სინდი-

სის თავისუფლების გამონატყულებად და სვამს კითხვას, იბლაღებო თუ არა სამღვდელოების ინტერესი დეკრეტის⁵ წინააღმდეგ.

ყველა ამ საკითხების გამოსარკვევად მოქალაქე ნინიძე მოითხოვს საექსპერტო კომისიის დანიშვნას. დამცველი გუნცაძე აცხადებს, რომ ბრალდებულთაგან ადგილი არ ჰქონია საეკლესიო ქონების გატაცებას, არამედ მათ მიზნად ჰქონდათ ქონების გადარჩენა დაღუპვისაგან, რასაც ცხადად მონიშნავს თურმე საკათალიკოსო საბჭოს საბუთები. აუცილებლად საჭიროა ექსპერტების მიერ საკათალიკოსო საბჭოს ოქმების შემოწმება იმის გამოსარკვევად, მართლა ჰქონდათ ბრალდებულთა ქონების მითვისების განზრახვა, თუ ზრუნავდნენ დაეცვათ ერისთვის ეროვნული სიმდიდრე? „წმინდა მამათა“ წმინდა განზრახვის საბუთად, დამცველი დადიანის აზრით, გამოდგება ყოფილი **კათალიკოსის ლეონიდეს** წერილი⁶, სადაც იგი დარიგებას აძლევს სამღვდელო პირებს, როგორ „გადაარჩინონ“ (ვისგან?) სახალხო ქონება. მხოლოდ საჭიროა თვით ამ წერილის საბუთად ქცევა, რისთვისაც იგი უნდა გადაეცეს სპეციალურ საექსპერტო კომისიას.

დანარჩენი დამცველებიც მოითხოვენ აუცილებლად საექსპერტო კომისიას გადაეცეს შემოსავალ-გასავალის ის წიგნები, რომელიც ოდესღაც უწარმოებიათ სულიერ მამებს. „თვინიერ“ ამის, მათი აზრით, სიმართლე შეიბღალე და „სულნი მართალნი“ დაიჩაგრებიან.

ბრალმდებელთა პასუხი

სახელმწიფო ბრალმდებელთა ამხ. კ. **მაჭავარიანს, ოკუჯავას და ერქომაიშვილს** საქმე საკმარისად გამორკვეულათ მიანიათ და საჭიროთ არ ცნობენ წინასწარ გამოძიების გაგრძელებას. რა საჭიროა საელჩოს ცნობა მემორანდუმის გაგზავნის შესახებ, როცა ამას არ უარყოფს თვით ბრალდებულნი. ნუთუ განსაკუთრებული საექსპერტო კომისიის მიერ გამორკვევა სჭირია იმას, გადაასახლეს თუ არა გორის მაზრიდან ქართველი გლეხობა და მათ ნაცვლად დაასახელეს სხვა

ერის ხალხი. დამცველთა მიერ წამოყენებული სადაო კითხვები სავსებით გამორკვეულია და არ საჭიროებს განსაკუთრებულ საქესპერტო კომისიებს გამოსაძიებლად. ბრალმდებელნი მოითხოვენ საქმის გაგრძელებას.

მხარეების მცირე კამათის შემდეგ, სასამართლოს შემადგენლობა საკითხის გამოსარკვევად სათათბიროდ გადის.

სხდომის განახლება

2 საათის მსჯელობის შემდეგ სასამართლოს გამოაქვს დადგენილება, რომლის თანახმად საქმის წინასწარი გამოძიების გაგრძელება, საქმის ვითარების ყოველ მხრივ გარკვეულობის გამო, ზედმეტად არის ცნობილი და რომლის მიხედვით სასამართლო საჭიროთ სთვლის პროცესის გაგრძელებას.

მონმეების გამოძახებით ირკვევა, რომ გარდა ერთისა (პლ. ცქიტვიშვილი — დ.დ.) ყველა გამოცხადებულია.

საბრალმდებლო აქტის წაკითხვა

სასამართლოს თავმჯდომარე **ამხ. ჩხეიძე** კითხულობს საბრალმდებლო აქტს, (რომელიც ჩვენ უკვე გამოვაქვეყნეთ) თვითოეულ ბრალდებულისადმი, რის შემდეგაც სხდომა ნყდება.

11 მარტის სხდომა (მეორე დღე)

სხდომის წინ

ბრალდებულთა შემოყვანის დროს დარბაზში, გაისმის ხმები: ძირს ამბროსი, ზიზლი ამბროსის.

ნსაათსა და 10ნუთზე სხდომას ხსნის უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე **ამხ. გ. ჩხეიძე**.

სასამართლოს წინაშე წარსდგა მონმე პლატონ ცქიტვიშვილი, რომელიც წინადლით არ გამოცხადებულია.

ინყება ბრალდებულთა გამოძახება.

რაში სდებენ ბრალს

ბრალდებული ხელაია (კათალიკოსი ამბროსი).

თავმჯდომარე ეკითხება მას, სცნობს თუ არა თავს დამნა-

შავედ იმ ბრალდებებში, რომელიც მას აქვს წაყენებული უზენაესი სასამართლოს მიერ და რომელიც შეიცავს: მოწოდების შედგენას გენუის კონფერენციისადმი საკათალიკოსო საბჭოს წევრებთან ერთად; ეს მოწოდება შეიცავდა ცრუ ცნობებს საქართველოში არსებულ მდგომარეობის შესახებ; მან იცოდა მენშევიკური მთავრობის გაქცევის დროს გატაცებული საეკლესიო განძეულობის დამალვის შესახებ და არ აუწყა ეს მთავრობას; ის აგრეთვე საკათალიკოსო საბჭოს სხვა წევრებთან ერთად არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას და არ გაგზავნა თავის წარმომადგენელი საუწყებათაშორისო კომისიაში საეკლესიო განძეულობის ჩასაბარებლად. ბრალდებული არც ერთ ბრალდებაში თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული ანდრია ლეჟავა (ქუთაისის მიტროპოლიტი ნაზარი) არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას ყოფილი სამხედრო ტაძრის საეკლესიო განძეულობის ჩაბარების შესახებ, რადგან შეჩვეული იყო იქ ღვთისმსახურებას, ხალხის დატყუებას და კიდევ სხვა რამეებს, მაგრამ თავს დამნაშავედ მაინც არა სცნობს.

ბრალდებული კალისტრატე ცინცაძე (ქაშვეთის ეკლესიის წინამძღვარი). მას ჰბრალდება ფულებისა (ფული უყვარს) და მატერიალური წიგნების დაუდევარი წარმოება (იცის როგორ „მოაწყოს“ „საქმეები“), რასაც მოყვა სახალხო ქონების გაფლანგვა. მას ჰბრალდება აგრეთვე ამბროსისთან ერთად გენუის კონფერენციისადმი მოწოდების შედგენა და **პ. ჯაფარიძისათვის** სახალხო ქონების გადამალვაში ხელის შეწყობა (ხელი ხელს ჰბანს). არც ის სცნობს თავს დამნაშავედ.

ბრალდებული მარკოზ ტყემალაძე (სიონის ტაძრის წინამძღვარი). ჰბრალდება იგივე, რაც ცინცაძეს.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული პ. ჯაფარიძე (მცხეთის საპატრიარქო ტაძრის არქიმანდრიტი). მცხეთის და სიონის ტაძრების საეკლესიო ქონების და განძეულობის გადამალვის მთავარი გმირია.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს, თუმცა ეს გაუბედავობა „გმირს“ არ შეშვენის.

ბრალდებული იოსებ მირიანაშვილი (დიდუბის ეკლესიის წინამძღვარი).

ამან ამბროსისთან ერთად შეადგინა კონტრრევოლუციონური მიზნით მოწოდება გენუის კონფერენციისადმი. დიდუბის ეკლესიაში წიგნებში შეუტანლად ინახავდა 30 გირვანქა განძეულობას, რადგან ასე სჯობდა მისთვის. წესიერად არ აწარმოებდა საეკლესიო წიგნებს, რის გამო გაიფლანგა ხალხის ქონება.

თავს, რასაკვირველია, დამნაშავედ არ სცნობს არც ის.

ბრალდებული დიმიტრი ლაზარიშვილი (ქაშვეთის ეკლესიის მღვდელი). ხელი შეუწყო (ძმა ძმისთვისო – იტყვიან) ჯაფარიძეს საეკლესიო ქონების და განძეულობის გადამალვაში, თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული ანტონ თოთიბაძე. ბრალად ედება, რომ არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას ყოფილი სამხედრო ტაძრის საეკლესიო განძეულობის ჩაბარების შესახებ, წესიერად არ აწარმოებდა საეკლესიო წიგნებს, რასაც მოჰყვა ხალხის ქონების გაფლანგვა.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული ნიკოლოზ თავდგირიძე. მონაწილეობას იღებდა ამბროსისთან ერთად გენუის კონფერენციისადმი მოწოდების შედგენაში. არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას ყოფილი სამხედრო ტაძრის საეკლესიო განძეულობის ჩაბარების შესახებ.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული ნიკოლოზ არჯევანიძე. არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას ყოფილი სამხედრო ტაძრის საეკლესიო განძეულობის ჩაბარების შესახებ.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებულთა შეკითხვის შემდეგ სხდომა 3 წუთით წყდება.

სხდომის განახლება

სხდომის განახლების შემდეგ, ვინაიდან არც ერთი ბრალდებული თავს დამნაშავედ არ სცნობს, იწყება საჯარო გამოძიება.

პირველათ სასამართლო ინყებს ბრალდებულ ხელაიას და-
კითხვას.

კითხვაზე, თუ რათ მიმართა მან გენუის კონფერენციას,
ბრალდებული ორჭოფულ და ბუნდოვან პასუხს იძლევა.

თავმჯდომარე: თქვენ მოითხოვდით წითელი ჯარის გაყ-
ვანას?

ხელაია: ორჭოფულათ უპასუხებს, რომ ის ამბობდა ინტერ-
ვენციის წინააღმდეგ, ინტერვენცია კი ხდება ჯარის საშუალებით.

თავმჯდომარე: თქვენ იცით, რომ საბჭოთა ხელისუფლება
იცავს მშრომელი ხალხის ინტერესებს?

ხელაია: ვიცი, უსათუოდ.

თავმჯდომარე: თქვენ სთქვით, რომ წინააღმდეგი ხართ უცხო
სახელმწიფოების ჩარევის, თვითონ კი ისეთ ხალხს მიმართავდით,
რომლებიც მშრომელი ხალხის ინტერესებს არ იცავენ.

ბრალდებული. ამ შენიშვნებზე უცებ არ იძლევა პასუხს.
მცირედი „მოფიქრების“ შემდეგ ამბობს, რომ გენუაში ირჩეო-
და პატარა ერების თავისუფლების საქმე და მეც მივმართე, მით
უფრო, რომ აქედან კონფერენციაზე წავიდა საქართველოს
წარმომადგენელი⁷ და მე დარწმუნებული ვარ, ის დაიცავდა
საქართველოს დამოუკიდებლობას.

თავმჯდომარე: მაშ თუ იცოდით, რომ საქართველოს წარ-
მომადგენელი უკეთ დაიცავდა საქართველოს დამოუკიდე-
ბლობას, მაშინ რა საჭირო იყო სხვისთვის მიმართვა?

ბრალდებული სდუმს.

თავმჯდომარე: თქვენ ამბობდით, რომ საქართველოდან
გააქვთ ხალხის ქონება. შეგიძლიათ თუ არა დაასახელოთ, რა
წაიღეს?

ბრალდებული ამბობს, რომ მან გაიგონა ამის შესახებ. შეუ-
ძლია დაამტკიცოს ეს, თუ საბუთები იქნება მოტანილი.

თავმჯდომარე: შენიშნავს, რომ მათ განკარგულებაში იყო
ამდენი დრო და რათ არ მოიტანეს ეს საბუთები, როცა სასა-
მართლომ მრავალჯერ მოსთხოვა ასეთებო.

ბრალდებული სდუმს.

თავმჯდომარე: გითხრათ თუ არა თქვენ ლეონიძმა ქონების გადამალვის შესახებ?

ბრალდებული: არ შეეძლო ეთქვა, რადგან მე სოხუმში ვიყავი და ცოცხალს ვერ მოუსწარი.

თავმჯდომარე: თქვენ, როგორც ეკლესიის მეთაურს, უნდა გცოდნოდათ, თუ სად იყო განძეულობა.

ბრალდებული: მითხრეს, რომ საზღვარ-გარეთ არის ნაღებული საკათალიკოსო საბჭო დარწმუნებული იყო, რომ განძეულობა საზღვარგარეთ არის ნაღებული.

ბრალდებულს კითხვებს აძლევს სასამართლოს წევრი ამხ. ნივნივაძე.

კომუნისტი, 1924, 12 მარტი, №598.

11 მარტის სხდომა

(მეორე დღე – გაგრძელება)

ამბროსის ჩვენება:

ოკუჯავა: ვისი ბრძანება იყო საქართველოს მიწების სხვაზე გადაცემა, რომელზედაც თქვენ მემორანდუმში სწერდით?

ბრალდებული: იბნევა, გარკვეულ პასუხს ვერ იძლევა.

კითხვა: თქვენ გნამდათ საბჭოთა მთავრობა? სცნობთ მას?

პასუხი: ვსცნობ... (პაუზის შემდეგ) უსათუოდ.

კითხვა: იცოდით თუ არა, რომ საბჭოთა რესპუბლიკებთან მტრული განწყობილება ჰქონდა ინგლისისა და სხვა ქვეყნების მთავრობებს?

პასუხი: ვიცოდი... გაზეთებიდან.

კითხვა: სუვერენობა ვინ წაართვა საქართველოს?

პასუხი: უცხო ჯარებმა.

კითხვა: ჰქონდა თუ არა თქვენ აქტს პოლიტიკური ხასიათი?

ბრალდებული: გარკვეულ პასუხს ვერ იძლევა, იბნევა.

დამცველი **ნინიძე** აცხადებს ბრალმდებლის უკანასკნელი კითხვის გამო პროტესტს, თითქოს იგი სცდილობდეს ჩასჭრას ბრალდებული.

თავმჯდომარე აცხადებს ნინიძის პროტესტის საპასუხოდ, რომ კითხვები ეძლევა ბრალდებულთ მხოლოდ საქმის გამოსარკვევად.

კითხვა: თქვენ ამბობთ, რომ ხართ ქართველი ხალხის სურვილების გამომხატველი, მშრომელი ხალხის წარმომადგენლებს აქვთ თუ არა ისეთი უფლებები, როგორც თქვენ?

ბრალდებული: აქვთ.

კითხვა: მაშ, იცოდით თუ არა, რომ წითელი ჯარის შემოსვლას მოითხოვდნ ქართველი მუშები და გლეხები და მისი დამცველი პარტია – ქართველი კომუნისტები?

ბრალდებული: იბნევა. ხანგრძლივი ყოყმანის შემდეგ, - არ ვიცოდი. ბრალმდებელის შეკითხვაზე, რა საბუთებით და რა ცნობებით ხელმძღვანელობდა, როცა იგი მემორანდუმში სწერდა ქართველი ხალხის ფიზიკურად გადაშენების შესახებ, ბრალდებული ვერაფერს ამბობს და ბოლოს ყოყმანის შემდეგ აცხადებს, რომ დაწესებულებებში არ იყვნენ ქართველი მოხელეები და შემოდებული არ იყო ქართული ენაო.

ბრალდებულს კითხვას აძლევს საზოგადოებრივი ბრალმდებელი ამხანაგი **ალექსანდრე ერქომაიშვილი**.

კითხვა: თქვენი სიტყვით, მემორანდუმი თქვენი სურვილის წინააღმდეგ ძალაუვნებურად ატარებს პოლიტიკურ ხასიათს, წითელი ჯარის გაყვანა განა პოლიტიკური მოთხოვნილება არ არის?

პასუხი: ბრალდებული ყოყმანობს, - ბოლოს, - მგონია, არის.

კითხვა: გერმანიის, ინგლისის და სხვა სახელმწიფოების ჯარიც ხომ იყო საქართველოში და მათი უფროსები ხომ ერეოდნენ საქართველოს შინაურ საქმეებში, რატომ მაშინ არ იცავდით საქართველოს სუვერენობას?

პასუხი: მე არაფერი გამიგია იმის შესახებ, რომ უცხოეთის ჯარის უფროსები ჩარეულიყვნენ საქართველოს საქმეებში. რომ მცოდნოდა, აუცილებლად ამოვიღებდი ხმას.

დარბაზში გაკვირვების ხმები და სიცილია.

შეკითხვაზე, თუ ვის გულისხმობდა გენუაში საქართველოს წარმომადგენლად – ჩხენკელს თუ ბუდუ მდივანს ბრალდებული უპასუხებს, რომ **ჩხენკელს** არ გულისხმობდა (საერთო

გაკვირვება, სიცილი). შემდეგ სასამართლო გადადის განძეულობის გატაცების შესახებ დაკითხვაზე.

კათოლიკოსი აცხადებს, რომ მან განძეულობის დაფარვის შესახებ არა იცოდა რა, რადგან იგი იმ ხანად აფხაზეთში იყო მღვდელმთავრად. შეკითხვაზე, თუ როგორ მოხდა შემდეგ, როცა ის კათალიკოსად დაინიშნა, რატომ არ დაინტერესდა გამოერკვია განძეულობის ბედი, ბრალდებული უპასუხებს, რომ იგი დარწმუნებული იყო, რომ განძეულობა ნაღებული იყო საზღვარგარეთ.

კითხვა: როდის შეიტყვეთ, რომ განძეულობა ინახებოდა აქ, საქართველოში?

პასუხი: როცა იგი აღმოაჩინეს, გავიგე **არქიმანდრიტ ჯაფარიძისაგან.**

ბრალდებული: როგორც ვიცით, იმ ხანში თქვენ დაპატიმრებული იყავით და აკრძალული გქონდათ გარეშე პირებთან ურთიერთობა; როგორ მოხდა, რომ არქიმანდრიტმა ჯაფარიძემ საჭიროდ სცნო და შესძლო კიდეც შეეტყობინებინა ასეთ განსაკუთრებულ პირობებში იმ განძეულობის აღმოჩენის შესახებ, რომლის გადამალვის შესახებ თქვენ არაფერი იცოდით?

ბრალდებული: არქიმანდრიტი ჯაფარიძე მოვალე იყო ეცნობებოდა ამის შესახებ ეკლესიის მეთაურისათვის.

კითხვა: განა მანამდე, ვიდრე განძეულობას არ აღმოაჩენდნენ, არქიმანდრიტი ჯაფარიძე მოვალე არ იყო ეუნწყებოდა თქვენთვის, ეკლესიის მთავრისათვის ასეთი დიდი მნიშვნელოვანი საქმის - განძეულობის შენახვის შესახებ?

ბრალდებული: კითხვაზე ვერ აძლევს პასუხს. საზოგადოთ მრავალი კითხვა კათოლიკოს ამბროსისგან რჩება უპასუხოდ. ზოგ კითხვაზე პასუხის გაცემას საჭიროდ არ სცნობს, ზოგი გარემოება არ ახსოვს და ზოგს საკითხებში თითქოს ვერ ერკვევა.

ანდრია ლეჟავას (მიტროპოლიტი ნაზარი) ჩვენება

თავმჯდომარე: იცოდით თუ არა თქვენ რამე მემორანდუმის გაგზავნის შესახებ?

ბრალდებული: მემორანდუმის შესახებ ჩემთვის არავის

არაფერი არ უთქვამს (გამომწვევი კილოთი).

თავმჯდომარე: რა აზრის ხარ თქვენ მემორანდუმზე?

ბრალდებული: ამ კითხვაზე არ სურს უპასუხოს.

თავმჯდომარე: ვინ გაგაგებიათ განძეულობის გადამალვა?

ბრალდებული: განძეულობის დაფარვა საიდუმლოდ გამანდო **პატრიარქმა ლეონიდმა**, რომელმაც დამავალა მის შესახებ არავისთვის არაფერი მეთქვა. მისგანვე გავიგე, რომ შენახვა ევალებოდა არქიმანდრიტ პავლეს.

თავმჯდომარე: ვისთვის ინახებოდა განძეულობა?

ბრალდებული: იგი ინახებოდა ეკლესიისა და ერისთვის.

თავმჯდომარე: თუ განძეულობას ერისათვის ინახავდით, რატომ არ განუცხადეთ ამის შესახებ ხელისუფლებას?

ბრალდებული: საეკლესიო ქონების შენახვა და პატრონობა იმთავითვე სამღვდელთების საქმე იყო და ვალდებულიც არ ვიყავი, ვიდრე დეკრეტი არ გამოიცემოდა, გადამალული ქონების შესახებ მთავრობისთვის მეცნობებია, მით უმეტეს, რომ მე განძეულობა მეგულებოდა შენახული საიმედო ადგილზე. ქონების ეკლესიაში დატოვება საერთო არევ-დარევის დროს საშიში იყო, რადგან ასეთ ხანაში ხშირი იყო ძარცვა-რბევა, რასაც შეიძლება შედეგად განძეულობის დაკარგვა მოჰყოლოდა.

ნივნივაძე: როცა მშვიდობიანობა ჩამოვარდა და ხელისუფლება განმტკიცდა, მაშინ რატომ არ ამოიღეთ მიწიდან დამარხული განძეულობა და არ გადაეცით მთავრობას?

ბრალდებული: არ ამოვიღეთ იმ მოსაზრებით, რომ მოველოდით მთავრობის მიერ დეკრეტის გამოცემას, რომელშიაც კონკრეტულად მითითებული იქნებოდა ქონების ჩაბარების წესი. ჩვენ ვფიქრობდით, რომ მთავრობა გამოგვიგზავნიდა კომისიას, რომელსაც ჩვენ გადავებარებდით ქონებას.

3. ჯაფარიძის (არქიმანდრიტ პავლეს) ჩვენება

მიტროპოლიტ ნაზარის შემდეგ სასამართლო ჩვენებას ართმევს არქიმანდრიტ პავლე ჯაფარიძეს, რომელსაც ჰბრალდება სიონის და მცხეთის განძეულობის გატაცება და გადამალვა.

სასამართლოს თავმჯდომარე: ვინ დაგავალათ თქვენ განძეულობის შენახვა?

ბრალდებული ჯაფარიძე: განძეულობის შენახვა დამავალა კათალიკოსმა ლეონიდმა. მე, როგორც ბერობაში აღზრდილს და სამონასტრო წესების მტკიცედ აღმასრულებელს, არ შემეძლო ეკლესიის თავის ბრძანებაზე უარი განმეცხადებია. კათალიკოსმავე მიბრძანა, რომ განძეულობის დამალვა არ გამეხმაურებია და თუ ვინმე მკითხავდა რასმე, მეთქვა რომ იგი საზღვარგარეთ არის გაგზავნილი.

ბრალმდებელი: მაგრამ ეს ხომ ტყუილის თქმაა, რომელიც სასულიერო პირს არ შეშვენის.

ბრალდებული: ტყუილის თქმაც არის და ტყუილის თქმაც. ღმერთის განრისხება იმდენად არაფერია, ღმერთი მრავალმონყალეა.

კითხვა: როგორ ჰფიქრობთ, ტყუილის თქმა ღვთის წინააღმდეგია?

პასუხი: წინააღმდეგიც არის და არც არის წინააღმდეგი (სიცილი დარბაზში) იმის მიხედვით, თუ რას შეეხება ტყუილი. ზოგ შემთხვევაში ტყუილის თქმა შესაწყნარებელია. ჩვენ საშუალება გვაქვს ჩვენი ცოდვა, ტყუილის თქმა საიდუმლო აღსარების დროს მოვინანიოთ.

მემორანდუმის შესახებ **არქიმანდრიტი ჯაფარიძე** აცხადებს, თითქოს მას არაფერი არ სცოდნია, რადგან მონასტერში სცხოვრობდა და პოლიტიკაში არ ერეოდა. საერთოდ ჯაფარიძეს თავი უჭირავს, როგორც „გულუბრყვილოს“ და ცხოვრების „უცოდინარ“ ბერს, რომელიც თითქოს სრულიად ვერ ერკვევა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ მოვლენებში.

ბრალმდებელი: აძლევს მას შეკითხვას, გაუგონია თუ არა მას ოდესმე, რომ მღვდლები ენეოდენ უღირსს ცხოვრებას და სჩადიოდენ ბოროტმოქმედებას. ამ შეკითხვაზე ბრალდებული უპასუხებს, რომ მას გაუგონია ასეთი შემთხვევები.

არქიმანდრიტ ჯაფარიძის დაკითხვის შემდეგ სხდომა სწყდება.

გუძღვნი ნაძალადევს (სამღვდელოების გასამართლების გამო)

ბედნიერი ხარ, ნაძალადევო,
მრავალი ამბის მონამე ხდები,
რევოლუციის აღმზრდელო, მცველო,
თავისუფლებით ხარობ და სტკბები!
შენ ხარ სავანე მშრომელი ხალხის,
ჭეშმარიტების მაძიებელთა,
შენშივე ხდება გასამართლება
მატყუარათა, ხალხის მყვლეფელთა!
აქ მოსამართლედ მუშები სხედან,
აღჭურვილები ხალხის ნდობითა.
გასამართლებას ესწრება ხალხი,
აღსავსე არის ზიზლით, გმობითა.
აქ ზის ავტორიც მემორანდუმის,
გენუის კრების შემვედრებელი,
რომ „კრება“ ერთხმად დახმარებოდა
და „ნამებისგან დაეხსნა ერი“...
რასა ფიქრობდა ამბროს, ღვთის მონა?
„დახმარება“ რით გათავდებოდა?
უცხოეთიდან მოსული ჯარი
რომ საბჭოთა ჯარებს შესტაკებოდა?!
ჩვენი სამშობლო და ჩვენი ხალხი
თუ მებრძოლთ შუა ამონყდებოდა,
ნუ თუ კმაროდა კათალიკოსი,
თუ თვის ამალით გადარჩებოდა?
მხარსა უმშვენებს „მაღლით მოსილსა“
სამღვდელოება – უზენაესი,
მთავარს თან ახლავს მთელი ამალა,
იმკიან, რაც რომ აქვთ დანათესი.
ესე არიან „სულის მამანი“
ბრალდებულების სკამზე მსხდომელნი,

მოლაღატეთგან პასუხს მოითხოვს
დღეს ბრალმდებელი ხალხი მშრომელი.

მუშა შაქრო ნავთლულელი.

უძღვნი „წმინდა მამებს“ ამბროსს და სხვებს

„მემორანდუმის“ ავტორი,
იჯდა ამბროსი სვიანი,
გვერდს უმშვენებდნენ ნაზარი
და პავლე შავ-ნვერიანი.

-

სამსჯავროს წინა ბრძანდება
კათალიკოსის ამაღა,
ყველანი „გმირთა-გმირები“,
ვინც ერის განძი დამალა.

-

თურმე ყველაფრის დამალვა
საიდუმლოთა ხდებოდა,
სულის-მამების პირისგან
არსად არ გამჟღავნებოდა.

-

ბრწყინვალე „წმინდა-მამებსა“
ბნელეთის მოციქულებსა,
ედავებიან მშრომელნი
განძიულს დამალულებსა.

-

„წმინდა-მამებსა“ იცავენ
ვექილნი, განაფულები,
„ნათესავთ“ „ნათესავთათვის“
ძალიან სტკივათ გულები.

-

მაგრამ მშრომელთა სამსჯავრო
ღირსეულს დასდებს მათ მსჯავრსა,
ენა მოქნილი მელები
ვერ აგვიხვევენ ჩვენ თვალსა.

მუშა ხარატი.

12 მარტის სხდომა (მესამე დღე)

სხდომა იწყება დღის 1 საათზე და 20 წუთზე.

დამცველებში ნერვიულობაა.

კირილი ნინიძე: დამცველთა სახელით აცხადებს, რომ პირველ დღეს დამცველთა მუშაობისთვის ნორმალური პირობები იყო, ეხლა კი როგორც დარბაზში, ისე მის გარეთ, კერძოდ პრესაში შეიქმნა ისეთი ატმოსფერო, რომ შეუძლებელი ხდება პროცესის ნორმალური მსვლელობა, საბჭოთა კანონმდებლობა კი ერთნაირ პირობებში აყენებს ორივე მხარეს.

თავმჯდომარე: შენიშნავს მოქალაქე ნინიძეს, რომ წესრიგი დაცულია დარბაზში და არავინ მათ ხელს არ უშლის საქმის წარმოებაში.

მოქ. ნინიძე ბოდიშს იხდის და ამბობს, რომ სასამართლოს დარბაზში წესრიგი დაცულია, მაგრამ მის გარეთ კი არა. პრესაში დამცველებს სინდისით მოვაჭრეებს ეძახიან, დანაშაულს წინასწარ კვალიფიკაციას უშვრებიან როგორც, მაგალითად, გაზეთ „კომუნისტში“. იგი მოითხოვს, სასამართლომ მიიღოს ზომები ამ მდგომარეობის წინააღმდეგ, უდგენს სასამართლოს წერილობით განცხადებას.

მოქ. კირილე ნინიძის საპასუხოდ სიტყვას ამბობს ამხანაგი **ერქომაიშვილი**, რომელიც აცხადებს, რომ დამცველნი სცდილობენ პროცესი სააგიტაციო მასალათ გამოიყენონ. მშრომელი მასა ლელავს, რადგან ვერ წარმოუდგენია, რომ საბჭოთა წყობილების დროს სამღვდელოებას იცავდეს ის, ვინც გუშინ მარქსიზმის სახელით მის წინააღმდეგ იბრძოდა. ეს გარემოება იწვევს დამცველთა წარმომადგენლის ნინიძის ნერვებაშლილობას.

ოკუჯავა: დამცველთა გამოსვლა იმ ობსტრუქციის გაგრძელებაა, რომელიც მათ პირველ დღესვე დაიწყო, როდესაც მოითხოვდნენ გასამართლების გადადებას. მათ სურთ პროცესის ჩაფუშვა, რის ნებასაც ჩვენ მათ ვერ მივსცემთ.

სასამართლოს სხდომა სწყდება რამდენიმე წუთით.

სხდომის განახლება

თავმჯდომარე აცხადებს სასამართლოს დადგენილებას, რომლის მიხედვით დამცველთა განცხადება შეტანილი იქნება ოქმებში.

ბრალდებულ ლაზარიშვილის ჩვენება

ბრალდებული **ლაზარიშვილი** აცხადებს, რომ მემორანდუმზე არაფერი არ იცის, რომ მას მისი პოლიტიკური შეფასება არ შეუძლია. **კათალიკოს ლეონიდისაგან** მას ნაბრძანები ჰქონდა ჩაებარებია ნივთები **არქ. ჯაფარიძისთვის** ქუთაისში წასაღებად, რაც მის მიერ შესრულებული იქნა. რა ბედი ენია შემდეგ განძეულობას, მან ამის შესახებ არაფერი იცოდა. კითხვაზე – ეტყოდა თუ არა მთავრობას, რომ სცოდნოდა განძეულობის გადამალვა, ბრალდებული უპასუხებს, რომ არ იცის, როგორ მოიქცეოდა.

ბრალდებულ ტყემალაძის ჩვენება

მე დავესწარი ყუთებში განძეულობის ჩალაგებას, თუმცა მე სამჯერ განვაცხადე უარი ნივთის გაგზავნაზე; განძეულობა გვექონდა შენახული სალაროში, ერთი ყუთი გასაღების აღმოუჩენლობის გამო გავსტეხეთ. როგორც საკათალიკოსო საბჭოს წევრი, დავესწარი საკათალიკოსო საბჭოს სხდომას სობოროს (სამხედრო ტაძრის — დ.დ.) საუნწყებათაშორისო კომისიისთვის გადაცემის შესახებ, ჩვენ ვერ გავიგეთ რას ნიშნავს ჩაბარება, ან ვისთვის უნდა ჩაგვებარებია. გადავსწყვიტეთ სხდომაზე, რომ ჩვენი ხელით ვერ დავანგრევდით ეკლესიას, თუმცა მთავრობის წინააღმდეგობის განწევის სურვილი არ გვექონდა.

საკათალიკოსო საბჭოს სხდომაზე, რომელზედაც კათალიკოს

ამბროსის გაგზავნილ მემორანდუმის შესახებ მოხსენება უნდა გაეკეთებია, მე გამოვცხადდი, ქვორუმის უყოლობის გამო სხდომა არ შესდგა. ნევრების მოსვლის მოლოდინში **ამბროსიმ** მითხრა, რომ გაგზავნა მემორანდუმი, რომელიც ჩასული უნდა იყოსო. იმ სხდომაზე რა კითხვები იყო გასარჩევი ან ჰქონდა თუ არა მემორანდუმის შესახებ მოხსენება ამბროსის, — ჩვენთვის არ უცნობე-ბიათ. სხდომაზე მოსულ მესამე ნევრის გვარი არ „ახსოვს“.

ბრალმდებელი: სერიოზულად სთვლიდით თქვენ ამბროსის ნაბიჯს თუ არა?

პასუხი: მე ვთვლიდი მემორანდუმის გაგზავნას პატრიოტულ საქმედ. მემორანდუმის გაგზავნის უფლება კათალიკოს ამბროსის ჰქონდა, როგორც მღვდელმთავარს და არა, როგორც საბჭოს თავმჯდომარეს.

კითხვა: თქვენ თანაგრძნობით შეხედეთ მემორანდუმს და სიმართლეთ მიგაჩნიათ თუ არა მემორანდუმში აღნიშნული ცნობები?

პასუხი: მე ვერ ვიტყვი მაგაზე ვერაფერს, რადგან პოლიტიკურად მომზადებული არა ვარ.

ბრალმდებელი: თქვენ წინასწარ გამოძიების დროს განაცხადეთ, რომ მემორანდუმს ჰქონდა პოლიტიკური მნიშვნელობა.

ბრალდებული: მე ეს არ გამიცხადებია.

თავმჯდომარე: ბრალმდებელის თხოვნით კითხულობს წინასწარი გამოძიების ოქმს, სადაც **ტყემალაძეს** მიერ ნათქვამი შემდეგნაირად არის აღნიშნული: მე მემორანდუმს ვაძლევე პოლიტიკურ მნიშვნელობას, ამნაირი მემორანდუმის დაწერის უფლება ქართველი ერის სახელით ამბროსის არ ჰქონდა.

თავმჯდომარე: თქვენ მიერ ნათქვამში, რომელი მიგაჩნიათ სწორად, ის, რაც დღეს სთქვით, თუ რაც წინასწარ გამოძიების დროს განაცხადეთ?

ბრალდებული: ახლა რომ ვამბობ, ის უფრო მართალია, მგონია; სამხედრო ტაძრის გადაცემის შესახებ საკათალიკოსო საბჭოს სხდომის რეზოლუციის რედაქცია ბრალდებულს არ მიაჩნია სწორად, რადგან იქ სავსებით გამოხატული არ არის საბ-

ჭოს ნევრთა აზრი, რომელიც თითქოს არ ეწინააღმდეგებოდა მთავრობის დადგენილებას.

ბრალდებულ მირიანაშვილის ჩვენება

თავმჯდომარის შეკითხვაზე, ბრალდებული აცხადებს, რომ მემორანდუმზე მისთვის არავის არაფერი უთქვამს.

ბრალმდებელი: აძლევს შეკითხვას, თუ რათ ინახებოდა ეკლესიის განჯინაში 30 გირვანქა განძეულბა.

პასუხი: ნივთები იყო შემონირული ტაძრის ასაგებად.

კითხვა: რა დროს ტაძრის აგება იყო, როცა ხალხს შიოდა, პური ესაჭიროებოდა?

პასუხი: ხალხისთვის სულიერი საზრდოც საჭიროა. მე შემონირველთა სურვილის წინააღმდეგ სხვა დანიშნულებას ვერ მოვახმარდი შემონირულ ნივთებს.

კითხვა: მემორანდუმმა მოუტანა თუ არა სარგებლობა სამღვდელთა?

პასუხი: ამის შესახებ არ შემიძლია რაიმე გადაჭრით ვსთქვა?

კითხვა: როგორ ჰფიქრობთ, - მემორანდუმის გაგზავნა უფრო დიდი საკითხია, თუ ცნობა მემორანდუმის გაგზავნის შესახებ?

პასუხი: არ ვიცი, ვერაფერს ვიტყვი:

ბრალდებული კალისტრატე ცინცაძის ჩვენება

ბრალდებული ცინცაძე აცხადებს, რომ იმ სხდომას, რომელზედაც **ამბროსიმ** რამოდენიმე პირს გააცნო მემორანდუმის შინაარსი, არ დასწრებია.

ბრალმდებელის შეკითხვაზე – რა ხასიათი ჰქონდა მემორანდუმს, ბრალდებული არ უპასუხებს.

კითხვა: რა აზრის არის სამღვდელთა საერთოდ მემორანდუმზე?

პასუხი: მათ შორის ასეთი კითხვა არ წამოჭრილა. პირადათ ვფიქრობ, რომ მემორანდუმი რელიგიოზურ მიზანს ისახავს. სარგებლობა მოუტანა თუ არა მემორანდუმმა სამღვდელთა-

ბას, ამის თქმა ჩემთვის ძნელია.

კითხვა: ეკლესიის შესახებ საბჭოთა ხელისუფლების დეკრეტის ცხოვრებაში გატარება დააკმაყოფილებს თუ არა სამღვდელოებას?

პასუხი: აკმაყოფილებს სავსებით.

კითხვა: მაშ, რა საჭირო იყო რელიგიოზური მიზნით მემორანდუმით მიმართვა ევროპისადმი?

პასუხი: ამაზე ვერ გავცემთ პასუხს.

ბრალდებულ თოთბაძის ჩვენება (სამხედრო ტაძრის ყოფილი წინამძღვარი)

მემორანდუმის შესახებ თურმე მასაც მხოლოდ პრესაში წაუკითხავს; განძეულობის წაღების შესახებ „არა იცოდა რა“; ამბობს, რომ წინააღმდეგობის განევა მთავრობისთვის არც მას, არც მის ამხანაგებს „არ ნდომიათ“. ეკლესიის კომკავშირისთვის გადაცემის განკარგულებას ემორჩილებოდენ, მაგრამ ეკლესიის დანგრევაში მონაწილეობას ვერ მიიღებდენ. დაკითხვიდან ირკვევა, რომ ამას მათგან არც არავინ მოითხოვდა. კომისიას, სადაც მათ „წარმომადგენლის წარგზავნაზე“ უარი განაცხადეს, მხოლოდ ნივთების აღწერა უნდოდა; ლომი და ჩაქუჩი ეკლესიის დასანგრევად კომისიას არ ჰქონია, მაგრამ მათ მაინც შეუძლებლათ დაინახეს კომისიაში მუშაობა.

ეკლესიის ყველა ნივთები სათანადოთ ჩაწერილი წიგნებში არ ყოფილა.

მუშების ხმა

13 მარტს საღამოს სხდომის გახსნის წინ აუარებელი ხალხი იყრის თავს ქუჩებში, უმთავრესად მუშები. ხალხში მოსჩანს სურათები **წინიძის** და **ბარათაშვილის**, რომელთაც ზიზღს უცხადებს მთელი მასა. სხდომის დროს დარბაზში შემოდის დელეგაცია რკინის გზის მთავარ სახელოსნოს და სავაგონო პარკის მუშების, რომელთა წარმომადგენლები: აზრუმელაშვილი, ხებრიელაშვილი, ვარლამოვი და გუმბრიევი მოითხოვენ დასჯილნი იქნან სასტიკად ბრალდებულნი, საქართველოში იმ-

პერიალისტური ჯარების მომწვევნი, სისხლის ღვრის მქადაგებელნი, ამასთანავე ერთად ზიზღს უცხადებენ ნინიძეს და მის კომპანიას და მოითხოვენ მათ საბრალმდებლო სკამზე დასმას.

კომუნისტი, 1924, 14 მარტი, №60°.

13 მარტის სხდომა (მესამე დღე) სხდომის წინ

პროცესისადმი ინტერესი სხდომის წინ დღითი დღე იზრდება. სასამართლო დარბაზის ეზოში შესავალ კარებში წინააღმდეგობზე კიდევ უფრო მეტი აუარებელი ხალხი იყრის თავს, რომელთა შეკავება ძალიან უჭირს მცველ რაზმს. მოსჩანს სურათები **ნინიძის და ბარათაშვილის**, რომელთა სახით სამღვდელოების შავზნელ საქმეთა დამცველთა კორპორაციას ტფილისის მშრომელი მასა, განსაკუთრებით რკინისგზის სახელოსნოების, დეპოს და სავაგონო პარკის მუშები, ზიზღს უცხადებენ.

სხდომის გახსნა

ინწყება დაკითხვა ბრალდებულ **ნ. თავდგირიძის** (საკათალიკოსო საბჭოს წევრია). მემორანდუმის შესახებ თურმე მასაც მხოლოდ გაზეთ „კომუნისტი“-დან გაუგია. მემორანდუმის შედგენაში მისი აზრით ალბად საკათალიკოსო საბჭოს ყოფილ მდივანს **რ. ინგილოს (ივანიცკი)** მიუღია მონაწილეობა. ნაკითხული ოქმებიდან აღმოჩნდა, რომ, წინასწარ გამოძიებაზე ბრალდებულს განუცხადებია, რომ, მისი აზრით, მემორანდუმის შედგენაში გულმოდგინე მონაწილეობა უნდა მიეღოთ **რ. ივანიცკის და მღვდელ კაპანაძეს**, რომელიც ამჟამად საზღვარგარეთ იმყოფება. შეკითხვაზე, თუ რატომ არის წინააღმდეგობა მის პირველ ჩვენებაში და დღევანდელში, ის აცხადებს, რომ ეს აიხსნება იმ მდგომარეობით, რომელშიაც ის იმყოფებოდა თავის დატუსაღების დროს. ბრალდებული სცდილობს შექმნას შთაბეჭდილება, რომ ვითომ ეს პირობები საშინელი იყო.

ბრალმდებელ **ოკუჯავას** მოთხოვნით, ბრალდებული მოუთხორობს სასამართლოს ამ პირობების შესახებ. ირკვევა,

რომ არავითარ საშინელ და განსაკუთრებულ პირობებს მისი დაკითხვის და პატიმრობის დროს ადგილი არ ჰქონია.

შეკითხვაზე – სხვა ეპარქიების ეპისკოპოსები ეთანხმებოდნენ თუ არა მემორანდუმს, - ბრალდებული ამბობს, რომ „წინააღმდეგი არ ყოფილან“.

სამღვდელოების დამოკიდებულების შესახებ ეროვნულ დემოკრატიულ პარტიასთან, რომლის წევრათ ითვლებოდა თავდგირიძე, ის აცხადებს, რომ რაიმე დამოკიდებულებას ადგილი არ ჰქონია, რადგანაც ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია დაშლილათ იქნა გამოცხადებული ჯერ კიდევ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ ხანებშივე.

მუშათა დელეგაციის შემოსვლა სასამართლოს დარბაზში

თავდგირიძის დაკითხვის დროს კომენდანტი მოახსენებს სასამართლოს, რომ დარბაზში შემოსვლას თხოულობს ქუჩაში მყოფ მუშათა დელეგაცია. თავდგირიძის დაკითხვის დასრულების შემდეგ სასამართლოს თავმჯდომარე **ამხანაგი ჩხეიძე** ნებას აძლევს დელეგაციას შემოვიდეს დარბაზში.

სიტყვა 4000 მუშის სახელით

ერთი დელეგატთაგანი, ამხანაგ აზრუმელაშვილი აცხადებს, რომ დელეგაცია არჩეულია რკინისგზის მთავარ სახელოსნოს და სავაგონო პარკის მუშებისაგან, მოითხოვს მიეცეს მათ წარმომადგენლებს განცხადებისთვის სიტყვა.

ამხანაგ ხებრელაშვილის სიტყვა

პირველ სიტყვას ამბობს ამხ. **ხებრელაშვილი**, რომელიც აცხადებს, რომ ისინი არიან 4000 მუშის წარმომადგენლები. მოითხოვს ამ მუშების სახელით, რომ სასტიკათ დასჯილ იქნას საბრალდებულო სკამზე მჯდომი **სამღვდელოება, რომელიც ხალხის ქონებას ფლანგავდა და საქართველოში იმპერიალისტურ ჯარებს ინვევდა**. მათი დამცველი ცრუსოციალისტებიც გასამართლებული უნდა იქნან კონტრ-რევოლუციონური მოღვაწეობისათვის. გამოფხიზლებული მუშათა კლასი მოითხოვს ამას და

მუშათა წრიდან გამოსული სასამართლო, იმედი გვაქვს, ანგარიშს გაუწევს ჩვენს მოთხოვნილებას; **ამხანაგო მოსამართლენო!** გთხოვთ გამოხვიდეთ დარბაზიდან და პირადათ მისცეთ პასუხი მუშებს, რომ დამნაშავენი სასტიკათ იქნებიან დასჯილნი.

ამხანაგ ვარლამოვის სიტყვა

სავაგონო პარკის მუშების წარმომადგენელი ამხანაგი ვარლამოვი იგონებს სამღვდელოების დამოკიდებულებას საერთაშორისო ომისადმი, როდესაც ისინი ლოცვა-კურთხევას უგზავნიდენ ომის ინიციატორებს, საბჭოთა ხელისუფლებას კი მათ ბრძოლა გამოუცხადეს, იმპერიალისტების ჯარების საშუალებით ომის ასპარეზად უნდოდათ გაეხადათ საქართველო. მოითხოვს მათ სასტიკ დასჯას.

ამხანაგ გუმბრიევის სიტყვა

ამხანაგი გუმბრიევი. ძველი მუშა, ყოფილი მენშევიკი, იგონებს 1905 წლის 9 იანვარს, მღვდელ გაპონს, რომელმაც დაღუპა რამოდენიმე ათასი მუშა. მიმართავს ბრალდებულთ და მათ დამცველებს და ამბობს, რომ მათაც ბევრი ხალხი დაღუპეს.

ზიზლი **ნინიძეს** და ყველა მათ დამცველებს!

ნინიძე ოდესღაც სოციალიზმს ქადაგებდა და სამღვდელოების წინააღმდეგ ბრძოლისკენ მოგვიწოდებდა, ეხლა კი შავბნელი სამღვდელოების და კონტრ-რევოლუციის დამცველათ გამხდარა. თუ თქვენ, მოსამართლენო, არ დასჯით ბრალდებულებს და მათ დამცველებს, ჩვენ თვითონ მუშები დავსჯით მათ.

ამხანაგ ოქუაშვილის სიტყვა

მე ვეკითხები „სოციალისტს“, როგორ გაბედა და იკისრა მან სამღვდელოების დაცვა? ისიც მოითხოვს დასჯილ იქნან როგორც ბრალდებულნი, ისე მათი დამცველნი.

ამხანაგ ლელაშვილის სიტყვა

ნინიძემ სოციალისტათ გამზარდა, თვითონ კი ხულიგანათ გამხდარა, დამცველები არა ნაკლები დამნაშავენი არიან, ვიდრე საბრალმდებლო სკამზე მჯდომი სამღვდელოება. ისიც მოითხოვს მათ სასტიკ დასჯას.

ამხანაგ აზრუმელაშვილის სიტყვა

აზრუმელაშვილის აზრით, სამღვდელოებამ არ იკმარა ის დანაშაული, რომელიც მან ჩაიდინა წინეთ და ეხლაც საბჭოთა ხელისუფლების დროს კიდევ უფრო მეტ დანაშაულს სჩადის, როდესაც მემორანდუმით მოითხოვს დასავლეთ ევროპის კაპიტალისტების საბჭოთა საქართველოს საქმეებში ჩარევას, სისხლის ღვრას, ჩვენი ქვეყნის ომის ასპარეზად გადაქცევას.

ჩვენ ბარბაროსებს გვეძახიან, მაგრამ ჩვენ, თუმცა შეგვეძლო სხვა გზითაც გავსწორებოდით ბრალდებულთ, მაგრამ ჩვენ ეს სასამართლოს მივანდევთ, რომელიც ჩვენ ნდობას გაამართლებს და ბრალდებულთ ისე მოექცევა, როგორც ამას მოითხოვს მუშათა კლასის ინტერესები.

მოკლე სიტყვას ამბობს აგრეთვე ამხანაგი ხარტიშვილი და სხვები.

ამხანაგ გ. ჩხეიძის სიტყვა

უზენაეს სასამართლოს თავმჯდომარე **ამხ. ჩხეიძე** უპასუხებს დელეგაციას. ამბობს, რომ დამცველები დაშვებული არიან პროცესში საქმის გამოსარკვევად. უზენაესი სასამართლო თქვენი უფლებების დამცველია, თქვენ მას ენდვეთ, დამნაშავეებისადმი სასამართლო ულმობელი იქნება და იმავე დროს სამართლიანი. გადაეცით ეს გარეთ თავმოყრილ მუშებს.

მუშათა დემონსტრაცია ქუჩაში

ამის შემდეგ სასამართლო სხდომას სწყვეტს და გამოდის გარეთ, ქუჩაში თავმოყრილ ხალხთან. ხალხში მოსჩანს პლაკატები: „ძირს **ამბროსი**“, „ძირს უწმინდესი კონტრრევოლუცია“, „ძირს კონტრრევოლიუციონური სამღვდელოების დამცველები – **წინიძე, ბარათაშვილი** და სხვები“.

სასამართლოს გამოსვლის დროს ქუჩაში სიწყნარე ჩამოვარდა. ამხანაგი **ჩხეიძე** მიმართავს დემონსტრანტებს და ამბობს, რომ უზენაესი სასამართლო არკვევს საქმეს, ყველა დამნაშავე სათანადო სასჯელს მიიღებს. ასეთივე შინაარსის სიტყვებით მიმართავენ დემონსტრანტებს სასამართლოს წევრნი ამხანაგი **გ. რთველიძე** და **ვ. წივნივაძე**.

სხდომის განახლება

ინყება ბრალდებულ არჯევანიძის დაკითხვა, რომელიც საკათალიკოსო საბჭოს წევრათ იყო არჩეული საეკლესიო კრებაზე გელათში 1921წ., თუმცა იქ ბრალდებული არ დასწრებია ხსენებულ კრებას; ის ყოფილი პირადი ადიუტანტია მეფის მთავრობის გენერლების, მემორანდუმის შესახებ, აგრეთვე განძეულობათა გადამალვის შესახებ ის აცხადებს, რომ არაფერი იცოდა.

სამხედრო ტაძრის კომკავშირისათვის გადაცემაზე, მისი სიტყვით, მას უარი არ უთქვამს, თუმცა მონაწილეობას იღებდა საკათალიკოსო საბჭოს იმ სხდომაზე, რომელმაც გამოიტანა რეზოლუცია მთავრობის კომისიაში მათი წარმომადგენელთა „წარგზავნაზე“ უარის თქმის შესახებ.

მონმე მღვდელ ნიკიტა თალაკვაძის ჩვენება

მონმე დეკანოზი თალაკვაძე სასამართლოს წინაშე წარსდგა, როგორც საუკეთესო დამცველი თავის მოძმეთა. „ძმადმისთვისო, - შავი დღისთვისო“, ითქმის **დეკ. ნიკიტა თალაკვაძის** ჩვენებაზე. იგი დიდის რიხით და პათოსით ახასიათებს ყველა ბრალდებულს **ამბროსიდან** დაწყებული **მღვდელ მირიანაშვილამდე**. ამბროსის მიერ გადადგმულ ნაბიჯის პოლიტიკურ ხასიათს ის მაინც ვერ უარყოფს. **კათალიკოსმა ლეონიდემ** გაუგზავნა ვრცელი ეპისტოლე რუსეთის **პატრიარქ ტიხონს**. ვიდრე ამ წერილს გააგზავნიდა, **კათალიკოსმა ლეონიდემ** ეს წერილი თურმე წაუკითხა საკათალიკოსო საბჭოს, რომელმაც მის განხილვაში მონაწილეობა მიიღო და საბჭოს წევრებმაც ხელი მოაწერეს მასზე.

ბრალმდებელი. თქვენ ამბობთ, რომ საკათალიკოსო საბჭომ კათალიკოს ლეონიდის წერილი პატრიარქ ნიკონისადმი (ტიხონისადმი - დ.დ.) განიხილა და ხელი მოაწერა.

მონმე თალაკვაძე: უკაცრავად, წამომცდა (ატყობს, რომ დაიჭირეს სიცრუეში); ეს იყო „lapsus linguae“ (საერთო სიცილი) საბჭოს არ განუხილავს, მხოლოდ ცნობად მიიღო.

მონმე მოქ. პლატონ ცქიტიშვილის ჩვენება

მოქ. ცქიტიშვილი ჰყვება განძეულობის ქუთაისში ჩატანის ისტორიას. მე ვიყავ მონმე იმისი, რომ ქუთაისის საკრებულოს ტაძრიდან-ნივთები საარქიელო შენობაში წაიღეს – შემდეგ რა დაემართა ნივთს, არ ვიცოდი.

შარშან, როცა ქუთაისის პოლიტიბიურომ დამიჭირა, - დარწმუნებით მითხრეს, რომ იციან, სად არის დამალული განძეულობა. მე არ ვიცოდი – სად იყო განძეულობა და ვერც ვიტყოდი. მე **არქიმანრიტ პავლესთან** ერთად მომათავსეს. იგი ძალიან შეშინებული იყო. აპირებდა გაემჟღავნებია ცნობები განძეულობათა შესახებ. მე ურჩიე მას, თუ რაიმე იცოდა, მას ეცნობებია ხელისუფლებისთვის, რადგან დარწმუნებული ვიყავ, რომ პოლიტ-ბიურომ განძეულობის შესახებ ყველაფერი იცოდა. შემდეგ მონმეს ეკითხებიან, თუ როგორი დამოკიდებულება არსებობს სამღვდელო პირთა შორის.

პასუხი: ძალიან გახშირებულია პირად ნიადაგზე მტრობა, კინკლაობა და შურიანობა.

მონმე დავით კაჭახიძის (ეპისკოპოსი) ჩვენება

მონმეს დავალებული ჰქონდა განძეულობის ქუთაისში წაღება, მაგრამ ამის შესრულება ავადმყოფობის გამო ვერ შესძლო¹⁰.

მემორანდუმის გაგზავნის შესახებ არაფერი იცის, რადგანაც ის ფოთში მსახურობდა. მემორანდუმის პოლიტიკურ ხასიათს ვერც ის უარყოფს.

მემორანდუმი საზარალო გამოდგა სამღვდელოებისთვის, რადგანაც ამან გაამწვავა საბჭოთა ხელისუფლების დამოკიდებულება სამღვდელოებისადმი.

მონმე დავითაშვილის ჩვენება

საეპარქიო კანცელარიის მდივანი იყო, და თუ დავუჯერებთ, მანაც არაფერი იცოდა მემორანდუმის შესახებ. დეკ. თალაკვაძისებურათ ისიც სცდილობს უშველოს გაჭირვებაში ჩავარდნილ მოძმეებს. ბრალმდებელთა შეკითხვაზე ამბობს, რომ

კირიონის მკვლელობის შესახებ ხმები იყო გავრცელებული, ნამდვილად კი არაფერი იცის.

დავით კაჭახაძის ხელმეორედ დაკითხვის შემდეგ სასამართლო სხდომა გადაიდო მეორე დღის ხუთი საათისთვის.

კომუნისტი, 1924, 15 მარტი, №61¹¹.

14 მარტის სხდომა (მეხუთე დღე)

მონმე კაკაბაძის დაკითხვა

სხდომა იწყება საღამოს 6 საათზე. ჩვენების ჩამოსართმევად გამოჰყავთ მონმე კაკაბაძე.

კაკაბაძე ამბობს, რომ ის იყო იმ კომისიის თავმჯდომარე, რომელსაც საკათალიკოსო საბჭოსგან საკრებულო ტაძარი უნდა გადაებარებია. კომისიაში შედიოდნენ ორი მთავრობის წარმომადგენელი, ორიც ახალგაზრდათა კომკავშირიდან და ორიც უნდა ყოფილიყო საკათალიკოსო საბჭოდან.

ტაძრის ჩაბარება უნდა დაწყებულიყო 1923 წლის 10 იანვარს, მაგრამ საბჭომ თავისი წარმომადგენელი არ წარგზავნა. **დეკანოზ თოთიბაძის** დასწრება, როგორც ამ ტაძრის წინამძღვარის და გამგის აუცილებელი იყო. ჩვენ ორჯერ შევატყობინეთ მას, მაგრამ არ გამოცხადდა. მესამედ შეტყობინების შემდეგ **დეკანოზ თოთიბაძემ** იწევა მოზრძანება. ტაძრის ჩაბარების შესახებ მან განაცხადა, რომ საკათალიკოსო საბჭოს დადგენილების თანახმად და პრინციპიალური მოსაზრებით (საკუთარი რელიგიური რწმენით) ტაძრის გადაბარება არ შეუძლია. და თან გვაძლევდა ტაძრის გასაღებს, რომელიც მე არ მივიღე, მე ნაზრძანები მქონდა, რომ თუ **თოთიბაძე** ურჩობას გამიწევდა, დამეპატიმრებია. როცა მე განვუცხადე თოთიბაძეს, ურჩობისათვის დაგიჭერთ და ნაგიყვანთ საგანგებო კომისიაში-თქო, მიპასუხა, რომ იგი დამორჩილდება მხოლოდ ძალას. მე ვაცნობე ეს კომისიის (შინაგან საქმეთა — დ.დ.) მოადგილეს, რომელმაც გასცა განკარგულება დაეპატიმრებიათ **მღვდელი თოთიბაძე**.

მთავრობის წინადადებით, შესდგა ჩემივე თავმჯდომარეობით ახალი კომისია, რომელიც 20 იანვარს შეუდგა ტაძრის

ჩაბარებას, აღწერას. ჩაბარების დროს ჩვენ ვისწრებდით დაპატიმრებულ თოთიბაძეს. აღწერის დროს აღმოჩნდა, რომ ბევრი ნივთი ჩაუნერელი იყო და ბევრი ჩანერილი ნივთი აკლდა.

ასეთსავე გარემოებას ჰქონდა ადგილი სხვა ეკლესიების ნივთების აღწერის დროს.

კითხვა: რა მოჰყავდა თოთიბაძეს და სხვა ეკლესიების წინამძღვრებს იმის მიზეზად, რომ წიგნებში ყველაფერი რიგზე არ იყო?

პასუხი: თოთიბაძე და სხვა მღვდლებიც აცხადებდნენ, რომ ნივთების ჩანერა ხან გვავიწყდებოდა, ხან ვერ ვიცლიდით, და ხან შემოწირულ ნივთებს ვერ ვამჩნევდითო, რადგან შემომწირველნი ჩვენთვის დაუკითხავად სტოვებდნენ ეკლესიებში ნივთებსო.

კითხვა: სხვა ეკლესიების ნივთების აღწერის დროს მღვდლები ღებულობდნენ აღწერაში მონაწილეობას? და თუ ღებულობდნენ, სთვლიდნენ თუ არა ამ გარემოებას სინდისის თავისუფლების შელახვად?

პასუხი: ღებულობდნენ და არ სთვლიდნენ მას თავის რწმენისა და სინდისის თავისუფლების შეურაცყოფად.

კითხვა: თქვენ მღვდლების მონაწილეობით ხსნიდით თუ არა ხატებს კედლებიდან?

პასუხი: არა, არ ვხსნიდით. ჩვენ ვახდენდით მხოლოდ აღწერას.

ამხ. ტალახაძის ჩვენება

ბრალმდებელი **ამხ. ნ. ოკუჯავა** მოითხოვს საქმის გამოსარკვევად დაკითხული იქნეს **ამხ. ტალახაძე**, - შინაგან საქმეთა კომისრის მოადგილე. **ოკუჯავას** წინადადება მიღებულ იქნა.

ამხ. ტალახაძე ადასტურებს, რომ ბრძანება მღვდელ თოთიბაძის დაპატიმრების შესახებ, თუ იგი არ დამორჩილებოდა მთავრობის განკარგულებას, გასცა მან. მისივე მოწმობით სამჯერ შეიქმნა საჭირო ეცნობებიან მღვდელ თოთიბაძისათვის, რომ იგი გამოცხადებულიყო კომისარიატში.

მონმე გრიგოლ სიღამონიძე

მსახურობდა მწერლათ კათალიკოსის საბჭოს სამეურნეო

განყოფილებაში.

სასამართლოს სურს გამოარკვიოს ამ მოწმის საშუალებით საბჭოს კანცელარიის კარების გატეხის საქმე, რომელიც მოხდა კათალიკოს ამბროსის შინაური პატიმრობის დროს.

მოწმეს მოულოდნელად ერთ დილას უნახავს კანცელარიის კარები გამოხერხილი, რაც უცნობებია როგორც კათალიკოსისათვის, ისე ხელისუფლებისათვის. საქმეზე დაუყოვნებლივ დაიწყო სასტიკი ძიება, მაგრამ ბოროტმომქმედნი ვერ აღმოაჩინეს.

ბრალმდებელი მაჭავარიანი. რა საჭირო იყო კანცელარიის გატეხა, ან ვინ ჩაიდენდა მას?

პასუხი: ვერ მივხვდი... დღესაც საიდუმლოებით არის მოცული. შემდეგ ამატებს: შეიძლება კათალიკოსის მოკვლა უნდოდათ: კერძო ქურდის საქმე არ უნდა იყოს.

ოკუჯავა: შეიძლება თუ არა ამ გზით წიგნების წაღება კანცელარიიდან?

მოწმე: შეიძლებოდა, თუ კი შევიდოდა – გამოიტანდა.

წიგნივადის შეკითხვაზე – ჰყავდა თუ არა კათალიკოსს საშიში მტრები, რომლებიც განიზრახავდნენ მის მოკვლას, მოწმე უპასუხებს, რომ არა.

საგანგებო კომისიას ადგილზე მოსვლისთანავე საკანცელარიო წიგნების და ქალაქლების ძებნა დაუწყია, მოწმეს კი არ სცოდნია, იყო თუ არა მნიშვნელოვანი საბუთები კანცელარიაში, რადგანაც, მისი სიტყვით, მას საკათალიკოსო საბჭოსთან დამოკიდებულება არ ჰქონია. შეიძლება ასეთი საბუთები მართლა იყო იქ.

მღვდელი შუბლაძე

განძეულობათა გადამალვის შესახებ მოწმეს შეუტყვია მხოლოდ 1922 წ. 19 მაისში გაზეთებიდან. მისი აზრით, თუ ვინმემ იცოდა ამ ნივთების შესახებ, უნდა შეეტყობინებია მთავრობისათვის. **კათალიკოს კირიონის** სიკვდილის შესახებ, მოწმის ჩვენებით, სამი ვერსია არსებობდა. იყო ხმები, რომლებიც კირიონის მოკვლას **ლეონიდის** საქმეთ სთვლიდნენ, ზოგი ამტკიცებდა, რომ კირიონმა თვითმკვლელობა ჩაიდინა, ზოგი ბუნე-

ბრივ სიკვდილსაც ასახელებდა.

მონმის ჩვენებიდან ირკვევა, რომ მცხეთის ტაძრის აღსადგენათ გადადებული ქონება მოლარეს არდაზიანს მიუთვისებია¹².

კირილე ნინიძე აძლევს მონმეს გაუთავებელ და უადგილო შეკითხვებს „ცოცხალი ეკლესიის“ შესახებ, საგანგებო კომისიის მუშაობაზე, იქაურ პირობებზე, თუ რომელ ენაზე სწარმოებს გამოძიება და სხვა, რაც ინვესტს ბრალმდებელ ოკუჯავას პროტესტს.

ოკუჯავა. დამცველი ნინიძე აგრძელებს თავის ობსტრუქციას, თუ მას ჩეკას ცხოვრება აინტერესებს, შეუძლია იქ მიბრძანდეს და გაეცნოს მას, თორემ მისი შეკითხვები სრულებით უადგილოა და საქმესთან დამოკიდებულება სრულებით არ აქვს. ის სასამართლოში სცდილობს ჩვენთან პარტიულ ანგარიშების გასწორებას.

ნინიძე აცხადებს, რომ ის ჩეკაში უკვე იჯდა და მისი კითხვები ვითომ საქმის გამორკვევისთვის არის საჭირო.

მონმე პროფ. კეკელიძეს ჩვენება

პროფ. კეკელიძის ჩვენებას ქონდა საექსპერტო ხასიათი. დამცველები სცდილობდნენ გამოეყენებიათ კეკელიძის ისტორიული ცნობები რელიგიურ საკითხებში ამბროსის მოქმედების და საეკლესიო ქონების გადამალვის გასამართლებლად.

ბრალმდებელი: საბჭოთა ხელისუფლების მიუმართავად და გაუცნობლად, ეკლესიის მღვდელ-მთავრის მიერ დასაშვებია თუ არა მემორანდუმის გაგზავნა უცხო სახელმწიფოების პოლიტიკურ მოღვაწეთა კონფერენციაზე?

პასუხი: მონმე პროფ. კეკელიძე ამ კითხვაზე არ უპასუხებს პირდაპირ და სცდილობს ისტორიული პრეცედენტებით გაამართლოს **ამბროსის** მოქმედება, მაგრამ ბრალმდებლის კატეგორიულ კითხვაზე, იგი აცხადებს, რომ დღევანდელ პირობებში უცხო სახელმწიფოებისადმი უშუალოდ და მთავრობის გაუცნობლად მიმართვა არ არის დასაშვები.

კითხვა: როდის დაიწყო უნივერსიტეტის აღორძინების ხანა და რა მდგომარეობაში იმყოფება უნივერსიტეტი (საბჭოთა —

დ.დ.) ხელისუფლების დროს?

პასუხი: უნივერსიტეტის საქმე კარგად მიდის, ხელისუფლება სათანადო ყურადღებით ექცევა მას. საერთოდ სწავლა-განათლების საქმე კარგად არის დაყენებული. მე ვიცნობ კარგად მხოლოდ მთავრობის მოქმედებას სახალხო განათლების სფეროში და უნდა გულახდილად ვსთქვა, რომ ამ მხრივ ეროვნული ხაზი სწორედ არის აღებული.

ბრალმდებელი: თავის მემორანდუმში კათალიკოზი ამბროსი ამბობს, რომ „საბჭოთა ხელისუფლება აუცილებლად მიიყვანს ქართველ ერს ფიზიკურად გადაშენების და სულიერად გახრწნის და გაველურების გზაზე“, რას იტყვით, თქვენ, საბჭოთა ხელისუფლების სამი წლის არსებობა ამართლებს თუ არა ამბროსის შეხედულებას?

კეკელიძე: მე არა მაქვს ფაქტები, იმის დასამტკიცებლად, რომ ამბროსის შეხედულება მართალია.

კითხვა: ვისი ცდით და ინიციატივით მოხდა რუსეთიდან 117 წლიან ტყვეობაში მყოფ ისტორიულ განძეულობის დაბრუნება?

პასუხი: განძეულობის ჩამოტანა მოხდა არსებული ხელისუფლების მეცადინეობით.

მონმე ციციშვილი (კათალიკოსის მოადგილე)

მემორანდუმის პოლიტიკურ ხასიათს ვერ უარყოფს. მისი აზრით, სახელმწიფოს კანონებს ეკლესია და სამღვდელოება უნდა ემორჩილებოდეს.

ბრალდებული **მიტროპოლიტი ნაზარი** ეკითხება, ნუთუ სამღვდელოება ეკლესიის საწინააღმდეგო კანონებსაც უნდა ემორჩილებოდეს და არ შეებრძოლოს მას?

ციციშვილის აზრით, ასეთი კანონები საქართველოში არ არსებობს, თუმცა მისივე აზრით მემორანდუმის გამოქვეყნების შემდეგ სამღვდელოება და ეკლესია რამოდენიმეთ შევიწროვებულია.

მონმე დეკანოზ ქავყარაძე

მხარეების შეკითხვაზე მონმე იბნევა, რის გამო ბრალმდე-

ბელი ოკუფაცვა მოითხოვს ნაკითხულ იქნეს ოქმები, საიდანაც, სხვათა შორის, ირკვევა მოწმის დამოკიდებულება სოხუმის ყოფილ ეპისკოპოს არსენისადმი, რომელიც რუსიფიკატორად ითვლებოდა, აგრეთვე მისი კავშირი ჟანდარმერიასთან.

მონმე კონტრიძის დაკითხვის შემდეგ სასამართლოს სხდომა გადაიდო 15 მარტისათვის.

ზიზი „უწმინდესი კონტრრევოლუციის“ დამცველი (ნავთლულის რკინიგზის მუშათა რეზოლუცია)

გაიგო რა ნავთლულის რკინიგზის მუშა-მოსამსახურეთა საზოგადო კრებამ, რომ რამოდენიმე დღეა, რაც კათალიკოს ამბროსის და ძმათა მისთა გასამართლება სწარმოებს, რომელშიაც შავი სამღვდელოების აქტიურ დამცველებათ გამოდიან სოციალისტების ქურქში გახვეული ყოფილი მენშევიკი კირილე ნინიძე და ძმანი მისნი, თავადი ბარათაშვილი და სხვ.

საერთო კრება მოითხოვს უზენაეს სასამართლოსაგან, რათა მან კონტრრევოლუციის დამცველთაც მოსთხოვოს სათანადო პასუხი.

ძირს მოღალატური და კონტრრევოლუციის დამცველი მენშევიკური პარტია და მათი აგენტები კირილე ნინიძის სახით, რომელნიც გამოდიან უწმინდესი კონტრ-რევოლუციის დამცველად. ამით მათ ერთხელ კიდევ დაამტკიცეს და ნათელ ჰყვეს თავისი მოღალატეობა მუშათა კლასისადმი.

ძირს და სიკვდილი მამა ამბროსის და მის თანამშრომელთ - „სულიერ მამებს“, მატყუარა, მყვლეფელებს და ევროპის კაპიტალისტების ლაქიებს! ძირს მათი დამცველები.

გაუმარჯოს მუშურ-გლეხურ მთავრობას! გაუმარჯოს კომპარტიას!

გაუმარჯოს საბჭოთა მუშურ-გლეხურ სასამართლოს, რომელიც ღირსეულად დასჯის „სულის მამებს“, და მისცემს ისეთ სასჯელს, როგორც კონტრ-რევოლუციონერებს.

ამ რეზოლუციის წარსადგენად უზენაეს სასამართლოში კრების მიერ არჩეულ იქნენ შემდეგი პირები: 1) ქართველიშვილი

ივანე, 2) ჯანეზაშვილი ნინა, 3) კაპანაძე ნინა, 4) ვაშაკიძე ვალერია, 5) ომაროვი ბახშო, 6) მეტეხელი, 7) ვაჭარაძე ნიკოლოზ, 8) ჭავჭავანიძე, 9) გრიგოლია ნიკა, 10) ჯანეზაშვილი ივანე.

კომუნისტი, 1924, 16 მარტი, №62.

15 მარტის სხდომა საჯარო გამოძიების დასრულება სხდომის გახსნა

სხდომა იხსნება სალამოს 6 საათზე. ბრალდებულთა შემოყვანის დროს დარბაზში გაისმის ხმები: „ძირს ამბროსი“, „ძირს დამცველები“, „ძირს მღვდლები“, „ძირს ნინიძე“, სასამართლოს შემოსვლას აუდიტორია ტაშით ხვდება.

ამხ. მაჭავარიანი. საბრალმდებლო ნაწილი სთხოვს სასამართლოს გამოქვეყნებული იქნეს საუწყებათაშორისო კომისიის მიერ შედგენილი სარევიზიო საბუთები, რომელიც საქმეებშია ჩაკერებული.

ამხ. ოკუჯავა სთხოვს სასამართლოს გამოქვეყნებული იქნეს ამბროსის და შუბლაძის ჩვენება და აგრეთვე **ამბროსის** და **ჯაფარიძის** დაპირისპირების ოქმი.

ამხ. ერქომაიშვილი სთხოვს სასამართლოს გამოქვეყნებული იქნეს **ამბროსის** და **შუბლაძის** ჩვენება და აგრეთვე **ამბროსის** და **ჯაფარიძის** დაპირისპირების ოქმი¹³.

ამხ. ერქომაიშვილი სთხოვს სასამართლოს გამოქვეყნებული იქნეს **ხუჭუას** და **ფოფხაძის** ჩვენება, რომელიც ახასიათებს ბრალდებულ ნაზარის¹⁴.

დამცველები **გელაზაროვი**, **მღვდლიევი**, **დადიანი** და ბრალდებული **ცინცაძე** მოითხოვენ სხვადასხვა საბუთების გამოქვეყნებას.

დამცველი **ნინიძე** იმის გასაშუქებლად, რაც მემორანდუმშია აღნიშნული, შუამდგომლობს ნება მიეცეს მას დაეყრდნოს სხვადასხვა ოფიციალურ გამოცემებს და გაზეთებს. მოითხოვს აგრეთვე ექსპერტების სახით პროფ. **ი. ჯავახიშვილის** და **პ. ინგოროყვას** გამონევენ.

ამხ. მაჭავარიანი წინააღმდეგია ექსპერტების გამოწვევის, რადგან საქმის გარემოება ამას არ მოითხოვს.

კომენდანტი **ამხ. აბაშიძე** მოახსენებს სასამართლოს, რომ გარედ იცდის მუშების დელეგაცია და მოითხოვს დარბაზში შემოშვებას.

სხდომა სწყდება რამოდენიმე ხნით, დაახლოებით 8 საათზე აუარებელმა მუშა-მოსამსახურემ თავი მოიყარა თეატრის წინ დროშებით და პლაკატებით; გაიძახოდნენ, მოგვეცით ჩვენ გავასამართლებთ მუშათა კლასის მოღალატეებსო. მათი დაშოშმინება ძნელი გახდა. ისინი მოითხოვდნენ დარბაზში შესვლას. ამხ. გოლდბაუმმა იკისრა გარეთ გასვლა: მან განუცხადა მუშებს, რომ თქვენი დელეგაცია სასამართლოს წინაშე წარსდგა ეხლა და ყველაფერს აცნობებს სასამართლოს, რასაც თქვენ მოითხოვთო.

სხდომის განახლება

ერთი საათის თათბირის შემდეგ სხდომა განახლდა.

თავმჯდომარე: კითხულობს სასამართლოს დადგენილებას, რომლის ძალით ახალი მოწმეების დაკითხვაზე და ექსპერტთა გამოწვევაზე დამცველებს უარი ეთქვათ. სასამართლომ არ დააკმაყოფილა აგრეთვე მოქ. ნინიძის შუამდგომლობა გაზეთებზე დამყარების შესახებ.

6500 მუშის დელეგაცია

სასამართლოს წინაშე წარსდგა 6500 მუშის დელეგაცია. დელეგაციის სახელით პირველ სიტყვას ამბობს ამხ. თოფაძე.

ამხანაგ თოფაძის სიტყვა

ამხანაგებო! ჩვენ წარმოგვზავნა აქ კომუნალურ მუშაკთა კავშირის 6500 მუშამ, რომელნიც მოითხოვენ პროლეტარულ სასამართლოსგან, რომ მან სასტიკათ დასაჯოს მშრომელი ხალხის მტერი, სახალხო ქონების გამფლანგველი „სულირი მამები“, რომელნიც აქ საბრალმდებლო სკამზე სხედან. სამღვდელოება საუკუნეების განმავლობაში ატყუებდა მშრომელ ხალხს. ის თარეშობდა ხალხის ზურგზე და უკანასკნელ ხარ-კამეჩს უყიდდა გლეხკაცობას „დრამის“ ფულში. ქართულმა სამღვდლოე-

ბამ კავშირი შეკრა ყველა ქართულ კონტრრევოლუციონურ ძალებთან და მისი ლოცვა-კურთხევით მოქმედებდნენ პარიტეტული კომიტეტი და ჩოლოყაშვილის და გვერდნითელის ბანდები. მუშების სახელით ის მოითხოვს „სულიერ მამების“ სასტიკ დასჯას და მათი აბლაკატების საბრალდებულო სკამზე დასმას.

ამხანაგ დევდარიანი

აღნიშნავს, რომ „სულიერი მამების“ საბრალდებულო სკამზე დაჯდომამდის, მათ წრეში დიდი ხანია უკვე გახრწნილია თვით ქრისტეს მცნებაც. სამღვდელოება მშრომელი ხალხის მტერია. ის ცრუმორწმუნეობით კვებავს ხალხს. ეხლა მუშათა კლასის ამ მოღალატეებს იცავენ „სოციალისტი“ იურისტები. ეხლა რევოლუციონურმა ტრიბუნალმა რომ მოისურვოს **ნიკოლოზ მეორის** გასამართლება, ნუთუ რომელიმე იურისტი იკისრებს მის დაცვას? ასევე არავის არ უნდა ეკისრა სამღვდელოების დაცვა, რადგან ის ხალხის მტერი და მისი ქონების გამფლანგველია.

ამხანაგ თოდრიას სიტყვა

ის ლაპარაკობს ადგილობრივ ტრანსპორტზე მომუშავეთა კავშირის 6500 მუშის სახელით. ის აღნიშნავს, რომ იმ დროს, როდესაც ტრანსპორტის მუშები წელში წყდებოდნენ მძიმე მუშაობისაგან, რომელიც მიმართული იყო სამოქალაქო ომით დანგრეულ ტრანსპორტის აღდგენისაკენ, ამ დროს ქართველი უმაღლესი სამღვდელოება დანარჩენ კონტრრევოლუციასთან ერთად მემორანდუმით მიმართავდა გენუის კონფერენციას, მოინვევდა საქართველოში იმპერიალისტურ ჯარებს და ამით უნდოდა ქართველი მშრომელი ხალხის სისხლის მორევში ჩახშობა. ის მოითხოვს, რომ სასტიკად იქნენ დასჯილი „სულიერი მამები“ - მშრომელი ხალხის ისტორიული მტრები.

ამხანაგ ფარნიევის სიტყვა

მე სასამართლოს არ ველაპარაკები, მე არ მიუთითებ მას იმ კანონებზე, რომლითაც უნდა დაისაჯონ ბრალდებულები. სასამართლომ თვითონ კარგათ იცის ეს. მე ვამბობ, რა უფლება აქვს კ. ნინიძეს დაიცვას „სულიერი მამები“. **კირილე ნინიძე**, აგერ გაკვირვებული რომ შემომცქერის (საერთო სიცილი დარბაზში), გამოვიდეს ჩვენ-

თან, მუშებთან, გარეთ და იქ დაიცვას სამღვდლოება.

შარშან, როდესაც კ. ნინიძე ციხეში იჯდა, მისი ცოლი წერ-ილს მატანდა ერთ ცნობილ ამხანაგთან მოსკოვში, იქნება მას შეუძლია მოსწეროს აქაურ მთავრობას გაანთავისუფლოს ჩემი ქმარიო. მაშინ კ. ნინიძის ოჯახი მშვიერი იყო, საკათალიკოსო საბჭო კი მაძლარი იყო; მერე ეხმარებოდა ეს საბჭო ნინიძის მშვიერ ოჯახს? არა. ეხლა კი ნინიძე იცავს ამ მაძლარ სამღვდლოებას. ესაა „სოციალისტობა?“

თავმჯდომარე: დამცველნი დღეს აქ აღჭურვილნი არიან იმავე უფლებებით, როგორც ჩვენ. ისინი გვეხმარებიან ჩვენ სიმართლის გამორკვევაში, რაც შეეხება ბრალდებულთა გასამართლებას, ჩვენ ვამბობთ, რომ ჩვენი სასამართლო კლასიურია, და თუ დამტკიცდება, რომ ბრალდებულები მუშაობას ეწეოდნენ მუშათა კლასის წინააღმდეგ, მაშინ სასამართლო მათ სათანადოთ დასჯის რევოლუციონური კანონის მიხედვით. ეს იცოდეთ და გადაეცით გარეთ შეკრებილ მუშებს.

ფარნიევის შემდეგ სიტყვას ამბობს არსენალის 400 მუშის წარმომადგენელი **ამხ. კობახიძე**, რომელიც აგრეთვე მოითხოვს სასტიკ სასჯელს „სულიერ მამებისათვის“.

დელეგაციის თხოვნის თანახმად, სასამართლო მიდის გარეთ, შეგროვილ მუშებთან. თეატრის აივნიდან იქ დემონსტრანტებს სიტყვას ეუბნება სასამართლოს თავმჯდომარე ამხ. გ. ჩხეიძე, რომელიც ამბობს, რომ სასამართლო კლასიურია, კლასი ხართ თქვენ და ამიტომ სასამართლო მოიქცევა ისე, როგორც ამას მოითხოვს თქვენი რევოლუციური სინიძისი. თუ დამტკიცდება, რომ ბრალდებულები საბჭოთა ხელისუფლების და მუშათა კლასის წინააღმდეგი იყვნენ, მაშინ უზენაესი სასამართლო მიუსჯის მათ იმ სასჯელს, რომელსაც გვიკარნახებს ჩვენ კანონებათ ჩამოსხმული რევოლუციონური შეგნება.

სხდომის განახლება

სხდომის განახლების შემდეგ **ამხ. ნივნივაძე** კითხულობს საუწყებათაშორისო კომისიის სარევიზიო აქტებს, რომლებიდანაც სჩანს, რომ მრავალი ნივთი არ ყოფილა გატარებული ნივნებში. ნაკითხული იქნა აგრეთვე სხვა საბუთებიც.

ლამის 12 ნახ. საათ. სასამართლოს თავმჯდომარე **ამხ. გ. ჩხეიძე** საქმის საჯარო გამოძიებას დამთავრებულათ აცხადებს.

16 მარტის დილის სხდომა სხდომის გახსნა

სხდომა იხსნება დილის 1 საათსა და 40 წუთზე სასამართლოს გამოსვლას ტაშით ხვდებიან.

თავმჯდომარე: საჯარო გამოძიება დასრულებულია. გადავდივართ მხარეების კამათზე.

სახელმწიფო ბრალმდებლის ამხ. მაჭავარიანის სიტყვა პროცესის პოლიტიკური მნიშვნელობა

პატივცემულო მოსამართლენო! ის დიდი ინტერესი, ის განსაკუთრებული ყურადღება, რომელიც მიჰყრობილია ამ პროცესისადმი, ეს ერთგვარათ არაჩვეულებრივი პროცესი აიხსნება არა მარტო იმიტ, რომ აქ საბრალდებულო სკამზე სხედან ძველათ წარჩინებული პირნი მღვდელ-მთავარი ამბროსი და სხვები, არამედ ამ პროცესს, გარდა იურიდიული მნიშვნელობისა, აქვს პოლიტიკური ხასიათი. ამ პროცესს თვალყურს ადევნებს არა მარტო საქართველო, არამედ, შეიძლება ითქვას, მთელი მსოფლიო, მთელი ევროპა, რომელიც ცოველთვის ორ ბანაკად იყო გაყოფილი. პროლეტარიატი, მუშათა კლასი და ბურჟუაზია; პირველი, რასაკვირველია, დაინტერესებულია იმაში, რომ გამოირკვეს ბრალდებულთა დანაშაული და ისინი დაისაჯონ სათანადოთ, მეორეს კი აინტერესებს, რომ სასამართლო ვერ გაერკვიოს საქმის ვითარებაში და გაანთავისუფლოს ბრალდებულები. ამ პროცესში უმთავრესი მნიშვნელობა აქვს ერთ მომენტს – სახელმწიფო მომენტს. ეხლა მთელი რუსეთის და საქართველოს სივრცეზე დამყარებულია საბჭოთა ხელისუფლება.

ხელისუფლება სჯის სახელმწიფო დანაშაულებს

აქვს თუ არა უფლება ამ ხელისუფლებას საბრალდებულო სკამზე დასვას ისინი, ვინც იბრძოდა ამ ხელისუფლების წინააღმდეგ. ბრალდებულები უნდა დაისაჯონ არა ამა თუ იმ პოლიტიკური პროგრამის მიხედვით, არამედ იმ კანონების მიხედვით, რომელიც გამოცემულია სახელმწიფოს მიერ.

ბრალდება

მთავარი ბრალდება, რომელიც აღნიშნულია საბრალდებულო ოქმში, მდგომარეობს იმაში, რომ კათალიკოსმა ამბროსიმ და მისმა საბჭომ შეადგინეს მემორანდუმი და გაუგზავნეს გენუის კონფერენციას; მათ ბრალათ ედებათ აგრეთვე საეკლესიო ქონების გაფლანგვა და წიგნების უწესრიგოთ წარმოება. დამტკიცებულია თუ არა ეს ბრალდებები? მონმეების ჩვენებით და გამოძიებით, დამტკიცებულია.

რომ გაითვალისწინოთ პირველი ბრალდების სიმძიმე, საჭიროა მხედველობაში მივიღოთ ის ისტორიული ხანა, როდესაც ეს მემორანდუმი იყო შედგენილი. ამ დროს ბრძოლა სწარმოებდა, ერთის მხრივ, რევოლუციასა და, მეორეს მხრივ, ანტანტის იმპერიალისტურ სახელმწიფოებს შორის. ამ ბრძოლის შენელების შემდეგ შეიკრიბა გენუის კონფერენცია და ამ კონფერენციას უგზავნის მემორანდუმს კათალიკოსი ამბროსი.

ჩვენ გვეუბნებიან, რომ მემორანდუმი მშვიდობიანობის მიზნით იყო გაგზავნილი. მაგრამ თუ გაითვალისწინებთ მემორანდუმის შინაარსს მაშინ თქვენთვის ნათელი გახდება, რომ მემორანდუმი არ ყოფილა მშვიდობიანობის მიზნით გაგზავნილი. სამღვდელოება საერთოდ ვერ ურიგდება ხალხურ მთავრობას. ის ვერ ურიგდება დემოკრატიულ წესწყობილებასაც კი ბურჟუაზიულ ქვეყნებში და, რასაკვირველია, ის მით უმეტეს ვერ შეურიგდებოდა საბჭოთა ხელისუფლებას.

მემორანდუმი

რა მიზნით იყო გაგზავნილი მემორანდუმი? ამ მემორანდუმ-

ში აღნიშნულია, თუ რა იყო მისი მიზანი. იქ ნათქვამია, რომ გაყვანილი იქნეს საქართველოდან წითელი ჯარი და შეიცვალოს პოლიტიკური მმართველობის ფორმა. ასეთი შინაარსის მემორანდუმი შიძლება დაბეჭდილი იქნეს გაზეთში, ან-და გაეგზავნოს კერძო პირს, მაგრამ როდესაც ის ეგზავნება ისეთ კონფერენციას, როგორც იყო გენუის კონფერენცია, მაშინ მას არ აქვს ინფორმაციის ხასიათი, - ის პოლიტიკური ხასიათის აქტია.

ამ მემორანდუმის მიზანი იყო გამოენვია კაპიტალისტური სახელმწიფოების ჩარევა ჩვენს შინაურ საქმეებში; ეს რომ ასეა, ამას ამტკიცებს მოთხოვნილება საქართველოდან წითელი ჯარის გაყვანის შესახებ და აღნიშვნა იმისი, რომ საქართველოს მიწა-წყალი სხვებზე რიგდება და სხვა ცრუ ხმების შედგენა და გავრცელება.

კათალიკოს ამბროსის წინააღმდეგ წაყენებული ბრალდება გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის მე-60 მუხლში¹⁵, რომელიც მოგვიტხრობს უცხო სახელმწიფოების წარმომადგენლებთან ურთიერთობის დაჭერის შესახებ. აქ არ ყოფილა მარტო განზრახვა, არამედ საქმე გვაქვს დამთავრებულ პოლიტიკურ აქტთან.

ჩაითვლება თუ არა უცხო სახელმწიფოების ჩარევით საქართველოს შინაურ საქმეებში ის, როდესაც ამბროსი მოუწოდებს გენუის კონფერენციას შეცვლილ იქნეს საქართველოში პოლიტიკური მმართველობის ფორმა? ასეთი მოწოდება სახელმწიფოს შინაურ საქმეებში ჩარევისაკენ არის ბოროტმოქმედება. მაშასადამე, მე სავსებით დამტკიცებულათ მიმაჩნია ამბროსის წინააღმდეგ წაყენებული ბრალდება, რომ ამბროსიმ შეადგინა მემორანდუმი და გაუგზავნა ის გენუის კონფერენციას.

მაგრამ, მარტო **ამბროსის** არ ედება ბრალი მემორანდუმის შედგენაში. აქ დამნაშავეა საკათალიკოსო საბჭოც. სამღვდლოება მემორანდუმის გაგზავნას დიდ ისტორიულ მნიშვნელობას აძლევდა. მას შეეძლო თუ არა, არ სცოდნოდა ამ მემორანდუმის გაგზავნის შესახებ. როდესაც გამოქვეყნებული იქნა ეს მემორანდუმი, რატომ მათ პროტესტი არ განაცხადეს მის წინააღმდეგ. მათ არ უარყვეს ეს მემორანდუმი იმ დრომდის, სანამ ისინი საგანგე-

ბო კომისიაში არ მოხვდნენ. მათ იქ განაცხადეს, რომ მემორანდუმს სთვლიან პოლიტიკურ აქტად. მაგრამ ეს ადვილი ასახსნელია, რადგან მათ უნდოდათ თავი დაეხნიათ საგანგებო კომისიიდან. მაშასადამე, მე ეს ბრალდება დამტკიცებულად მიმაჩნია.

საეკლესიო ქონების დამალვა

მეორე ბრალდება – ეს არის სიონის და მცხეთის ტაძრების საეკლესიო ქონების გადამალვა. ვისია ეს ნივთები? ისინი მოთავსებული იყვნენ სიონის და მცხეთის ტაძრებში. ის სამღვდელობას ეკუთვნის, თუ სახალხო ქონებაა? ის, რაც არის სახელმწიფოში, ხალხის ქონებაა, თუნდაც მას სპეციალური დანიშნულება ჰქონდეს. არ შეიძლება, რომ სახელმწიფოში სახელმწიფო არსებობდეს ეკლესიის სახით. საეკლესიო ქონება სახელმწიფოს კუთვნილებათ იყო გამოცხადებული. ეკლესიის ჩამოშორება სახელმწიფოსაგან არ ნიშნავს იმას, რომ ეკლესია იმავე უფლებებით უნდა სარგებლობდეს, როგორც მთავრობა. ნივთები გატანილი იყო ქუთაისში და გადამალული იმ მიზნით, რომ თუ საბჭოთა ხელისუფლება აღარ იარსებებდა, მაშინ ის უკანვე დაბრუნებული იქნებოდა. კანონი ამბობს, რომ გადამალვა არ შეიძლება. ამრიგათ, გადამალვა დამტკიცებულია. გადამალვაში ბრალი ედება **არქ. პ. ჯაფარიძეს**, რომელმაც **ლეონიდს** ფიცი მისცა და ამიტომ არ შეატყობინა მთავრობას გადამალული ნივთების შესახებ. გადამალვა იცოდა ამბროსიმაც. ეს რომ ასეა, მტკიცდება იქიდანაც, რომ ნივთების აღმოჩენის შემდეგ, არქ. ჯაფარიძე ჩამობრძანდა ტფილისში და მოახსენა ამის შესახებ ამბროსის. მან კი უთხრა მას, რომ წადი მონასტერში და ამის შესახებ არავის არაფერი არ შეატყობინო. აგრეთვე წარმოუდგენილია ისიც, რომ ლეონიდის შემდეგ ამბროსის არ სცოდნოდა გადამალულ ნივთების შესახებ. ამბროსის ფიცი, როდესაც ის ეწინააღმდეგება კანონს, სავალდებულო არ არის, თუნდაც ის რელიგიურ მოსაზრებით იყოს გამოწვეული. როდესაც ჯაფარიძეს ჩეკაში უთხრეს რათ გატეხე ფიციო, ის დაიბნა და ვერაფერი ვერ სთქვა.

ამრიგათ, ეს ბრალდებაც დამტკიცებულია, საბრალმდებლო ნაწილს ბოროტმოქმედებათ მიაჩნია ნივთების გატანა, გადა-
მალვა და მთავრობისათვის არ შეტყობინება. ამ დანაშაულს
უდგება მე-116 მუხლი¹⁶.

ამას გარდა კათალიკოსს ამბროსის და საკათალიკოსო საბ-
ჭოს ბრალათ ედებათ კონტრრევოლუციონური მიზნით ცრუ ხმე-
ბის გამოგონება და გავრცელება. აქ არის ცნობები საქართვე-
ლოს მინა-წყლის სხვისთვის გადაცემის, ენის დეენის, ქართველი
ერის ფიზიკურად გადაშენების და სხვათა შესახებ. გამოძიების
დროს აქ დამტკიცდა, რომ ეს ცნობები სიმართლეს არ შეეფერე-
ბა. ეს ბრალდებაც აგრეთვე სავსებით დამტკიცებულია.

წინააღმდეგობის განევა

მესამე ბრალდება – ეს არის წინააღმდეგობის განევა
მთავრობისათვის. მთავრობამ გადასწყვიტა სობოროს ჩამ-
ორთმევა და მისი კომკავშირისათვის გადაცემა. საკათოლიკო-
სო საბჭო „ვერ სცნობს შესაძლებლათ“ სობოროს ჩამორთმე-
ვას და მისი არარელიგიური მიზნით გამოყენებას და ის უარს
ამბობს თავისი წარმომადგენლების „წარგზავნაზე“ საუნყე-
ბათაშორისო კომისიაში. მთავრობა მოითხოვდა სობოროს
ჩაბარებას, საკათალიკოსო საბჭო არ დათანხმდა ამაზე. არის
თუ არა ეს წინააღმდეგობის განევა მთავრობისათვის? არის.

შემდეგი ბრალდება – წიგნების დაუდევარი წარმოება. თქვენ,
მოსამართლენო, მოისმინეთ სარევიზიო აქტები. ამათ არაფერი
დამატება არ სჭირია. ეკლესიებში არ იყო სათანადო დაყენებ-
ული სამეურნეო ნაწილი. ეს მუხლიც დამტკიცებულათ მიმაჩნია.
ყველა მუხლები დამტკიცებულია, გარდა რამოდენიმე გამოწკ-
ლისისა. სასამართლო ბრალს ვერ სდებს მათ ნივთების გატანა-
ში ქუთაისში, **ლაზარიშვილს** სხვა ბრალი არ ედება, ამიტომ სა-
ბრალმდებლო ნაწილი უარს ამბობს მის წინააღმდეგ წაყენებულ
ბრალდებაზე, რადგან საეკლესიო ნივთები გატანილი იყო
ქუთაისში ძველი მთავრობის ბრძანების თანახმად. ამ გატანაში
მონაწილეობას იღებდენ აგრეთვე **ცინცაძე**, ამიტომ საბრალმ-

დებლო ნაწილი მათ ხსნის ბრალდების ნაწილს.

სხდომა შეწყდა რამოდენიმე წუთით. განახლების შემდეგ სიტყვას ამბობს **ამხ. ოკუჯავა**.

ამხ. ნ. ოკუჯავას სიტყვა მემორანდუმი

ჩემი კოლეგის სიტყვის შემდეგ ყველა ბრალდებები, ზოგიერთი გამონაკლისით, დამტკიცებულათ უნდა ჩაითვალოს. ცენტრალური ადგილი ბრალდებებში უჭირავს იმ მემორანდუმს, რომელიც საკათალიკოსო საბჭომ გაუგზავნა ანტანტას. მას მიზნად ჰქონდა ცეცხლის ალში გაეხვია ქართველი მშრომელი ხალხი, მას უნდოდა ისეთი უბედურება დაეტეხა თავზე ქართველი მშრომელი ხალხისათვის, რომელსაც ვერ ასცდა რუსეთის მშრომელი ხალხი.

უნდა აღვნიშნო, რომ ჩვენებები გამოძიებისა და ჩემ მიერ ბრალდებულების ნახვის დროს ხშირათ იცვლებოდა. გვეგონა, რომ სამღვდელოება სიმართლეს იტყოდა, მაგრამ ისინი ისე ცვლიდნენ ჩვენებებს, როგორც კალიედოსკოპში იცვლება ფერები. მინდა მოვიყვანო ამბროსის ეხლანდელი მოადგილის **ციციშვილის** განცხადება, რომ მემორანდუმს აქვს პოლიტიკური ხასიათი; „ნიჭიერმა“ **თალაკვაძემ** განაცხადა, რომ ამ აქტში იგულისხმება პოლიტიკური მომენტიო. ასევე ამბობდნენ სხვებიც. პროფესორ **კეკელიძემაც** განაცხადა, რომ აქტს აქვს პოლიტიკური ხასიათი. ლოიდ ჯორჯი და პუანკარე გაიცინებდნენ, რომ გაიგონ ამდენ დროს ვანდომებთ აქტის პოლიტიკური ხასიათის გამორკვევას. რელიგიური მომენტი ისე სცურავს ამ მემორანდუმში, როგორც ერბოს ერთი ნვეთი უზარმაზარ ზღვაში.

რას მოითხოვს ამბროსი: წითელი ჯარის გაყვანას, პოლიტიკური ფორმის შეცვლას – აი ორი უმთავრესი მომენტი, რომელსაც აყენებს ამბროსი. ვის უნდა ეს? საქართველოს მშრომელი ხალხის მოლაპტეებს, გამყიდველ სოციალისტებს და სამღვდელოებას. გენუა იყო ანტანტის ერთი ხერხთაგანი. გენუაში ანტანტას უნდოდა აეძულებია რუსეთი, დათმობაზე წასულიყო. ანტანტამ ვერ დაასრულა სასურველათ რუსეთის მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ დაწყებული ომი

იმიტომ, რომ მას აუშხედრდა თავისი მშრომელი ხალხი და იარაღი არ გამოიტანა ჩვენს წინააღმდეგ. ანტანტას უნდოდა გენუის საშუალებით გაეკეთებია ის, რისი გაკეთებაც მან ვერ მოახერხა იარაღით. აქ, საქართველოში, ირაზმებიან კონტრრევოლუციონური ძალები და ილაშქრებენ საქართველოს მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ. და აი, ამ დროს არსდება პარიტეტული კომიტეტი, რომელშიაც შედიან მენშევიკები, ნაციონალ-დემოკრატები, მემარჯვენე ფედერალისტები და, ჩვენ აქამდის არ ვიცოდით, სამღვდელოება. და ეს პარიტეტული კომიტეტი სამღვდელოების ლოცვა-კურთხევით ილაშქრებს საქართველოს მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ. პარიტეტული კომიტეტი იწყებს ჩვენს წინააღმდეგ გამოლაშქრებას. მისი დირექტივებით მოქმედობს **ჩოლოყაშვილი**, იქ საზღვარგარეთ კი ბიურო და ყველა ისინი შესხამატკბილებულნი მუშაობენ ქართველი მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ. აი, ამ დროს ამბროსი სწერს მემორანდუმს და უგზავნის ანტანტას. მართალია, ამბროსიმ განაცხადა, რომ ის სცნობს საბჭოთა ხელისუფლებას და ეხმარება საქართველოს მთავრობას, მაგრამ თქვენ თუ გადახედავთ თავდგირიძის ჩვენებას, იქ ნახავთ, რომ კათალიკოსს უთქვამს **თავდგირიძისათვის**, რომ მან მემორანდუმი გაატანა **კაპანაძეს**, რომელსაც უნდა გადაეცა ის **ჩხენკელისა** ან **ჟორდანიასათვის**, რომელნიც უკეთ დაიცავდნენ საქართველოს ინტერესებს. მაშასადამე, ამ აქტის პოლიტიკური ხასიათი უდაოა. ეს აქტი უნდა სცოდნოდა საკათალიკოსო საბჭოს, რადგან ეს საკითხი მეტათ დიდი საკითხია და კათალიკოსს არ შეეძლო ამ აქტის ჩადენა, თუ არ დაეკითხებოდა საბჭოს. ამბროსიმ მემორანდუმის გაგზავნის შემდეგ მოახსენა საბჭოს იმის შესახებ, რომ მემორანდუმი ჩასულია ევროპაში, მაშასადამე მან საჭიროთ დაინახა ეთქვა საბჭოსთვის ის, რაშიაც საბჭო უეჭველათ დაინტერესებული იყო.

მეორე ბრალდება

მეორე ბრალდება – გადამალვა, მითვისება იმ ქონების, რომელიც საგანგებო კომისიამ მხოლოდ 1923 წელს აპრილში აღმოაჩინა. გატანაში ჩვენ მათ ბრალს ვერ დავსდებთ, რადგან

ის მომხდარა ძველი მთავრობის ბრძანებით, რაც სასამართლოში დამტკიცდა. რაც შეეხება გადამალვის გაგრძელებას, ამაში ისინი დამნაშავე არიან. მართალია, იმ დროს არ იყო სათანადო დეკრეტი, მაგრამ ხომ იყო დეკრეტი იმის შესახებ, რომ ეკლესიის ქონება ცხადდება სახელმწიფოს კუთვნილებათ. რატომ არ ჩააბარეს მათ ნივთები მთავრობას? რისთვის დასჭირდათ მათ სამარშინიანი მიწის მოთხრა, სადაც ისინი 2 ნახევარი წელიწადი ინახავდნენ განძეულობას. **ჯაფარიძის** ფიცს არ ჰქონდა სიმტკიცე, რადგან მან საგანგებო კომისიაში განაცხადა, სად იყო დამალული ქონება. განა მათ ცხოვრების დაწყებამდე არ შემდეგ არ შეეძლოთ ქონების მიწიდან ამოღება და ეკლესიაში შენახვა? მაშინ ჩვენ მათ ხელს არ ვახლებდით. არ ქნეს. რისთვის? უნდოდათ მითვისება. სხვა აზრი არ შეიძლება იყოს. ამბობენ, რომ ის ისტორიული განძეულობა იყო და უნდა შეგვენახაო. ისინი რომ ასე მიდგომოდნენ ამ საკითხს, მაშინ ისინი მიწაში არ ჩაალპობდნენ ქონებას, ისინი მას უყურებდნენ როგორც ღირებულებას და უნდოდათ მისი მითვისება.

ცრუ ხმების გავრცელება

სამწუხაროთ, მე არ შემიძლია გამოვიდე კანონის ფარგლებიდან, თორემ მე გავარკვევდი, თუ როგორ სდგას საზღვრების საკითხი. ისინი ავრცელებდნენ ცრუ ხმებს და ამით უნდოდათ გაეღვივებიათ ის ცეცხლი, რომელსაც უმზადებდნენ ისინი ქართველ მშრომელ ხალხს. განა მემორანდუმში მოყვანილი სიტყვები იმის შესახებ, რომ ქართველი ხალხი ფიზიკური გადაგვარების გზაზე სდგასო, ცრუ ხმები არ არის? აქ მონმე პროფ. **კეკელიძემ** აღნიშნა, რომ არაფერს ამდაგვარს ადგილი არ აქვს ჩვენს ცხოვრებაში; მან, პირიქით, განაცხადა, რომ ცხოვრების პირობები თანდათან უმჯობესდებაო და ფიზიკურ გადაშენებაზე ლაპარაკი შეუძლებელია.

წიგნების უწესრიგოთ წარმოება

შემდეგი ბრალდება – წიგნების უწესრიგოთ წარმოებაა.

თქვენ ხელთ არის სარევიზიო საბუთები და წიგნები და თქვენ იქიდან დაინახავთ ამ ბრალდების სისწორეს.

წინააღმდეგობის განევა

მე შევჩერდები კიდევ მთავრობისათვის წინააღმდეგობის განევაზე. განა ის გარემოება, რომ მღვდელი **თოთიბაძე** რამდენჯერმე იქნა გამონეული კომისიაში ნივთების ჩასაბარებლათ, განა ის, რომ **თოთიბაძესთან** მივიდა თვით კომისიის თავმჯდომარე კაკაბაძე, რომ წამოეყვანა ის კომისიაში, განა ეს იმის დამამტკიცებელი არ არის, რომ თოთიბაძე წინააღმდეგი იყო ჩაბარების? საკათალიკოსო საბჭოს და კერძოთ თოთიბაძის წინააღმდეგ წამოყენებული ბრალდებები დამამტკიცებლათ უნდა ჩაითვალოს.

აქ ითქვა, რომ სასამართლო ჰუმანიური იყოს. ეს, რასაკვირველია, კარგი საქმეა, თუმცა ბრალდებულები ყოვლათ შეუნყნარებელი იყვენ ამ მხრივ. მე ნებას ვაძლევ ჩემს თავს და მიუთითებ სასამართლოს იმაზე, რომ ის ძალიან არ გაიტაცოს ამ გრძნობამ. რევოლუცია ჯერ კიდევ არ გათავებულა, ჩვენს მტრებს ჯერ კიდევ არ დაუგდიათ ხელიდან იარაღი. სასამართლო სასტიკი უნდა იყოს მშრომელი ხალხის მტრების მიმართ; თუ ისინი არ იქნენ დასჯილი, მაშინ ისინი ბოლომდე განაგრძნობენ შავს საქმეებს მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ.

სხდომა შეწყდა ნახევარი საათით.

კომუნისტი, 1924, 18 მარტი, №63.

16 მარტის სხდომა (გაგრძელება)

სხდომა იხსნება საღამოს 6 საათზე

თავმჯდომარე: სიტყვა ეკუთვნის საზოგადოებრივ ბრალმდებელ ამხ. ერქომაიშვილს

ამხ. ერქომაიშვილის სიტყვა

სასამართლოს წევრნო! სანამ მე შევეხებოდე საქმის არსებით მხარეს, მინდა დავიწყო იმით, რითაც ჩემმა ამხანაგებმა დააბოლავეს თავისი სიტყვები. სიტყვა სიმართლე, სიტყვა სამართალი არასოდეს არ შეიცავდა მტკიცე ცნებას, ის განყენებ-

ული ცნება იყო ყოველთვის და არც იქნება არასოდეს მტკიცე ცნება, სანამ არ მოისპობა განხეთქილება კლასთა შორის. ის, რაც ჩვენთვის სიმართლეა, მათთვის არ არის სიმართლე და პირიქით. როდესაც ძველი მთავრობა ხვრეტდა ჩვენს ამხანაგებს, ეს მათი სიმართლე იყო, ეხლა რომ კითხვით აქ საბრალდებულო სკამზე მჯდომით, ისინი იტყვიან, რომ მათი გასამართლება უსამართლობაა. ჩვენი სასამართლო კლასიურია. ჩვენ ამ საქმეს მიუდგებით კლასობრივი თვალსაზრისით.

სამღვდელოება ყოველთვის იცავდა გაბატონებულ კლასებს, ის იცავდა ისეთ მთავრობას, რომელიც სჩაგრავდა მშრომელ ხალხს, სამღვდელოება თვითმპყრობელ რეჟიმის დამქაში იყო. ის ეხმარებოდა ამ რეჟიმს საკატორლო ციხეებში, სადაც თავისუფლების მოტრფიალე რევოლუციონერები იჯდნენ. ის ამბობდა: თუმცა კაცის მოკვლა აკრძალულია ღმერთის კანონების მიხედვით, მაგრამ თუ ტუსალი გაიქცა ციხიდან, მაშინ ყარაულს შეუძლია მისი მოკვლა.

სამღვდელოება რევოლუციის მტერი იყო. ეს განსაკუთრებით გამოაშკარავდა 1905წ. რევოლუციის დროს და მის შემდეგ. სამღვდელოება ხალხს ასწავლიდა ლოცვას და ამით უნდოდა რევოლუციონური მოძრაობის ჩაქრობა. სამღვდელოება ვერ ურიგდებოდა საბჭოთა ხელისუფლებას, ის ვერ შეურიგდა ეკლესიის სახელმწიფოსაგან გამოყოფას, რადგან მას მოაკლდა ღვინო და ხაჭაპურები. და დაიწყო ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ჯერ რუსეთში და შემდეგ საქართველოში. **ტიხონი** (რუსეთის პატრიარქი — დ.დ.) ამბობდა: ვინც ხმალი აიღო, ის ხმალითვე მოკვდებაო. ტიხონი, რასაკვირველია, რუსეთში ვერ ანხორციელებდა ამას, მაგრამ ის ყოველ ღონეს ხმარობდა საზღვარგარეთ, რომ ხელი შეეშალა საბჭოთა რუსეთის ცნობისათვის, გენუის კონფერენციას შესცქეროდა არა მარტო საქართველოს სამღვდელოება, არამედ რუსეთის სამღვდელოებაც, რადგან გენუის კონფერენციის საშუალებით ფიქრობდნენ ისინი საბჭოთა რუსეთის სისხლში ჩახშობას და წითელი ჯარის გაყვანას საქართველოდან.

მე მინდა ანალიზი გაუკეთო მემორანდუმს. თქვენ აქ დაინახავთ 18 მუხლს, რომელთაგან მხოლოდ ერთი მუხლი შეეხება სარწმუნოების საქმეებს. აქ არის ორი მომენტი: აუარებელი ყალბი ცნობების შედგენა და მათი გავრცელება.

შემდეგ საზოგადოებრივი ბრალმდებელი იხილავს მემორანდუმს პოლიტიკურის მხრივ, არჩევს მემორანდუმში მოყვანილ ყველა მუხლებს, ეხება საქართველოს დამოუკიდებლობას „დემოკრატიული“ მთავრობის დროს და ამბობს, რომ საქართველო არ იყო მაშინ დამოუკიდებელი, ის დამოკიდებული იყო გერმანიის და ინგლისის ჯარებისაგან, რომელიც ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ერეოდა საქართველოს შინაურ საქმეებში. ეხლა კი საქართველოში მყოფი წითელი არმია სრულებით არ ერევა ჩვენს შინაურ საქმეებში. ეს ჯარი იცავს ქართველი ხალხის დამოუკიდებლობას დასავლეთის იმპერიალისტებისაგან. საქართველოს მშრომელი ხალხი, რომელმაც დაამხო ბურჟუაზიის ბატონობა, თვითონ განაგებს თავის საქმეს და ამით ანხორციელებს თავის სუვერენიტეტს, თავის ქვეყნის დამოუკიდებლობას.

თქვენ, წევრნო უზენაესი სასამართლოსა! თქვენ ყურადღება უნდა მიაქციოთ იმ პროვოკაციას, რომელსაც ადგილი აქვს ამბროსის მემორანდუმში, რადგან ასეთ პროვოკაციულ ცნობებს ემყარებიან საზღვარგარეთ მეორე ინტერნაციონალის წევრები და ათასნაირ ბროშურებს უშვებენ იქ, რომლებიც სავსეა ყალბი და ცრუ ცნობებით საბჭოთა საქართველოს შესახებ. ეს კი გზას უბნევს ევროპის მუშებს, რომელთა ნაწილი ჯერ კიდევ ერთგვარი ნდობით ეპყრობა მეორე ინტერნაციონალს. მემორანდუმი რომ პოლიტიკური ხასიათის მატარებელია, სჩანს მისი ორი მთავარი მოთხოვნებიდან: წითელი ჯარის გაყვანა საქართველოდან და პოლიტიკური წესწყობილების ფორმის შეცვლა. ამრიგათ, ეს მემორანდუმი შედგენილია იმ მიზნით, რომ ანტანტა ჩარეულიყო საქართველოს შინაურ საქმეებში და მოეთხოვა აქედან წითელი ჯარის გაყვანა.

მაგრამ, ვინ არის ამაში კიდევ დამნაშავე. რასაკვირველია, საკათალიკოსო საბჭო. ვინ შედის ამ საბჭოში: ერთი სამხედრო

პირი, ერთი ნაციონალ-დემოკრატი და სხვები. ერთი სიტყვით, იქ თავს იყრიდნენ საქართველოს მთელი კონტრრევოლუციის წარმომადგენლები. წარმოუდგენელია, რომ საბჭოს მონაწილეობა არ მიეღო ამ მემორანდუმის შედგენაში. რათ მალავს ამას ამბროსი? რატომ სიმატლეს არ გვეუბნება ის? საბჭოს წესდებაც კი იმას გვეუბნება, რომ საბჭოს დავალების გარეშე კათალიკოსს არ შეეძლო მიემართა სახელმწიფო ორგანოებისათვის. განა ასეთი დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობის მემორანდუმი შეეძლო მარტო **ამბროსის** შეედგინა? ეს ყოვლად დაუშვებელია. **ამბროსიმ** უნდა სთქვას, ვინ იღებდა მასთან მონაწილეობას მემორანდუმის შედგენაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში აქ დამნაშავეა მთელი საბჭო. ამას გარდა საბჭო სისტემატიურად ილაშქრებს არსებულ ხელისუფლების წინააღმდეგ. მან არ ჩააბარა სამხედრო ტაძარი და ამით წინააღმდეგობა გაუწია მთავრობის ბრძანებას.

შემდეგ **ამხ. ერქომაიშვილმა** პარალელი გაატარა მენშევიკებსა და სამღვდელოებას შორის.

ინტერვენციას მოითხოვენ ისინიც და ესენიც, ორივე ისინი პროვოკაციულ ხმებს ავრცელებენ საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ იმ მიზნით, რომ დაემხონ მუშურგლესური მთავრობა. ამ საქმეში სამღვდელოებას ეხმარებოდა პარიტეტული კომიტეტი. რაც შეეხება წიგნების უწესრიგოთ წარმოებას, ესეც გასაგებია, რადგან ბრალდებულებს აზრათ ჰქონდათ გადაესწორებიათ შავი ანგარიშები და თავისი სურვილისამებრ ცვლილებები შეეტანათ შიგ.

ამ მხრივ, მათი დანაშაული აშკარაა. საბჭო, რომელმაც ცრუ ხმები გაავრცელა, უნდა დაისაჯოს. აქ ამის გარშემო ბევრს ილაპარაკებენ. გთხოვთ ეს მიიღოთ მხედველობაში და მიიღოთ აგრეთვე მხედველობაში ისიც, რომ ეხლა გარდამავალი ხანაა და რომ თქვენ ხართ მუშათა კლასის წარმომადგენლები.

მე ვათავებ ჩემს სიტყვას იმ იმედით, რომ თქვენ გამოიტანთ ისეთ დადგენილებას, რომელიც დააკმაყოფილებს მუშათა კლასს.

უზენაესი სასამართლოს განაჩენი

19 მარტს, სალამოს 8 საათზე, 25 საათის თათბირის შემდეგ სასამართლომ გამოიტანა შემდეგი განაჩენი:

მ ი ე ს ა ჯ ა თ:

1. კათალიკოს ამბროსის, - იგივე ბესარიონ ზოსიმეს ძე ხელაიას – დაპატიმრება 7წელი 9თვე 23დღე სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

2. იასონ კაპანაძეს (გაქცეულია) – 9წელი სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

3. კალისტრატე მიხეილის ძე ცინცაძეს – 3წელი 9თვე 23 დღე სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

4. ნიკოლოზ ყარამანის ძე თავდგირიძეს – 3წელი 9თვე 23 დღე სასტიკი იზოლაციით და ქონების ჩამორთმევით.

5. მარკოზ დიმიტრის ძე მირიანაშვილს – 9თვე 23 დღე სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

სრულიად განთავისუფლებულნი არიან: (საქართველოს ცაკის ამნისტიის ძალით) 1. მიტრ. ნაზარი, 2. ჯაფარიძე, 3. არჯევანიძე, 4. თოთიბაძე და 5. ლაზარიშვილი(როგორც უდანაშაულო).

დამცველების სიტყვები

პირველად ლაპარაკობს კათალიკოსის დამცველი **ნინიძე**.

გრძელ სიტყვაში ნინიძე სცდილობს უარყოს ბრალდების ცალკე დებულებები. ის სცდილობს დაამტკიცოს, რომ მემორანდუმის შედგენა და გაგზავნა არ უნდა იქნეს შეფასებული, როგორც სახელმწიფო ღალატი. ის იხსენებს სამღვდელოების კულტურულ როლს, იმ ბრძოლას, რომელსაც აწარმოებდნენ ქართველი მღვდლები რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ. ის ამტკიცებს, რომ თუ კათალიკოსმა საკათალიკოსო საბჭოს დაუკითხავათ გაგზავნა მემორანდუმი და ამით დაარღვია სამოქალაქო კანონები, ეს სრულებით არ ეწინააღმდეგება საეკლესიო დებულებებს და შეთანხმებული იყო იმ პრეცედენტებთან, რომელთაც წინეთ ჰქონდა ადგილი.

განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას აქცევს ნინიძე საკითხს მემ-

ორანდუმში მოთავსებულ ცნობების სიყალბისა თუ სისწორის შესახებ. მას მოყავს გაუთავებელი ციტატები სხვადასხვა წიგნებიდან, ეყრდნობა სტატისტიკურ ცნობებს, სხვადასხვა ანგარიშებს და სხვა. თავმჯდომარე რამოდენიმეჯერ აჩერებს მას და შენიშვნას აძლევს, რომ ასეთი ციტატები არ არის საჭირო საქმის გამორკვევისათვის. ნინიძე ისევ და ისევ უბრუნდება თავის მასალებს.

თავის სიტყვის დასასრულ ნინიძე მოუწოდებს სასამართლოს, რომ მან კათალიკოსს არ მიანეროს იმაზე მეტი, რაც მას ჩაუდენია და კიდევ უფრო არ დაამძიმოს მისი მდგომარეობა, რადგან მას წაყენებული აქვს ბრალდება სახელმწიფო ღალატში.

ნინიძეს რამოდენიმეჯერ შეაწყვეტია სიტყვა საზოგადოებამ, სიტყვის დასასრულს კი დარბაზში შეიქმნა ყვირილი „ძირს“.

მეორეთ ილაპარაკა **ბარათაშვილმა**, რომელიც განსაკუთრებით ხაზს უსვამდა იმას, რომ **ამბროსი** არავითარ მოლაპარაკებას არ ანარმოებდა უცხო სახელმწიფოებთან და მემორანდუმის დაწერა, მისი აზრით, არ არის ისეთი ფაქტი, რომელიც ამტკიცებდეს მოლაპარაკებას, რადგან მეორანდუმს არ მოჰყოლია არავითარი შედეგები და გამოურკვეველია – იყო თუ არა ის გამოქვეყნებული კონფერენციაზე.

ბარათაშვილი დაუმტკიცებლად სთვლის აგრეთვე ბრალდებას საეკლესიო განძეულობის გადამალვაში და დასასრულ აღნიშნავს, რომ საკათალიკოსო საბჭოს წინააღმდეგ წაყენებული ბრალდება – მთავრობის განკარგულების შეუსრულებლობა და წინააღმდეგობა – არ არის დასაბუთებული.

ბარათაშვილს რამოდენიმეჯერ შეაწყვეტია სიტყვა საზოგადოებამ, სიტყვის დასრულების შემდეგ დარბაზში გაისმა ხმები: „ძირს **ამბროსი**“, „ძირს კონტრ-რევოლუცია“.

17 მარტის სხდომა დამცველების სიტყვა

17 მარტის საღამოს სხდომაზე გრძელდებოდა დამცველების სიტყვები.

გუნცაძე, მიტროპოლიტ ნაზარის და სამხედრო სობოროს წინამძღვარის **თოთიბაძის** დამცველი, სცდილობს დაამტკიცოს, რომ მისი მარწმუნებლების მოქმედებაში არ ყოფილა ბოროტმოქმედების ელემენტები.

დამცველ **დადიანის** გამოსვლას დარბაზი ხვდება დიდხანს შეუწყვეტელი ყვირილით: „ძირს“. დადიანს რამოდენიმეჯერ აწყვეტინებენ სიტყვას.

- სიცრუეა! – ისმის ყოველ წუთში. საზოგადოების უკმაყოფილება იმდენად იზრდება, რომ სასამართლოს თავმჯდომარე დადიანის სიტყვის დროს იძულებულია შესწყვიტოს სხდომა წესრიგის აღსადგენად.

დადიანი დაუმტკიცებლად სთვლის იმ ბრალდებას, რომელიც წაყენებულია მისი მარწმუნებლების **ტყემალაძის** და **ლაზარიშვილის** წინააღმდეგ.

- საქმიდან არ სჩანს, რომ ტყემალაძე მონაწილეობას იღებდა მემორანდუმის შედგენაში, იმ ბრალდებაზე კი, რომელიც წაყენებულია ლაზარიშვილის წინააღმდეგ, თვით საბრალმდებლო ნაწილმა სთქვა უარი.

დადიანი მოითხოვს მისი მარწმუნებლების სრულ განთავისუფლებას.

ქავთარაძე – არქ. ჯაფარიძის დამცველი, რომელმაც გაზიდა სიონის და მცხეთის ტაძრების განძეულობა და ჩაფლა ის მიწაში, თავის სიტყვას აშენებს იმაზე, რომ თუ განძეულობის გატანა მოხდა საქართველოს გასაბჭოებამდე და თუ ამაში არ იყო ბოროტმოქმედების ელემენტები, მაშინ არც ამ განძეულობის გადამალვის განგრძობა შეიძლება ჩაითვალოს ბოროტმოქმედებათ და ამიტომ სთხოვს სასამართლოს **ჯაფარიძის** სრულ განთავისუფლებას.

დანარჩენი ბრალდებულების დამცველებს – **მღვდლიევს**, **ყანჩელს** და **გელიაზაროვს** არავითარი ახალი მოსაზრებები არ მოყავთ და სთხოვენ სასამართლოს ბრალდებულთა განთავისუფლებას.

დამცველ **გელიაზაროვის** სიტყვის შემდეგ სასამართლო კამათს დასრულებულათ აცხადებს და მხარეების მიერ რეპ-

ლიკებზე უარის თქმის გამო უკანასკნელ სიტყვას აძლევს ბრალდებულ კათალიკოსს ამბროსი ხელაიას¹⁸.

სხდომა დაიხურა ღამის 12 საათზე.

კომუნისტი, 1924, 20 მარტი, №64.

განაჩენი

კათალიკოს ამბროსის და მისი „ძმების“ პროცესი დამთავრდა. უზენაესმა სასამართლომ უკვე გამოიტანა თავისი განაჩენი ბრალდებულთა შესახებ.

ფრიად საგულისხმოა როგორც პროცესის მსვლელობა და შინაარსი, ისე უმაღლეს პროლეტარულ სასამართლოს განაჩენი.

ჩვენ იმთავითვე ვიცოდით, სასამართლომ კი საჯაროდ, ყველას გასაგონად დაგვანახა მთელი თავისი სისრულით „ქრისტეს წარმომადგენლების“ ნამდვილი სახე, მათი „საქმენი საგმირონი“.

სამღვდელოება საუკუნეთა განმავლობაში იყო არა მარტო „ღვთის მოძღვრების“ მქადაგებელი, ხალხის გონების დამაბნელებელი და მტერი მასის გათვითცნობიერების და პროგრესის, არამედ ამავე დროს იყო მჩაგვრელი კლასების ბატონობის იარაღი და ამ ბატონობის მონაწილე როგორც ეკონომიკურად, ისე პოლიტიკურად.

სამღვდელოება ცრუმორწმუნეობის გავრცელება - განმტკიცებით ხალხში, მეფის თუ სხვა, მშრომელი მასის მონობაზე დამყარებულ წყობილებისადმი მორჩილების ქადაგებით, ზურგს უმაგრებდა პრივილეგიურ კლასებს, რომელნიც თავის მხრივ უხვ „მონყალებას“ არ აკლებდნენ მას უამრავი სახალხო ქონების და „თბილი“, „საპატიო“, მომგებიანი ადგილების მიცემით.

სიტყვით თითქო პოლიტიკისაგან განზე მდგარი, საქმით სამღვდელოება უკიდურესი რეაქციონერი იყო, მშრომელი ხალხის მჩაგვრელი.

ოქტომბრის რევოლუციამ ძირიან-ფესვიანად შეცვალა მდგომარეობა. მუშათა კლასმა დაამსხვრია არა მარტო თვით-მპყრობლობის და ბურჟუაზიის, არამედ მათი დამქაშების - „სულიერი მამების“ ბორკილებიც.

მშრომელმა ხალხმა ბრძოლა გამოუცხადა რელიგიურ ცრუმორ-
ნმუნეობებს, დაამხო სიბნელის კერპები – ეკლესიები და მათ ადგი-
ლას კულტურულ-განმანათლებელი დანესებულებები მოაწყო.

საბჭოთა ხელისუფლებამ ნივთიერი საფუძველი გამოაცა-
ლა სამღვდელოების ბატონობას, ჩამოართვა მამულები და სხვა
ქონება, რომელიც გადასცა კუთვნილებისამებრ ხალხს.

მშრომელმა მასამ გარიყა „ქრისტეს მოციქულნი“ პოლი-
ტიკურ ცხოვრების სარბიელიდან.

აბა ასეთ ცვლილებას როგორ შეურიგდებოდა საუკუნეთა
მანძილზე მდიდრულ ცხოვრებას, მასზე ბატონობას ჩვეული
სამღვდელოება, ისევე, როგორც ამას ვერ შეურიგდენ თავადე-
ბი, ბურჟუაზია და მათი დამქაშები.

და ჩვენ ვხედავთ, რომ მუშათა კლასის დიქტატურის, საბ-
ჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ შიქმნა ერთიანი ფრონტი
დამხობილი წყობილების ყველა ძალების.

ამ პარიტეტულ კონტრრევოლუციაში სამღვდელოება უკა-
ნასკნელ როლს არ თამაშობდა.

„წმინდა მამების“ პროცესზე გადაიშალა მთელი სურათი
მათი კონტრ-რევოლუციონური ბრძოლისა განთავისუფლე-
ბულ მუშათა კლასის წინააღმდეგ.

ამბროსის მიერ გენუის კონფერენციისადმი ყალბი და პრო-
ვოკაციულ ცნობებით სავსე „მემორანდუმი“-ს გაგზავნა, რომ-
ლის მიზანი იყო უცხო, კაპიტალისტურ სახელმწიფოების ჩარე-
ვის გამოწვევა საბჭოთა საქართველოს შინაურ საქმეში, ამ
„მემორანდუმში“ წითელი ჯარის გაყვანის და პოლიტიკური წყ-
ობილების ფორმის შეცვლის მოთხოვნა, ე.ი. საბჭოთა ხელისუ-
ფლების დამხობის და ძველი რეჟიმის რესტავრაციის ცდა;
ხალხის კუთვნილ საეკლესიო ქონების გადამალვა-მითვისება;
წინააღმდეგობის განევა მუშურ-გლეხურ მთავრობის გან-
კარგულებებისათვის და სხვა მრავალი, - აი, ცალკე მომენტები
ბნელეთის მოციქულების ამ ბრძოლის.

ყველაფერი ეს საჯაროდ იქნა გამოფენილი სასამართლოს
პროცესზე.

აქვე გამოაშკარავდა სამღვდელოების ზნეობრივი გახრწნილება და სიბინძურე.

სამოსამართლო პროცესის მსვლელობიდან აღსანიშნავია კიდევ ერთი მომენტი: სახელდობრ, პარიტეტულ კონტრრევოლუციის ნამსხვრევების ცდა პროცესის გამოყენებისა სააგიტაციოდ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. „სოციალისტი“ ნინიძე, სამღვდელოების დამცველი, „ისტორიული პიროვნება“ გახდა თავისი არხიკლერიკალური გამოსვლებით და დამხობილი წყობილების დაცვით. ეს იყო თავგაჭეჭილი კონტრრევოლიუციის უკანასკნელი ამოკვნესა.

მეტად საგულისხმოა თვით განაჩენი პროლეტარული სასამართლოსი.

საბჭოთა სასამართლო პროლეტარიატის დიქტატურის ერთ-ერთი თავდაცვის ორგანოა. მას არ ახასიათებს შურისძიება, ის უაღრესად ჰუმანურია, წინააღმდეგ ბურჟუაზიული სასამართლოსი და იღებს უკიდურეს გადაწყვეტილებებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ეს ნაკარნახევია მდგომარეობით, მუშათა კლასის ინტერესებით.

დღეს საბჭოთა ხელისუფლება მტკიცეა, ვით სალი კლდე. მას ზიანს ვერ მიაყენებენ მორალურად მკვდარი, ორგანიზაციულად დაშლილი და გახრწნილი ხუცები და სხვა ანტისაბჭოთა ელემენტები.

ამბროსის და მისი „ძმების“ დანაშაული მიძიმეა საბჭოთა სახელმწიფოს და მუშათა კლასის წინაშე.

მაგრამ მიიღო რა მხედველობაში ზემოხსენებული მომენტები, აგრეთვე ის, რომ ბრალდებულებმა აღიარეს თავისი „მოღვაწეობა“ დიდ შეცდომად¹⁹, ამასთან გამოაცხადეს მორჩილება საბჭოთა ხელისუფლების მიმართ, სასამართლომ შესაძლებლად დაინახა, გამოეტანა ბრალდებულთა წინააღმდეგ შედარებით მსუბუქი სასჯელი, რომელსაც ჩვენი მკითხველი უკვე იცნობს.

სასამართლოდან სამღვდელოება, და განა მარტო ის, მთელი კონტრრევოლუცია ზნეობრივად სავსებით განადგურებუ-

ლი გამოვიდა, ხოლო მუშათა კლასის ბრძოლა თავისი საბოლოო განთავისუფლებისათვის ყველა ჯურის მჩაგვრელებისაგან — ამაღლებული ფართე საზოგადოების თვალშიც.

ამაშიც არის პროცესის დიდი მნიშვნელობა.

ხაშურის მუშების დელეგაცია „კომუნისტი“-ს რედაქციაში

რედაქციაში შემოვიდა გუშინ ხაშურის მუშების დელეგაცია ამხ. სიმონ ბახლოძის, იასონ მამაცაშვილის, სერგო კახეთელიძის, შუშანა ბრებტის და დიმიტრი ზაზიაშვილის შემადგენლობით.

დელეგაცია აირჩია 16 მარტს ხაშურში შემდგარ 700 მუშის კრებამ და გამოგზავნა თბილისში ამბროსის პროცესზე უზენაეს სასამართლოსთვის იმ რეზოლუციის გადასაცემათ, რომელიც მიიღო კრებამ, და სადაც სასტიკი პროტესტია გამოთქმული კონტრრევოლუციონური სამღვდელოების და მის დამცველთა („სოციალისტ“ ნინიძის მეთაურობით) მიმართ.

დელეგაცია უკვე გაემგზავრა ხაშურში.

უზენაესი სასამართლოს განაჩენი კათალიკოს ამბროსის საქმის გამო რ ე ზ ო ლ უ ც ი ა

საქართველოს სოციალისტურ საბჭოთა რესპუბლიკის სახელით 1924წ. მარტის 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 და 19 დღეებში რესპუბლიკის უზენაეს სასამართლომ თავის საჯარო სხდომაზე შემდეგი შემადგენლობით:

თავმჯდომარე: გ. ჩხეიძე.

წევრნი: გ. რთველაძე,

ვ. წივნივაძე.

ბრალმდებელნი: 1. ნ. მაჭავარიანი,

2. ნ. ოკუჯავა.

საზოგადო ბრალმდებელი:

ალ. ერქომაიშვილი,

მდივანი: აბაკელია,

განიხილა რა საქმე ბრალდებისა გამო ბესარიონ ზოსიმეს ძე **ხელაიასი** (სამღვდელოებაში სრულიად საქართველოს კათალიკოს პატრიარქი ამბროსი), ნესტორ ანდრიას ძე ლეჟავასი (სამღვდელოებაში ქუთაისის მიტროპოლიტი ნაზარი), ქვაშვეთის ეკლესიის წინამძღვრის დეკანოზ კალისტრატე მიხეილის ძე ცინცაძის, დიდუბის ეკლესიის წინამძღვრის დეკანოზ იოსებ დიმიტრის ძე მირიანაშვილის, ქვაშვეთის ეკლესიის დეკანოზის დიმიტრი ივანეს ძე ლაზარიშვილის, მცხეთის საპატრიარქო ტაძრის წინამძღვრის არქიმანდრიტ პავლე ჯაფარიძის, ვერის ნიკოლოზის ეკლესიის წინამძღვრის ანტონ მაქსიმეს ძე თოთიბაძის, სიონის ტაძრის წინამძღვრის მარკოზ პავლეს ძე ტყემალაძის, საკათალიკოსო საბჭოს ყოფილი მმართველის იასონ კაპანაძის, საკათალიკოსო საბჭოს წევრთა ნიკოლოზ ივანეს ძე არჯევანიძის და ნიკოლოზ ყარამანის ძე თავდგირიძის – იმ ბოროტმოქმედებათა ჩადენაში, რომელიც გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 10²⁰, 15²¹, 16²², 60²³, 69 მუხლის მე-3-ე ნაწილში²⁴, 73²⁵, 116-ის მუხლის მე-2-ე ნაწილში²⁶ და 131 მუხლში²⁷, - ჰპოვა:

ბოროტმოქმედება გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის 60 მუხლით, რაიც მოითხოვს უმაღლეს სასჯელს – სიკვდილით დასჯას – უნდა ჩაითვალოს სავსებით დამტკიცებულად.

მაგრამ სასამართლომ მიიღო რა მხედველობაში ბესარიონ ზოსიმეს ძე ხელაიას და აგრეთვე საკათალიკოსო საბჭოს სამართალში მიცემულ წევრთა, პირველი – ღრმა მოხუცებულობა, მეორე – მათ მიერ საბჭოთა ხელისუფლების გადაჭრითი ცნობა, მესამე – ბრალდებულ ბესარიონ ხელაიას, იგივე კათალიკოს ამბროსის მიერ თავის გენუის კონფერენციისადმი მემორანდუმით მიმართვის შეცდომათ აღიარება²⁸ და მეოთხე – ის გარემოება, რომ ვინაიდან ისინი საქართველოს მშრომელთა მასაში არ სარგებლობენ არავითარი ნდობითა და გავლენით და ამიტომ განმტკიცებულ არსებულ ხელისუფლებისათვის არ წარმოადგენდნენ არავითარ საშიშროებას, -

დაადგინა:

ბრალდებულ ბესარიონ ხელაიას (სამღვდელოებაში კათა-

ლიკოს – პატრიარქი ამბროსი), საკათალიკოსო საბჭოს წევრთ – კალისტრატე ცინცაძეს, იასონ კაპანაძეს – დაუსწრებლად, ნიკოლოზ თავდგირიძეს, იოსებ მირიანაშვილს და მარკოზ ტყემალაძეს თანახმად სისხლის სამართლის კოდექსის 10, 13²⁹, 15, 16, 60, 73 მუხლებისა;

1. იმავე ბრალდებულთ ბესარიონ ხელაიას, კალისტრატე ცინცაძეს, იასონ კაპანაძეს, ნიკოლოზ თავდგირიძეს, იოსებ მირიანაშვილს, მარკოზ ტყემალაძეს და აგრედვე ანტონ თოთიბაძეს, თანახმად სისხლის სამართლის კოდექსის 10 და 69 მუხლის მე-3 ნაწილისა;

2. ბრალდებულთ ბესარიონ ხელაიას, ნესტორ ლეჟავას და არქიმანდრიტ პავლე ჯაფარიძეს თანახმად სისხლის სამართლის კოდექსის 15, 16, 10 და 105³⁰ მუხლებისა, - მიესაჯოთ: ბრალდებულ ბესარიონ ზოსიმეს ძე ხელაიას (სამღვდელოებაში კათოლიკოს პატრიარქი ამბროსი) მისთვის, რომ მან საკათალიკოსო საბჭოს წევრებთან კალისტრატე ცინცაძესთან, იოსებ მირიანაშვილთან, იოსებ კაპანაძესთან, მარკოზ ტყემალაძესთან და ნიკოლოზ თავდგირიძესთან წინასწარ შეთანხმებით და ერთად შეადგინა და გაუგზავნა გენუის კონფერენციას მონოღება იმ მიზნით, რომ გამოეწვია უცხო სახელმწიფოების ჩარევა საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის საქმეებში (ინტერვენცია), რა ბოროტმოქმედებაც აღნიშნულია სისხლის სამართლის კოდექსის 10 და 60 მუხლებში – **თავისუფლების აღკვეთა ცხრა წლით, სასტიკი იზოლაცია და ყოველი მისი ქონების კონფისკაციით;**

3. იმავე ბრალდებულ ბესარიონ ხელაიას მისთვის, რომ სხვა ზემოაღნიშნულ საკათალიკოსო საბჭოს წევრებთან ერთად შეადგინა და გაუგზავნა რა გენუის კონფერენციას მემორანდუმი – მოათავსა შიგ კონტრრევოლუციონურ მიზნით ცრუ ხმები, ვითომ საქართველოს ერს ართმევდნენ ქონებას და გააქვთ საზღვარგარეთ, მიწა-წყალს ურიგებენ სხვა ტომის შემოხიზნულ ხალხს და სხვ. და სხვ., რა ბოროტმოქმედებაც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის 73 მუხ-

ლში – თავისუფლების აღკვეთა ორი წლის ვადით გამ-
ასწორებელ სახლში მოთავსებით; 3) იმავე ბრალდებულს ბესა-
რიონს ხელაიას, აგრეთვე ნესტორ ანდრიას ძე ლეჟავას (სამ-
ღვდელოებაში მიტროპოლიტი ნაზარი) და არქიმანდრიტ პავ-
ლე პლატონის ძე ჯაფარიძეს მისთვის, რომ საქართველოს გას-
აბჭოების შემდეგაც განაგრძობდნენ ყოფილ მენშევიკურ
მთავრობის დროს ტფილისიდან გატანილ და ქუთაისში მიწაში
ჩაფლულ მცხეთისა და სიონის ტაძრების განძეულობის დამ-
ალვას, რა ბოროტმოქმედებაც აღნიშნულია სისხლის სამართ-
ლის კოდექსის 15, 16, 10 და 105 მუხლებში – **იძულებითი
მუშაობა თვითუფლებით მათგანს ერთი წლის ვადით;**

იმავე ბრალდებულ ბესარიონ ხელაიას თანახმად სისხლის
სამართლის კოდექსის 69 მუხლის მე-3 ნაწილისა – ერთი წელი-
წადით თავისუფლების აღკვეთა; სისხლის სამართლის კოდექ-
სის 30 მუხლის³¹ ძალით ბესარიონ ხელაიასადმი იმავე კოდექსის
73, 69 მუხლის მე-3-ე ნაწილში და 105 მუხლში აღნიშნულ ქმე-
დობის ჩადენისათვის მისჯილი სასჯელი დაფარულ იქნეს იმავე
ბრალდებულისათვის თანახმად სისხლის სამართლის კოდექ-
სის 10 და 60 მუხლებში აღნიშნულ ქმედობის ჩადენისათვის მის-
ჯილ სასჯელით და ცალკე სისრულეში მოყვანილი არ იქნეს;
თანახმად სრულიად საქართველოს ცენტრალურ აღმას-
რულებელ კომიტეტის 1923 წლის 8 მარტის ამნისტიის მე-2 მუხ-
ლისა, მისჯილ ნესტორ ანდრიას ძე ლეჟავას და არქიმანდრიტ
პავლე პლატონის ძე ჯაფარიძისათვის დადებული სასჯელი
სრულიად მოხსნილ იქნას; სისხლის სამართლის კოდექსის 31
მუხლის³² ძალით მისჯილ ბესარიონ ხელაიას დადებულ სასჯელ-
ში **ჩაეთვალოს დრო მის მიერ წინასწარ პატიმრობაში გა-
ტარებული.**

4. საკათალიკოსო საბჭოს წევრთ – იასონ კაპანაძეს, კალ-
ისტრატე ცინცაძეს, ნიკოლოზ თავდგირიძეს, იოსებ მირიანაშ-
ვილს და მარკოზ ტყემალაძეს მისთვის, რომ მისჯილ ხელაია-
სთან წინასწარ შეთანხმებით და ერთად შეადგინეს და გაუფ-
ზავნეს გენუის კონფერენციას მონაღება იმ მიზნით, რათა

გამოეწვიათ უცხო სახელმწიფოების საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის საქმეებში ჩარევა (ინტერვენცია), რაიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის 10 და 60 მუხლებში – თავისუფლების აღკვეთა პირველს – იასონ კაპანაძეს ცხრა წლით, დანარჩენთ – კალისტრატე ცინცაძეს, მარკოზ ტყემალაძეს, ნიკოლოზ თავდგირიძეს და იოსებ მირიანაშვილს – **ხუთი წლის ვადით, თვითუფლებით მათგანი სასტიკი იზოლაციით და ქონების კონფისკაციით.**

5. ამავე ბრალდებულ იასონ კაპანაძეს, კალისტრატე ცინცაძეს, ნიკოლოზ თავდგირიძეს, იოსებ მირიანაშვილს და მარკოზ ტყემალაძეს მისთვის, რომ შეადგინეს და გაგზავნეს რა გენუის კონფერენციაზე მოწოდება – მოათავსეს შიგ ცრუ ხმები, ვითომ საქართველოს ხალხს ართმევენ ქონებას და ეზიდებიან საზღვარგარეთ და სხვა, - რა ქმედობაც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის **73 მუხლში – თავისუფლების აღკვეთა თვითოეულს თითო წლის ვადით;**

6. ბრალდებულთ მარკოზ ტყემალაძეს, კალისტრატე ცინცაძეს, ნიკოლოზ თავდგირიძეს, ნიკოლოზ არჯევანიძეს და ანტონ თოთიბაძეს სისხლის სამართლის კოდექსის 69 მუხლის მე-3-ე ნაწილში აღნიშნულ ქმედობისათვის - **თავისუფლების აღკვეთა ერთი წლის ვადით თვითოეულ მათგანს სასტიკი იზოლაციით;** თანახმად სისხლის სამართლის კოდექსის 30 მუხლისა მისჯილი კალისტრატე ცინცაძეს, ნიკოლოზ თავდგირიძეს, იოსებ მირიანაშვილს და მარკოზ ტყემალაძისათვის იმავე კოდექსის 10 და 60 მუხლების ძალით დადებული სასჯელით დაფარულ იქნას იმავე ბრალდებულთათვის თანახმად სისხლის სამართლის კოდექსის 73 და 69 მუხლის მე-3 ნაწილით დადებული სასჯელი და ეს უკანასკნელი სისრულეში მოყვანილი არ იქნეს; სრულიად საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის 1923 წლის 25 თებერვლის ამნისტიის მე-2-ე მუხლის ძალით, მისჯილთ თოთიბაძესა და არჯევანიძეზე **დადებული სასჯელი სრულიად მოხსნილ იქმნას.**

გარდა ამისა, სასამართლომ მიიღო რა მხედველობაში:

1. შესახებ იოსებ მირიანაშვილისა – მისი მძიმე ოჯახური მდგომარეობა, ავადმყოფობა და აგრეთვე მისი მცირე ინტელექტუალური მონანილეობა ქმედობაში:

2. შესახებ ბრალდებულ ტყემალაძისა – მისი გულწრფელი აღიარება თავის დანაშაულისა და მემორანდუმის შედგენისა და გაგზავნის შეცდომის თავიდანვე ცნობა – თანახმად სისხლის სამართლის კოდექსის 28 მუხლისა³³ შეუმცირდეთ – მირიანაშვილს და ტყემალაძეს მისჯილი ხუთ-ხუთი წელიწადი – ორ-ორ წლამდე თვითეულ მათგანს; იმავე კოდექსის 31 მუხლის ძალით და აგრეთვე თანახმად იუსტიციის სახალხო კომისარიატის ცირკულიარისა, მისჯილთ კალისტრატე ცინცაძეს, ნიკოლოზ თავდგირიძეს, იოსებ მირიანაშვილს და მარკოზ ტყემალაძეს თავისუფლების აღკვეთის ვადაში ჩაეთვალოთ ის დრო, რომელიც მათ წინასწარ პატიმრობაში და სიმართლის ქვეშ დაყვეს.

ამის გამო მსჯავრდებულნი მოთავსებული იქმნან გამასწორებელ სახლში თითოეულ შემდეგი ვადით.

1. **ბესარიონ ზოსიმეს ძე ხელაია** შვიდი წელიწადი, ცხრა თვე და ოცდასამი დღით სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების კონფისკაციით.

2. **იასონ კაპანაძე** – ცხრა წლით სასტიკი იზოლაციით და მთელი მისი ქონების კონფისკაციით.

3. **კალისტრატე მიხეილის ძე ცინცაძე** – სამი წელიწადი, ცხრა თვე და ოცდასამი დღით სასტიკი იზოლაციით და ქონების კონფისკაციით.

4. **ნიკოლოზ ყარამანის ძე თავდგირიძე** – სამი წელიწადი, ცხრა თვე და ოცდა სამი დღით (3 წელიწადი, 9 თვე, 23 დღე) სასტიკი იზოლაციით და ქონების კონფისკაციით.

5. **იოსებ დიმიტრის ძე მირიანაშვილი** – ცხრა თვე და ოცდასამი დღით (9 თვე 23 დღე) სასტიკი იზოლაციით და ქონების კონფისკაციით.

ბრალდებული დიმიტრი ივანეს ლაზარიშვილი, როგორც უდანაშაულო სავსებით იქნას გამართლებული.

მსჯავრდებულნი კალისტრატე ცინცაძე, იოსებ მირიანაშვილი და ანტონ თოთიბაძე იმ ბრალდებაში, რომელიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის 131 მუხლში დაუმტკიცებლობის გამო ცნობილ იქნას უდანაშაულოთ.

სასამართლოს ხარჯები მიღებულ იქნას სახელმწიფოთ.

ნივთიერი დამამტკიცებელი საბუთები დარჩეს საქმეში, გარდა საეკლესიო წიგნებისა, რომლებიც დაიგზავნოს კუთვნილებისამებრ. განაჩენი საბოლოოა და არ განსაჩივრდება.

დასაბუთებული განაჩენი გამოცხადებული იქნება კანონიერ ვადაში.

თავმჯდომარე: გ. ჩხეიძე.

წევრნი: 1. გ. რთველაძე,
2. ვ. წივნივაძე.

კომუნისტი, 1924, 21 მარტი, №65³⁴.

ნაწილი II
Часть II

გაზეთ „მუშას“ მასალები
Материалы газ. «Муша»

საქართველოს კათალიკოს ამბროსის და მისი მახლობელი თანამშრომლების გასამართლება

გუშინ, 10 მარტს, ნაძალადევის თეატრში სრული 1 საათზე დაინყო კათალიკოს ამბროსის და მისი ახლო თანამშრომელთა გასამართლება.

თეატრის წინ

დილიდანვე ნაძალადევის თეატრის წინ მრავალი ხალხი სდგას. ბევრ მათგანს დარბაზში შესასვლელი ბილეთი არა აქვს, მაგრამ მაინც არ სცილდება იმ ჯგუფს, რომელიც კარებთან შეგროვილა, ხალხის სიმრავლის გამო სრული წესრიგის დაცვა შეუძლებელი ხდება და ქალაქის კომენდანტს **ამხ. აბაშიძეს** და მის თანამშრომელთ დიდი ენერჯია სჭირდებათ წესრიგის დასამყარებლად.

ხალხში მრავალია მუშები და არიან სოფლიდან ჩამოსულნიც. ერთი გლეხი საყვედურით ამბობს:

- ვერ ვიშოვე ბილეთი, სოფელმა კი მთხოვა ამბავი ჩამეტანა. თუ არ შემეშვიტ, რაღა უთხრა ჩემს მეზობლებს, როგორ ვაუწყო სიმართლე!

ეს გლეხები და მუშებიც შემდეგ შეუშვეს დარბაზში, რადგან ადგილი მოიძებნა მათთვის.

სხდომის დასაწყისი

სასამართლო მოთავსებულია სცენაზე. სცენაზევეა ბრალდებულთა ადგილი. ბრალდებულთაგან 8 სასულიერო პირია, ორი კი ერის კაცი (იხ. გუშინდელი ნომერი გაზ. „მუშა“)³⁵. თავი მათ უჭირავთ თავისუფლად.

ბრალდებულთაგან ყველა გამოცხადებულია, **კაპანაძის** გარდა, რომელიც ამერიკაში არის გაქცეული.

უზენაეს სასამართლოს წევრთა შემოსვლის წესის თანახმად, ფეხზე ადგომით ხვდებიან.

ინყება სასამართლოს სხდომა.

ბრალდებულთა დაკითხვა და დამცველების განცხადებები

სასამართლოს თავმჯდომარე **ამხ. გ. ჩხეიძე** ეკითხება ბრალდებულთ გვარს, სახელს, წლოვანებას, რის შემდეგ იწყება დამცველთა განცხადებები.

მოქ. ნინიძემ, კათალიკოს ამბროსის დამცველმა, განაცხადა, რომ ქათალიკოს ამბროსის, მართალია, ბრალდება გენუის კონფერენციაზე საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მოწოდების გაგზავნა, მაგრამ ამაში დიდი დანაშაული არ არის, რადგან არ არის ცნობა იმის შესახებ, მიიღო თუ არა გენუის კონფერენციის თავმჯდომარემ ეს მოწოდება და აგრეთვე გამოსარკვევია ის, რომ რამდენათ ყალბია ის ცნობები, რომელიც აღნიშნა მოწოდებაში ამბროსიმ. დამცველი ნინიძე მოითხოვს, რომ დაინიშნოს კომისია, რომელიც გამოარკვევს მოწოდებაში აღნიშნულ ცნობების სისწორეს.

დანარჩენ ბრალდებულთა დამცველებიც მოითხოვენ ახალ საბუთების შეტანას თვითეულ ბრალდებულის საქმეებში და საერთოდ მოითხოვენ: საქმის გარჩევა გადასდვას სასამართლომ.

ბრალმდებელთა განცხადებები

ბრალმდებელი **ამხ. ერქომაიშვილი** შეეხო ყველა დამცველთა განცხადებებს და აღნიშნა მათი უსაფუძვლობა.

ბრალმდებელმა **ამხ. ნ. ოკუჯავამაც** განმარტა დამცველთა თხოვნის უსაფუძვლობა და მოითხოვა საქმის გარჩევის გაგრძელება.

სხდომის შეწყვეტა

დამცველებმა ისევ გაიმეორეს თხოვნა საქმის გადადების შესახებ. ამის შემდეგ სასამართლოს წევრები გავიდნენ სათათბიროთ.

საქმის გარჩევა არ გადაიდება

სასამართლომ მცირე თათბირის შემდეგ გამოიტანა დასკვნა, რომ არ არის არავითარი საბუთები საქმის გარჩევის გადასადებათ.

სხდომა გაგრძელდა.

მონმეების გამოძახების შემდეგ სასამართლოს თავმჯდომარემ წაიკითხა საბრალმდებლო ოქმი.

სხდომა შეწყდა სალამოს 6 ნახევარ საათზე.

შემდეგი სხდომა დანიშნულია დღეს, სალამოს 5 საათზე.

გული გულს

ქათალიკოს ამბროსის ბევრი დამცველი ჰყავს არა მარტო სასამართლოში, სადაც მას დღეს ასამართლებენ, არამედ სასამართლოს გარეშეც.

დეპუტატთა ნამყოფი **ჩხენკელი** და ძმანი მისნი დღეს მუხლის ჩოქვით ემუდარებიან, ალბათ, ევროპის „მმართველ წრეებს,“ რომ იხსნან ქართველი ერის „ქომაგი და მოსარჩლე“ ქათალიკოსი.

მე იმათზე არ მაქვს ლაპარაკი.

მე მხოლოდ სასამართლოში თავმოყრილ დამცველებზე მინდა ვთქვა ორიოდ სიტყვა და ისიც არა ყველაზე, - ერთ მათგანზე.

ეს ერთი ვინმე გახლავთ ყოფილი სოციალისტი და, ვინ იცის, იქნებ დღესაც მენშევიკი ბატონი **კირილე ნინიძე**.

ქათალიკოს ამბროსის მოწოდებაში აშკარათ სჩანდა მენშევიკებისაგან ნაკარნახევი სიბრძნის ყურები.

ეს ყველასათვის აშკარა იყო.

ეხლა მისი დამცველი ნინიძე ძველებური „აბლაკატური“ წესით აპირებს ამბროსის გამოთრევას გასაჭირიდან.

- ვინ იცის, მიიღო თუ არა გენუის კონფერენციის თავმჯდომარემ ქათალიკოსის მიერ გამოგზავნილი მოწოდებაო, ამბობს ის.

ეს კიდევ არაფერი.

მაგრამ ამის შემდეგ ნინიძე მენშევიკებისგან ათასჯერ და ათიათასჯერ ნათქვამსა და გამეორებულს იმეორებს.

- დავნიშნოთ კომისია და მან გამოარკვიოს, მართალს სწერდა თუ არა ამბროსი საზღვარგარეთო.

ნურას უკაცრავათ, ბატონო **ნინიძე**.

ჩვენი კომისია ის სასამართლოა, რომელიც უკვე დანიშნულიცაა და კიდევაც (შემდეგ ტექსტი დაზიანებულია, ორი სიტყ-

ვა არ იკითხება – დ.დ.) სასამართლო გამოარკვევს რამდენად შეეფერება ის, რასაც ბრძანებდა **ამბროსი** თქვენი შთაგონებითა და საკუთარი სურვილით მთელი ქვეყნის გასაგონათ.

მიხვდეს და გაიგოს ბატონმა და იმათაც, ვისაც იცავს, რომ დღეს საქართველოში მუშათა და გლეხთა ხელისუფლება გახლავთ.

არავის ამათ გარეშე არ ეკითხება სიმართლისა და სიმტყუნის გამორკვევა.

დღეს სწორედ ეს მუშები ასამართლებენ ამბროსის.

სამი მუშა, რომელიც ზის დღეს სასამართლოს სკამებზე, სწორედ მთელი საქართველოს მუშების წარმომადგენელნი არიან და რასაც ისინი იტყვიან წრფელის გულისა და რევოლუციონური სინდისის ქვეშ, იმას და მხოლოდ იმას მიიღებს და ინამებს საქართველოს მშრომელი ხალხი.

ჩვენ სრულებითაც არ გვიკვირს, რომ მენშევიკების პარტიის წევრი იცავს იმ სასულიერო ნოდების წარმომადგენლებს, რომლებიც აპირებდენ ევროპის კაპიტალისტებისათვის საქართველოს კარის გაღებას და გატიალებას.

არ გვაკვირვებს იმიტომ, რომ თქვენც, ბატონო მენშევიკებო, იმის მეტს არას ახერხებთ.

ვიციტ, რომ გული გულს იცნობს, მაგრამ ისიც ვიციტ, რომ ამ საქმის შემდეგ თქვენი გაშიშვლებული კონტრევოლუციონური სახე ყველასათვის აშკარად დასანახავი იქნება უფრო ცხადად, ვიდრე დღემდე.

ამაზე ჩვენ მადლობის მეტს არას გეტყვით.

„მუშა“, 1924, 11 მარტი, №393.

ვინ იცავს ამბროსის და მის თანამშრომლებს

ოსიკო ბარათაშვილი

თავადი შთამომავლობით, სოციალისტ-ფედერალისტების ბანაკში ბინადრობდა, რევოლუციას ეარშიყებოდა, ხანდახან სავსე სუფრაზე კირიალალესაც წამოიწყებდა ხოლმე.

ერთხელ სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატობაც³⁶ კი ეღირსა ქართველ თავადაზნაურობის წყალობით. დაბრუნდა საქართველოში, ხანდახან „განახლებულსა“ და განთავისუფლებულ სამშობლოს თაობაზე დაიწყებდა ხოლმე ოცნებას.

ეს „განთავისუფლება“ მას, რასაკვირველია, თავისებურათ - თავადურათ ესმოდა, ისე, როგორც იმ სოციალისტების პარტიას, რომლების წრეში ბატონ ოსიკოს დიდი დაფასება ჰქონდა.

არ სწყალობს ბედი თავადაზნაურობას, არც მისი დამცველი პარტია არის მაღლიერი ამ „უკუღმართი“ წუთისოფლით.

კიდევ არაფერი უჭირდა, სანამ საქართველოს მენშევიკები პატრონობდნენ, მაგრამ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ სულ უკუღმა წავიდა ჩვენი თავადაზნაურობის საქმე.

ოსიკო ბარათაშვილი და ბევრი იმათგანი, ვინც სოციალისტ-ფედერალისტების პარტიაში იყო თავმოყრილი, ეხლა „რევოლუციონერობის“ გუნებაზე დადგნენ და საქართველოს „გათავისუფლების“ საქმეს შეუდგნენ.

**ქართველი სამღვდლოება,
თავადაზნაურობა,
ტყეში მოხეტიალე ყაჩაღები,
მენშევიკები**

- ყველა ერთმანეთს დაუმეგობრდნენ და დაიწყეს მოქმედება. ამ ნამოქმედარის ძირმწარე ნაყოფება საქართველოს მშრომელთა ხალხმა საკმარისათ იგემა.

დღეს, როცა საბჭოთა ხელისუფლება ასამართლებს ამ ანაფორაში გამონწყობილ ხალხის მოლაღატეებს, მათ დასაცავათ ბატონ ბარათაშვილს დაუგრძელებია კისერი და თავის ტყავში ძვრება, რომ როგორმე გააბათილოს წამოყენებული ბრალდება.

ენას ძვალი არა აქვს, თქმა ყველაფრის შეიძლება, მაგრამ ეს იმას, რასაკვირველია, არ ნიშნავს, რომ თავადაზნაურობის ვექილობის ქალაღდით ოსიკო ბარათაშვილი და მისმა ამხანაგმა მოიგონ საქმე. მუშური სასამართლო იტყვის თავის სიტყვას.

კირილე ნინიძე

ესეც ყოფილი... „სოციალისტი“ გახლავთ. გულმოდგინეთ იდგა მენშევიკურ გზაზე, გულისწმინდათ ემსახურებოდა ნოე რამიშვილის მიერ დამყარებულ „დემოკრატიულ“ რესპუბლიკას.

მაგრამ, საუბედუროთ, მას თავისიანებშიც ერთი „საჯაყი“ საქმე დაემართა.

როცა პორტფელების დანაწილება და ჩამორიგება შეიქმნა, ის ვილაცამ და რატომღაც სათვალავში გამოტოვა.

გულნაკლულათ დარჩენილი კირილე განზე გადგა, ორ კაცსა და ნახევარს თავი მოუყარა და თავისი საკუთარი ახალი მენშევიკური პარტია დაარსა.

აქედან აპირებდა ის მენშევიკურ პარტიაში შეჭრას და სამაგიეროს გადახდას.

მგელი ყველა მგელია თეთრიცა და რუხიც, მისი მენშევიკებთან ჩხიკინი ხალხის სასარგებლოთ არ ყოფილა დაწყებული.

მას მხოლოდ თავისი „შელახული“ თავმოყვარეობის აღდგენის სურვილი აწუხებდა.

მაგრამ აქ კიდევ მეორე და უფრო უარესი საჯაყი საქმე დაემართა მას.

ერთ დღეს **ნოე რამიშვილის** პოლიციის ერთმა მოსამსახურემ კაი ლაზათიანი სილა გააწნა, რატომ, რისთვის – ეს მათი „შინაური“ საქმე იყო.

ამის შემდეგ კირილე მთლათ გადაირია.

- მას, „**დამფუძნებელ კრების**“ ნევრს³⁷, ხელშეუხებელ პიროვნებას ისე მაგრად შეახეს ხელი, რომ თვალებიდან ცეცხლი წამოუვიდა.

უფრო გაიბუტა ბატონი კირილე.

მენშევიკების წასვლის შემდეგ ბატონმა კირილე ნინიძემ უფრო თავისუფლათ იგრძნო თავი და დააპირა აღედგინა მენშევიკური პარტია თავის წინამძღოლობით.

არც ვიცი დიდი რამ გააწყო თუ არა მან ამ საქმის შესასრულებლათ, მაგრამ ერთი კი ცხადია, რომ მის მუშაობას მაინც და მაინც ხვაივი და ბარაქა არას დროს და არაფერში არ ჰქონებია.

ეხლა ბატონი ნინიძე ამბროსის დამცველათ გამოდის და ქვეყანას უმტკიცებს:

- ამბროსიმ რაც დასწერა მართალია, კომისია დავნიშნოთ. საცოდავი ეს ხალხი.

მათთვის ტყულა-უბრალოთ ჩაიარა შვიდი წლის რევ-ოლუციის ქარიშხალმა.

საცოდავები, ნუ თუ მეტის თქმის თავი მათ აღარ აქვთ?!

გამოიღვიძეთ ბატონო კირილე და შეუთვალეთ თქვენ ხაზინებს, ვისგანაც მიღებული გაქვთ მანდატი მღვდლების და ბერების დასაცავათ, რომ საქართველოში ახლა საბჭოთა ხელისუფლება არის დამყარებული.

გაიგეთ და გააგებოთ თქვენ მრწამუნებელთ, რომ საქართველოს მუშები და გლეხები სრულებით აღარ საჭიროებენ თქვენსა და თქვენისთანეებისაგან არჩეულ კომისიებს.

იცოდეთ ეს.

ტყულა ხარჯავთ თქვენ სიტყვებს, თქვენი ხელიდან გამო-სული სიკეთე და ბედნიერება არ უნახავთ და არც მოელიან რომ ნახონ საქართველოს მშრომელმა ხალხმა.

ეს ორი დამცველი.

დანარჩენებზე სხვა დროისთვის.

„მუშა“, 1924, 12 მარტი, №394.

ბრალდებულნი სასამართლოს წინაშე 11 მარტის სხდომა (მეორე დღე)

სხდომის წინ

ბრალდებულთა შემოყვანის დროს დარბაზში გაისმის ხმე-ბი: **ძირს ამბროსი, ზიზლი ამბროსის.**

4 საათსა და 10 წუთზე სხდომას ხსნის უზენაესი სასამართ-ლოს თავმჯდომარე **ამხ. გ. ჩხეიძე.**

სასამართლოს წინაშე წარსდგა მონმე **პლატონ ცქიტიშ-ვილი**, რომელიც წინააღმდეგ არ გამოცხადებულა.

ინყება ბრალდებულთა გამოძახება.

რაში სდებენ ბრალს

ბრალდებული ხელაია (ქათალიკოსი ამბროსი)

თავმჯდომარე ეკითხება მას, სცნობს თუ არა თავს დამნაშავედ იმ ბრალდებებში, რომელიც მას აქვს წაყენებული უზენაესი სასამართლოს მიერ და რომელიც შეიცავს: მოწოდების შედგენას გენუის კონფერენციისადმი საქათალიკოსო საბჭოს წევრებთან ერთად; ეს მოწოდება შეიცავდა ცრუ ცნობებს საქართველოში არსებულ მდგომარეობის შესახებ; მან იცოდა მენშევიკური მთავრობის გაქცევის დროს გატაცებული საეკლესიო განძეულობის დამალვის შესახებ და არ აუწყა ეს მთავრობას; ის აგრეთვე საქათალიკოსო საბჭოს სხვა წევრებთან ერთად არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას და არ გაგზავნა თავისი წარმომადგენელი საუნწყებათაშორისო კომისიაში საეკლესიო განძეულობის ჩასაბარებლად, ბრალდებული არც ერთ ბრალდებაში თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული ანდრია ლეჟავა (ქუთაისის მიტროპოლიტი ნაზარი) არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას ყოფილი სამხედრო ტაძრის საეკლესიო განძეულობის ჩაბარების შესახებ, რადგან შეჩვეული იყო იქ ღვთისმსახურებას, ხალხის მოტყუებას და კიდევ სხვა რამეებს, მაგრამ თავს დამნაშავედ მაინც არ სცნობს.

ბრალდებული კალისტრატე ცინცაძე (ქაშვეთის ეკლესიის წინამძღვარი). მას ბრალდება ფულებისა (ფული უყვარს) და მატერიალური წიგნების დაუდევარი წარმოება, (იცის როგორ „მოაწყოს“ „საქმეები“), რასაც მოყვა სახალხო ქონების გაფლანგვა, მას ბრალდება აგრეთვე ამბროსისთან ერთად გენუის კონფერენციისადმი მოწოდების შედგენა და პ. ჯაფარიძისათვის სახალხო ქონების გადამალვაში ხელის შეწყობა (ხელი ხელს ჰბანს). არც ის სცნობს თავს დამნაშავედ.

ბრალდებული მარკოზ ტყემალაძე (სიონის ტაძრის წინამძღვარი). ბრალდება იგივე, რაც ცინცაძეს.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული პ. ჯაფარიძე (მცხეთის საპატრიარქო ტაძრის

არქიმანდრიტი). მცხეთისა და სიონის ტაძრების საეკლესიო ქონების და განძეულობის გადამალვის მთავარი გმირია.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს, თუმცა ეს გაუბედავობა „გმირს“ არ შეშვენის.

ბრალდებული იოსებ მირიანაშვილი (დიდუბის ეკლესიის წინამძღვარი).

მან ამბროსისთან ერთად შეადგინა კონტრრევოლუციონური მიზნით მოწოდება გენუის კონფერენციისადმი. დიდუბის ეკლესიაში წიგნებში შეუტანლად ინახავდა 30 გირვანქა განძეულობას, რადგან ასე სჯობდა მისთვის. წესიერად არ აწარმოებდა (საეკლესიო წიგნებს, რის გამო გაფლანგა ხალხის ქონება.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს არც ის.

ბრალდებული დიმიტრი ლაზარიშვილი (ქაშვეთის ეკლესიის მღვდელი). ხელი შეუწყო ჯაფარიძეს საეკლესიო ქონების და განძეულობის გადამალვაში.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული ანტონ თოთიბაძე. ბრალად ედება, რომ არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას ყოფილ სამხედრო ტაძრის საეკლესიო განძეულობის ჩაბარების შესახებ, წესიერად არ აწარმოებდა საეკლესიო წიგნებს, რასაც მოჰყვა ხალხის ქონების გაფლანგვა.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული ნიკოლოზ თავდგირიძე. მონაწილეობას იღებდა ამბროსისთან ერთად გენუის კონფერენციისადმი მოწოდების შედგენაში, არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას სამხედრო ტაძრის საეკლესიო განძეულობის ჩაბარების შესახებ.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებული ნიკოლოზ არჯევანიძე არ დაემორჩილა მთავრობის დადგენილებას ყოფილ სამხედრო ტაძრის საეკლესიო განძეულობის ჩაბარების შესახებ.

თავს დამნაშავედ არ სცნობს.

ბრალდებულთა შეკითხვის შემდეგ სხდომა 3 წუთით წყდება.

სხდომის განახლება

სხდომის განახლების შემდეგ, ვინაიდან არც ერთი ბრალდებული თავს დამნაშავედ არ სცნობს, იწყება საჯარო გამოძიება.

სასამართლო იწყებს ბრალდებულ ხელაიას დაკითხვას.

ქვემოთ მოყვანილი კითხვები ეკუთვნის სასამართლოს წევრებს და პროკურორებს, პასუხი კი ბრალდებულებს.

ბრალდებულ ამბროსის (ხელაიას) დაკითხვა

კითხვა: გაქვთ თუ არა მოსახსენებელი რაიმე განმარტება სასამართლოსთვის?

პასუხი: განმარტებას მოგახსენებთ ჩემს საბოლოო სიტყვაში.

კითხვა: რათ მიმართეთ გენუის კონფერენციას? რას მოელოდით მისგან?

პასუხი: მივმართე იმიტომ, რომ ის იყო სამშვიდობო კონფერენცია და მინდოდა დამეცვა ეკლესიის თავისუფლება.

კითხვა: თქვენ იცით, რომ საბჭოთა ხელისუფლება იცავს მშრომელი ხალხის ინტერესებს?

პასუხი: ვიცი უსათუოდ.

კითხვა: თქვენ სთქვით, რომ წინააღმდეგი ხართ უცხო სახელმწიფოების ჩარევის, თვითონ კი ისეთ ხალხს მიმართავდით, რომლებიც მშრომელი ხალხის ინტერესებს არ იცავენ.

პასუხი: ამ შენიშვნაზე უცებ არ იძლევა პასუხს. მცირედი „მოფიქრების“ შემდეგ ამბობს, რომ გენუაში ირჩეოდა პატარა ერების თავისუფლების საქმე და მეც მივმართე, მით უფრო, რომ აქედან კონფერენციაზე წავიდა საქართველოს წარმომადგენელი და მე დარწმუნებული ვარ, ის დაიცავდა საქართველოს დამოუკიდებლობას.

კითხვა: მაშ თუ იცოდით, რომ საქართველოს წარმომადგენელი უკეთ დაიცავდა საქართველოს დამოუკიდებლობას, მაშინ რა საჭირო იყო სხვისთვის მიმართვა?

ბრალდებული სდუმს.

კითხვა: იცოდით თუ არა, რომ გენუის კონფერენციაზე იყვენ ისეთი იმპერიალისტები, როგორიცაა **ლოიდ-ჯორჯი** და **ბარტუ**³⁸?

პასუხი: ვიცოდი.

კითხვა: როგორ გგონიათ, ისინი სამშვიდობოთ იყვენ მოსულნი იქ და საერთოთ შეუძლიათ მათ მშვიდობიანობაზე ზრუნვა?

პასუხი: მე მნამდა, რომ ის კონფერენცია სამშვიდობო იყო.

კითხვა: თქვენი მიმართვა პოლიტიკური ხასიათის იყო თუ არა?

პასუხი: არა, ის მხოლოდ სარწმუნოებრივი ხასიათის იყო.

კითხვა: თუ მხოლოდ სარწმუნოებრივი ხასიათის იყო, რატომ მოითხოვდით წითელი ჯარის გამოყვანას?

ბრალდებული, როგორც სჩანს, არ ელოდა ასეთ კითხვას და ერთხანს დაფიქრებული სდგას. შემდეგ ნელის ხმით, ალბათ იმიტომ, რომ გარკვეული არა აქვს, თუ როგორ გამოვიდეს მდგომარეობიდან, უპასუხებს:

— მე მხოლოდ რუსის ჯარი მყავდა სახეში!

კითხვა: როგორ გგონიათ, ეს არის თუ არა პოლიტიკური ხასიათის მოთხოვნა?

პასუხი: ჩემი მოწოდება სარწმუნოებრივი ხასიათის იყო, მაგრამ თუ მან პოლიტიკური ხასიათი მიიღო შემდეგ, ეს ჩემი ბრალი არაა.

კითხვა: თქვენვე სთქვით, რომ გენუის კონფერენციაზე საბჭოთა საქართველოდანაც იყვენ მოწვეულნი და რატომ ამათ არ გადაეცით თქვენი მოთხოვნილება და მაინც და მაინც კონფერენციის თავმჯდომარეს გაუგზავნეთ?

პასუხი: ვფიქრობდი, რომ ასე უკეთესი იქნებოდა.

დაკითხვის დროს ამბროსი აცხადებს, რომ მოწოდება პირადათ მან შეადგინა, გაატანა მღვდელ **იასონ კაპანაძეს** და მოწოდების გაგზავნის შესახებ არავის არაფერი გაუმხილა.

კითხვა: რატომ ადგილობრივ მთავრობას არ მიმართეთ, დაეცვა ეკლესიის საქმეები?

პასუხი: იმიტომ, რომ დარწმუნებული ვიყავით არ დაიცავდა.

კითხვა: ნიკოლოზის მთავრობა იცავდა ეკლესიას?

პასუხი: დიახ, იცავდა.

კითხვა: თქვენ სწერთ მოწოდებაში, რომ საქართველოდან გააქვთ ქონება, არ შეგიძლიათ იმის შესახებ ცნობები მოგვცეთ, თუ საიდან იყო ეს, რა გაიტანეს და საიდან მიიღეთ ასეთი ცნობები?

პასუხი: ამის შესახებ კანტი კუნტათ მესმოდა.

განძეულობის გადამალვის შესახებ ამბროსიმ განაცხადა, რომ ამაზე არაფერი იცოდა და თუმცა ის ეკლესიის მთავარი იყო, მაინც არავის მოუხსენებია მისთვის.

როცა პროკურორი შეეკითხა მას, გნამთ თუ არა განგებო, ამბროსიმ იწყინა ეს კითხვა და უარი განაცხადა პასუხის მიცემაზე. როგორც სჩანს, პროკურორს უნდოდა გაეგო: თუ ამბროსის განგება სწამს და სწამს აგრეთვე, რომ ყველაფერი რაც ხდება, ხდება ღვთით, რათ ეწინააღმდეგება ის იმ ამბებს, რომელიც მინაზე ხდება. ამბროსის უარმა შეძლება მოგვისპო, გაგვეგო პასუხი ამ კითხვაზე.

კითხვა: იცით თუ არა თქვენ, რომ საქართველოს პროლეტარიატმა მოუხმო წითელ ჯარს განსათავისუფლებლათ?

პასუხი: არა, არ ვიცი.

შეკითხვაზე, თუ როგორ გაიგო ამბროსიმ, რომ მისგან გაგზავნილი მონოდება მივიდა კონფერენციის თავმჯდომარესთან, გააკეთა თუ არა მოხსენება ამის შესახებ საქათალიკოსო საბჭოს სხდომაზე, ამბროსიმ უპასუხა, რომ მხოლოდ ხმებით გაიგო და არც მოხსენება წაუკითხავს, და არც უთქვამს ვინმესთვის.

სასამართლოს წევრებმა კიდევ მრავალი შეკითხვები მისცეს ბრალდებულს, მაგრამ ჩვენ მოვიყვანეთ მხოლოდ ისეთი, რომელიც უფრო დამახასიათებელი იყო.

ბრალდებული მიტროპოლიტი ნაზარი

პირველ წუთებში ნაზარის ემჩნევა ნერვიულობა, ის მკვახეთ და ამაყათ იძლევა პასუხს, მაგრამ როცა შეხედა, რომ სასამართლო სრულიადაც არ არის მისდამი მტრულად განწყობილი და მას მხოლოდ სიმართლის გამორკვევა აინტერესებს, ცხრება და დამშვიდებულად იძლევა პასუხს.

ამბროსის მიერ გაგზავნილ მონოდების შესახებ მიცემულ კითხვებზე ბრალდებულმა ნაზარიმ პასუხის გაცემა არ ისურვა. ეს მისი პირადი საქმეა და მე არაფერი მეკითხებო, განაცხადა მან.

გარდაცვალებულ ქათალიკოზ ლეონიდესგან ნაზარიმ იცოდა, რომ ნივთების ნაწილი ქუთაისში იყო ჩაფლული, მაგრამ არავისთვის უთქვამს.

კითხვა: რატომ არ განუცხადეთ ამის შესახებ მთავრობას?

პასუხი: რათ უნდა მეთქვა? მთავრობას ჩემგან არ მოუთხოვია.

კითხვა: საიდან მოგთხოვდა მთავრობა, როცა მან არ იცოდა?

პასუხი: მე ვალდებული არ ვიყავი გამეცხადებია.

კითხვა: რატომ არ ამოიღეთ მინიდან და არ გადაეცით ეკლესიას?

პასუხი: მეშინოდა, რომ მოიტაცებდენ, ვინაიდან ხშირად ხდებოდა ქურდობა და ეკლესიების გაძარცვა.

ბრალდებული პ. ჯაფარიძე

მაღალი, ხმელი, პირის სახე გამხდარი, თვალები ღრმათ ჩაცვენილი. გრძელი შავი წვერები. ეს ის ბერია, რომელსაც **ქათალიკოსმა ლეონიდემ** გაანდო ნივთების გატანა ტფილისიდან და შემდეგ კი მათი დამალვა ქუთაისში.

ჯაფარიძე ამბობს, რომ მან ჩაფლა განძეულობა მინაში და რომ ფიცის მიღების შემდეგ არავის ეუბნებოდა.

ჯაფარიძემ ტფილისში ჩაიბარა ძვირფასი ნივთები, ჩაიტანა ისინი ქუთაისში. **ქათალიკოს ლეონიდესგან** მას დავალებული ჰქონდა ნივთები ხაზინაში მიეტანა, მაგრამ ის ჯერ ქუთაისის საკრებულო ტაძარში შეინახა, შემდეგ კი მინაში ჩაფლა **მიტროპოლიტ ნაზარის** საცხოვრებელ სახლის აივნის ქვეშ. მინის ამოსათხრელად და ნივთების ჩასალაგებლათ მუშაობა თუმცა დიდხანს გაგრძელდა, მაგრამ ნაზარმა მაინც არაფერი იცოდა, რადგან შინ არ იყო.

კითხვა: სახარება გიკრძალავთ თუ არა ტყუილის თქმას?

პასუხი: გვიკრძალავს, მაგრამ ხანდახან შეიძლება. მაგალითად, ღმერთს შეგიძლია შეცოდო ერთი მხრით, რადგან ის სულგრძელია და გაპატიებს.

ბრალდებულმა **ჯაფარიძემ** განაცხადა, რომ თუმცა მან ნახა შინაურ პატიმრობაში მყოფი **ქათალიკოსი ამბროსი** და წინად ხშირად ხვდებოდა, მაგრამ განძეულობის შესახებ არაფერი უთქვამს და საერთოდ ამის შესახებ არავის არაფერს ეტყოდა და ფიცს არ გატეხდა.

ბრალდებულ **პ. ჯაფარიძის** დაკითხვის შემდეგ სხდომა იხურება მეორე დღემდე.

12 მარტის სხდომა

თეატრის წინ ქუჩაში იგივე სურათია, რაც წინა დღეებში. სცენაზე, სადაც იმართება სასამართლო შემოდიან დამცველები და იკავებენ თავიანთ ადგილს. შემოყავთ ბრალდებულნიც. დარბაზი და ქანდარა სავსეა ხალხით.

დარბაზიდან ისმის ხმები:

- გრცხვენოდეს **ნინიძე!** გრცხვენოდეს მღვდლებს რომ იცავ! ძირს **ამბროსი!**

უზენაეს სასამართლოს შემოსვლისას ხმაურობა წყდება სხდომა იხსნება დღის 1 საათსა და 20 წუთზე.

დამცველების სახელით **კ. ნინიძეს** შემოაქვს დაახლოვებით შემდეგი განცხადება: სურათი შეიცვალა, ხალხი გამოსთქვამს კმაყოფილებას თუ უკმაყოფილებას, ეს გარემოება ნერვებს უშლის დამცველებს და ამიტომ გამოძიების საქმე სასურველად ვერ წავა.

ამხანაგი ერქომაიშვილი (ბრალმდებელი): მე ვფიქრობ, რომ სიმშვიდეს არღვევენ თვითონ დამცველები. მათ უნდათ სააგიტაციო მასალათ გახადონ ის, რომ ხალხმა დარბაზის გარეთ და დარბაზში სასამართლოს სხდომის დაწყებამდე თავისი განწყობილება გამოსთქვა ბრალდებულთა და დამცველთადმი. ადვილათ გასაგებია, თუ ღელავს ხალხი, რადგან მათ ვერ წარმოუდგენიათ, როგორ შიძლება ამის მოთმენა, რომ ეს ნასწავლი და უმაღლესი სამღვდელოებაც ასე ბოროტათ მოქმედებდა! დამცველები ნერვებ აშლილი არიან იმიტომ, რომ როგორ შიძლება არ აღელვდეს, როცა, ერთის მხრით, იცავს სამღვდელოებას და, მეორეს მხრით, იზიარებს მარქსიზმს. ამ დარბაზში ხდება უდიდესი მოვლენის ამბავი: ახალი საზოგადოება, თაობა შეეცაკა ძველს, იმ ბნელეთს, რომელიც მრავალსაუკუნეების განმავლობაში გონებას უბრმავებდა მშრომელ ხალხს. ამ სასამართლოში უნდა დამტკიცდეს, რომ ამ ბნელეთის წარმომადგენლები სტყუიან. ასევე ხდებოდა მოსკოვში სამღვდელოების გასამართლების დროს. იქ გაიღვიძა მასამ. აქ კი, ზოგიერთ ყოფილ სოციალისტს არ უნდოდა მასის გაღვიძება და ცდილობენ შეებრძოლონ მასს.

ამხანაგი ნ. ოკუჯავა (ბრალმდებელი): დამცველები პირველ სხდომაზე მოითხოვედნენ საქმის გადადებას, მაგრამ ეს ხერხი ვერ შეასრულეს. ეხლა ახალი ხერხით უნდათ საქმის გარჩევის ჩაშლა. თუ ვინმეს ეშინია, მიმართოს მთავრობას და მთავრობა სრულ გარანტიას მისცემს. ის ხალხი, რომელსაც წინათ ნინიძე სოციალისტათ ევლინებოდა, ხედავს რომ ნინიძე მღვდლებს იცავს და როგორ შეუძლია მას დამშვიდებული იყოს?

დამცველთა განცხადების განსახილველად სხდომა წყდება ხუთი წუთით. სასამართლომ დაადგინა დამცველთა განცხადება მიათვისოს საქმეს.

გრძელდება საჯარო გამოძიება.

ბრალმდებელი ლაზარიშვილი.

ლაზარიშვილი უახლოეს მონაწილეობას იღებდა განძეულობის გადაგზავნაში ტფილისიდან. მან განაცხადა, რომ არ შეეძლო არ შეესრულებია მაშინდელ ქათალიკოსის ლეონიდეს ბრძანება.

კითხვა: რა აზრის ხართ ამბროსის მიერ გაგზავნილ მონობებაზე?

პასუხი: ვერაფერს გეტყვით, რადგან საზოგადოთ ვერაფერში ვერკვევი. ამის მიზეზი ისაა, რომ უსწავლელი ვარ.

კითხვა: რა განათლების ხართ?

პასუხი: სემინარიის პირველ კლასში ვიყავი.

ლაზარიშვილმა განაცხადა, რომ არ იცოდა თუ სად იყო წაღებული განძეულობა. დარწმუნებული იყო იმაში, რომ მენშევიკებმა თან წაიღეს ევროპაში. ბერ ჯაფარიძეს, რომელსაც გაატანა ნივთები, შემდეგში ხშირად ხვდებოდა, მაგრამ არასოდეს არ ულაპარაკნია ნივთების შესახებ. ლეონიდეს სიკვდილის შემდეგ ხშირად ნახულობდა ამბროსისაც, არც მისთვის მითქვამს რაო.

კითხვა: რომ გცოდნოდათ, თუ სად ინახებოდა ნივთები, იტყოდით ამის შესახებ მთავრობას?

პასუხი: ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა ხასიათზე ვიქნებოდი.

კითხვა: რომ გცოდნოდათ სად ინახებოდა ნივთები, მოითხოვდით მათ დაბრუნებას ისევ იმ ეკლესიებში, სადაც წინათ ინახებოდა?

პასუხი: მოვითხოვდი.

ბრალდებული ტყემალაძე

როგორც დანარჩენი ბრალდებულები, ტყემალაძეც იმასვე ამბობს, რომ ამბროსის მიერ გაგზავნილ მონოდებაზე არაფერი იცოდა. ეს გაიგო მას შემდეგ, როცა ამბროსიმ კერძო საუბარში უთხრა მას. ამბროსის განზრახული ჰქონდა მონოდების გაგზავნის შესახებ მოეხსენებია საბჭოსთვის, მოიწვია კიდეც კრება, მაგრამ ეს კრება არ შესდგა, რადგან სამი კაცის მეტი არავინ მოვიდა. პირვანდელ ჩვენებაში კი ტყემალაძემ სთქვა, რომ ამბროსიმ მონოდების შესახებ ნაიკითხა მოხსენება საბჭოს სხდომაზე. პროკურორმა მოითხოვა ტყემალაძის პირველი ჩვენების ნაკითხვა, საიდანაც ირკვევა, რომ მოხსენება ამბროსის ნაუკითხავს.

წინამძღვარი ტყემალაძე დაესწრო ნივთების ყუთებში ჩალაგებას და მათ გაგზავნას ხელს უწყობდა. – ლეონიდემ მიბრძანაო, ამბობს ის.

კითხვა: სწორია ის ცნობები, რომელიც აღნიშნული აქვს ამბროსის მონოდებაში?

პასუხი: არ ვიცი, ეს ამბროსის კითხეთ.

კითხვა: პოლიტიკური ხასიათისაა თუ არა მონოდება?

პასუხი: არც არის და კიდეც არის.

პროკურორი მოითხოვს პირველი ჩვენების ნაკითხვას, საიდანაც ჩანს, რომ ტყემალაძეს მაშინ უთქვამს: მონოდებას პოლიტიკური ხასიათი აქვსო.

კითხვა: რატომ არ მიიღეთ მონაწილეობა სამხედრო ტაძრის ქონების გადაბარებაში მთავრობისათვის?

პასუხი: სარწმუნოებრივი სინდისი არ გვაძლევდა ამის ნებას. ჩვენ სწორეთ ამის გამოხატვა გვინდოდა, როცა უარი განვაცხადეთ, მაგრამ თუ სხვანაირათ გაიგო მთავრობამ, ეს იმიტომ, რომ ვერ დავენერეთ ალბათ კარგათ.

(მონოდებას რომ სწერდით, მაშინ ხომ არ შეგშლიათ ენა!)

კედელში კი არა განჯინაში ქონდა

ბრალდებული მირიანაშვილი ყოველ შეკითხვაზე პასუხს იწყებს იმით, რომ „ყველაფერს გულწრფელათ ამბობს“.

კითხვა: რა მიზნით ქონდათ შენახული 30 გირვანქა ვერცხ-
ლი კედელში და რატომ არ შესწირეთ ის დამშეულთ?

პასუხი: კედელში კი არა, განჯინაში მქონდა შენახული.

ასეთი „გულწრფელობით“ იმართლებს თავს მირიანაშვილი.

როცა შეეკითხენ, როგორი აზრისაა ამბროსის მიერ გაგზავ-
ნილ მონოდებაზე, მან სთქვა, რომ ვერ ერკვევა ასეთ საკითხ-
ებში და პასუხის მიცემა არ შეუძლია.

ბრალდებული ცინცაძე

ცინცაძემ განაცხადა, რომ ამბროსის მიერ გაგზავნილ მო-
ნოდების შესახებ არაფერი იცოდა.

კითხვა: რა ხასიათისაა ამბროსის მონოდება?

პასუხი: ეს ამბროსის ეხება და მღვდელმთავარის საქმეში
ჩარევა არ შემოიძლია.

კითხვა: სამღვდელოებას უფლება აქვს ჩაერიოს სამო-
ქალაქო საქმეში?

პასუხი: არა.

კითხვა: რატომ არ გაავზავნეთ თქვენი საბჭოს წარმომად-
გენელი სამხედრო ტაძრის გადასაბარებლათ?

პასუხი: კი არ გაავზავნეთ, არამედ ვერ გაავზავნეთ, ვი-
ნაიდან ეს ეწინააღმდეგება ჩვენი სინიდისის საქმეს.

კითხვა: ვალდებულია თუ არა სამღვდელოება შეასრულოს
მთავრობის განკარგულება?

პასუხი: თუ ეს არ ეწინააღმდეგება ღვთისა და სინიდისის საქმეს.

კითხვა: როგორ აწარმოებდით შემოსავალ-გასავლის წიგნს?

პასუხი: ყველაფერს ვსწერდი. ჯერ შავათ ვსწერდი, შემდეგ
კი თეთრზე გადამქონდა.

კითხვა: უკანასკნელი ანგარიში რატომ არა გაქვთ თეთრად
გადაწერილი?

პასუხი: ქალაქის სიძვირე იყო და ვერ შევძელი მეყიდა.

სხდომის შეწყვეტა

ბრალდებულ თოთიბაძის დაკითხვის შემდეგ სხდომა იხ-
ურება მეორე დღის საღამოს 5 საათამდე.

ავხსნათ ხუნდი

წითელ დროშით მედგარ ბრძოლით
დავამსხვრიოთ ძველი კერპი,
განვამტკიცოთ ჩვენი ძალა
და ვატაროთ შრომის დერბი...
იქ წავიდეთ, სადაც ჩაგვრას
ვხედავთ, იქაც ავხსნათ ხუნდი.
დავამსხვრიოთ, დავანგრიოთ
დუხჭირ დროის ყოფა-ბრუნდი.
ერთად ვკაფოთ გზა სინათლის,
რომ შევიდეთ ალთქმის დროში
მაშინ წავალთ მხოლოდ ჩვენ წინ
შრომის ხმით და წითელ დროშით...

მუშა ს. ბაკი.

კირილე ნინიძის სიმღერა

აბა დამიგდეთ
ყური კირილეს;
დღეს ვით ვიმღერე,
ვით დავიკვივლე: -
წინად ვიყავი
სოციალისტი,
არ მწამდა მღვდლების
ლოცვა და ფიცი;
მუშებში გმირად
მომქონდა თავი...
(ვმენშევიკობდი მეც
საცოდავი),
მაგრამ დღეს, როცა
ბოლშევიკებმა,
გაბითურება
ჩემი ინება;

რწმენის ნაცვლად,
ვექომაგები
ღმერთს და ხუცესებს,
რევოლუციას
უგინებ წესებს.
დღეს ჩემა სულმა
მონახა სული
წმინდა ამბროსის
და მოციქულის.
ოი, მუშებო,
თქვენ გიკვირთ განა,
თუ რატომ გავხთი
დღეს ამისთანა?!!
რა გაეწყობა!!!
სომ იცით რომა,
მთლად ამიბნია
ჭკუა ამ დრომა,
მეც დღეს ჯავრს ვიყრი,
რა დამაძინებს!!
მე პიშპილ ნაჭამ
კირილ ნინიძეს...
და ისევ ვაშა,
ადღგომის ვნებას!!!
ვამაყობ, ვიცავ
სამღვდელოებას!!!
დღეს ჩემა სულმა
მონახა სული
წმინდა ამბროსის
და მოციქულის.
ოი, მუშებო,
თქვენ გიკვირთ განა,
თუ რატომ გავხთი
დღეს ამისთანა?!!

რა გაეწყობა!!!
ხომ იცით რომა,
მთლად ამიბნია
ჭკუა ამ დრომა,
მეც დღეს ჯავრს ვიყრი,
რა დამაძინებს!!
მე პიმპილ ნაჭამ
კირილ ნინიძეს...
და ისევ ვაშა,
აღდგომის ვნებას!!!
ვამაყოფ, ვიცავ
სამღვდელოებას!!!

ნითელი ჭინკა.

მუშა, 1924, 14 მარტი, №395⁹⁹.

13 მარტის სხდომა

ბრალდებულთა დაკითხვა

ბრალდებული ნ. თავდგირიძე

როგორც სხვა ბრალდებულებმა, **თავდგირიძემ** განაცხადა, რომ არაფერი იცოდა **ამბროსის** მიერ გაგზავნილ მოწოდების შესახებ იმ დრომდე, ვიდრე გაზეთებში არ გამოქვეყნდა ცნობა.

ბრალდებულებმა აღნიშნეს, რომ პირველ გამოძიების დროს თავდგირიძემ სთქვა: საქათალიკოსო საბჭოს წევრები მონაწილეობას იღებდენ მოწოდების შედგენაში და განსაკუთრებით **ივანიცკი** და **კაპანაძე**, ეხლა კი **თავდგირიძე** სხვას ამბობსო.

მიუხედავად იმისა, რომ ბრალმდებლებმა ასე ცხადათ გამოაშკარავეს თავდგირიძის ყალბი განცხადება, ის მაინც ურცხვად ამბობს, რომ პირველ გამოძიების დროს ცუდ ხასიათზე იყო და ამიტომ სთქვა სხვანაირათ.

თავდგირიძემ განაცხადა, რომ ის ნაციონალ-დემოკრატიების წევრია.

ლენინის რაიონის მუშების დელეგაცია

თავდგირიძის დაკითხვის დროს კომენდანტმა მოახსენა სასამართლოს თავმჯდომარეს, რომ თეატრის კარებთან იცდიან ლენინის რაიონის მუშებისგან გამოგზავნილი წარმომადგენლები და ითხოვენ სასამართლოს დარბაზში შემოსვლას.

თავდგირიძის დაკითხვის შემდეგ სასამართლომ ნება მისცა მუშების წარმომადგენლებს შემოვიდნენ დარბაზში.

მუშების ხმა

ხალხით სავსე დარბაზში მუშათა წარმომადგენლებს უჭირთ გავლა.

ათი მუშა მიუახლოვდა სასამართლოს. ამხ. **ოზურმელოვმა** შემდეგი განცხადებით მიმართა სასამართლოს:

- ჩვენ ვართ წარმომადგენელი იმ ოთხი ათასი მუშის, რომელნიც ეხლა ქუჩაში არიან, თეატრის შენობის წინ. მოვედით იმისთვის, რომ გამოვსთქვათ ჩვენი აზრი ამ გასამართლებაზე.

მუშების წარმომადგენელმა ამხ. **ხერბელაშვილმა** შემდეგი სთქვა:

- აქ გამოგვაგზავნეს ჩვენ მუშებმა, რომელთაც გაიგეს, რომ ასამართლებენ სახალხო ქონების გამფლანგველთ. თავისუფალი და გაღვიძებული მუშათა კლასი სთხოვთ უზენაეს სასამართლოს სათანადოთ დასაჯოს მძარცველები და ამას გარდა მუშების სურვილია პასუხისგებაში მისცენ ის ცრუსოციალისტები, რომელნიც იცავენ ამ ბნელეთის მოციქულებს.

სავაგონო პარკის მუშების წარმომადგენელმა ამხ. **ვარლამოვმა** მუშების სახელით სთხოვა სასამართლოს სასტიკათ დასაჯონ მუშათა კლასის მტრები.

ამხ. გუმბრიევმა განაცხადა:

- მე ძველი მუშა ვარ და მახსოვს მღვდელი გაპონი, რომლის პროვოკაციით რამოდენიმე ათასი მუშა დაიღუპა. ამ სამღვდელოების წყალობით მრავალი ხალხი დაიღუპა, რადგან ესენი კურთხევას უგზავნიდნენ ომს და ხელს უწყობდნენ ხოცვა-ჟლეტას. ამიტომ ესენი სასტიკათ უნდა დაისაჯონ. განსაკუთრებით აღელვებს მუშათა კლასს ის გარემოება, რომ კონტრრევ-

ოლუციის დასაცავათ გამოვიდა ნინიძე, ის ნინიძე, რომელიც ერთ დროს ქადაგობდა სოციალიზმს და ილაშქრებდა სარწმუნოების წინააღმდეგ.

ამხ. ოზურმელოვმა აღნიშნა, რომ მღვდლები არ კმაყოფილდებიან იმ მსხვერპლით, რომელიც მათი წყალობით გაიღო მუშათა კლასმა და მონოდების გაგზავნით კიდევ სურთ მუშის სისხლის დაქცევა და უცხო სახელმწიფოთა ჩარევა ჩვენს საქმეში ხიშტების საშუალებით. ჩვენ თითონ შეგვეძლო გავსწორებოდით მათ, მაგრამ არ ვშვრებით ამას იმიტომ, რომ გვაქვს კანონიერი სასამართლო, რომელსაც სავსებით ვენდობით და გვწამს, რომ ჩვენი პროლეტარული სასამართლო მოიქცევა ისე, როგორც მოითხოვს ამას მუშათა კლასის ინტერესები.

ასეთივე განცხადებებით გამოვიდნენ მუშები **ოქოევი, ხარტიშვილი, ლელაშვილი** და სხვები.

მუშების დემონსტრაცია

მუშების წარმომადგენელთა განცხადების შემდეგ უზენაესი სასამართლოს შემადგენლობა გავიდა დემონსტრანტებთან.

ქუჩაში აუარებელი მუშებია, მოსჩანს პლაკატები: „ძირს მოღალატე ამბროსი“, „ძირს სამღვდელოების კონტრრევოლუცია“, „ძირს კონტრრევოლუციური სამღვდელოების დამცველნი **ნინიძე, ბარათაშვილი** და მათი ამხანაგები“ და მრავალი სხვა.

სასამართლოს თავმჯდომარემ **ამხ. ჩხეიძემ** შემდეგი სიტყვებით მიმართა ქუჩაში თავმოყრილ მუშებს:

- ამხანაგებო, უზენაესი სასამართლო საბჭოთა ხელისუფლების ორგანოა და ის ძლიერია თქვენი დახმარებით. უზენაესი სასამართლო ყოველთვის იცავდა და იცავს მუშების ინტერესებს. სასამართლოს ამჟამათ გამოსარკვევი აქვს, თუ რა დანაშაულობა ჩაიდინეს იმ პირებმა, რომელნიც პასუხისგებაში არიან მიცემულნი. თუ სასამართლომ დაამტკიცა, რომ ისინი დამნაშავე არიან, სათანადო მსჯავრს გამოიტანს.

დაახლოებით ასეთივე სიტყვებით მიმართეს მუშებს სასამართლოს წევრებმა **ამხ. რთველაძემ და ნივნივაძემ**.

მათ სიტყვებს ხალხი აღფრთოვანებით შეხვდა.

ბრალდებული არჯევანიძე

სხდომის განახლების შემდეგ გაგრძელდა ბრალდებულთა დაკითხვა.

ბრალდებულმა არჯევანიძემ (საქათალიკოსო საბჭოთა წევრი) განაცხადა, რომ მოწოდების შესახებ გაიგო მხოლოდ გაზეთებიდან და არ გაუწევია წინააღმდეგობა სამხედრო ტაძრის ჩაბარებაში.

- ხომ მონაწილეობდით საქათალიკოსო საბჭოს იმ სხდომაზე, როცა გადაწყდა, რომ არ გააგზავნოს წარმომადგენელი ეკლესიის გადასაბარებლათ? – ეკითხება სასამართლოს წევრი.

ვმონაწილეობდი! ურცხვად უპასუხებს არჯევანიძე.

მონმეთა დაკითხვა

ბრალდებულთა დაკითხვის შემდეგ სასამართლო შეუდგა მონმეების დაკითხვას.

მონმე თალაკვაძე

თალაკვაძეც იმას ამბობს, რომ მოწოდების შესახებ გაზეთებიდან გაიგო. მისი აზრით, მოწოდებაში სარწმუნოებრივი და ნაციონალური საკითხებია აღნიშნული და მას პოლიტიკური ხასიათი არა აქვს (მოდით და კითხეთ!).

განძეულობის გადამალვის შესახებ მან განაცხადა, რომ არაფერი ვიცოდით (ყველა ასე ამბობს! ბოლოს და ბოლოს ვინ იცოდა?).

მონმე ცქიტიშვილი

შარშან აპრილში ჩემი ბინა გაჩხრიკა პოლიტიბიურომ, შემდეგ დამაპატიმრა და წამიყვანა პოლიტიბიუროს შენობაში. პირველი კითხვა დამისვეს, ვიცნობდი **პავლე ჯაფარიძეს** თუ არა? ჩემს პასუხში გამოირკვა, რომ პავლეს ვიცნობდი დაახლოებით და ისიც არის აღსანიშნავი, რომ პავლე ჯაფარიძე არის ჩემი ნათესავი. შემდეგი კითხვა ეს იყო ის, რომ მათ მკითხეს, სად წავიღე ის 13 იაშუკი განძეულობა, რომელიც პავლე ჯა-

ფარიდემ ჩამოიტანაო. გვითხარი, რადგანაც ჩვენ ვიცითო.

პავლე ჯაფარიდემ ჩამოიტანა ქუთაისში 4 იაშუიკი. სალამო ხანი იყო, მივდიოდი სობოროსკენ და შევნიშნე, რომ არქიმანდრიტ პავლე ჯაფარიდეს დაახლოებით 80 კაცამდე ჯარისკაცები და მილიცია შემორტყმოდა გარს და რალაც მოქონდათ.

პ. ჯაფარიდემ მითხრა, რომ ამ იაშუიკებში არის **ქათალიკოს ლეონიდეს** ნივთები და უნდა შევინახოთ მის ჩამოსვლამდით. ჩვენ წავიღეთ ქუთაისის საეპარქიო შენობაში და იქ შევინახეთ. გასაღებები ამ შენობისა მე მეზარა. რამდენიმე დღის შემდეგ ჩემთან მოვიდა პავლე ჯაფარიდი და მითხრა: - ქათალიკოსი ჩამოვიდა და თავის ნივთებს თხოულობსო. მე და პავლემ წავიღეთ ეს 4 იაშუიკი და ჩავაბარეთ განსვენებულ ქათალიკოსს. ამის შემდეგ რა იქნა ის 4 იაშუიკი, არ ვიცი.

როცა პოლიტიბიურომ დამიბარა მე, გამოძახებულ იქნა მცხეთიდან არქიმანდრიტი პავლე ჯაფარიდიც. ის დაკითხვის დროს დელავდა.

მან სთხოვა გამომძიებელს, ნება მიეცა დაშოშმინებულიყო, მოეფიქრა ყველაფერი და ამასთან ერთად სთხოვა ნება ჩემთან დარჩენისა და მოლაპარაკებისა.

ჩვენ იმ ღამეს ერთად ვიყავით.

იმ ღამეს პავლე ჯაფარიდემ მიაბო შემდეგი: ის იაშუიკები, რომელიც მე ჩამოვიტანე, იყო საეკლესიო განძეულობით სავსე. **ლეონიდეს** ნივთები არ ყოფილა და არც საზღვარგარეთ არის გამოტანილი, რომ მე **ქათალიკოს ლეონიდემ** დამწყველა და მითხრა „ეს წყევლა-კრულვა არ აგეხსნება, თუ შენ ვინმეს უთხარი ამ განძეულობის შესახებ, სანამ არ გეტყვი, რომ დრო მოვიდა გამომჟღავნებისაო“.

რა ვქნა; დამალვა განძეულობის მთავრობისაგან მე არ შემძლია და ისევ მანუხებს, რომ დანყველილი ვარ. მე უნდა წავიდე ქათალიკოს ამბროსისთან და მოვახსენო, ან განსვენებულ ლეონიდეს წყევლა-კრულვა ამხსნას, რის შემდეგაც მე განვაცხადებ ყველაფერს განძეულობის შესახებო. ამგვარი მოსაზრება მეც მესიამოვნა და ვურჩიე ასე ექნა. რასაკვირველია, ჩემი რჩე-

ვა დაჟინებითა იყო, რადგანაც მე აუხსენი ისიც, რომ პოლიტიკური იცის ადგილი, სადაც არის დამალული განძეულობა და ამისთვის არ შეიძლება საქმის გაჭიანურება. მხოლოდ პოლიტიკური კარგად იცოდა, სადაც იყო დამალული განძეულობა.

ჯაფარიძესაც გაკვრით უთხრეს ის ადგილი, სადაც იყო შენახული.

ამის შემდეგ **ჯაფარიძემ** სთქვა, რომ განძეულობა დამალულია მიტროპოლიტის სახლის ქვეშო.

მონმე კაჭახიძე

კაჭახიძის პასუხები ძალიან განსხვავდება პირველ ჩვენებისგან. მონმე იბნევა ჩვენებაში, ხალხში ეს გარემოება სიცოცხლის ინვეცია.

მონმე დავითაშვილი

დავითაშვილი არის ყოფილი მდივანი საეპარქიო კანცელარიის კანტორისა, ისიც ამბობს, რომ ამბროსის მონოდების შესახებ არაფერი იცოდა.

მთავარ სახელოსნოს მუშების რეზოლუცია, გამოტანილი 13 მარტს ამბროსის შესახებ ნაძალადევის თეატრის წინ.

— ჩვენ, მთავარ სახელოსნოს მუშები, მოვითხოვთ, რათა შავი ყორნები კონტრრევოლუციისა დასჯილ იქმნან უმაღლეს სასჯელით და ის სოციალისტები, რომელნიც იცავენ მათ, მოთავსებულ იქმნენ საბრალმდებლო სკამზე.

„მუშა“, 1924, 15 მარტი, №396⁴⁰.

14 მარტის სხდომა

სხდომის წინ

ხალხით სავსე დარბაზში გაისმის ხმები: „ძირს კირილე ნინიძე“ „ზიზლი სოციალისტ-მღვდელ ცრუმორწმუნეს“.

დამცველ კირილე ნინიძის შემოსვლისას დარბაზში საშინელი ყიჟინა და სტვენა გაისმის. სრულ 6 საათზე შემოდის უზენაესი სასამართლო. სხდომას ხსნის სასამართლოს თავმჯდომარე გ. ჩხეიძე. გრძელდება მონმეების დაკითხვა.

მონმე მოქალაქე ბენ. კაკაბაძე

თავმჯდომარე. რა იცით თქვენ ბრალდებულების შესახებ?

— მე ვიყავი იმ კომისიის თავმჯდომარე, რომელსაც უნდა ჩაებარებია სამხედრო ტაძარი და გადაეცა კომკავშირისთვის. მაგრამ **თოთიბაძემ** გადაჭრით განაცხადა უარი ეკლესიის ჩაბარებაზე. ამის გამო გამოუცხადე მას, რომ თქვენ დაპატიმრებული ხართ მეთქი. დამემორჩილა და ნავედით სამხედრო ტაძარში. ყველანი შევიკრიბეთ, მხოლოდ საქათალიკოსო საბჭოს წარმომადგენლები არსად სჩანდნენ. კომისიის შემადგენლობა, რომელიც მოვიდა აქ, შეუდგა სამრეკლოს აღწერას.

უკვე 11 საათი იყო, მაგრამ საქათალიკოსოს საბჭოს წარმომადგენლები კიდევ არსად სჩანდნენ.

ჩვენ ჩავებით ლაპარაკში მღვდელ თოთიბაძესთან, რომელმაც გაგვიცხადა: „საქათალიკოსო საბჭოს დადგენილება სობოროს ჩაბარების წინააღმდეგ არის მიმართული.“

— როდესაც თქვენ ჩაიბარეთ სამხედრო ტაძარი, იქ ხომ არაფერი აკლდა? კითხულობს დამცველი მხარე.

— უნდა მოგახსენოთ, რომ ზეპირად არ მახსოვს, მაგრამ თუ მეხსიერება არ მღალატობს, სამხედრო ტაძარში რამდენიმე ნივთი, რომელიც წიგნში იყო ჩანერილი, ნამდვილად არ აღმოჩნდა. სამხედრო ტაძრის ჩაბარების ერთი კვირის გავლის შემდეგ შესდგა მეორე კომისია, რომლის თავმჯდომარეც ვიყავი მე. გაუკეთეთ დანარჩენ ეკლესიებს რევიზია და აღმოჩნდა, რომ, მაგალითად, ქაშვეთის, დიდუბის და სხვა ეკლესიებში წიგნებში ჩანერილი ნივთები არ აღმოჩნდა. ზოგან ფულიც დააკლდა სალაროს. შეგიძლიათ ნახოთ ოქმები და იქ ყველაფერია ნათქვამი.

მონმე კაკაბაძის დაკითხვის შემდეგ ბრალმდებელი **ოკუჯავა** ბრალმდებლების სახელით უარს აცხადებს ხუთი მონმის დაკითხვაზე და სთხოვს სასამართლოს მათ განთავისუფლებას. სასამართლო ადგენს მხოლოდ ორი მონმის განთავისუფლებას და სამის დაკითხვას.

ამის შემდეგ ბრალმდებელი ოკუჯავა სთხოვს სასამართლოს დაკითხულ იქნას შინაგან საქმეთა კომისრის მოადგილე

მოქ. ტალახაძე. ბრალმდებელს ეს საჭიროდ მიაჩნია იმის გამო, რომ მონმე კაკაბაძემ თავის ჩვენებაში რამოდენიმეჯერ მოიხსენია ამხ. ტალახაძე.

ტალახაძის ჩვენება

მოქალაქე ტალახაძე ამბობს, რომ **მღვდელ თოთიბაძეს** ორჯერ გაეგზავნა უწყება, მაგრამ ის მაინც არ გამოცხადდა. მოქ. ტალახაძე ადასტურებს მოქ. კაკაბაძის ჩვენებას, რომ მას უფლება ჰქონდა მიცემული დაეპატიმრებია, უკეთუ ის არ დაემორჩილებოდა მის კანონიერ განკარგულებას. ამხ. ტალახაძე აცხადებს აგრეთვე, „საქათალიკოსო საბჭოს დადგენილება პრინციპიალურად წინააღმდეგია სობოროს ჩაბარებისო“.

მოქალაქე ტალახაძის ჩვენების შემდეგ გამოძახებულ იქნა მონმე **სიღამონიძე**, რომელიც **ქათალიკოსს ამბროსის** ემსახურებოდა.

მონმე სიღამონიძე

მონმე სიღამონიძე ამბობს, რომ ქათალიკოზ ამბროსის დაპატიმრების რამოდენიმე ხნის შემდეგ მან შენიშნა, რომ საქათალიკოსო საბჭოს კანცელარიის დალაქული კარები ამოეჭრათ იმ ზომამდე, რომ კაცი ძლივს გაეტევოდა. ეს ამბავი მან ქათალიკოზს აცნობა. ამის შემდეგ მოხდა კვლევა-ძიება, მაგრამ ბოროტმომქმედი ვერ აღმოაჩინეს.

— თქვენის აზრით რა მიზნით იყო კარები გამოჭრილი? — ეკითხება ბრალმდებელი მაჭავარიანი მონმეს.

მონმის აზრით, ბოროტმომქმედების განზრახვა ქათალიკოსის სიკვდილისაკენ უნდა ყოფილიყო მიმართული.

— შეიძლება იმას, ვინც კარები გამოჭრა, მიზნათ რაიმე ქალაქლების წაღება ჰქონდა? — ეკითხება ბრალმდებელი **მაჭავარიანი**.

— მე არავითარი კავშირი არ მქონია საქათალიკოსო საბჭოს კანცელარიასთან და არც ვიცი რა იყო შიგ, შესაძლებელია როგორც დანარჩენ კანცელარიებში, იქაც კი იყო ისეთი

საბუთები, რომელნიც საინტერესო იყო იმ პირთათვის. მოწმე სიდამონიძეს დაკითხვის შემდეგ გამოძახებულ იქმნა მოწმე მღვდელი შუბლაძე.

მოწმე შუბლაძე

როგორც ბრალმდებელი მხარე, ისე დამცველები მოწმეს უმთავრესად ქათალიკოსის მიერ დაწერილ მოწოდების შესახებ აძლევენ შეკითხვებს. მოწმეს აზრით, მიმართვა, რომელიც დასწერა ქათალიკოსმა, შეიცავს როგორც საეკლესიო და პოლიტიკურ ხასიათს, მისი აზრით, ქათალიკოსს, როგორც სასულიერო პირს, ეს არ უნდა ჩაედინა.

დამცველი მხარის კადნიერება

მოწმე შუბლაძის ჩვენება არ მოსწონს დამცველ მხარეს და განსაკუთრებით **კირილე ნინიძეს**, რომელიც ცდილობს მოწმის დაბნევას და აძლევს შეკითხვებს ცოცხალ ეკლესიის შესახებ, რომელთაც არავითარი დამოკიდებულება არ აქვს საქმესთან. დამცველი ისე კადნიერდება, რომ შეკითხვებს პოლიტიკურ ხასიათსაც კი აძლევს. ეს გარემოება ბრალმდებლებში აღშფოთებას იწვევს. **ამხ. ოკუჯავა** ბრალმდებლების სახელით აცხადებს, რომ დამცველი **ნინიძე** პოლიტიკურ ხასიათის კითხვებს ეხება, რაც საქმის გამორკვევას აფერხებს და მოითხოვს შემდეგი ასეთი გამოსვლების აღკვეთას.

— ჩემის აზრით, აცხადებს დასასრულ ოკუჯავა, დამცველებს სრულიად არ აინტერესებთ საქმის რიგიანი მსვლელობა. მათი მიზანია პოლიტიკურ ანკესზე წამოაგონ ესა თუ ის პიროვნება და ამიტომ მიმართავენ ყოვლად დაუშვებელ ადეკვატურ ფანდებს.

ამ განცხადების შემდეგ **კირილე ნინიძე** თითქმის თავის კანში ეტევა და მეტ ენასაც ლაგამს უჭერს.

მოწმე შუბლაძის დაკითხვის შემდეგ სასამართლოს წინაშე წარსდგა მოწმე პროფესორი კეკელიძე.

მონმე პროფ. კეკელიძე

მემორანდუმის შესახებ მონმემ შემდეგი განაცხადა: ქათალიკოსს შეეძლო გაეგზავნა ამგვარი მიმართვა კონფერენციაზე თუ მას საეკლესიო ხასიათი ექნებოდა, მაგრამ მემორანდუმის იმ სახით გაგზავნა, როგორათაც ეს **ამბროსიმ** მოიმოქმედა დაუშვებელია, ვინაიდან მღვდელმთავრის პოლიტიკურ საქმეებში ჩარევა არ არის მოზანშენონილი.

— თქვენ სახელმწიფო უნივერსიტეტში მსახურობთ პროფესორათ. შეგიძლიათ მოახსენოთ სასამართლოს, მენშევიკების დროს უფრო კარგათ იყო დაყენებული სწავლა-განათლების საქმე თუ დღეს?

— უნდა აღინიშნოს, რომ დღიდან უნივერსიტეტის დაარსებისა ჩვენი მეცნიერული ტაძარი სულ წინ მიიწევს, რაც შეეხება სწავლა-განათლებას და დახმარებას ფულით, ეს ეხლა უფრო კარგათ არის დაყენებული, ვიდრე წინათ.

როგორ გგონიათ, საქართველოში სწორედ არის დაყენებული სწავლა-განათლების საქმე თუ არა? თუ სწორედ არის შეიძლება ამ გზით ქართველი ერი გადაგვარდეს? — ეკითხება ოკუფავა.

— საქართველოს განათლების კომისარიატს სწავლა - განათლების საქმე სწორედ აქვს დაყენებული. იგი ეროვნული ხაზით მიდის და თუ ამ საკითხს გავითვალისწინებთ, სწავლა - განათლება ერს გადაგვარების გზაზე კი არ დააყენებს, თვითგამორკვევამდე მიიყვანს.

მონმე კეკელიძის შემდეგ სასამართლოს წარუდგა მონმე მღვდელმთავარი ციციქიშვილი.

მონმე ციციქიშვილი

ამ მონმემაც, ისე როგორც სხვებმა, ზოგიერთის გამოკლებით, განაცხადა, რომ მემორანდუმის შესახებ არაფერი ვიცოდი (ვითომდა არ იცოდა) მის პრესაში გამოქვეყნებამდე, თვით მემორანდუმის შესახებ მონმე აცხადებს, რომ მას საეკლესიო ხასიათი აქვს. თუმცა არც პოლიტიკურ შინაარს არის

მოკლებული, რაც არ უნდა დაეშვა ქათალიკოსს.

მონმე ციციქიშვილის დაკითხვის შემდეგ სასამართლომ დაკითხა მონმე კავჭარაძე.

მონმე კონტრიძე

უკანასკნელათ სასამართლომ დაჰკითხა მონმე კონტრიძე, რის შემდეგაც სხდომას დახურულად აცხადებს.

შემდეგი სხდომა დანიშნულია 15 მარტის 5 საათზე.

პატარა ფელეტონი მამა-ღმერთი, სიმღერა

გუშინ დაბლა ჩამოველ
საქართველო ვნახეო...
ბევრი ცრემლი დავღვარე
მწარედ ვივაგლახეო...
კათალიკოსს თავისთვის
დაუგია მახეო...
დღეს მას რევტრიბუნალში
ელრიჭება სახეო...
ვაიმე, შვილო ამბროსი!
ვა, შენ, მომსწრეს ამ დროსი...
ასამართლებს მუშები
წმინდა კონტრ რევოლუციას.
ჩემი ერთგული ყმები
მოლაღატეთ უცვნიათ...
მაგრამ შაბაშ! ნინიძეს
ოდნავც არ დაუცდია
და მყის ანაფორა
მასტანზე გადაუცმია...
ვაშა, შვილო ნინიძე!
დღეს, ამბროსი რომ იძმე.

მას ოსიკოც ბანს აძლევს
გვერდში ამოდგომია...
ორივე კომუნისტებთან
ცხარე ბრძოლის მდგომია
და იცავენ ყველა მათ
ვინც, რომ ჩემი მოგვია,
რა უყოთ თუ ისინი
ხალხის სისხლის მდომია...
ო, წყეულო ხალხო!
მსურს სულ დაითალხო!
მაგრამ ვაჰ, ეს რა მოხდა,
ბედი რად გადაბრუნდა?!
დღეს მუშებმა დამცველებს
მიაყარეს ქვა-გუნდა...
იძახიან: ამ მგელებს
ჩვენგან კიდევ რა უნდა!?!
კვლავ გონებას გვიბნევენ,
გვიჩვენებენ გზას ბრუნდათ.
ო, ოხერო შეგნებავ!
ბოლო როს მოგელება...
დღეს კი ნაძალადევეში
ხმამალა დაიკივლეს –
ზიზლი სამღვდელოებას
ოსიკოს და კირილეს!
წადით, მოგვშორდით, თორემ
მთლად ჩაგიმახვრევთ მაგ კბილებს
ეს, რომ მესმა მაშინვე
ამიბუძვა კიკინე,
ვაიმე, შვილო კირილე!
გაუფრთხილდი შენს კბილებს.

წითელი ჭინკა.

მღვდლების ოინები

დუქანში ვიყავი, როდესაც შემოვიდა ერთი მღვდელი.

ფრთხილად გაიხედ-გამოიხედა, დაათვალიერა დუქანი და, რა კი არავინ დაინახა ჩემს გარდა, მე მომმართა:

- შვილო, სადაა დუქნის პატრონი?

უპასუხე, რომ ის აქ არ არის.

- თქვენ, შვილო, იმისი რა ხართ? - შემეკითხა ის.

დამაინტერესა ამ მღვდელმა, საეჭვო იყო მისი მოქცევა და ვუპასუხე:

ნათესავი ვარ მეთქი.

- ჰო, კარგი. დამშვიდებულად წარმოსთქვა მღვდელმა. - თქვენ ღმერთი ხომ გწამთ?

- როგორ არა! მიუგე მე.

მღვდელმა ამოიღო უბიდან რალაც ფურცელი, გაშალა და მომიბრუნდა:

- თქვენ ხომ იცით, შვილო, რა გასაჭირში ჩავარდა უწმინდესი კათალიკოსი ჩვენი და ჩვენი ეკლესიის საუკეთესო მამები. ეშმაკის მსახურები, კომუნისტები, ასამართლებენ მათ და უნდათ მოსპონ ისინი. ღმერთი უკარნახებს ყოველ მორწმუნეს, შვილო, დაეხმაროს მათ. ეს ჩვენი მოვალეობაა. აი ეს (მან მიჩვენა ქალაქი) იმ მორწმუნეთა სიაა, რომლებიც დახმარებას უწვევენ უწმინდეს სამღვდლოებას...

გაოცებული უყურებდი ამ მღვდელს... ის კი განაგრძობდა:

- აი, ხომ ხედავ, შვილო, სიაში სწერია მირიანაშვილი, ღვთისნიერი კაცია... მანაც შემოსწირა ფული. ეხლა თქვენც უნდა გაიღოთ წვლილი.

სიაში მართლაც დავინახე მირიანაშვილის გვარი. განვიზრახე ამ მღვდლის გვარის გაგება და უთხარი:

- ხაზეინი რომ მოვა, მაშინ მობრძანდით, უიმისოდ მე ფულს ვერ მოგცემთ მეთქი.

მღვდელი წავიდა... ცოტა ხნის შემდეგ ისევ დაბრუნდა და შემეკითხა:

- ხომ არ იცი, შვილო, თანდიგაშვილი როგორი კაცია? იმასთან მინდა მოსვლა, ხომ არ დამიჭერს, თუ იცი?

გასაკვირია ამ მღვდლების თავხედობა! სამწუხაროთ, მისი გვარი ვერ გავიგე.

მილიციის ორგანოებმა თვალყური უნდა ადევნონ ასეთ მოხეტიალე მღვდლებს და სასტიკათ დასაჯონ ისინი.

ისინი ავრცელებენ ყოველგვარ პროვოკაციას და ცრუ ხმებს.

მუშა დალ.

მუშა, 1924, 16 მარტი, №397.

15 მარტის სხდომა

სხდომის გახსნა. მუშების დელეგაცია

სხდომა გაიხსნა საღამოს 6 საათზე.

ბრალმდებლებმა და დამცველებმა მოითხოვეს სხვადასხვა საბუთების და ოქმების წაკითხვა.

ამის გამო სასამართლომ რამდენიმე წუთით შესწყვიტა სხდომა და გავიდა სათათბიროთ.

სხდომის განახლებისას სასამართლოს წინ წარსდგენ მუშათა წარმომადგენლები და ითხოვეს სიტყვა.

მუშების წარმომადგენლებს დარბაზი მხურვალე ტაშით ეგებება.

მათ აუწყეს სასამართლოს, რომ ისინი გამოგზავნილი არიან მე-2 უბნის მუშებისგან, რომელთა რიცხვი უდრის 6500 კაცს. მუშები მოითხოვენ სასტიკათ დაისაჯონ ის პირები, რომლებიც ათასი წლების განმავლობაში ატყუებდენ ხალხს და სძარცავდნენ მათ.

ამხანაგ თოფაძის სიტყვა

ის მუშები, რომელნიც თეატრს გარე იცდიან, რიცხვით 6,500 კაცი, მოვითხოვთ უზენაეს სასამართლოსგან „სულის მამები“ დაისაჯონ სასტიკათ. მათ ხალხის სიმდიდრე გაფლანგეს, შექმნეს ჩოლოყაშვილის ბანდა და უხმობდენ უცხოეთის ხიშტებს, რომ სისხლში ეცურებიათ მუშები. ჩვენ მოვითხოვთ უმაღლეს სასჯელს „სულის მამებისთვის“. ამასთანავე მოვითხოვთ საბრალმდებლო სკამზე დაისვან მღვდლების დამცველები.

თოფაძის შემდეგ სიტყვა სთქვა **მუშა დევდარიანმა**.

ტრანსპორტზე მომუშავეთა სახელით სიტყვა სთქვა **ამხ. თოდრიამ** და მოითხოვა მუშათა კლასის მოღალატე მღვდლებ-ის სასტიკად დასჯა. შემდეგ ილაპარაკა ამხ. ფარნიევმა.

ამხანაგ ფარნიევის სიტყვა

ამხ. ფარნიევმა მიმართა დარბაზს:

არ ვილაპარაკებ კანონებზე და იმაზე თუ რა უნდა მიუხა-ჯონ მღვდლებს. ეს უკეთ იცის პროლეტარულმა სასამართ-ლომ. მე მინდა ვილაპარაკო დამცველ კირილე ნინიძეზე.

მინდა ვკითხო მას, რა უფლებით იცავს მღვდლებს ის სო-ციალისტი, რომელიც წინათ თვითონ ასწავლიდა მუშებს მათ წინააღმდეგ ბრძოლას.

მაგრამ საქმე ისაა, რომ ამ გასამართლებას ნინიძე პოლი-ტიკური საზომით მიუდგა. და მას უნდა მენშევიკურ, დახავსე-ბულ პოლიტიკის დაცვა.

ამ დარბაზში არ მსურს მოვისმინო ნინიძის სიტყვა. მე მინ-და, რომ გამოვიდეს გარეთ მუშებთან და იქ გვითხრას, რას ფიქრობს, როდესაც ასეთ ნაბიჯს სდგამს.

ჩვენ არ გვიკვირს, რომ დანარჩენი დამცველები ასე გულ-დადებით, იცავენ ამ ბატონებს, რადგანაც ისინი არასოდეს არ ყოფილან სოციალისტები. გვიკვირს მხოლოდ ის, რომ კირილე ნინიძე იცავს მათ.

სასამართლო მუშების წინაშე

არსენალის მუშების სახელით სიტყვა წარმოსთქვა 2 მუშამ.

ამის შემდეგ სასამართლოს მთელი შემადგენლობა გავიდა მუშებთან გარეთ.

თეატრის ეზოში დიდძალი ხალხია.

სასამართლოს თავმჯდომარე **ჩხეიძე** სიტყვას აძლევს მუშებს, რომ ყველა ბოროტმოქმედი სასტიკათ დაისჯება.

სხდომის გაგრძელება

სასამართლო უბრუნდება დარბაზს და განაგრძობს საბუთე-ბის გამოქვეყნებას.

სხდომა წყდება ლამის 2 საათზე.

16 მარტის სხდომა

სხდომა გახსნა უზენაეს სასამართლოს თავმჯდომარემ **გ. ჩხეიძემ** სრულ 1 საათსა და 40 წუთზე. საბუთების გამოქვეყნების დამთავრების შემდეგ სასამართლო მხარეების კამათზე გადადის.

პირველი სიტყვა ეძლევა ბრალმდებელ მაჭავარიანს.

ბრალმდებელ მაჭავარიანის სიტყვა

ის დიდი ინტერესი, ის განსაკუთრებული ყურადღება, რომელიც ამ საქმის გარჩევამ მიიქცია, აიხსნება არა მარტო იმით, რომ აქ საბრალმდებლო სკამზე „წარჩინებული“ პიროვნებანი **ქათალიკოზი ამბროსი** და სხვები ზიან. ეს ინტერესი აიხსნება იმით, რომ ქათალიკოზმა ამბროსიმ ჩაიდინა ის საქმე, რომელიც მის ამ სკამზე მოთავსებას მოითხოვს.

ბრალდება, რომელიც წარდგენილი აქვს ქათალიკოზ ამბროსის, აინტერესებს არა მარტო საქართველოს, არამედ მთელ ევროპასაც. თქვენ იცით, რომ ქვეყანა ორ ბანაკათ არის დაყოფილი. ერთი მხრივ სდგას ბურჟუაზია და მეორე მხრივ — პროლეტარიატი. როგორც ერთსა ისე მეორეს აინტერესებს ეს საქმე. პროლეტარიატს აინტერესებს, რომ მისი მოლაღატე დასჯილ იქნეს რევოლუციონური კანონის მიხედვით, ბურჟუაზიას კი სურს, რომ სასამართლო დაიბნეს იურიდიულათ და ამ დაბნევით გაანთავისუფლოს ბრალდებული.

წყენებული ბრალდება კანონიერია, რადგანაც **ქათალიკოზმა ამბროსიმ** დაიჭირა კავშირი უცხო სახელმწიფოებთან იმ დროს, როდესაც მთელ საბჭოთა რესპუბლიკის მიწა-წყალზე ისტორიული ამბები ხდებოდა, იმ დროს, როდესაც საბჭოთა მთავრობის წინააღმდეგ შინაური მტრები სამოქალაქო ომს აწარმოებდნენ. ნუთუ აქ არაა სახელმწიფოებრივი ჩარევა?

დიახ, ფაქტია, რომ ის სახელმწიფო საქმეებში ჩაერია.

ჩვენ როგორც ბრალმდებელნი ამ წუთში ყოველ პარტიის გარეშე ვდგევართ და ვამბობთ, რომ ის პირნი, რომლებმაც ამისთანა საქმეში ჩარევა მოინდომეს, უნდა დასაჯონ.

თქვენ მოგეხსენებათ, რომ მთელ კავშირში დამყარებულია საბჭოთა ხელისუფლება, აი ამ ხელისუფლების წინააღმდეგ

არის გაგზავნილი მოწოდება.

ჩვენ არც ისეთი გულუბრყვილო ხალხი ვართ, ვერ მივხვდეთ და ვერ გავიგოთ რა შინაარსის არის მოწოდება. თქვენ ნაგიკითხავთ ალბათ იგი, სადაც ნათქვამია წითელი არმიის გაყვანის შესახებ. განა აქ არ არის შინაურ საქმეებში ჩარევა? არის. აქ ერთი რამ უნდა ვალიაოთ, მარტო საქართველოს კი არა მთელი ქვეყნის სამღვდულოება ვერ ეგუება მუშურ მთავრობას, თუ ეს ასეა, მაშინ ზედმეტია აქ იმაზე ლაპარაკი, რომ მოწოდება გაგზავნილია სამშვიდობო კონფერენციაზე სამშვიდობო მიზნითო. ეს იყო გაგზავნილი პოლიტიკურ მოსაზრებით და ჩვენ საქმეებში ჩარევის მიზნით.

განა ამის შემდეგ შეიძლება ითქვას, რომ ქათალიკოს ამბროსის არ სურდა შინა საქმეებში ჩარევა? მას სურდა, რომ ჩვენ შინაურ საქმეებში უცხო სახელმწიფოები ჩაერია და ამ მიზნით გაგზავნა მოწოდება.

საქმე შემდეგშია: აქ ბრალი ედება არა მარტო ქათალიკოს ამბროსის, არამედ მთელ საქათალიკოსო საბჭოს, რომელმაც მოწოდების შედგენაში მიიღო მონაწილეობა. აქ გვეუბნებიან, რომ მოწოდების შედგენაში მონაწილეობა არ მიუღიათ საქათალიკოსო საბჭოს წევრებსო. მე გეკითხებით: თუ მათ მონაწილეობა არ მიუღიათ, რატომ პროტესტი არ განაცხადეს მოწოდების გაზეთებში გამოქვეყნების შემდეგ?

თუ კი მათ შეეძლოთ საგანგებო კომისიაში ეთქვათ, რომ მოწოდებას პოლიტიკური ხასიათი აქვსო, რატომ მათ დაპატიმრებამდე არ ინებეს ამის თქმა?

მაგრამ საქმეც იმაშია, რომ, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, მთელი ქვეყნის სამღვდულოება წინააღმდეგია მუშური ხელისუფლების.

ვინ მისცათ მათ ჩვენს საქმეში ჩარევის უფლება? არავინ. და თუ ეს ასეა, მაშინ გამოდის, რომ მათ სახელმწიფო კანონი დაურღვევიათ. არამც თუ სამღვდულოებას, არამედ თვით სახელმწიფოსაც არ აქვს ამგვარი ნაბიჯის გადადგმის უფლება.

ამის შემდეგ მე არაფერი დამრჩენია იმის მეტი, რომ ვსთქვა: წაყენებული ბრალდება სწორია და ისინი უნდა დაისაჯონ.

გადავდივარ მეორე ბრალდებაზე: ეს არის განძეულობის გადა-
ამალვა. უნდა მოგახსენოთ, რომ გადაამალვა მოხდა მენშევიკების
დროს. ეს ნივთები გასაბჭოების შემდეგაც დარჩა გადაამალული.

არის აქ ბოროტმოქმედება თუ არა?

არის!

ეხლა ვკითხვით, ვისი იყო ეს ქონება? იგი ეკუთვნოდა ხალხს
და რატომ მიითვისა სამღვდელოებამ და გადაამალა იგი, იმიტ-
ომ, რომ მისი მითვისება სურდათ.

ბრალდება, წაყენებული 116-ე მუხლით სრულიად დასაბუთე-
ბულათ მიმაჩნია. მაგრამ ვის ბრალდება ეს ბოროტმოქმედება?
პავლე ჯაფარიძეს? რომელიც თავს იმით იმართლებს, რომ მას
ფიცი ჰქონდა მიცემული **ქათალიკოს ლეონიდესთვის**, არ
გაემყლავნებია ნივთების გადაამალვა. ეს გამართლება არაა. დამ-
ნაშავეა **ამბროსიც**, რადგანაც მას როგორც მღვდელმთავარს
უნდა სცოდნოდა, სად იყო განძეულობა შენახული.

საბრალმდებლო ნაწილს განძეულობის მიწაში დამალვა
ბოროტმოქმედებათ მიაჩნია. ამ ნივთების გაფუჭება არის ხალხ-
ის ქონების გაფლანგვა.

მემორანდუმში ნათქვამია, რომ მიწა-წყალი ურიგდებათ
შემოხიზნულებს, ენა და კულტურა იხრნნებაო და სხვა – ეს
არის ცილისნამება, რომელიც უნდა გაირჩეს 73 მუხლის ძალით.
შემდეგ მე ვეხები წინააღმდეგობას, რომელიც გაუნია სამ-
ღვდელოებამ მთავრობას.

განა წინააღმდეგობა არ არის, როდესაც მთავრობა წინადადე-
ბას აძლევს ნივთების ჩაბარების შესახებ და ისინი კი არ ემორ-
ჩილებიან ამას. მაგრამ რა საჭიროა ზედმეტი ლაპარაკი. თქვენ
მოისმინეთ აქ მოწმეების ჩვენება, რომლებიც ნათლად გვეუბნე-
ბოდენ ყველაფერს. თქვენ მოისმინეთ მოწმე **კაკაბაძის** შესახებ,
რომელმაც მისი წინააღმდეგობის განევა ნათლად აღწერა.

გადავდივართ უკანასკნელ ბრალდებაზე, ეს არის სამღვდე-
ლოების მიერ უსწორ-მასწორო წიგნების შესახებ წარმოება. ეს
წიგნები აქ არის, შეგიძლიათ გადაათვალიეროთ. ჩვენს მიერ
წამოყენებული ბრალდებები სრულიად საფუძვლიანია და დამ-
ნაშავენიც უნდა დაისაჯონ კიდევ.

საბრალმდებლო ნაწილის სახელით ვაცხადებ, **ლაზარიშვილს** ვხსნით ბრალდებას, რაც შეეხება **ტყემალაძეს, ჯაფარიძეს, კაპანაძეს, ცინცაძეს და მირიანაშვილს** ვხსნით ბრალდებას 116 მუხლის ძალით. სასამართლო გადის სათათბიროთ 5 წუთით.

მუშა, 1924, 18 მარტი, №398.

რა მიუსაჯეს კათალიკოს ამბროსის და მის თანამშრომელთ

უზენაესმა სასამართლომ 19 მარტს საღამოს 8 საათზე 25 საათის განმავლობაში განუწყვეტელი თათბირის შემდეგ კათალიკოს ამბროსის და მის ახლო თანამშრომლების საქმის შესახებ გამოიტანა განაჩენი:

1) კათალიკოს ამბროსის მიუსაჯეს – 7 წელი 9 თვე და 23 დღე სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

2) იასონ კაპანაძეს (გაქცეული) 9 წელი სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

3) კალისტრატე მიხეილის ძე ცინცაძეს 3 წელი 9 თვე და 23 (დღე) სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

4) ნიკოლოზ ყარამანის ძე თავდგირიძეს 3 წელი 9 თვე და 3 დღე სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

5) მარკოზ პავლეს ძე ტყემალაძეს 9 თვე და 23 დღე სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

6) იოსებ დიმიტრის ძე მირიანაშვილს 9 თვე და 23 დღე სასტიკი იზოლაციით და მთელი ქონების ჩამორთმევით.

საქართველოს ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტის ამნისტიის ძალით გაანთავისუფლეს:

7) მიტროპოლიტი ნაზარი

8) პავლე ჯაფარიძე

9) ნიკოლოზ არჯევანიძე

10) თოთიბაძე

გამართლებულ იქნა კანონის ძალით:

11) ლაზარიშვილი

(დანვრილებით ხვალ)

გაგრძელება ბრალმდებელთა სიტყვები

ამხანაგ ნ. ოკუჯავას სიტყვა

ჩემი ამხანაგის სიტყვის შემდეგ ყველა ბრალდებები, ზოგიერთი გამონაკლისით, დამტკიცებულათ უნდა ჩაითვალოს. მთავარი ადგილი ბრალდებებში უჭირავს იმ მემორანდუმს, რომელიც საკათალიკოსო საბჭომ გაუგზავნა ანტანტას. მას მიზნად ჰქონდა ცეცხლის ალში გაეხვია ქართველი მშრომელი ხალხი, მას უნდოდა ისეთი უბედურება დაეტეხა თავზე ქართველი მშრომელი ხალხისთვის, რომელსაც ვერ ასცდა რუსეთის მშრომელი ხალხი.

უნდა აღვნიშნო, რომ ჩვენებები გამოძიებისა და ჩემ მიერ ბრალმდებულების ნახვის დროს ხშირათ იცვლებოდა. გვეგონა, რომ სამღვდელოება სიმართლეს იტყოდა, მაგრამ ისინი ცვლიდნენ ჩვენებებს.

რას მოითხოვს **ამბროსი**: ნითელი ჯარის გაყვანას, პოლიტიკური ფორმის შეცვლას – აი, ორი უმთავრესი მოთხოვნილება, რომელსაც აყენებს ამბროსი. ვის უნდა ეს? საქართველოს მშრომელი ხალხის მოლაპატეებს, გამყიდველ სოციალისტებს და სამღვდელოებას. გენუა იყო ანტანტას ერთი ხერხთაგანი. გენუაში ანტანტას უნდოდა აეძულებია რუსეთი დათმობაზე წასულიყო. ანტანტამ ვერ დაასრულა სასურველათ რუსეთის მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ დაწყებული ომი, იმიტომ რომ მას თავისი მშრომელი ხალხი აუმხედრდა და იარაღი არ გამოატანა ჩვენს წინააღმდეგ. ანტანტას უნდოდა გენუის საშუალებით გაეკეთებია ის, რისი გაკეთებაც მან ვერ მოახერხა იარაღით. აქ, საქართველოში, ირაზმებიან კონტრ-რევოლიუციონური ძალები და ილაშქრებენ საქართველოს მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ. და აი, ამ დროს არსდება გაერთიანებული (პარიტეტული — დ.დ.) კომიტეტი, რომელშიაც შედიან მენშევიკები, ნაციონალ დემოკრატები, მემარჯვენე ფედერალისტები და, ჩვენ აქამდის არ ვიცოდით, სამღვდელოება. ეს კომიტეტი სამღვდელოების ლოცვა-კურთხევით ილაშქრებს

საქართველოს მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ. პარიტეტული კომიტეტი იწყებს ჩვენს წინააღმდეგ გამოლაშქრებას. მისი დირექტივებით მოქმედობს **ჩოლოყაშვილი**, იქ საზღვარგარეთ კი ბიურო და ყველა ისინი შეხმატკბილებულნი მუშაობენ ქართველი მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ. აი, ამ დროს ამბროსი სწერს მემორანდუმს და უგზავნის ანტანტას. მართალია, ამბროსიმ განაცხადა, რომ ის სცნობს საბჭოთა ხელისუფლებას და ეხმარებოდა საქართველოს მთავრობას, მაგრამ თქვენ თუ გადახედავთ თავდგირიძის ჩვენებას, აქ ნახავთ, რომ ქათალიკოსს უთქვამს თავდგირიძისათვის, რომ მან მემორანდუმი გაატანა **კაპანაძეს**, რომელსაც უნდა გადაეცა ის **ჩხენკელისა და ჟორდანიასათვის**, რომელიც უკეთ დაიცავდნენ საქართველოს ინტერესებს. მაშასადამე, ამ აქტის პოლიტიკური ხასიათი უდავოა. ეს აქტი უნდა სცოდნოდა საკათალიკოსო საბჭოს, რადგან ეს საკითხი მეტად დიდი საკითხია და კათალიკოსს არ შეეძლო ამ აქტის ჩადენა, თუ არ დაეკითხებოდა საბჭოს. ამბროსიმ მემორანდუმის გაგზავნის შემდეგ მოახსენა საბჭოს იმის შესახებ, რომ მემორანდუმი ჩასულია ევროპაში, მაშასადამე, მან საჭიროთ დაინახა ეთქვა საბჭოსთვის ის, რაშიც საბჭო უეჭველათ დაინტერესებული იყო.

მეორე ბრალდება – გადამალვა, მითვისება იმ ქონების, რომელიც საგანგებო კომისიამ მხოლოდ 1923 წელს აპრილში აღმოაჩინა. გატანაში ჩვენ მათ ბრალს ვერ დავსდებთ, რადგან ის მომხდარა ძველი მთავრობის ბრძანებით, რაც სასამართლოში დამტკიცდა. რაც შეეხება გადამალვის გაგრძელებას, ამაში ისინი დამნაშავენი არიან. მართალია, იმ დროს არ იყო შესაფერი დეკრეტი, მაგრამ ხომ იყო დეკრეტი იმის შესახებ, რომ ეკლესიის ქონება ცხადდება სახელმწიფოს კუთვნილებათ. რატომ არ ჩააბარეს მათ ნივთები მთავრობას? რისთვის დასჭირდათ მათ სამ-არშინიანი მიწის მოთხრა, სადაც ისინი 2 ნახევარი წელიწადი ინახავდნენ განძეულობას. **ჯაფარიძის** ფიცს არ ჰქონდა სიმტკიცე, რადგან მან საგანგებო კომისიაში განაცხადა, სად იყო დამალული ქონება. განა მათ ცხოვრების

დანყნარების შემდეგ არ შეეძლოთ ქონების მინიდან ამოღება და ეკლესიაში შენახვა? მაშინ ჩვენ მათ ხელს არ ვახლებდით.

არ ქნეს. რისთვის? უნდოდათ მითვისება. სხვა აზრი არ შეიძლება იყოს. ამბობენ, რომ ის ისტორიული განძეულობა იყო და უნდა შეგვენახაო. ისინი რომ ასე მიდგომოდნენ ამ საკითხს, მაშინ მინაში არ ჩაალპობდენ ქონებას, ისინი მას უყურებდენ როგორც ღირებულებას და უნდოდათ მისი მითვისება.

სამნუხაროდ, მე არ შემიძლია გამოვიდე კანონის ფარგლებიდან, თორემ მე გავარკვევდი, თუ როგორ სდგას საზღვრების საკითხი. ისინი ავრცელებდენ ცრუ ხმებს და ამით უნდოდათ გაეღვივებიათ ის ცეცხლი, რომელსაც უმზადებდენ ისინი ქართველ მშრომელ ხალხს. განა მემორანდუმში მოყვანილი სიტყვები იმის შესახებ, რომ ქართველი ხალხი ფიზიკური გადაგვარების გზაზე სდგასო, ცრუ ხმები არ არის? აქ მოწმე პროფესორმა **კეკელიძემ** აღნიშნა, რომ არაფერს ამდაგვარს ადგილი არ აქვს ჩვენს ცხოვრებაში; მან პირიქით, განაცხადა, რომ ცხოვრების პირობები თანდათან უმჯობესდებაო და ფიზიკურ გადაშენებაზე ლაპარაკი შეუძლებელია.

შემდეგი ბრალდება – წიგნების უწესრიგოთ წარმოებაა. თქვენ ხელთ არის სარევიზიო საბუთები და წიგნები და თქვენ იქიდან დაინახავთ ამ ბრალდების სისწორეს.

მე შევჩერდები კიდეც მთავრობისათვის წინააღმდეგობის განევაზე. განა ის გარემოება, რომ მღვდელი თოთიბაძე რამდენჯერმე იქნა გამონეუული კომისიაში ნივთების ჩასაბარებლათ, განა ის, რომ თოთიბაძესთან მივიდა თვით კომისიის თავმჯდომარე **კაკაბაძე**, რომ წამოეყვანა ის კომისიაში, განა ეს იმის დამამტკიცებელი არ არის, რომ თოთიბაძე წინააღმდეგი იყო ჩაბარების? საკათალიკოსო საბჭოს და კერძოთ თოთიბაძის წინააღმდეგ წამოყენებული ბრალდებები დამტკიცებულათ უნდა ჩაითვალოს.

აქ ითქვა, რომ სასამართლო კაცთმოყვარე უნდა იყოს. ეს, რასაკვირველია, კარგი საქმეა, თუმცა ბრალდებულები ყოვლათ შეუწყნარებელი იყვნენ ამ მხრივ. მე ნებას ვაძლევ ჩემს თავს და მიუთითებ სასამართლოს იმაზე, რომ ის ძალიან არ გაიტაცოს ამ

გრძნობამ. რევოლუცია ჯერ კიდევ არ გათავებულა, ჩვენს მტრებს ჯერ კიდევ არ დაუგდიათ ხელიდან იარაღი. სასამართლო სასტიკი უნდა იყოს მშრომელი ხალხის მტრების მიმართ; თუ ისინი არ იქნენ დასჯილნი, მაშინ ისინი ბოლომდე განაგრძნობენ შავს საქმეებს მშრომელი ხალხის წინააღმდეგ.

სალამოს სხდომა

ბრალმდებელ ერქომაიშვილის სიტყვა

სასამართლოს წევრო!

მე მინდა დავინყო იმით, რითაც დაამთავრეს ჩემმა ამხანაგებმა. სიტყვა სამართალი, სიტყვა სიმართლე ყოველთვის განყენებულ ცნებას წარმოადგენდა. თქვენ აქ ბევრს გეტყვიან სასამართლოს შესახებ, მოგვიყვებიან საიდან წარმოსდგა ის. სამართალი შეიძლება განვიხილოთ სხვადასხვანაირათ: ის რაც ჩვენთვის სიმართლეა, მათთვის უსამართლობაა. ჩვენ კი ამ საკითხს უდგებთ კლასიურ თვალსაზრისით. მე ამით ის კი არ მინდა ვსთქვა, რომ ჩვენ მიერ დაწერილ კანონს გვერდი აუხვიოთ; სრულიადაც არა. ჩვენი სასამართლო არის პროლეტარული სასამართლო და ეს მცნება უნდა ედგას ჩვენს სასამართლოს ფუძით.

მღვდლების ხრიკებმა, რომელთაც ისინი სარგებლობდნენ თავიანთ დაცვის დროს, არ უნდა შეგაფიქრიანოთ, იმიტომ რომ მათი ხუცური აზროვნება ჩვენთვის მიუღებელია. ჩვენ ვალიარებთ სინიდისის თავისუფლებას, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენ ვაპატიოთ დანაშაული ამ „წმინდანებს“, რომელნიც იბრძოდნენ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. ნურას უკაცრავათ, თუ ამისთანა „სულის მამებს“ ჩვენს საბრალმდებლო სკამზე მოვათავსებთ.

ჩვენ უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ სამღვდლოება ყოველთვის წინ იდგა მუშათა კლასის დარბევაში, ამის მაგალითები ჩვენ მრავალი გვაქვს. მათი რწმენა ერთია, საქმე კი მეორე.

რამდენი რევოლუციის მოტრფიალე იჩაგრებოდა სამღვდლოების გამო? მე ბევრი წარწერა მინახავს კატორღის ციხეებში სამღვდლოების ათი მცნებიდან ამოღებული და განმარტე-

ბული. ისინი ამბობენ: „არა კლა“, მაგრამ საქმით სულ სხვას აკეთებენ. ისინი აღიარებენ ამ ცნებას, მაგრამ ამავე დროს მიუთითებენ ჯარისკაცებს, რომ თუ პატიმარი გაიქცა, ის უეჭველად უნდა იყოს მოკლული. აი, რას ქადაგებდნენ მღვდლები. სამღვდელოება ატყუებდა მუშებს, გლეხებს თავიანთ ცრუმორწმუნეობით და მით სიბნელეს ამყარებდნენ მშრომელ ხალხში. როდესაც მე გუშინ შევეკითხე ამბროსის, მას სწამს ღმერთი თუ არა? – ამ საკითხმა როგორც მასში, ისე დამცველებს შორის უკმაყოფილება გამოიწვია ჩემს მიმართ.

მაგრამ თუ **ამბროსის** სწამს ღმერთი, მან უნდა აღიაროს, რომ საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა ღმერთის საშუალებით და საქართველოშიც ღმერთის დახმარებით შემოვიდა წითელი ჯარი (ხალხში სიცილს იწვევს). დამცველები, მოსამართლენო, ჩვენ მოგვითხრობენ ამბროსის გადასახლებას და ამით ისე გამოჰყავთ თითქოს ჩვენს წინაშე იდგეს რევოლუციონერი და ჩვენ ამ რევოლუციონერს ვასამართლებდეთ. ეს სასაცილო ამბავია.

ამბროსი თუ თავის კერძო საქმეზე იყო გადასახლებული, ამით აიხსნება მისი რევოლუციონერობა?

მენშევიკები ერთ დროს რევოლუციონერებათ ითვლებოდნენ, მაგრამ თქვენ კარგათ იცით, რომ მათ დღეს კავშირი მუშების მოლალატი ბურჟუაზიასთან აქვთ: ისინი უსინდისოთ ჰყიდიან მუშებს.

საქართველოს და რუსეთის სამღვდელოებათა შორის არც ისეთი დიდი განსხვავებაა. აქაც და იქაც სამღვდელოება უახლესი თანაშემწე გახლავთ კონტრ-რევოლუციისა.

მონოდება, რომელიც ამბროსის მიერ არის დაწერილი, საუკეთესო დამამტკიცებელი საბუთია ამის.

მონოდება თავიდან ბოლომდე მენშევიკურ აზრით არის გაფლენილი, შევსებულია იმ სამღვდელოების მიერ, რომელიც გენუას კონფერენციას თავის მხსნელად სთვლიდა.

ამბროსის ნაწერიდან, მხოლოდ ერთი დასკვნის გამოტანა შეიძლება, სახელდობრ, მუშურ-გლეხურ ხელისუფლების წინააღმდეგობა.

მთელი მონოდება პოლიტიკურ კილოთი არის შედგენილი, შიგ

ერთი მუხლია მხოლოდ საეკლესიო. ეს მოწოდება 18 მუხლად
მაქვს დაყოფილი. აქედან 17 პოლიტიკურია და ერთი საეკლესიო;

ეს მიმართვა სავსებით წარმოუდგენელ სიყალბეს შეადგენს.

მე დარწმუნებული ვარ, ამ საქმეში ამბროსის ბევრი ვინმე ეხ-
მარებოდა. ცხადია, რომ მონანილეობდა პარიტეტული კომიტეტი.

აიღეთ საქათალიკოსო საბჭოს შემადგენლობა - ყოფილი
გენერალი, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრი და სხვა.

დაუმატებ, რომ სამღვდელოებამ არამც თუ მოწოდება
გაუგზავნა, მან წინააღმდეგობა გაუწია მთავრობას ტაძრის
ჩაბარებაში, მან გადამალა საქართველოს მშრომელი ხალხის
განძეულობა. ქონება მათ ებარათ, უსწორმასწოროთ რომელ-
იც არის შეტანილი წიგნებში.

საქართველოს მშრომელმა ხალხმა თავიდან აიცილა მონო-
ბის უღელი, იგი ეხლა იწყებს თავის ახალ ქვეყნის შექმნას, მას
სურს თავის დამოუკიდებლობა.

ამის შემდეგ არავის აქვს უფლება შებღალოს მისი ინტერესები.

ის პირნი კი, რომელნიც ამას შეეცდებიან, სასტიკათ უნდა
დაისაჯონ.

მე სამღვდელოების წინააღმდეგ წაყენებულ ბრალდებას
სრულიად დამტკიცებულათ ვთვლი და მოვითხოვ სასტიკ სასჯელს.

იმედი მაქვს, რომ სასამართლო გამოიტანს ისეთ განაჩენს,
რომელიც დააკმაყოფილებს მუშათა კლასს.

ბრალმდებელ ერქომაიშვილის სიტყვის შემდეგ სიტყვა ეძლ-
ევათ დამცველთ. პირველი სიტყვა წარმოსთქვა ქათალიკოს
ამბროსის დამცველმა კირილე ნინიძემ.

კირილე ნინიძის სიტყვა

დამცველი ნინიძე ცდილობს დაამტკიცოს, რომ მოწოდება-
ში მოყვანილი ცნობები მართალიაო, იგი ცდილობს დაამტკიცოს,
რომ მოწოდებას არ ჰქონია მიზნათ უცხო სახელმწიფოების შე-
იარაღებულ ძალით საქართველოს შინაურ საქმეებში ჩარევა.
მისი აზრით, ქართველი ერის ფიზიკური გადაგვარება და მიწა-
წყალის დაყოფა საქართველოში დამტკიცებული ფაქტია.

ქათალიკოსი ამბროსი, მისი გამოთქმით, „მშრომელ ხალხის ერთგული დამცველი იყო და არის კიდევ და სხვა“.

აი, რას ამტკიცებდა **კირილე ნინიძე**. ნინიძის სიტყვამ მთელ დარბაზში აღშფოთება გამოიწვია.

ნინიძის აზრით, ბრალდება სრულებით არ შეიცავს სიმართლეს და ამისათვის იგი სთხოვს სასამართლოს **ამბროსი** გაანთავისუფლოს სრულიად ბრალდებიდან.

დამცველი ნინიძის შემდეგ გამოდის იმავე ამბროსის დამცველათ ცნობილი ბარათაშვილი.

ბარათაშვილის სიტყვა

ეს გამოჭახრაკებული ვექილი საკითხს სხვა მხრივ უდგება. მას სურს კანონების და თავის მრავალფეროვან სიტყვების ბრახა-ბრუხით დაუმტკიცოს სასამართლოს ნინაალმდეგ იმისა, რაც საბრალმდებლო მხარემ წამოაყენა. მისი „ადვოკატური“ ოინბაზობა, რა თქმა უნდა, ვერ პოულობს დამსწრე საზოგადოებაში ისეთ ნიადაგს, როგორც მას სურდა, ალბად და მთელი დარბაზი მასაც „ძირს“ ძახილით ეგებება.

დამცველმა თავისი სიტყვა ლმობიერ კილოთი დაასრულა და სთხოვა სასამართლოს, მიიღოს მხედველობაში ამბროსის „მოღვაწეობა“ და ამისდაგვარათ გადაუწყვიტოს მას სასჯელი. ბარათაშვილის სიტყვის შემდეგ სასამართლო სხდომას დახურულათ აცხადებს.

შემდეგი სხდომა დანიშნულია 17 მარტს 5 საათზე.

17 მარტის სხდომა

სხდომა გახსნა სრულ 6 საათზე უზენაეს სასამართლოს თავმჯდომარემ **გ. ჩხეიძემ**. სიტყვები წარმოსთქვეს დამცველებმა: **ი. გუნცაძემ**, **ს. ყანჩელმა**, **მღვდლიევმა** და **გელაზარაშვილმა**.

საქმის მსვლელობაში ახალი არაფერი შეუტანიათ.

ისინიც, როგორც დანარჩენი მათი ამხანაგები, სამღვდლოებას თავგამოდებით იცავენ, და სთხოვენ სასამართლოს

ბრალდებულების განთავისუფლებას. დამცველების სიტყვების შემდეგ სასამართლო მხარეების კამათს დამთავრებულათ აცხადებს.

შემდეგ **ქათალიკოსმა ამბროსიმ** წარმოსთქვა საბოლოო სიტყვა, რომელშიაც კიდევ ერთხელ განაცხადა, რომ თავს დამნაშავეთ არ სცნობს.

სხდომა დაიხურა ღამის 12 საათი 20 წუთზე.

18 მარტის სხდომა

სხდომა იხსნება 7 საათზე.

თავმჯდომარე: უკანასკნელი სიტყვა ეკუთვნის ბრალდებულ **ლეჟავას (ნაზარი)**.

ის უარს ამბობს სიტყვაზე.

უარს ამბობენ აგრეთვე დანარჩენი ბრალდებულებიც.

ამის შემდეგ სასამართლო მიდის სათათბირო ოთახში განაჩენის გამოსატანად.

ტფილისის მუშების ხმა

ამბროსის და ძმათა მისთა გასამართლების გამო ტფილისის მუშები თითქმის ყოველ უბანში მართავენ კრებებს და გამოაქვთ თავიანთი მსჯავრი იმათ შესახებ, ვინც დღეს პროლეტარული სასამართლოს წინაშე ზის საბრალდებლო სკამზე და ვინც თავს იდვა სამარცხვინო საქმე, ამ ხალხის მტრების, თავის სურვილისამებრ მათი დაცვა.

უადგილობის გამო ჩვენ მოკლებული ვართ საშუალებას, რომ ყველა რეზოლუციები მოვათავსოთ გაზეთის ფურცლებზე. ვებქდავთ მხოლოდ ზოგიერთ მათგანს.

1. ტფილის უბნის რკინისგზელთა მეხუთე კონფერენციამ ასეთი რეზოლუცია გამოიტანა ამბროსის და მისი დამცველების შესახებ:

„პროლეტარული რეზოლუციის მონაპოვართა დაცვა – აი უდიდესი კანონი პროლეტარიატისათვის.

მუშათა კლასი მუდამ მშვიდობიანობის მომხრე და დამცველია, მაგრამ იგი დაუზოგველია იმ დროს, როცა რაიმე საფრთხე მოელის მშრომელი ხალხის სისხლით მონაპოვარ თავისუფლებას.

კონტრრეგულაციის შავი ყორნების მოლაღატური მოქმედება, რომელსაც წინ უძღოდა და გზას უნათებდა სამღველოება ამბროსისმეთაურობით, მიმართული იყო საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ბურჟუაზიისა და თავად აზნაურობის ხალახალი გაბატონებისაკენ. ეს ამკარად გამოამყლავნა პროლეტარულმა სასამართლომ.

ამ საქმის გარჩევამ, სხვათა შორის, გამოაჩინა ისიც, რომ სამღველოების კონტრრეგულაციური ზრახვანი მჭიდროთ არიან შექსოვილი და დაკავშირებული მენშევიკების მოღვანობასთან. ამიტომაცაა, რომ დღეს სამღველოების დამცველთა შორის ჩვენ ვხედავთ მენშევიკების ძველ ბელადს **კირილე ნინიძეს**.

პროლეტარიატი ვერ აპატივებს მენშევიკებს ასეთ მუშაობას.

პროლეტარული სასამართლოს მკაცრი ხელი უნდა დაატყდეს თავზე მათ, ვინც განიზრახა პროლეტარული რეგულაციის მონაპოვართა დაქცევა და განიავება.

ჩვენ თერთმეტი ათასი შეკავშირებული რკინისგზელთა სახელით მოვითხოვთ შავრაზმელ სამღველოებისათვის უმაღლეს სასჯელს.

კონფერენციის მინდობილობით: **ვ. ბარაბაძე, აღ. ქობულიშვილი, მოროზოვის ქალი**.

-

2. ასეთივე რეზოლუცია გამოიტანა საპონ-ზეთის და საფეიქრო დარგის მუშა-მოსამსახურეთა საერთო კრებამ:

„ქათალიკოს ამბროსის სახით პროლეტარული სასამართლო მსჯავრსა სდებს სამღველოების კონტრრეგულიუციონურ შავ-ბნელ საქმეებს.

მათი მოქმედება მიმართული იყო იმისკენ, რომ ევროპის კაპიტალისტების დახმარებით საქართველოში აღედგინათ თავდაზნაურობისა და სამღველოების ბატონობა.

მოვუწოდებთ პროლეტარულ სასამართლოს მთელი სიმკაცრით მოექცეს იმათ, ვინც მშრომელ ხალხს ახალი სისხლისღვრასა და უბედურების წინაშე აყენებდა.

ზიზლსა და გმობას ვუცხადებთ ჩვენ აგრეთვე კირილე ნინიძეს, იმ დამცველებს, რომლებიც სოციალისტების სახელს ატარებდნენ ოდესღაც და დღეს კი ხალხის მტრების დამ-

ცველობას კისრულობენ.

გაუმარჯოს ჩვენ პროლეტარულ სასამართლოს!

ძირს სამღვდელოება და მათი დამცველი „სოციალისტები“!
რეზოლუციას ხელს აწერს კრების თავმჯდომარე და მდივანი.

ხე-ტყის ქარხნების მუშები სამღვდელოების გასამართლების შესახებ

გაერთიანებულ ხე-ტყის ქარხნების მუშა-მოსამსახურეთა კრებამ გამოიტანა შემდეგი რეზოლუცია ქათალიკოს ამბროსის და მის თანამშრომელთა შესახებ:

საქართველოს მშრომელთა ხელისუფლება ასამართლებს იმ რაინდებს, რომლებიც სძარცვავდნენ და ყვლეფდენ მშრომელ ხალხს; ისინი ატყუებდენ მშრომელ ხალხს და ეწეოდნენ მათ ექსპლოატაციას, იმათ გაიტაცეს ამ ხალხის მთელი ქონება, ის სიმდიდრე რომელიც ოფლით, სისხლითა და ცრემლით ჰქონდა მონაპოვარი მშრომელ მასას.

ეხლა ხალხმა გაიგო იმათი ეშმაკობა და მშრომელთა ხელისუფლებამ უნდა ღირსეულად დასაჯოს ისინი.

ამასთანავე მათი დამცველებიც, რომლებიც ოდესღაც ითვლებოდენ სოციალისტებათ და დღეს კი, მშრომელთა მტრების დამცველნი აღმოჩნდნენ, უნდა დაისაჯონ, როგორც მშრომელთა მოღალატენი.

ძირს ამბროსი და მისი ამქრები!

ძირს მისი დამცველები სოციალ-გამცემლები!

განაჩენის შემდეგ

საუბარი ბრალმდებელ ამხანაგ ერქომაიშვილთან

პროლეტარულმა სასამართლომ სთქვა თავისი სიტყვა.

სამღვდელოების კონტრრევოლუციამ მიიღო ის ღირსეული სასჯელი, რომელსაც სასამართლოსაგან მოითხოვდნენ მუშები.

ჩვენმა თანამშრომელმა, განაჩენის წაკითხვის შემდეგ, მიმართა საზოგადოებრივ ბრალმდებელს ამხ. ერქომაიშვილს თხოვნით, გამოეთქვა თავისი აზრი: 1) გასამართლების იმ მხარეებზე, რომლებიც ჯერ არ იყვენ გაშუქებული გაზეთებში და

2) გასამართლების საზოგადო პოლიტიკურ მნიშვნელობაზე.

ამხ. ერქომაიშვილიმა სთქვა:

1905 წლის რევოლუციის შემდეგ საქართველოს გლეხობამ დაკარგა რწმენა მღვდლებისადმი. უნდა ითქვას, რომ ბრძოლა თვითმპყრობლობასთან მარტო პოლიციელებთან და ჟანდარმებთან ბრძოლაში კი არ გამოიხატებოდა, არამედ ბოხოლებთანაც და მღვდლებთანაც.

რატომ?

იმიტომ, რომ 1905 წლის სოციალისტები ერთნაირად უყურებდნენ ჟანდარმებს და მღვდლებს, ხოლო პროლეტარიატი და გლეხობა მისდევდნენ სოციალისტურ ლოზუნგებს.

იდეური მოძრაობა სამღვდელოების წინააღმდეგ მშრომელთა მასაში უკვე მომზადებული იყო, მაგრამ როდესაც საბჭოთა ხელისუფლებამ მისცა ხალხს თავისუფალ აზროვნების უფლება ამ დარგში, თვით ხალხს მიანიჭა უფლება როგორც უნდოდა ისე მოქცეოდა ეკლესიებს, მაშინ, სრულიად ბუნებრივად, მოძრაობა მღვდლების წინააღმდეგ გაძლიერდა, ეკლესიები გადააკეთეს კულტურულ დაწესებულებებათ, კლუბებათ და სკოლებათ.

ამგვარათ, ეკლესიის გამოყოფა სახელმწიფოსგან პროლეტარიატმა გამოიყენა თავის კლასიურ მიზნებისათვის. რა თქმა უნდა, სამღვდელოება ვერ შეურიგდებოდა ამ მოვლენას. აქედან გამომდინარეობს ამბროსის მონოდებაც, ან უკეთ რომ ვსთქვათ, პროვოკაციული ცნობების კრებული, რომლითაც ჩვეულებრივათ ჩვენ წინააღმდეგ გამოდიოდნენ კონტრრევოლუციონური პარტიები.

რა სწერია მონოდებაში?

მემორანდუმში სწერია ეროვნული ენის დეენის შესახებ. მაგრამ სასამართლოზე მონმეების დაკითხვის დროს გამოიჩინა, რომ საბჭოთა ხელისუფლება არამც თუ დეენის ენას, პირიქით, ნორჩი თაობის აღზრდა და განათლება სწარმოებს სულ ქართულ ენაზე. ყოფილმა მღვდელმა კეკელიძემ სასამართლოში განაცხადა, რომ საბჭოთა ხელისუფლების დადგენილება სკოლებში მშობლიურ ენის შემოღების შესახებ არის წინსვლის საუკეთესო იარაღი. ამ საქმის დაყენება საქართველოში მას სავსებით დამაკმაყოფილებლად მიაჩნია.

ასეთივე ყალბია მოწოდების ცნობა საქართველოდან საბჭოთა რუსეთში ქონების გაზიდვის შესახებ.

პირიქით, საბჭოთა რუსეთი ძლიერ დახმარებას უწევდა საქართველოს.

შიმშილობის დროს საქართველო იღებდა საბჭოთა რუსეთიდან ყოველწლიურად 600 ათას ფუთამდე პურს.

სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირმა გამოგზავნა სრული მონყობილობა სართავ-საქსოვ ქარხნისათვის ქუთაისში. ელექტრონის სადგურის აშენებაში ზემო-ავჭალაში დიდ მონაწილეობას იღებს სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირი.

ეს ფაქტები დამცველებმა ვერ უარყვეს.

საკითხი წითელი არმიის შესახებ? განა საჭიროა იმისი მტკიცება, რომ წითელი არმია მოინვიეს თვით მშრომელებმა?

მუშა, 1924, 20 მარტი, №399⁴¹.

უზენაეს სასამართლოს განაჩენი კათალიკოს ამბროსის და მის თანამშრომელთა გამო⁴²

მუშა, 1924, 21 მარტი, №400.

ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტი ამბროსი

ნაწილი III
Часть III

გაზეთ „რაბოჩია პრავდას“ მასალები
Материалы газ. «Рабочая Правда»

Святейшая контрреволюция перед пролетарским судом Из зала суда

Амвросий на скамье подсудимых

Всколыхнулась рабочая масса. Процесс имеет огромное общественное значение. На улице, у ограды – группы. Их не впускают: нет желанного билетика.

Наиболее напористые пробрались к входной двери и тщетно напрягают усилие побороть последнюю преграду.

- Тверды красноармейцы, охраняющие вход: никому не пройти без билета.

Зал театра полон. Публика пестрая. Тут рабочие, горожане, много духовенства.

- Тишина. Слушают с большим вниманием.

На сцене тесно. Суд, прокуратура, защита, обвиняемые. - Позади – столики для прессы. Тут же художники. Зарисовывают «героев» дня.

Густо «населена» и скамья подсудимых. Пошевеливаются седые бороды, колышятся черные клобуки.

- Недвижны только часовые.

Море голов, тысячи глаз устремлены на сцену. Многим не понятна цель защиты. В фойе, во время перерыва спрашивают: это что, меньшевики их защищают?

Так начался процесс. Суд на совещании. В зале шум – тут тоже совещание, живое, многоголосное.

В.И.

10 марта сего года в Надзаладевском театре Верховный Суд приступил к разбору дела духовенства во главе с **Каталикосом Амвросием**, по обвинению их в ряде преступлений уголовного и контрреволюционного характера.

Состав суда: председатель **т. Чхеидзе**, члены – **Цивцивадзе** и **Ргвеладзе**.

Обвинение: прокуроры **Окуджава** и **Мачавариани**;

общественный обвинитель товарищ **Еркомаишвили**.

Защита: товарищ **Баратов**, **Нинидзе**, **Мгвдлиев**, **С. Дадiani**, **А. Канчели**, **Гелазаров**, **Кавтарадзе** и **Гунцадзе**.

На скамье подсудимых – **Католикос Амвросий**, митрополит **Назарий**, архимандрит **Джапаридзе**, протоиереи – **Ткемаладзе**, **Лазаришвили**, **Мирианашвили**, **Цинцадзе** и гражданин **Тавдгиридзе**.

В самом начале защита возбуждает перед судом ходатайство о приобщении к делу письма бывшего **Католикоса Леонида**, имеющего чрезвычайно важное значение, так как в письме этом указывается на непременную эвакуацию церковных ценностей в связи с общей эвакуацией. Имея в виду необходимость приобщения к делу этого документа, защита просит об отложении для того, чтобы по ознакомлении с новыми данными можно было-бы осветить дело с возможной полнотой.

Прокуратура не согласилась с доводами защиты и настаивала на слушании дела. Приобщение к делу новых документов обвинители не считают необходимым.

- Факты неоспоримы: воззвание написано, ценности были скрыты. Защита вторично обосновывает свое ходатайство:

- Нет главного свидетеля _ гражданина **Цкитишвили**.

Нужно приобщить к делу письмо Леонида и произвести экспертизу, нужно получить справку, действительно ли меморандум был получен и оглашен на Генуэсской конференции. Это важно потому, что католикосу ставится в вину действие, отсрочившее признание нас Европой.

- Приобщить к делу книги и документы Дидубийской церкви.

Для решения возбужденного вопроса Верховный Суд удаляется на совещание и через 40 минут выносит постановление - дело слушанием продолжать, письмо Леонида к делу приобщить, не приглашая для его исследования экспертизы, так как Суд в подлинности этого письма не сомневается.

Опрашиваются свидетели, затем чтение обвинительного акта.

Р.

Рабочая Правда, 11 марта, 1924, №58.

В черную книгу поповско-меньшевистской контрреволюции!

«Смиранный Амвросий», как он сам себя именует, воссел на скамью подсудимых. Вместе с «патриархом» предстали перед пролетарским судом его единомышленники и ближайшие помощники: **митрополит Назарий, архимандрит Джапаридзе, протоиереи Ткемаладзе, Лазаришвили, Мирианшвили, Цинцадзе и гражданин Тавдгиридзе.**

Эта компания обвиняется в ряде тяжких преступлений против грузинского пролетариата. Амвросий с сподвижниками скрыли ценности Сионского и Мцхетского соборов, объявленные всенародным достоянием и зарыли их в Кутаисе под балконом архиерейского дома; они сопротивлялись передаче здания военного собора в Тифлисе на просветительные цели; они украли из Дидубийской церкви 30 фунтов церковных ценностей, с целью лишить голодающих помощи; наконец, они обращались к империалистам Запада, призывая их «освободить» Грузию «от когтей постыдного рабства», они собирались Грузию сделать ареной кровопролитных боев, они собирались обгадить кровью рабочих и крестьян Грузии ту землю, которую удалось вырвать из рук помещика, они призывали разрушить те предприятия, которые Советская Власть отняла у капитала для общего блага всех трудящихся. Ради возвращения утраченных привилегий духовенства они призывали разорить мирную страну.

Но мало ли врагов знает рабочий класс? Мало ли за 6 лет ему приходилось судить контрреволюционеров, саботажников и прочих преступников, срывающих дело рабочего класса? Теперь, когда мы сильны, стоит ли останавливаться на горсточке попов, пытавшихся свалить рабочую власть? Ведь, это обыкновенные контрреволюционеры, которых мы судили не раз и жестоко наказывали.

Нет – это не обыкновенные преступники, и процесс Амвросия выделяется из ряда обычных процессов о контрреволюции, саботаже и прочем, которыми ведает Черезвычайная Комиссия. Это не обычный

процесс потому, что за Амвросием стоят все отжившие и умершие политические партии Грузии. **Амвросий** – это последнее орудие меньшевиков, федералистов, национал-демократов и прочих покойников.

Поэтому, этот жадный поп и его компания нас мало интересуют. Наше внимание привлекают больше те, кто стоял и сейчас еще стоит за его спиной; за фигурой алчного старца мы различаем тени той политической контрреволюции, которая объединилась для «последнего удара» по власти рабочих и крестьян. Процесс замечателен не тем, что сегодня на скамье подсудимых перед пролетарским судом сидит вся контрреволюция, орудовавшая в Грузии, сегодня классовый суд пролетариата Грузии судит своих врагов.

Вот, в чем смысл процесса Амвросия.

Это хорошо знают наши враги. Они знают, что Амвросий будет отвечать не за себя, а его устами будет отвечать перед рабочим классом вся объединенная контрреволюция Грузии. Это они знают и тщательно готовятся к защите.

Зашевелились меньшевики в подпольи, мобилизовали все свои «лучшие» силы и выволокли их на свет «божий». И вот, мы видим, как перед пролетарским судом выступает целая плеяда адвокатских «светил» во главе с пресловутым **Нинидзе**.

Мы хорошо понимаем, чего добивается Нинидзе и К-о. Зная заранее, что утаить контр-революционных замыслов «патриарха» невозможно, эта меньшествицкая компашка пытается процесс Амвросия превратить в «большой» агитационный митинг в пользу покойных меньшевиков и прочих контрреволюционеров.

Господа Нинидзе, **Баратов** и прочие! Поздравляем вас. Ваши имена будут записаны в черной книге поповско-меньшевицкой контрреволюции в Грузии!

Рабочий.

Контрреволюция в контрреволюционном процессе

Зашевелилось контрреволюционное болото. Все подонки буржуазно-капиталистического порядка засуетились. В чем дело?

Пролетариат судит церковную контрреволюцию, которая попыталась призвать европейский капитал интервенцией на Грузию и потоками рабоче-крестьянской крови затопить советскую Грузию. Пролетариат судит наемников паритетной контрреволюции, которая пыталась продать советскую Грузию европейской бирже. Пролетариат судит уголовных преступников в рясе.

Каждый гражданин Грузии с презрением должен бросить в лицо Амвросиевской компании свое проклятие. Однако кроме граждан, в Советской Грузии есть подонки, предатели, лакеи и прочая контрреволюционная нечисть. Конечно, эта последняя группа людей должна скрыто или открыто перед лицом трудящихся Грузии выплюнуть свою отравленную, контрреволюционную слюну. На этот раз этой мещанской массе удастся открыто демонстрировать свои контрреволюционные настроения. Добровольная защита на процессе в лице господ **Нинидзе, Бараташвили** и других объективно отражает настроения той группы людей, о которой мы говорили выше.

При таких условиях процесс **Амвросия** приобретает известный интерес, на скамье подсудимых объективно сидит и паритетная контрреволюция.

При чем эта последняя нарядилась во фрак защитника. Когда меньшевик защищает Амвросия – этот факт говорит за то, что меньшевик защищает своего слугу, который в свое время, используя свое положение, делал дело меньшевистской контрреволюции.

Объективно мы можем наблюдать контрреволюцию в контрреволюционном процессе Амвросия. Пролетарский суд должен уделить внимание этому своеобразному настроению в контрреволюционном процессе Амвросия.

Дарьял.

«Защита»

Амвросий – меньшевизма щит,
Но щит подмочен и трещит.
К нему – Нинидзе, полный прыти:-
Католикос держись пока!

С тобою мы, враньем народ смущая,
«Свободу веры» защищая,
Быть может, зачетим преступное цека...
Шептались эти рожи.
Рабочий услыхал и помахал рукой:
«Защитничкам» не выпалоб того-же,
Что было с ихней цекой!...

Амвросий на скамье подсудимых
«Не виноват даже тогда, когда сам сознается»

Защитник **Нинидзе** не считает дело католикоса выясненным и предлагает продолжать предварительного выяснения дела. По его мнению, недостаточно заявления **Католикоса Амвросия** для того, чтобы доказать, что меморандум послан с целью вмешательства иностранных государств в дела Грузии. Для подтверждения обвинения, нужно сообщение тогдашнего посольства или соответствующее заявление председателя конференции. Признание виновности самим католикосом Амвросием нельзя считать истинным документом. Прежде, чем не будет получено «истинное» сообщение, рассмотрение дела следует отложить.

«Если крестьяне захотят школу, нужно дать им церковь»

По мнению гражданина **Нинидзе**, нужно, оказывается, выяснить, было ли чтонибудь вывезено из Грузии в Советскую Россию? Для этого нужно составить экспертную комиссию, которая должна пересмотреть бюллетени железных дорог и этим выяснить «достоверность» этих слухов.

Добровольное желание грузинских крестьян, чтобы прежние гнезда суверия были бы обращены в школы, гражданина **Нинидзе** не считает проявлением свободы совести.

Для выяснения всех этих вопросов гражданина **Нинидзе** требует назначения экспертной комиссии.

«Спасали» от рабочих для кого?»

Защитник **Гунцадзе** заявляет, что обвиняемые не имели в виду присвоение церковного имущества, их цель заключалась в том, чтобы спасти имущество от расхищения, о чем, по его мнению, ясно говорят документы Каталикосского Совета. Необходимо, чтобы экспертная комиссия пересмотрела протоколы Каталикосского Совета, чтобы выяснить: имели ли ввиду обвиняемые присвоение имущества или они старались сохранить для нации национальное имущество?

Документом, удостоверяющим святость замыслов «святых отцов», по мнению защитника **Даднани**, может служить письмо бывшего **Католикоса Леонида**, где он дает советы духовенству, как «спасти» (от кого?) народное имущество.

Только нужно придать этому письму характер документа, для чего требуется передача его специальной экспертной комиссии.

Остальные члены защиты требуют также передачи всех приходно-расходных книг экспертной комиссии, иначе, по их мнению, правду нельзя будет доказать.

Нечего «крутить».

По мнению, государственных обвинителей товарищей **Мачавариани, Окуджава и Еркмайшвили**, дело достаточно выяснено и продолжать предварительное следствие излишне.

Нечего запрашивать посольство о получении конференцией меморандума, раз сам обвиняемый не отрицает факта. Или может быть специальная экспертная комиссия должна будет выяснять вопрос, действительно ли советская власть выселила из Горийского уезда грузинское крестьянство и на их место поселила инородцев?

Выдвинутые защитниками спорные вопросы вполне исчерпаны и нет надобности назначать экспертную комиссию. Обвинители требуют продолжения разбора дела.

После кратких прений сторон, состав суда устраивает совещание для выяснения вопроса.

Дело расследовано всесторонне.

После двухчасового совещания суд выносит постановление,

согласно которого, продолжение предварительного следствия, ввиду того, что дело расследовано всесторонне, считается излишним и суд считает нужным продолжать процесс.

Из вызова свидетелей выясняется, что из свидетелей явились все, за исключением одного.

Председатель суда товарищ **Чхендзе** читает обвинительный акт:

Генуэсское воззвание

В феврале 1922 г. Католикос всей Грузии **Амвросий** (в мире Виссарион Хелая) обратился к Генуэсской конференции с воззванием, в котором, начав с истории Грузии, говорил, что Грузия «в продолжение 117 лет испытывала со стороны русской бюрократии страшную деспотию и невыносимые притеснения».

В 1917г. Грузия объявила свою независимость, но с этим не согласилась Россия.

«Она двинула к границам Грузии оккупационные войска и 25 февраля 1921 года на шею маленькой Грузии, которая истощилась в неравной борьбе, опять наложили тяжелое и постыдное ярмо гнета».

В дальнейшем в воззвании указывается, что «у нации отнимают землю, которая орашена кровью и устлана костями предков грузинского народа»;

что «оскверняют родной язык, разрушают ее древнюю национальную культуру, наконец, оскверняют ее святое-святых – религиозное чувство и под знаменем свободы совести не разрешают ей свободно удовлетворять свои религиозные потребности, ее духовенство крайне преследуется»...

«Да благословит бог ваши благородные стремления и работу» по удушению рабочих.

В заключение католикос пишет:

«В этих условиях я считаю своим долгом заявить во всеуслышание культурному человечеству: я, как представитель церкви, не вхожу в оценку и регламентацию различных форм политической жизни, но не могу не пожелать для своего народа такого строя, который сравнительно лучше обеспечит его физическое

существование и культурное развитие.

Поэтому прошу:

1) Немедленно вывести из Грузии русскую оккупационную армию и обеспечить ее территорию от насилия и хозяйничания иностранцев.

2) Предоставить возможность грузинскому народу, самому, без насилия и диктовки других, устроить свою судьбу так, как ему хочется, выработать такие формы социально – политической жизни, которые соответствуют его психике, душевному настроению, обычаю и национальной культуре.

Я надеюсь, что глубокоуважаемая конференция, которая поставила себе целью разрешение великих проблем человечества и установление справедливости и свободы, обратит внимание на элементарные требования маленькой Грузии, которые выражены мною и освободит ее от насилия и от когтей постыдного рабства».

Воззвание заканчивается такой подписью:

«Да благославит вас бог и ваши благородные стремления и работу.

Смиренный Амвросий, патриарх всей Грузии. 7 февраля г. Тифлис».

Украл сколько?

В 1921 г., во время бегства меньшевиков, церковные ценности Сионского и Мцхетского соборов, объявленные общенародным достоянием, были захвачены и увезены в Кутаис и там зарыты в землю под балконом архиерейского дома.

Увез и спрятал ценности архимандрит **Джапаридзе**; оказывали ему содействие в этом: **Лазаришвили, Капанадзе, Ткемаладзе и Цинцадзе**.

Католикос-же Амвросий и митрополит Назарий по этому пункту обвиняются в том, что, зная об увозе и сокрытии ценностей, скрыли это обстоятельство.

Царский собор

Патриарх Амвросий, Ткемаладзе, Цинцадзе, Тавдгиридзе, Арджеванидзе и Тотибадзе, будучи членами Католикосского Совета, 10 января 1923г. не подчинились распоряжениям властей о

передаче Военного Собора и не послали своих представителей в междуведомственную комиссию по передаче предметов богослужебного инвентаря.

Даже 30 фунтами не побрезгали

Иосиф Мирианашвили хранил в Дидубийской церкви 30 фунтов церковных ценностей, укрывая их от изъятия в пользу голодающих. Ценности эти не были проведены по инвентарной книге.

Помимо этого, ряд священнослужителей обвиняется в небрежном ведении материальной и денежной отчетности, что было установлено ревизией междуведомственной комиссии.

«Святой» фельдъегер

Иосиф Капанадзе обвиняется, в том, что меморандум, составленный католикосом и его советом на имя Генуэзской конференции, вывез из Грузии и доставил по назначению.

По заслушании обвинительного акта заседание закрывается.

Вечернее заседание 11 марта

Когда зал заседания вводят обвиняемых, слышатся, возгласы «Долой Амвросия», «Проклятие Амвросию».

В 6 часов 10 м. председатель Верховного суда товарищу **Г. Чхеидзе** объявляет заседание открытым.

Начинается вызов обвиняемых. Амвросий и компания не признают себя виновными.

Председатель спрашивает обвиняемого **Хелая**, признает ли он себя виновным в составлении воззвания к Генуэзской конференции вместе с членами Католикосского Совета, в даче ложных сведений относительно положения в Грузии; в том, что он знал, что церковное имущество во время бегства меньшевистского правительства было припрятано и не сообщил об этом правительству, что он вместе с другими членами Католикосского Совета не подчинился постановлению правительства и не послал своего представителя в

междуведомственную комиссию для сдачи церковных ценностей.

Обвиняемый не признает себя виновным ни в одном обвинении.

Обвиняемый **Андрей Лежава (Кутаисский митрополит Назарий)**. На вопрос – признает ли себя виновным, что не подчинился постановлению правительства о передаче бывшего военного собора, объясняя это привычкой служить там – заявляет, что виновным себя не считает.

Обвиняемый **Цинцадзе Калистрат** (настоятель Квашветской церкви), обвиняемый в неправильном ведении денежной отчетности и материальных книг, большой любитель денег, умеющий делать «дела», в результате чего произошло расхищение народного богатства, так же не признает себя виновным. Не признает своей вины, хотя совместно с **Амвросием** составлял воззвание к Генуесской конференции и оказывал помощь **П. Джапаридзе** в сокрытии народного богатства.

Обвиняемый **Маркоз Ткемаладзе** (настоятель Сионского собора), обвиняемый по тем же пунктам что и Цинцадзе, виновным себя не признает.

Обвиняемый **Джапаридзе** (архимандрит Мцхетского собора) – главный герой укрытия ценностей Мцхетского и Сионского соборов – виновным себя не признает, хотя эта нерешительность не подобает «герою».

Обвиняемый **Иосиф Мирианашвили** (настоятель Дидубийской церкви) вместе с Амвросием, с контрреволюционной целью, составил воззвание к Генуесской конференции. Без внесения в инвентарную книгу Дидубийской церкви он хранил 30 фунтов ценностей, что совпадало с его личными интересами. Церковные книги у него также были не в порядке, в виду чего народное имущество расхищалось. Виновным себя, конечно, и он не признает.

Обвиняемый **Дмитрий Лазаришвили** (диакон Квашветской церкви) содействовал Джапаридзе в укрытии церковного имущества и ценностей. Виновным себя не признает.

Амвросий путается в ответах (Продолжение заседания)

После возобновления заседания начинается допрос обвиняемых.

Суд сперва допрашивает обвиняемого **Хелая**.

На вопрос – почему он обратился к Генуэсской конференции – обвиняемый дает двусмысленный и неясный ответ.

Председатель. Вы требовали вывода красной армии?

Хелая на это отвечает довольно туманно, заявляя, что он говорил вообще против интервенции; интервенция же происходит при помощи армии.

Председатель. Вы знаете что советская власть защищает интересы трудящихся?

Хелая. Безусловно знаю.

Председатель. Вы сказали, что вы против вмешательства иностранных государств, но ведь вы обращались к государствам, которым чужды интересы трудящихся.

Этот вопрос ставит Хелая в тупик и на него он отвечает не сразу. После некоторой «паузы» он говорит, что в Генуе обсуждался вопрос о независимости маленьких народностей и он потому туда и обратился, тем более, что отсюда на конференцию отправился представитель Грузии, который, по его мнению, должен был, защищать независимость Грузии.

Председатель. Если вы знали, что представитель Грузии лучше защитил бы независимость Грузии, тогда зачем же было обращаться к посторонним лицам?

Обвиняемый молчит.

Председатель. Вы говорили, что из Грузии вывозили народное имущество. Можете ли вы указать, что именно вывезли?

Обвиняемый говорит, что он слышал об этом. Сможет это доказать, если будут доставлены документы.

Председатель указывает, что в их распоряжении было достаточно времени – почему же они не достали этих документов, когда и суд не раз требовал предъявления документов.

Обвиняемый молчит.

Председатель. Говорил ли вам Леонид относительно укрытия имущества?

Обвиняемый. Он не мог мне сказать этого, так как я был в

Сухуме и по приезде сюда его в живых не застал.

Председатель. Ведь вы, как предводитель церкви, должны были знать, где было спрятано церковное имущество.

Хелая. Мне сказали, что имущество было вывезено за границу. Католикосской Совет также был уверен, что имущество вывезено за границу.

Затем обвиняемому задает ряд вопросов член суда товарищ **Цивцивадзе**.

Добровольно или по назначению?

Прошу редакцию разъяснить, добровольно или по назначению суда выступают адвокаты в защиту **Амвросия**?

К юридическим выкрутасам я привык, так как раньше, еще при царе, служил в судебной палате, но никогда еще не слышал, чтобы после признания подсудимого в своем преступлении, защитник отказывался это признать. Обычно в таких случаях защитник разыскивает «смягчающие обстоятельства» и просит о «снисхождении».

На процессе же Амвросия защитник **Нинидзе** дошел до такой наглости, что заявил: вы, говорит, не смотрите на то, что он сознается, нужно еще запросить там кого-то.

Я слышал раньше о Нинидзе; если не ошибаюсь, - это старый меньшевик, член меньшевистского Учредительного Собрания, заклятый враг трудящихся, в чем я раньше не был уверен, но теперь окончательно убедился.

Защищать попа, который собирался снова устроить кровопролитие у нас, защищать на глазах у рабочих и после этого еще осмеливаться считать себя социалистом?

Пусть редакция разъяснит, может быть адвокаты назначены судом, может быть Амвросия вообще добровольно никто не согласился защищать.

С. Самсонов

От Редакции: Защитники выступают по добровольному желанию.

«Святые» адвокаты

Духовенство, наконец-то, восседает на скамье подсудимых перед Революционным Трибуналом.

Факт долгожданный всеми.

Их темные дела выведены на свежую воду.

Вывод один.

Духовенство всеми силами поддерживало отечественную контрреволюцию, участвуя с ловкостью китайских фокусников и прытью американских сыщиков.

Нет слов для их оправдания!

Ни один честный рабочий не скажет ни одного слова в защиту.

Но есть все же продажные души.

Эти наемники с упоением отстаивают дело святейших чернокнижников.

Им очевидно близки интересы черных воронов.

Они каркают по ихнему.

Защищают до потери сознания, до исступления, до пены у рта.

Кого они защищают?

Что за причина?

Может быть, вымоленное, впоследствии уцелевшими попами, - вечное блаженство «на небесах»?

Это смешно.

Над этим конечно рассмеется каждый.

Кто поверит, что ученная, культурная адвокатура религиозна?

Кто же может защищать обанкротившееся, оскандалившееся перед лицом трудовых масс, духовенство?

Только те, чьи души роднятся в данном деле.

Миха.

Не поверят лукавым словам

Наконец-то католикос Амвросий, со своей свитой возглавляющий здесь, в Грузии, контрреволюцию, предстал пред пролетарским судом.

С первого-же дня заседания суда стало ясно, и только глупцы не поймут этого, - что в этом зале происходит борьба между двумя лагерями: лагерем

рабочих и крестьян, с одной стороны, и партией обанкротившихся меньшевиков – с другой. Этот судебный процесс господ меньшевики хотят превратить в политический, об этом стараются лакеи меньшевиков и Западной буржуазии вроде господ **Баратова, Даддани, Канчели, Нинидзе** и других, выступающие, как защитники Амвросия и его клики.

Сам **Амвросий** старается представить из себя какую-то невинность и играет роль «пастыря». Так, во время суда он поднял руки сверху и стал благославлять сидящих в зале. Это было понято его сторонниками, наполовину заполнившими зал, как сигнал, и они благоговейно встали, обнажив головы.

Господа защитники, вероятно, знают, что, защищая черных воронов, они тем самым защищают самую злейшую контрреволюцию.

Но наш пролетарский суд, в составе которого находятся испытанные борцы за рабочую власть, не поддадутся лукавым словам господ «защитников» и вынесут святейшей контрреволюции свой строгий пролетарский приговор.

Рабкор Сандро – Железнодорожный.

Что говорят в рабочих массах о процессе Амвросия Кто защищает?

Шел на процесс и думал: кто возьмется защищать таких преступников, как **Амвросий** и его компания?

Оказывается, нашлись охотники, которые сами изъявили желание защищать.

Подумал:

Наверно, контрреволюционеры?

Посмотрел, кто защищает и не ошибся.

Меньшевик, правый федералист и прочая братья. Не удивился – что делать теперь меньшевикам, после того, как все рабочие и крестьяне покинули партию?

Остается защищать преступных попов.

Рабкор Гурули.

Смычка

На процессе произошла смычка между попом и меньшевиком.
Пролетарский суд, шарахни революционной дубиной по этой смычке.

Злой

Наши враги

Судят попов за контрреволюцию.

Судят по всем правилам, по закону. Как порядочных.

Духовенство имеет даже защиту в лице известных юристов, спецов по говорильной части.

Об этих-то спецах и хотелось бы поговорить.

Есть ли у них, выступающих с защитой, какое нибудь классовое самосознание?

Без труда можно ответить, что у этих господ его нет! В противном случае из них ни один не пошел бы защищать врагов рабочего класса, трудящихся масс, врагов советской власти, дурманивших народ тысячелетиями.

Кто же честно выйдет защищать святейшую контрреволюцию, прикрытую мрачную белогвардейщину?

А посмотрите, кто и как защищают попов?

Господа юристы, адвокаты, своими елейными медоречивыми словами отстаивают последние крепости организованного меньшевизма – духовенство.

Почему же так охотно и горячо они выступают в защиту гнусности и подлости «святейших?» Об этом стоит призадуматься.

Так могут поступать только враги рабочих.

Павле Н.

Знаем

В деле **Амвросия** защитником является господин **Нинидзе Кирилл**. Этому человеку суждено везде творить контрреволюцию. Однако он ошибается.

Пролетарский суд не Учредительное Собрание, где Нинидзе мог разводить контр-революционную болтовню.

Мы, рабочие, хорошо знаем вас, господа защитники поповской контрреволюции!

Старый знакомый.

Кто они?

Был вчера я на поповском процессе. Смотрел на Амвросия, слушал его защитников, но никак в конце концов понять не мог, неужели за деньги можно так яростно защищать подсудимого, как это делали Нинидзе и другие? Я несколько раз слышал юристов в судах, но никогда ничего подобного не видел.

Я начинаю думать, что защитники разделяют замыслы «святого» попа, ибо ничем другим нельзя объяснить их старания: за деньги так искренно и «честно» не постараться.

Рабочий Цители (электромонтер).

Для кого они стараются?

Преступник «патриарх» на суде держался «с достоинством», как будто ни в чем не виноват. Ну, это понятно, хотел нагадить рабочим – не вышло, вот и делает вид, что для народа, мол старался. Но вот, что думают добровольцы – защитники-адвокаты?

С какими глазами они потом будут смотреть в глаза рабочим (ведь они живут в рабочем государстве?). Неужели им не стыдно так явно выступать в защиту тех, кто хотел потопить рабочих в крови? Неужели они на самом деле думают, что **Амвросий** не виноват?

Стыдно вам, интеллигенты, мы, рабочие, зовем вас работать с нами, а вы выступаете против нас!

Н. Сохадзе (металл.)

Есть-ли разница?

На процессе, по моему, трудно различить есть-ли разница между теми, кто сидит на скамье подсудимых и теми, кто сидит на скамье защитников. По моему, одна компания. Разница небольшая: одни в рясе, а другие во фраках.

Рабочий.

«Святейший» Амвросий горой стоял и стоит за княжескую землю, за капитал.

Рабочая правда, 1924, 12 марта, №59.

Амвросий перед пролетарским судом
Показания католикоса Амвросия и его братии
11 марта, второй день

Заседание проходит в вопросах, задаваемых обвиняемым.
Амвросий путается

Окуджава. По чьему приказу были переданы грузинские земли другим, о котором вы писали в меморандуме?

Обвиняемый – теряется, ясного ответа не дает.

Вопрос. Вы признавали Советское правительство?

Ответ. Признаю... (после паузы) безусловно.

Вопрос. Знали вы или нет, что к советским республикам Англия и другие государства относились враждебно?

Ответ. Знал... из газет.

Вопрос. Кто отнял у Грузии суверенитет?

Ответ. Иностранные войска.

Вопрос. Имел или нет ваш акт политический характер?

Обвиняемый не дает ясного ответа.

Нинидзе лезет в лужу, вытаскивая Амвросия

Защитник Нинидзе по поводу последнего вопроса обвинителя заявляет протест, видя в вопросе желание обвинителя поймать обвиняемого в противоречиях.

Председатель в ответ на протест Нинидзе заявляет, что вопросы задаются обвиняемым с той целью, чтобы выяснить суть дела.

Вопрос. Вы говорите, что вы являетесь выразителем желания грузинского народа, а представители трудового народа имеют или нет такие же права, как Вы?

Обвиняемый – имеют.

Вопрос. Так, знали ли вы о том, что вступление в Грузию красных войск требовали крестьяне и рабочие и защищающая их интересы партия - грузинские коммунисты?

Обвиняемый теряется. После продолжительной паузы, отвечает – не знал.

На вопрос обвинителя, какими документами и сведениями

руководствовался обвиняемый, когда он в меморандуме писал о физическом вырождении грузинского народа, обвиняемый ничего не говорит и, наконец, после колебания заявляет, что в учреждениях не было грузинских сотрудников и что не был введен грузинский язык.

Амвросий «делает ход» - в зале смех

Обвиняемому задает вопросы общественный обвинитель **Еркомаишвили**.

Вопрос:

По вашим словам, меморандум, вопреки вашему желанию, поневоле носит политический характер, и вывод красной армии разве это не политическое требование?

В ответ обвиняемый колеблется, а потом говорит, кажется, да.

Вопрос: Ведь в Грузии же были войска Германии, Англии и других государств и их начальники вмешивались во внутренние дела Грузии: почему же тогда вы не защищали суверенитет Грузии?

Ответ: я ничего не слышал о том, что начальники иностранных войск вмешивались во внутренние дела Грузии, если бы знал, непременно бы возвысил свой голос (общее удивление, смех).

На вопрос, кого подразумевал обвиняемый представителем Грузии в Генуе – **Чхенкели** или **Буду Мдивани**, обвиняемый отвечает, что он не имел в виду Чхенкели (общее удивление, смех).

После суд переходит к допросу о похищении ценностей.

Приперли к стенке

Католикос заявляет, что он ничего не знал относительно укрытия ценностей, так как в то время он находился в Абхазии архипастырем.

На вопрос, – почему он, после назначения католикосом, не поинтересовался судьбою ценностей, - обвиняемый отвечает, что он был уверен в том, что ценности были вывезены за-границу.

Вопрос. В какое время узнали, что ценности хранились здесь, в Грузии?

Ответ. В момент их обнаружения; узнал через архимандрита Джапаридзе.

Обвинитель. В то время вы были арестованы и вам было запрещено иметь сношения с частными лицами. Как-же случилось, что **архимандрит Джапаридзе** нашел нужным и даже сумел сообщить в таких особых условиях об обнаружении ценностей, о сокрытии которых вы ничего не знали?

Обвиняемый - архимандрит Джапаридзе обязан был сообщить об этом главе церкви.

Вопрос. – Разве до тех пор, пока, не были обнаружены ценности, арх. Джапаридзе не был обязан сообщить вам – главе церкви – об укрытии этих столь значительных ценностей?

Обвиняемый. На этот вопрос не смог ответить,

Вообще католикос Амвросий много вопросов оставляет без ответа; на некоторых из них не считает нужным ответить, про некоторые не помнит обстоятельств и в некоторых вопросах как будто не разбирается.

Показания Андрея Лежава (Митрополита Назария)

Председатель. Вы знали или нет чтонибудь относительно отправки меморандума?

Обвиняемый. Отвечает вызывающим тоном; мне никто ничего не говорил относительно меморандума.

Председатель. Вы какого мнения о меморандуме?

Обвиняемый. Отказывается отвечать.

Обвиняемый оправдывается по указке Нинидзе

Председатель. Кто сообщил вам о сокрытии ценностей?

Обвиняемый. Об этом мне сообщил **патриарх Леонид**, который мне поручил об этом никому ничего не говорить. От него-же я узнал, что хранение ценностей поручалось **архимандриту Павлу**.

Председатель. Для кого хранили ценности?

Обвиняемый. Они хранились для церкви и нации.

Председатель: Если вы ценности хранили для нации, то почему не заявили об этом власти?

Обвиняемый. Хранение церковного имущества с самого начала было делом духовенства. Я не был даже в праве до издания декрета относительно сокрытого имущества, сообщать об этом власти, тем более, что ценности хранились в надежном месте. Оставление имущества в церкви во время общих беспорядков было опасно, так как в это время часто происходили грабежи, следствием чего могла произойти потеря имущества.

Цивцивадзе. Когда порядок был восстановлен и укрепилась власть, почему тогда не достали из земли спрятанное имущество и не передали его правительству?

Обвиняемый. Не доставал по тем соображениям, что ожидали от правительства декрета, в котором конкретно был бы указан порядок сдачи имущества. Мы думали, что правительство пошлет к нам комиссию, которой мы бы сдали имущество.

Показания П. Джапаридзе (архимандрита Павла)

После митрополита Назария суд допрашивает архимандрита Павла Джапаридзе, который обвиняется в похищении ценностей Сиона и Мцхета.

Председатель. Кто вам поручил спрятать ценности?

Валит на мертвеца, выгораживает Амвросия

Обвиняемый Джапаридзе. Мне это поручил католикос Леонид. Я, воспитанный в монастыстве и неуклонно исполняющий монастырские порядки, не мог отказаться от исполнения приказа главы церкви. Католикос приказал никому не говорить об этом и если ктонибудь спросит, я должен был ответить, что церковное имущество увезено за-границу.

Капиталистический бог все простит

Обвинитель. Ведь это ложь, которую не подобает говорить духовному лицу.

Обвиняемый. Есть ложь и ложь. Гнев божий не так страшен, бог милостив.

Вопрос. Как вы думаете, говорить ложь противоречит законам бога?

Ответ. И противоречит и не противоречит (смех), смотря по тому, чего касается ложь. В некоторых случаях ложь прощается. У нас есть возможность раскаяться в грехах во лжи путем таинства причащения.

Относительно меморандума арх. Джапаридзе говорит, что он ничего не знал, так как жил в монастыре и не имел ничего общего с политикой. В общем, Джапаридзе притворяется «наивным» «монахом, ничего не знающим о жизни», не разбирающимся в общественных и политических делах.

Обвинитель задает вопрос – слышал ли он когда нибудь, что священники вели недостойный образ жизни и делали преступления?

На этот вопрос обвиняемый отвечает, что он слышал о таких случаях.

После допроса арх. Джапаридзе заседание прерывается.

Заседание 12 марта

Заседание открывается в 1 час 20 минут дня. Первое что бросается в глаза, это что среди защитников волнение.

Не выносят оценки рабочих

Кирил Нинидзе от имени защитников заявляет, что в первый день для работы защитников были нормальные условия, теперь же как в зале, так и вне залы, в частности в прессе создалась такая атмосфера, что стало невозможным нормальное ведение процесса, советское же право ставит в одинаковые условия обе стороны.

Председатель замечает гражданину **Нинидзе**, что в зале полный порядок и никто ему не мешает в работе.

Гражданин Нинидзе извиняется и говорит, что в зале суда порядок существует, но вне суда, в прессе, защитников называют торгашами совести; преступление заранее квалифицируется, - например, газетой «Коммунист.» Он требует, чтобы суд принял меры против такого положения и потому он суду представляет письменное заявление.

В ответ на заявление гражданина **Нинидзе** говорит тов. **Еркомаишвили**, который заявляет, что защитники стараются использовать процесс в целях агитации, трудящиеся массы волнуются, так как не могут себе представить, чтобы во время советского строя духовенство защищали те лица, которые вчера, от имени марксизма боролись против него.

Такой оборот дела вызывает нервозность представителя защитников гражданина Нинидзе.

Окуджава. Выступление защитников – это продолжение той обструкции, которую они устроили в первый же день процесса, когда требовали отложить процесс. Они хотят сорвать процесс, это мы им не позволим.

Заседание суда прерывается на несколько минут.

Возобновление заседания

Председатель оглашает постановление суда, согласно которого заявление защитников будет внесено в протокол.

Показания обвиняемого Лазаришвили

Отделяется незнанием

Обвиняемый Лазаришвили заявляет, что о меморандуме он ничего не знает, что он не может оценить его политически. **Католикос Леонид** сказал ему передать ценности **архим. Джапаридзе**, чтобы тот отвез их в Кутаис, что и было выполнено. Какая участь постигла после этого ценности, ему об этом ничего неизвестно.

На вопрос, сообщил бы он об этом правительству, если бы знал об укрытии ценностей или нет, обвиняемый отвечает, что не знает, как поступил бы.

Показания обвиняемого Ткемаладзе

Отказывается от своих прежних слов

Я присутствовал, когда ценности укладывали в ящики, хотя я три раза отказывался и не хотел отсылать ценности, которые хранились

в кассе. Один ящик был взломан ибо не нашли ключа.

Как член Католикосского Совета, я присутствовал на заседании Католикосского Совета, где разбирался вопрос о передаче собора междуведомственной комиссии, - но мы не знали, что значит сдать и кому сдать. На заседании постановили, что мы своими руками не можем разрушить церковь, хотя не думали оказывать правительству противодействия.

На заседание Католикосского Совета, на котором **каталикосс Амвросий** должен был сделать доклад о отправленном уже меморандуме, я явился, но заседание за неимением кворума не состоялось. В ожидании членов Совета, Амвросий мне сказал, что послал меморандум, который, по его мнению, уже вручили по принадлежности. Какие вопросы должны были разбираться на этом заседании, или имел ли Амвросий доклад о меморандуме, - нам не сообщили. Фамилию третьего члена, который пришел на заседание он «не помнит».

Обвинитель. Считаете ли вы серьезным шаг Амвросия?»

Ответ. Я считаю отправку меморандума патриотическим делом. Послать меморандум имел право католикос, как архипастырь, а не как председатель Совета.

Вопрос. Вы сочувственно отнеслись к меморандуму и считаете ли вы правдивыми приведенные в меморандуме сообщения?

Ответ. Я ничего не могу сказать относительно этого, так как политически я не подготовлен.

Обвинитель. На предварительном следствии вы заявили, что меморандум имел политическое значение?

Ответ – я этого не говорил.

Председатель. Согласно просьбы обвинителя читает протокол предварительного следствия, где Ткемаладзе говорит следующее: «я придаю меморандуму политическое значение, католикос не имел права на составление такого меморандума от имени грузинского народа».

Председатель. Какое из этих заявлений вы считаете правильным: то, которое приведено в протоколе предварительного следствия, или то, что сказали сегодня?

Ответ. Я считаю более правильными то, что сегодня заявляю.

Редакцию резолюции Католикосского Совета о передаче военного собора обвиняемый не считает правильной, так как здесь полностью не приведены мнения членов Совета, которые будто-бы не противоречат постановлениям правительства.

Показания обвиняемого Мирианшвили

Забота о «духовной» пище голодному

На вопрос председателя обвиняемый заявляет, что относительно меморандума он ничего не знал.

Обвинитель. Для чего хранилось в церкви 40 фунтов ценностей?

Ответ – Вещи были пожертвованы для постройки церкви.

Вопрос – Разве время строить церкви, когда население голодало и нуждалось в помощи?

Ответ – Для народа и духовная пища необходима. Я не мог использовать ценности против воли жертвующих на другие цели.

Вопрос – Принес ли меморандум какую нибудь пользу?

Ответ – Относительно этого я не могу сказать, что нибудь утвердительное.

Показания обвиняемого Калистрата Цинцадзе

Один из тех, от имени которых творил дела Амвросий

Обвиняемый Цинцадзе заявляет, что он не присутствовал на том заседании, где Амвросий некоторым лицам сообщил содержание меморандума.

На вопрос обвинителя, какой характер носил меморандум, обвиняемый не отвечает.

Вопрос. Какого мнения духовенство вообще о меморандуме.

Ответ. Среди него такой вопрос не возникал: лично думаю, что меморандум преследует религиозные цели; принес ли меморандум пользу духовенству или нет, – ответить на это я затрудняюсь.

Вопрос. Удовлетворяет ли духовенство проведение в жизни декрета советской власти о церкви?

Ответ. Вполне удовлетворяет.

Вопрос. Так, для чего же нужно было с религиозной целью обращаться к Европе с меморандумом?

Ответ. На это не могу ответить.

Показания обвиняемого Тотибадзе (бывший настоятель военного собора)

Относительно меморандума и он, оказывается, знает только из прессы. О сокрытии ценностей «ничего не знал», говорит, что противодействовать правительству ни он, ни его товарищи «не хотели». Они подчинялись распоряжению о передаче военного собора комсомолу, но принять участия в разрушении церкви не могли.

Из допроса выясняется, что разрушения собора от них никто и не требовал. Комиссия, куда они не послали своего представителя, хотела только произвести опись имущества. У комиссии не было ни молотка, ни кирки для разрушения церкви, однако они все же не сочли нужным работать в комиссии. Не потому ли, что церковное имущество не было должным порядком занесено в инвентарную книгу?

Заседание 13 марта **Плакаты из «Рабочей Правды»**

Интерес к процессу возрастает с каждым днем. Каждое новое заседание собирает все большие и большие толпы, жаждущих попасть на процесс. Зал театра Надзаладеви вмещает едва ли десятую часть желающих послушать о подвигах **Амвросия** и его соратников.

Перед открытием заседания рабочие снова устраивают в зале антипоповскую демонстрацию.

- «Дзырс!»

- «Долой попов!»

«Долой изменников - защитников» - оглашают зал крики рабочих. Тщетно звонит колокольчик судебного исполнителя, рабочие не унимаются.

С балкона свешиваются два больших портрета защитников, переданные в воскресном номере «Рабочей Правды».

Новый взрыв рабочего негодования, новые крики:

- Долой!

- Позор защитникам!

Комсомольские ребята дружным хором бросают в зал свое «долой защитников!» Долго продолжается демонстрация рабочих. В возгласах и криках, особенно усиливающихся при входе подсудимых в зал, отражается возмущение класса, над которым занесла в свое время руку святейшая контрреволюция.

«Бывшие»

Шаг за шагом разворачивает суд свиток преступлений этой контрреволюции.

Продолжается допрос подсудимых.

Член Католикосского Совета подсудимый **Тавдгиридзе** о меморандуме узнал только после опубликования его в прессе.

- А кто был автором меморандума? **Амвросий?** – спрашивает председатель.

- Да, об этом заявил сам католикос.

На предварительном следствии Тавдгиридзе показал, что в составлении меморандума принимали участие **Иваницкий и Капанадзе**. На суде от этого показания он отказывается.

Тавдгиридзе обвиняется в том, что участвовал в составлении меморандума. Виновным в этом он себя не признает.

- Ваша партийная принадлежность?

- Бывший национал-демократ.

Пришли рабочие от станка

В момент допроса Тавдгиридзе комендант докладывает председателю суда о том, что в зал заседания хочет войти делегация рабочих железнодорожных мастерских, депо и парка.

Рабочие пришли, чтобы выразить перед судом свое мнение о процессе, смазать о том что больше всего их волнует в этом деле.

Представитель рабочей делегации **Азрумелашвили** заявляет суду:

- Мы требуем, чтобы изменники были наказаны по всей строгости

революционных законов. Те самые защитники социалисты, которые учили нас быть революционерами, сегодня защищают черных воронов контрреволюции. На скамье подсудимых, таких защитников!

Выступающие один за другим рабочие говорят: - Десятки, сотни тысяч рабочих, стоящих за нами, натерпевшихся вдоволь от меньшевиков, павших жертвами контр-революции требуют от Верховного Суда беспощадного приговора по адресу попов, игравших на руку врагам рабочего класса, предателей трудящихся, защитников меньшевитского правительства. Никакой пощады контрреволюции, облачившейся в рясу, чтобы легче обделывать дела.

Рабочие просят суд, дать возможность следить за процессом массе трудящихся, непопавших на суд.

Председатель суда заявляет, что защитники должны только помочь суду выяснить истину в настоящем деле.

После перерыва допрашивается последний подсудимый – член Католикосского Совета **Арджеванидзе**. Ничего нового к делу его показания не прибавляют.

«Самостоятельные» выступления

Суд переходит к допросу свидетелей. Первым допрашивается бывший член Католикосского Совета священник **Талаквадзе**.

Председатель. Ваше мнение о меморандуме?

Свидетель. Меморандум мог принести вред грузинской церкви.

Председатель. Какой характер носил меморандум?

Свидетель. Религиозно-национальный.

Председатель. Является – ли меморандум, по вашему, актом политическим?

Свидетель. Да, поскольку меморандум носил национальный характер, он был актом политическим.

Амвросия свидетель рисует «патриотом», почти революционером. **Амвросий** в свое время был сослан в Тамбовскую (Новгородскую – Д.Д.) губернию.

- Грузинские социалистические партии, говорит свидетель, во

время борьбы с самодержавием сходились с нами во взглядах.

Прокурор. Какие социалистические партии вы имеете в виду?

Свидетель. Собственно, ни с какой из этих партий мы не сходились. Мы шли самостоятельно.

Рабочая Правда, 1924, 14 марта, №60⁴³.

Святейшая контр-революция перед судом

Голос рабочих масс

Рабочие о попах и их защитниках

На собрании присутствовало 800 человек

13 марта в помещении Вагонного парка состоялось собрание рабочих и служащих 4-го участка службы Тяги. Присутствовали до 800 человек.

На собрании выступили ряд рабочих по поводу суда над черномахровым контрреволюционным духовенством

В своих выступлениях они подчеркивали, что нужно применить к попам высшую меру наказания.

Политика попов и меньшевиков

Собранием была вынесена резолюция:

В долгие годы темной царской реакции духовенство играло первенствующую роль, являясь лучшим активным агентом царской охраны, отправляя тысячи и тысячи лучших сынов революции на эшафот, благословляя их крестом.

Никогда на протяжении целой истории борьбы трудящихся, рабочий класс не помнит, чтобы в борьбе с угнетателями духовенство стояло бы на стороне красных баррикад. Никогда рабочий класс не простит им, черным воронам, их контрреволюционную работу.

Правы товарищи большевики, когда, нам, рабочим, говорили, что политика меньшевиков, национал-демократов и попов одна и та-же, что вся эта свора состряпана из одной и той же грязи, что в душе меньшевика сидит тот же поп, тот же национал-демократ и в каждом из них частица друг-друга.

На скамье подсудимых попы, национал-демократы, а их

защищает «левый» социал- демократ **Нинидзе**.

Дальше идти некуда.

Мы, рабочие, помним, что в самые трудные минуты советской власти приходилось наказывать сурово и даже расстреливать коммунистов, нарушавших основные законы рабоче-крестьянской власти.

Что же церемониться с контрреволюционной сволочью?

Пазор «социалистам», защищающим контрреволюционеров!

Рабор Ш.

Как Амвросий «благословлял» рабочих и что из этого вышло

С трех часов 14 марта площадь перед театром Надзаладеви заполнена.

К четырем часам показываются рабочие главных мастерских и депо, только что закончившие свой трудовой день и спешащие на суд.

Рабочая организованность

Чтобы не растеряться в громадной толпе, рабочие тут же организовываются в правильные колонны, тотчас же на месте выбирается «местском» этой огромной массы.

Рабочие посылают делегатов к коменданту для переговоров на предмет пропуска рабочих без билета – по удостоверениям, ибо им билетов не досталось.

Переговоры дают положительные результаты – обещали пропускать.

Разговоры ведутся исключительно о процессе.

Вот, группа рабочих читает «Рабочую Правду», где говорится о появлении делегации от рабочих в суд.

- А ведь делегацию - то выбрали мы, рассказывает один из рабочих главных мастерских.

- Собрались, значит, на общее собрание и решили послать своих ребят, чтобы по отношению к этим пособникам контрреволюции никакой амнистии не применяли.

- А адвокаты-то ихние, вмешивается сосед, - ведь социалистами

себя называют, а защищают предателей рабочих.

- Ты, что думаешь, даром что-ли они это делают?...

«Благословение» сорвалось

В это время показывается автомобиль.

- Едут, едут...

Подъезжает закрытый автомобиль, но героев процесса там нет...

Но вот показывается второй, легковик, открытый.

Сидят **Амвросий** с приближенными, они любезно раскланиваются.

Амвросий даже поднял руку для благословения, но насмешливые возгласы, брошенные из толны рабочих и дружное - долой попов, долой продавцов – иуд, - быстро изменяют намерение католикоса. Рука его опускается и он старается как нибудь незаметнее проехать остальную дорогу.

Подавай жару, Нинидзе!

- Это еще ничего, подожди-ка, пусть покажутся их адвокаты, заявляет один из группы молодых рабочих.

Калитку открывают – для пропуска публики.

- Вчерашние билеты недействительны, заявляют дежурные у ворот – будут пропущены только те, у кого есть красные билеты.

Эль.

Демонстрация рабочих Ленинского района

Около 5S часов вечера, 13 марта к штабу 1-го района собрались рабочие Главных мастерских, депо, вагонного парка, службы связи – в общем количестве около 4-х тысяч человек, и во главе с делегатами товарищей **Окуашвили, Лелашвили, Хортишвили** и другими двинулись к месту заседания Верховного Суда.

Плакаты на грузинском языке колыхались над головами демонстрантов:

- «Мы за старое не мстим, но за новое не простим».

- «Долой попов и их защитников!» - и так прочее.

Делегация вошла и зал заседания и вкратце передала настроение рабочих.

В заключение делегаты требовали суровой кары над святой

контрреволюцией, обещая, в случае чего, принять свои меры.

Председатель Верховного Суда товарищ **Чхеидзе** ответил, что суд, избранный рабочими, для контрреволюционеров найдет должную меру наказания.

Успокоенные словами председателя Верховного Суда – старого испытанного работника – рабочие разошлись по домам.

Рабкор Сандро Железнодорожный.

Хищникам по заслугам!

(Впечатления)

Только что отзвучали уклончивые, разноречивые показания Тавдгиридзе, еще не прошло у присутствующих веселое настроение по поводу слов подсудимого о том, что –

- Помилуйте! Я не виноват. А что я путаю, говорю на следствии одно, а на суде - другое, так позвольте, дело тут в «ненормальных условиях». А я не при, чем...

Только что окончен допрос этого соратника католикоса, как в зал судебного заседания входит, с разрешения председателя, небольшая группа рабочих.

Лица серьезны, в фигурах – сдержанное спокойствие.

Ленинский район послал на суд цвет своей рабочей гвардии.

Рабочие не могут молчать, когда дело идет о покушении на завоевания пролетарской революции.

Рабочие доверили судьбу католикоса своему пролетарскому суду, но они не могут молчать, если защитники, раньше туманившие головы проповедями социализма и неверия в богов, сегодня облачаются в поповские рясы, объявляя свой союз с Амвросиями.

Рабочие, грубые кожаные куртки, труженники вагонных мастерских, в паровозных депо закалившие свою веру в рабочее дело, «варвары» - большевики, со следами мази и копоти на мозолистых руках, сегодня, подойдя вплотную о красному судейскому столу, говорят – что они думают об этом позорном для меньшевитской и церковной братии (одного поля ягоды!) деле:

- Наказать по заслугам хищников! Никакой пощады расхитителям

народного достояния!

- Меморандум – это новые кровопролития в нашей стране. Новые удары на голову рабочего класса. Власть помещиков и банкиров.

- Позор защитникам контрреволюции. Посадить их рядом с **Амвросием!**

Один за другим, восемь рабочих – ораторов, в коротких, но горячих, ненавистью к хищникам проникнутых словах выражают волю класса, пославшего их.

А в перерывах опять это убийственное для всей меньшевистской братии, поражающее единодушием всей рабочей массы, переполнившей до отказа театр Надзаладеви, это звучащее хуже чем приговор, тысячеустое:

- Долой попов!

- Изменники!

- Дзырс, дзырс!

Господа меньшевики! Надо ли вам лучших доказательств того презрения к своим особам, которое вы воспитали в широких массах?

Ф.

Мы заявляем

13 марта 1924г. состоялся митинг рабочих главных мастерских и главного склада Закавказской железной дороги.

После доклада была вынесена резолюция:

Принимая во внимание, что контрреволюция, во главе с поповской бандой, действовала за одно с Челокаевской (Какуца Чолокашвили –Д.Д.) бандой и заграничными дезертирами-меньшевиками, мы считаем нужным всю эту святейшую банду присудить к высшей мере наказания, а защитников-добровольцев посадить на скамью подсудимых, ибо между **Амвросием** и добровольцами-защитниками дистанции нет.

Да здравствует пролетарский революционный суд!

Дядя Михай.

Подробности заседания 13 марта

Допрос обвиняемого **Н. Тавдгиридзе** (член Католикосского Совета).

Относительно меморандума и он, оказывается, узнал только из газеты «Коммунист».

В составлении меморандума, по его мнению, вероятно, принимал участие бывший секретарь Католикосского Совета **Р. Ингило (Иваницки)**.

Из прочитанных протоколов выяснилось, что на предварительном следствии обвиняемый заявил, что, по его мнению, в составлении меморандума деятельное участие должны были принять Р. Иваницкий и священник **Капанадзе**, который в настоящее время находится за границей. На вопрос, почему в его тогдашнем и теперешнем показании есть противоречие, он заявляет, что это объясняется тем положением, в котором он находился в момент ареста. Обвиняемый старается создать такое впечатление, как будто эти условия были ужасны.

По требованию обвинителя **Окуджава**, обвиняемый рассказывает об этих условиях. Выясняется, что никакие страшные условия не имели места во время его допроса и ареста.

От чего же имени писался меморандум?

На вопрос – епископы других епархий соглашались или нет с меморандумом, - обвиняемый говорит, что «против меморандума они не были».

По вопросу об отношении духовенства к национал-демократической партии, членом которой был Тавдгиридзе, последний заявляет, что никакого определенного отношения не было, так как национал-демократическая партия была объявлена ликвидированной еще в первых числах установления советской власти.

Пришли 4000 рабочих

Во время допроса **Тавдгиридзе** комендант докладывает суду о том, что делегация рабочих, стоящих на улице, просит пропуска в зал суда. После окончания допроса **Тавдгиридзе**, председатель суда товарищ **Чхеидзе** разрешает делегации войти в зал суда.

Речь от имени 4000 рабочих

Один из делегатов, товарищ **Арзумелашвили** заявляет, что делегация выбрана рабочими железнодорожных мастерских и вагонного парка и просит, чтобы представителю их дано было слово.

Речь товарища Хебрелашвили

Требуем наказания

Товарищ Хебрелашвили заявляет, что они являются представителями 4000 рабочих. Он от имени этих рабочих требует, чтобы жестоко было наказано сидящее на скамье подсудимых духовенство, которое расхищало народное имущество и призывало в Грузию империалистические войска.

Лже-социалисты, которые добровольно защищают контрреволюцию тоже должны быть осуждены за контрреволюционную работу. Этого требуют пробужденный рабочий класс и вышедший из среды рабочих суд; мы уверены, что суд будет считаться с нашим требованием.

Товарищи судьи! – заканчивает тов. Хебрелашвили – просим выйти, дать слово рабочим, что виновные будут строго наказаны.

Речь тов. Варламова

Попы защищали буржуазную войну 1914г.

Представитель рабочих вагонного парка товарищ Варламов вспоминает отношение духовенства к международной войне, когда оно благословляло инициаторов войны;

За то советской власти оно объявило войну; при помощи империалистических войск духовная контрреволюция старалась превратить Грузию в арену войны.

Речь товарища Гумбриева

Они идут по стопам Гапона

Товарищ Гумбриев, старый рабочий, бывший меньшевик, вспоминает 9 января 1905 года, священника Гапона, который погубил несколько тысяч рабочих (в Петербурге - Д.Д.). Обращаясь к обвиняемым и их защитникам, он указывает им, что они погубили немало рабочих и крестьян.

- Позор Нинидзе и всем их защитникам.

Речь товарища Окруашвили

Попы и социал-предатели меньшевики едино суть

Я задаю вопрос «социалисту», как он смел взяться за защиту священничества?

Товарищ Окруашвили тоже требует наказания, как обвиняемых, таких защитников.

Речь товарища Лелашвили

Защитники разделяют вину попов

- **Нинидзе** меня воспитал социалистом, а теперь, он, оказывается, сделался хулиганом. Защитники не менее виновны, чем те священники, которые сидят на скамьях подсудимых.

Товарищ Лелашвили требует, чтобы они строго были наказаны.

Речь товарища Азрумелашвили

Поступить с подсудимыми согласно интересам рабочего класса

По мнению Азрумелашвили, духовенство не удовлетворилось теми преступлениями, которые оно совершало прежде и совершает теперь.

А при советской власти духовенство совершило еще большее преступление, когда своим меморандумом требовало вмешательства западно-европейских империалистов в дела советской Грузии, когда хотело кровопролития и превращения нашей страны в арену военных действий.

- Нас называют варварами; мы могли иным путем справиться с подсудимыми, но мы это поручили суду, который оправдает наше доверие и так поступит с подсудимыми, как этого трубуют интересы рабочего класса.

Ответ председателя суда товарища Г. Чхеидзе

Суд будет беспощаден и справедлив

Председатель верховного суда **т. Чхеидзе** в ответе делегации говорит, что защитники допущены к процессу для выяснения дела.

- Верховный суд защищает интересы рабочего класса, вы доверяете ему. По отношению к подсудимым суд будет беспощаден и в тоже время справедлив. Так передайте это собравшимся там рабочим.

Демонстрация рабочих на улице

После ответной речи председателя товарища **Чхеидзе** суд прерывает заседание и выходит на улицу, где собралась многочисленная толпа рабочих.

В толпе видны плакаты:

- Долой **Амвросия!**

- Долой святейшую контрреволюцию!

- Долой защитников контрреволюционного духовенства, Нинидзе, Бараташвили и другие плакаты.

Суд говорит с рабочими на улице

Во время выхода суда на улицу водворяется тишина. Товарищ **Чхеидзе**, обращаясь к демонстрантам, говорит, что верховный суд выясняет суть дела, все виновные понесут соответствующее наказание. Такими же словами обращаются к демонстрантам члены суда товарища **Г. Ртвеладзе** и **В. Цивцивадзе**.

Возобновление заседания

Начинается допрос обвиняемого **Арджеванидзе**, который был выбран членом католикосского совета на церковном собрании в Гелатах в 1921г.

Рабочая Правда, 1924, 15 марта, №61.

Амвросий перед пролетарским судом

Заседание суда 14 марта

Заседание посвящается исключительно допросу свидетелей.

Свидетель Какабадзе о том, как ловили протоиерея Тотибадзе

Свидетель заявляет, что он был председателем комиссии по приемке церквей, отобранных у духовенства по требованию трудящихся и церковного имущества, прием церквей и имущества должен был состояться 12 января.

- Я заблаговременно известил всех членов комиссии, а также протоиерея Тотибадзе быть 12 января на месте. Два раза я послал

повестку Тотибадзе, но он не являлся, - говорит свидетель.

Мачавариани. По чьему распоряжению сдавался собор?

Свидетель. По распоряжению правительства.

Мачавариани. Принять должна была междуведомственная комиссия?

Свидетель. Да.

Свидетеля спрашивают, чем объяснял Тотибадзе свой отказ от участия в работах комиссии.

- Своим религиозным убеждением, а также постановлением Католикосского Совета.

Товарищ Ермайшвили. Противоречило ли постановление Совета постановлению правительства?

Свидетель. Да. Так это мне передал и сам Тотибадзе.

Свидетель сообщает, что Тотибадзе явился только после того, как он сам, по распоряжению Народного Комиссариата Внутренних Дел, был вынужден лично известить **Тотибадзе**.

Товарищ Окуджава. В чем должно было выразиться участие Тотибадзе в работах комиссии?

Свидетель. В личном его присутствии, от чего он отказался.

Товарищ Окуджава. Были ли недочеты в имуществе церквей?

Свидетель. Были. Некоторые вещи не были записаны в книги, некоторые были записаны, но на лицо их не было.

Затем свидетелю задают вопросы со стороны защиты и подсудимых, касающиеся разных мелочей, после чего суд объявляет перерыв.

После перерыва

Прокуратура считает излишним допрос свидетелей **Цицкишвили, Кекелидзе, Натидзе, Гветадзе, Ратишвили**. Защита соглашается не допрашивать только Натидзе, Гветадзе, Ратишвили.

Суд постановил: допросить из перечисленных пяти свидетелей только Кекелидзе и Цицкишвили и, кроме них, свидетелей **Сидамонидзе, Шубладзе и Кавжарадзе**.

Товарищ Окуджава просит суд допросить также товарищ **Талахадзе** по делу о передаче церквей.

Защита не возражает. Суд соглашается.

**Допрос товарища Талахадзе
Также о ловле Тотибадзе**

Встреченный аплодисментами, товарищ Талахадзе, по постановлению суда, допрашивается неофициально.

Товарищ Талахадзе. Подсудимый Тотибадзе, несмотря на двоекратное извещение, не явился; я отдал приказ товарищу Какабадзе лично его известить. Только после этого он явился.

Товарищ Окуджава. Вы знаете, получил ли Тотибадзе повестку?

Товарищ Талахадзе. Да.

Товарищ Цивцивадзе. Что он ответил?

Товарищ Талахадзе. Не явился.

Следующим допрашивается

**Свидетель Сидамонидзе (монах)
«Не могу знать, не смею сказать»**

Председатель. Какие отношения были у вас с Католикосским Советом?

Свидетель. Был писарем в канцелярии.

Прокурор. Что вы знаете о таинственном взломе дверей в канцелярии Совета?

Свидетель. Я первый обнаружил пролом дверей, о чем и доложил католикосу, а затем властям. Причина для меня, также, как и для всех, неизвестна.

Мачавариани. Кто мог сломать двери и с какой целью?

Свидетель. Этого не мог сделать простой вор, так как ценности были в церкви, а не в канцелярии. Я думаю, что, может быть, хотел кто либо с злым умыслом пробраться к католикосу.

Товарищ Еркмайшвили. Вынесены-ли какие либо документы из канцелярии?

Свидетель отговаривается не знанием.

Товарищ Цивцивадзе. Можно-ли было из этой канцелярии совершить покушение на католикоса?

Свидетель. Можно было.

Товарищ Цивцивадзе. Имел ли католикос врагов?

Свидетель опять отговаривается незнанием.

Товарищ Цивцивадзе. Не было ли в канцелярии секретных или важных бумаг?

Свидетель. Не думаю.

Защитник Нинидзе задает несколько вопросов о том, кто допрашивал свидетеля о взломе.

Следователь Мик спрашивает насчет посещения католикоса англичанином Коузом.

Свидетель дает туманные ответы.

Свидетель Шубладзе (протоиерей).

«Не осуждаю и не поощряю»

Относительно меморандума свидетель, как и другие, говорит, что он узнал о нем из газет.

Товарищ Мачавариани. Какое впечатление произвел на вас меморандум?

Свидетель. В нем были национальные, церковные и политические вопросы.

Товарищ Мачавариани. Мог ли католикос затрагивать политические моменты и вмешиваться в дела государства? Имел ли он на это право?

Свидетель. Не имел, как гражданин, но как католикос – патриарх имел право, - по историческому значению патриарха и нашему учению.

Товарищ Мачавариани. Что вы знаете о сокрытии ценностей?

Свидетель заявляет, что об этом узнал из газет. Он не верил, пока действительно не убедился.

О передаче церковью государству свидетель говорит, что, якобы, не было соответствующего декрета.

Товарищ Окуджава. Сказали – ли вы о **Амвросии**, когда прочитали меморандум: «Я его не осуждаю»?

Свидетель. Я сказал: «не осуждаю, но и не поощряю».

Характеристика святых отцов

Товарищ Окуджава. Почему был убит католикос **Кирион**?

Свидетель валит вину с больной головы на здоровую. – По слухам, говорит он, **Кирион** был убит своим соперником **Леонидом**, впоследствии католикосом Грузии. Говорили также, будто **Кирион** сам наложил на себя руки.

Товарищ Окуджава. Собирались-ли когда либо деньги на ремонт Мцхетского монастыря и судьба этих денег?

Свидетель. Собирались. Но их присвоил казначей **Ардазиани**.

После вышеуказанных ответов, характеризующих духовенство Грузии, суд переходит к дальнейшему допросу по существу.

«Сперва церковь, потом – политика»

Товарищ Еркомаишвили. Возможно-ли решить национальный вопрос вне политики?

Свидетель. Поставить национальный вопрос вне политики можно, но решить нельзя.

Товарищ Еркомаишвили. В Меморандуме основное – о политике, и, между прочим, о церкви.

Свидетель заявляет, что он думает наоборот.

Т. Еркомаишвили. Христос был за богатых или за бедных?

Свидетель - только за нищих духом.

Общий смех оглашает зал при этих словах.

Живая церковь

Нинидзе. Что вы знаете о живой церкви?

Свидетель сообщает, что живую церковь в Грузии руководил протоиерей **Чиджавадзе**; к стыду своему, сообщая, что при голоде 1918г. в Мингрелии духовенство, руководимое протоиереем

Чиджавадзе, постановило объявить забастовку, если крестьянство (голодающее) не уплатит им церковных податей.

Прошло много крови испортить для «усмирения» духовных лиц.

Нинидзе продолжает обструкцию. Спрашивает свидетеля (о Черезвычайной Комиссии _ Д.Д.) о том, сколько посылались заявлений на русском или на грузинском, кому и так далее.

Товарищ Окуджава. Обструкции со стороны защиты продолжаются. Нинидзе занимается явным крючкотворством. Грузин допрашивал в ЧК или русский? На каком языке? И тому подобное.

Я требую, чтобы защита не нарушала нормального хода процесса.

Нинидзе отговаривается тем, что, якобы, от этих вопросов зависит судьба подсудимых.

Продолжается допрос свидетеля.

Амвросий заговорил

Амвросий. Имел ли Христос в своем учении защиту интересов наций?

Свидетель. Сперва своей, потом – другой.

Председатель. Что важнее, клятва или судьба народа?

Свидетель. По моему мнению, если я дал клятву, то для ее исполнения отдам все на свете (смех).

Председатель. Что важнее, потерять богатство народа или нарушить клятву?

Свидетель заявляет, что нарушение клятвы большой грех, чем потеря достоинства нации.

Церковь при меньшевиках

Товарищ Окуджава задает свидетелю вопрос о том, какие меры приняли меньшевики против указанного свидетелем голода?

Свидетель туманно отвечает, что никаких мер не было – «по объективным условиям».

Товарищ Окуджава. Была-ли церковь притеснима при меньшевиках?

Свидетель. Бывала иногда...

Свидетель указывает фатки изъятия ценностей из монастырей Грузии, в частности Гелатского монастыря, меньшевиками. На вопрос, почему тогда духовенство не обратилось к иностранным державам с меморандумом, - свидетель отвечает туманно.

Один из защитников спрашивает свидетеля о назначении ценностей, обнаруженных в Дидубийской церкви.

Свидетель заявляет, что они были предназначены для отремонтирования Дидубийской церкви.

После перерыва допрашивается свидетель **Кекелидзе**.

Защитники ошарашены

Свидетель - бывший священник, ныне профессор Государственного университета Грузии. Вопросы начинает задавать защита.

Баратов. Как вы знаете **Амвросия**?

Свидетель характеризует Амвросия, как публициста, историка.

Защита. Какую клятву влечет за собой пострижение в монахи?

Свидетель. Клятва существует. Основное место в клятве – повиновение начальству.

По мнению свидетеля, меморандум мог написать Амвросий без ведома Совета.

Вообще Кекелидзе задаются вопросы экспертного характера.

Товарищ Еркомаишвили. Когда при меньшевиках было произведено изъятие ценностей, что сделало духовенство?

Свидетель. Обратилось с протестом к правительству.

Товарищ Еркомаишвили. Почему не понадобился тогда меморандум?

- !?!

Товарищ Цивцивадзе. Меморандум был вредным шагом или нет?

Кекелидзе. Меморандум не мог иметь хорошего впечатления.

Нинидзе задает вопрос о борьбе за религию.

- В Грузии после свержения самодержавия куда направились

религиозные чувства?

Кекелидзе. К мусульманству.

Нинидзе. Обжегшись на первом вопросе, доказывающем слабость православной церкви, переносит фронт в другую сторону.

- Что вы скажете о национальном вопросе при советской власти?

Кекелидзе. Насколько мне известно, национальный вопрос разрешается правильно.

Нинидзе умолкает в смущении.

Товарищ Цивцивадзе. Когда лучше было просвещение, - при старых правительствах или при Советской власти?

Кекелидзе. Сейчас дело идет лучше. Принимаются меры к содействию делу просвещения, при чем особое внимание обращается на национальный момент.

Товарищ Окуджава. Кто вернул Грузии ее исторические ценности, вывезенные самодержавием в Россию?

Свидетель. Советская власть, которую за это мы благодарим. Защита безмолствует.

Свидетель Цицкишвили

(фактический католикос Грузии сейчас)

Нинидзе спрашивает свидетеля о какой-то делегации из Кутаиса.

Свидетель отвечает, что эта делегация требовала наладить отношения с правительством.

Товарищ Окуджава. Был ли издан декрет о притеснении или угнетении духовенства?

Свидетель. Нет, не был.

По вопросу о меморандуме, о сокровищах, свидетель повторяет то-же, что и другие: узнал из газет, участия не принимал и так далее.

Затем допрашиваются еще два свидетеля - **Кавжарадзе и Контридзе**, ничего нового не внесшие в дело процесса.

Допрос свидетелей окончен.

Заседание закрывается в 1 час ночи.

Проповедь лжи и обмана

Показания **П. Джапаридзе** (архимандрита Павла) на суде выявили всю сущность «святейших» в рясах.

Верующие граждане привыкли слышать в церкви проповеди о том, что лгать - грех, что за ложь бог карает.

Но... в некоторых случаях ложь прощается – глубокомысленно заявил на суде архимандрит.

И это «в некоторых случаях» как раз подчеркивает то, что если дело касается толстых поповских кошельков и всяких контрреволюционеров, вплоть до меньшевиков включительно, значит, лгать не возбраняется, ибо «бог милостив».

Эту последнюю и самую характерную проповедь не с амвона, а в зале пролетарского суда, трудящиеся должны запомнить. Она слишком поучительна.

Бр.

Черных защитников к ответу!

Голос рабочих Навтлугского района

«Общее собрание железнодорожных рабочих и служащих Навтлугского района, узнав о процессе над **Католикосом Амвросием** и его братией, выражает свое глубокое возмущение против активных защитников черносотенного духовенства - **Кирилла Нинидзе** и его братией: **князя Баратова** и других.

Общее собрание требует от Верховного суда, чтобы и контрреволюционных защитников притянули (привлекли – Д.Д.) к ответственности.

Долой изменническую защитницу контрреволюции, меньшевитскую партию и ее агентов и лице Кирилла Нинидзе и других, которые выступают в защиту святейшей контрреволюции!

Да здравствует рабоче-крестьянский суд, который по заслугам накажет «духовных отцов» и даст им наказание, как контрреволюционерам»!.

«Добровольцы»

Кто они, эти добровольные защитники поповской контр-революции?

Вот, черты из биографии этих господ.

Бараташвили Иосиф

Он-же «Оси». Дворянин. Правый социал-федералист. Бывший член Учредительного Собрания (Грузии – Д.Д.).

За связь с бандитами, выразившуюся в оказании материальной поддержки бандитским организациям и за устройство нелегальных собраний, - сидел в ЧК (Черезвычайной Комиссии _ Д.Д.), пользуется исключительной популярностью среди грузинского дворянства. Гордится этой популярностью.

С удовольствием вспоминает, как он при меньшевиках:

- Играл колоссальную общественную роль...

Сейчас он, благодаря связям и «покладистости» своего характера, великолепно зарабатывает. Имеет большую, превосходно обставленную квартиру.

Часто говорит, посмеиваясь: войдя в дверь моей квартиры, вы забудьте, что в Грузии советская власть...

Во дни революции 1919 (1917г.? – Д.Д.) года был в Польской раде где, вместе с польскими панам и российскими черносотенцами вел борьбу с большевиками.

В Тифлис прибыл в 1918 году.

Играл роль и в паритетном комитете.

Живописная, как видите фигура. Тут и дворянство, и панство. И квартирка – перед дубовой дверью которой в нерешительности останавливается революционный рабочий, но в которой нелегальный подпольщик и черный поп-желанные гости.

Но, все-таки теперь после суда над **Амвросием** рабочие распахнут эту дубовую дверь и извлекут **Бараташвили**, потребовав его к ответу.

Советскую власть он наконец-то почувствует.

Нинидзе Кирилл **Опять-таки дворянин**

Меньшевик с 1902 года. Был членом контрольной комиссии меньшевиков. Проверял насколько члены этой партии пригодны для контр-революционных целей.

Член меньшевистской комиссии по пропаганде.

Был в Учредительном Собрании (Грузии _ Д.Д.). Работал там в аграрной комиссии, старания которой были направлены к тому, чтобы не решить аграрного вопроса и не обидеть дворян.

О крестьянстве этот «социалист» не заботился.

Когда-то попробовал царской тюрьмы.

Но даже память об этой тюрьме не предохранила Нинидзе от активного содействия контрреволюции, от целого ряда шагов, закончившихся добровольной защитой католикосского контрреволюционного гнезда.

Дадиани шота

Конечно, и этот дворянин.

Социал-федералист.

До установления советской власти в Грузии был товарищ прокурора в Тифлисском окружном суде.

При советской власти сумел пролезть на достаточно ответственную должность, заведующим информационным отделом Народного Комиссариата Внутренних Дел. Был там же заместителем юрисконсульта.

Редактировал официальный журнал «Моамбе».

Затем, выкинутый из Комиссариата Внутренних Дел _ Д.Д. не растерялся, нажал какие-то кнопки и водрузился в качестве следователя в трибунал.

Об его следовательских подвигах «Рабочая Правда» уже писала когда-то, - когда он выгораживал некоего Баратова (не родственник-ли Бараташвили?), обвинявшегося в растлении.

Был выкинут и из трибунала.

Оставшись не у дел, защищает попов.

Пролетарский суд, будь беспощаден!

Перед глазами трудящихся Грузии проходит процесс над духовенством, во главе с католиком Амвросием, обвиняемым в контрреволюции и укрывательстве церковных ценностей, которые декретом советского правительства Грузии были объявлены достоянием трудового народа. В числе защитников «святых отцов» находится министр юстиции бывшего меньшевистского правительства и «марксист» **Кирилл Нинидзе**.

Естественно, что после советизации Грузии, господа меньшевики, в том числе и гражданин Нинидзе, старались свергнуть советскую власть и для достижения своих целей не брезгали никакими средствами, вплоть до объединения с контрреволюционерами всех мастей, с бандами **Челокаева** (Чолокашвили – Д.Д.). Они надеялись также и на духовенство и на иностранную интервенцию, распуская провокационные слухи о положении дел в советской Грузии.

Естественно, что подобным господам, вроде Нинидзе, необходимо защищать эту святую контрреволюцию, ибо и «святые отцы» общим фронтом действовали против советской власти.

Нинидзе говорит, между прочим, что еще не известно, дошло ли их послание до Генуэсской конференции или нет.

Господин Нинидзе, это вопроснет (? – Д.Д.) второстепенный, - дошло или нет; необходимо считаться с фактом посылки.

Дальше. От имени какого это «грузинского народа» было послано воззвание? Какое имело право духовенство говорить от имени рабочих и крестьян Грузии?!

Нинидзе требует составления комиссии, которая могла-бы выяснить, насколько воззвание соответствует действительности.

Эти господа не забыли своих комиссий; они требовали назначить также комиссию при советизации Грузии, которая «выяснила-бы мнение грузинского народа, какую он власть желает» и этот номер тогда не прошел.

Напрасно кричите вы, господа, что здесь, в Грузии, притесняется народ грузинский и духовенство.

Да, «притесняется», это, пожалуй, верно, но только не трудовой

народ, а вроде тех, кого сегодня судят и кто их защищает – людей, занимающихся контрреволюцией. Как-бы ни пыхтели над защитой «святых отцов» господ **Нинидзе, Бараташвили** и иже с ними, - пролетарский суд должен быть беспощаден к святейшей контрреволюции. Этого требуют интересы пролетариата и трудовой народ молодой советской Грузии.

К позорному столбу «святых отцов» и их защитников!

Георг. Гоголашвили.

Требуем строгого суда!

15 марта состоялись собрание рабочих 3-ей типографии.

По вопросу о священнейшей контр-революции с докладом выступили беспартийные товарищи **И. Богданов** и **И. Шуранов**.

После доклада была принята резолюция:

Маска, под которой каста духовенства скрывалась во время царизма, пролетарским судом снята и физиономия этой касты теперь для нас, рабочих, ясна. Мы, рабочие, клеймим ее позором и вместе с ней меньшевиков, федералистов и К-о, поддерживающих эту касту. Мы требуем строгого суда за попытку опять надеть на нас путы невежества, от которых нас освободила советская власть, а черного хищника **Амвросия** расстрелять, что послужит хорошим примером для наших врагов.

Беспартийный.

Требуем беспощадного суда!

Рабочие и крестьяне СССР знают, какая пища нужна была голодающему двадцатимиллионному населению Поволжья в 1921 году.

Попы тоже это прекрасно знали. Но они также знали изречение кадета **Рябушинского**, что революцию надо душить «костлявой рукой голода».

Теперь на суде они притворяются невинными барашками и наивно заявляют, что «для народа и духовная пища необходима», поэтому, дескать, 40 фунтов ценностей сохранились для постройки церкви (заявление **Мирианашвили**). А патентованные лакей буржуазии –

меньшевички, распинаясь, защищают этих мерзавцев, душителей голодающих рабочих и крестьян.

Напрасно, милостивые государи! Все равно ничего не выйдет.

Мы, рабочие, требуем беспощадного суда над контрреволюционерами, в какие бы рысы они не одевались.

В-и.

Рабочая Правда, 1924, 16 марта, №62.

Святейшая контрреволюция перед судом

Вечерние заседание 15 марта

Допрос свидетелей окончен; начинается чтение документов. Перед оглашением возникают прения сторон по поводу опроса тех или иных свидетелей, приглашения экспертов и прочее. После часового обсуждения суд постановляет:

В ходатайстве о вызове новых свидетелей **Нахуцришвили и Бакурадзе** отказать. Отказать так же в ходатайстве **Нинидзе** о вызове экспертов проф. **Джавахишвили** и географа **Ингорква**.

Отказать также в праве пользоваться газетным материалом.

Все остальные ходатайства удовлетворены.

Вслед за этим к зданию подходят рабочие делегации. От коммунальщиков говорит товарищ **Топадзе**, от рабочих местного транспорта - товарищ **Тодриа**. Выступал также товарищ **Фарниев**.

Утреннее заседание 16 марта

Прения сторон

Следственная часть окончена. Начинаются прения сторон. Слово предоставляется прокуратуре.

Мачавариани

Исключительный интерес к процессу, говорит товарищ Мачавариани – объясняется не только тем, что на скамье подсудимых сидят люди, осуждение которых раньше невозможно было даже представить. Процесс интересен и с политической

стороны. За этим процессом следит не только Грузия, но, может быть, и весь мир, в котором два противоположных класса - пролетариат и буржуазия, заинтересованы в процессе совершенно разном. Первый класс – пролетариат – заинтересован справедливостью, а второй – буржуазия – не будет ничего иметь против, если суд не разберется и вынесет ошибочное, в пользу подсудимых, решение.

Переходя к обвинению, товарищ Мачавариани говорит:

- «Прокуратура обязана доказать правдивость обвинения. Обратим внимание на государственный момент в обвинении.

Власть устраивает свою государственность, принимает меры к невмешательству в ее дела. Я спрашиваю: обязана-ли власть обвинить всех тех, кто идет против власти, против пролетариата? Ответ един: да, обязана.

Каждое действие, направленное против существующего строя, должно быть караемое существующими законами. Как суд, так и защита должны строго стоять на почве законности.

В обвинительном акте выставлено четыре основных пункта: 1) меморандум, 2) сокрытие ценностей, 3) противодействие власти и 4) неправильная отчетность в церквях.

Меморандум

По тем данным, которые имеет суд после допроса свидетелей, чтения документов и показания обвиняемых, можно уверенно сказать, что эти обвинения доказаны.

1. Составление меморандума – преступление или нет? При разборе этого вопроса имеет значение политическая международная атмосфера, при которой составлялся меморандум.

Западная Европа, в лице Антанты, пыталась задушить рабочее движение в СССР. Старалась взять в руки мировую гегемонию. Такое стремление обнаружилось и на Генуэзской конференции, управляемой великими державами Запада. Цель посылки меморандума на такую «мирную» конференцию ясна для нас.

«Мы требуем, чтобы выведена была Красная Армия», - говорится

в меморандуме. Это требование свидетельствует не о том, что меморандум был акт «информационный», как его пытаются объяснить; нет, это требование можно было исполнить только после вооруженного вмешательства в дела Грузии.

Нам доказывают, что акт – религиозного характера. Действительно, есть в нем один или два религиозных момента, но когда в целом говорится о территории, о выводе Армии, о национальном вопросе – это уже не религия, а политика.

Факт воззвания считается преступным не после достижения цели, но с момента его опубликования.

Говорят, что наша история помнит прецеденты, помнит вмешательство духовенства в дела государства. Но зато тогда не было соответствующих законов, воспрещающих эти действия; теперь такие законы есть.

Статья 60 уголовного кодекса, по которому предъявлено обвинение по настоящему пункту, вполне предусматривает недопустимость такого вмешательства.

Обвинение в составлении меморандума я считаю вполне доказанным. В нем замешан не один **Амвросий**, но и Католикосский Совет. Это доказывается показаниями многих свидетелей, отметивших, что члены Католикосского Совета знали о меморандуме до его опубликования в прессе.

Немыслимо, чтобы Амвросий только по своей инициативе составил меморандум. Если члены Совета не сочувствовали этому акту, то почему они раньше не заявили протест? Свою несолидарность с меморандумом они заявили только в ЧК (Черезвычайной Комиссии _ Д.Д.).

Распространение ложных слухов

Католикосу Амвросию и Совету предъявляется обвинение также в распространении ложных слухов с контрреволюционным намерением, предусмотренное в 73 статье Уголовного Кодекса.

В меморандуме говорится о притеснении языка, национальном порабощении, раздаче территории и другом. Доказывать суду

ложность этих слухов не приходится. Цель их только одна: вызвать контрреволюционные трения.

По второму пункту обвинение предъявлено за

Соккрытие ценностей

вывезенных при меньшевиках из Сионского и Мцхетского соборов, а также за продолжение сокрытия и после утверждения советской власти.

Преступление это или нет?

Чтобы ответить, нужно выяснить, чьи эти ценности. Церковные ценности, будь они даже предметами богослужения, - не собственность церкви. Это достояние народа.

Церковь не может быть государством в государстве. Может быть, тут укажут на отделение церкви от государства? Отделение не значит, что церковь может получить такие-же самостоятельные права, как государство.

Оправданием в сокрытии ценностей главный виновник, **архимандрит Павел**, выставляет данную **католикосу Леониду** клятву. В сокрытии ценностей обвинение предъявлено также и католикосу Амвросию. Глава Грузинской Церкви не мог не знать о местонахождении ценностей. Трудно представить, что архимандрит Павел нарушил бы клятву, данную бывшему главе церкви, если-б он открыл тайну **Амвросию**.

Если клятва, данная Леониду, была так торжественна, - почему архимандрит Павел открыл местонахождение ценностей Чрезвычайной Комиссии?

Это обвинение предусмотрено в 116 статье Уголовного Кодекса, указывающей на присвоение или растрату порученного имущества. Тут было присвоение. Это обвинение также нужно считать вполне доказанным.

Противодействие власти

Совнаркомом (Советом Народных Комиссаров _ Д.Д.) была декретирована передача всех военных соборов комсомолу.

Католикосский Совет выносит постановление не посылать представителей в междуведомственную комиссию по описи имущества передаваемых церквей.

Есть-ли это противодействие власти, Да! Власть постановляет одно, Католикосский Совет – противоположеное. Какие соображения руководили духовенством при вынесении такого постановления?

Они выставляли мотивом свои религиозные чувства; что, мол, мы не можем присутствовать при разрушении церквей и так далее.

В частности, в противодействии власти обвиняется и протоиерей **Тотибадзе**, выставляющий те же мотивы, совершенно не оправдывающие его поведение.

Настоящее обвинение, предусмотренное Уголовным Кодексом, я считаю вполне доказанным.

Отчетность церквей

По имеющимся в делах суда протоколам междуведомственной комиссии, по допросу свидетелей и другим документам, касающимся неправильного ведения отчетностей и записей в книгах инвентаря и ценностей, обвинение в халатном и злостном отношении к народному добру нужно считать также доказанным.

Вместе с тем, от имени прокуратуры заявляю, что ни власть, ни прокуратура не могут предъявить обвинения **Лазаришвили** в том, что он вывез из Тифлиса ценности, так как вывоз ценностей имел место при меньшевиках с распоряжения тогдашнего правительства. От обвинения Лазаришвили, а также всех лиц, содействовавших Лазаришвили при вывозе ценностей, прокуратура отказывается.

Прокуратура также снимает обвинение с протоиерея **Мирианашвили** за хранение 30 фунтов ценностей в Дидубийской церкви.

Уверен, что суд лучше оценит виновность того или иного подсудимого.

В заключение хочу остановить внимание суда на том, что существуют два суда: суд пролетарский и суд буржуазный.

Пролетарский суд Грузии – классовый, но беспристрастный. Он

не уподобится другому классовому суду маленьких «демократических» государств, в роде Швейцарии, который безсовестно оправдал явного убийцу.

После товарища **Мачавариани** обвинительное слово представляется прокурору Верховного Суда **товарищу Окуджава**

Центральное место в обвинении, - говорит товарищ Окуджава, занимает меморандум, - имеющий огромное политическое значение, - цель которого окропить братскою кровью грузинский народ.

Религия или политика?

Духовенство, сидящее здесь на скамье подсудимых, доказывает, что меморандум – акт религиозного характера. По заявлению **Амвросия**, политическим актом он является постольку, поскольку от этого зависят религиозные моменты.

Мы думали, что духовенство скажет нам здесь правду. Но ... как в калейдоскопе меняются цвета, так и духовенство меняло свои показания.

Цицкишвили, заместитель католикоса сейчас, **Талаквалдзе** - один из передовых людей духовенства и даже некоторые защитники говорили, что меморандум акт международного и политического характера.

Профессор **Кекелидзе** подтверждает тоже самое.

Ллойд Джордж, Пуанкаре и другие деятели западноевропейской политики засмеялись бы, узнав сколько времени мы тратим на доказательство политического характера меморандума.

Как заканчивается акт, составленный **католикосом Амвросием** и Католикосским Советом?

Просьбами о:

1. Выводе Красной армии.
2. Замене власти.

Чи-же стремления выдвигаются в этих двух требованиях? Пролетариата? Трудящихся? Наоборот.

Это желание врагов трудящихся и их защитников, лакействующих

продажных «социалистов».

Геную называют «мирной конференцией». Генуя была удочкой, закинутой в море трудящихся СССР. Но они не попали на эту удочку. К такой «мирной» конференции обращается **Амвросий** и с ним все духовенство.

В то-же время паритетный комитет, с благословения духовенства идет против трудящихся тогда, когда трудящиеся, осилив гражданскую войну, собирают силы для борьбы с мировой буржуазией.

Наши враги также гонятся за нами как акулы за судном в ожидании какого либо лакомого кусочка. С нашими врагами было и грузинское духовенство.

Оно в лице Амвросия пишет ложный акт и посылает его нашим заклятым врагам. Амвросий говорит, что он хотел помочь нашему представителю на конференции. А между тем один из обвиняемых, гражданин Тавдгиридзе, в показании своем говорит, что меморандум взял Капанадзе для передачи **Жордания** или **Чхенкели**. Отсюда ясно, кого подразумевал Амвросий под «нашим представителем».

Кто написал меморандум?

Спрашивается, кто написал меморандум, - **Амвросий** или Совет? Католикос, по уставу, не может не спросить мнения своего Совета при серьезных делах. Возможно-ли допустить, что Амвросий не спросил мнения Совета при составлении такого акта, как меморандум?

Об этом акте отлично знал Совет. Это подтверждает и показание о том, что Амвросий доложил об этом акте Совету до опубликования акта в прессе.

Духовенство сочувствовало идее меморандума. **Тавдгиридзе** говорил, что другие епископы не были против меморандума, а **Давидов** говорил, что духовенство с удовлетворением приняло факт посылки меморандума.

Распространение ложных слухов

Об этом я скажу в пределах законности. В меморандуме много мест, которые передают ложные злостные слухи, дабы натравить на

нас западноевропейских хищников.

Кекелидзе на заданный ему вопрос о национальном вырождении грузинского народа – ответил, что дело идет к прогрессу, жизнь улучшается. Разве говорить о «вырождении» народа, не значит распускать ложные слухи?

Разве **Амвросий** не знал, что рабоче - крестьянская власть Грузии - выборная власть? Что она отражала волю грузинского народа?

Он прекрасно знал это, но хотел распространить ложные слухи. Цель ясна. Комментарии излишни.

Соккрытие ценностей

Мы сняли обвинение с тех, кто принимал участие в вывозе из Тифлиса ценностей по распоряжению меньшевистского правительства.

Говорят, что не было декрета или инструкции от правительства, по которым должна была быть передана ценность государству. Хорошо, такого закона не было, но за то был закон, по которому все церковное имущество объявлялось достоянием государства. И вот, после такого закона, укрывательство народного добра продолжается.

Почему протоиерей **Талаквадзе** не скрыл ценности Анчисхатской церкви?

Почему **Мирианашвили** не скрыл в землю 30 фунтов драгоценностей Дидубийской церкви?

Джапаридзе говорит, что клятва мешала ему открыть сокровище. Но в ЧК (Черезвычайной Комиссии _ Д.Д.) его клятва разлетелась. Можно-ли верить и такую клятву?

Упорно распространялись слухи о том, что имущество вывезено за границу.

Не проще ли было вернуть их обратно в церкви?

Но этого не сделали, говоря, что это исторические ценности, которые нужно хранить. Тот, кто хочет сохранить историческую ценность, не зароет ее в землю.

Цель была присвоение, ничем этого нельзя объяснить.

О злоупотреблениях в церквях, при ведении записей, говорить

нечего, вся картина этого ясна из документов.

О противодействии достаточно говорит товарищ **Мачавариани**. Прибавить к этому могу только то, что Тотибадзе сказал: я подчиняюсь только силе. Значит, добровольно он был против власти.

Суд не должен увлекаться гуманностью. Пока революция не окончена, борьба классов продолжается. Врагов народа суд осудит с суровостью революционных законов. Если их не наказать, как следует, - они продолжат свое черное дело против трудящихся.

После слова товарища **Окуджава** суд объявляет длительный перерыв.

**На процессе Амвросия духовенство Грузии, подобно
российскому духовенству, показало свою
контрреволюционную природу. Рабочие и крестьяне,
клеймите позором контрреволюцию, наряженную в рясы.**

**Вечернее заседание 16 марта
Слово общественного обвинителя
товарища Еркомайшвили**

Справедливость – всегда была отвлеченным понятием. Какая же справедливость должна руководить нами? Наш суд классовый, мы этого не скрываем, но это не значит, что мы должны отказаться от законов. Это значит, что нужно принять во внимание и классовые интересы.

Когда попа обвиняют, он ссылается на бога, святых, клятву и прочих. Я спросил **Амвросия**, верит ли он в Бога. Это вызвало недоумение и неудовольствие некоторых, особенно **Кирилла Нинидзе**. Значит лишнее это спрашивать. Если это так, то ясно, что если он верит в бога, то должен сказать, что все от бога. Значит и вход красной армии, и советская власть и прочее и прочее от бога.

Вот поповская логика.

Оружием мы с религией не боремся. Штыками мы не уничтожаем религии. Пусть это познает противная сторона.

Но будь это даже «представитель бога на земле», если он противодействует нашей власти – диктатуре пролетариата, мы его

осудим, как врага.

Меня интересуют вопросы: был ли Иисус Христос бог или нет? Он был за бедных или богатых?

Чем он старался защищать бедных?

Никто не докажет, что Христос был за богатых.

Легче верблюду пройти сквозь игольное ушко, чем богатому в царство небесное, – говорил Христос. Но все учение Христа изменилось в таком духе, как это хотело духовенство.

Духовенство было лучшим агитатором против трудящихся. Свою агитацию оно всегда подкрепляло тем, что якобы действовало от бога.

Граф Витте, известный политик царской России, говорил в 1905г., что самой большой угрозой для монархии со стороны революции нужно считать стремление к уничтожению православной церкви.

Разве это не показывает, что духовенство стоит рядом с буржуазией против трудящихся?

Когда я сидел в каторжной тюрьме, на стенах были надписи, гласящие, что хотя в заповедях и сказано: «не убий», но если каторжник убежит, то его можно убить.

Если рабочего самодержавие присуждало к вечной каторге, ему говорили: «Это от бога».

В 1905 году, когда революция приняла широкие размеры, духовенство фабриковало святых, дабы жили «святыми», отвлечь внимание масс от великого пролетарского дела.

Духовенство воспользовалось для порабощения трудящихся СССР даже российским голодом, когда оно всячески старалось, вместе с черносотенными партиями развить голод и увеличить разруху. В голоде, по ихнему, уже был виноват не бог, а Советская власть.

Этим я хочу указать на роль духовенства в классовой борьбе.

В меморандуме указывается, что меньшевики выявили способность и энергию и наладили государственную жизнь.

А разве, возстания в Осетии, в Сванетии, война с Арменией были не при меньшевиках?

Грузия всегда была как бы дорогой, по которой ходили все. Тут

было и стремление примкнуть к какой либо сильной державе. Тут не было оккупации, как говорит меморандум. Тут не было и стона народа, который также указан в меморандуме.

Есть народ и «народ». Пролетариат, рабочая масса и буржуазия.

Кто же стонал? Неужели те трудящиеся, представители которых здесь выступали просьбой наказать тех, кто, оказывается, был некогда и их «защитником».

Стонала буржуазия? Да, она стонала и будет стонать наравне со всеми врагами трудящихся.

Пусть говорят о территории. Если 10-15 крестьян в Караязах вернулись на свои места после изгнания их меньшевиками, неужели это можно назвать раздачей территории?

О вывозе добра тоже говорят здесь. И указывают, что даже хлеб вывозился из Грузии. Товарищи судьи! Ваше постановление должно пресечь подобные провокации.

Мы вывозили? Нет, нам давали. Мы просили. Загэс строится наполовину на средства России. Во время голода в Грузии мы ввезли 600 вагонов хлеба из России.

Духовенство заявляет, что оно вне политики. Когда говорят о выводе армии, о переустройстве власти, то разве это не политика?

Меморандум составлен не только **Амвросием**, но ему помогали, как Католикосский Совет, так и сочувствующее духовенство. Это докажут мои товарищи по обвинению. Кроме того, Католикосский Совет систематически шел против власти. Причина? – Презрительное отношение к правительству.

В настоящее время, когда трудящийся класс строит свою экономику и политку, когда власть находится в их руках, ваше постановление должно их удовлетворить. Я уверен, что вы вынесете достойное наказание врагам рабочего класса.

«Амвросий _ защитник пролетариата»

О вывозе имущества **Нинидзе** указывает на вывезенные в Армению армянские шрифты и типографские машины,

принадлежавшие ранее армянским гражданам Тифлиса.

Протесты с мест принимают такие размеры, что председатель принужден несколько раз прерывать ход заседания.

Нинидзе пытается доказать, что **Амвросий** чуть не воплощение воли трудящихся Грузии.

Не обвиняйте Амвросия, говорит Нинидзе. Суд не должен вынести такого постановления, которое не подобает социалистическому законодательству.

После Нинидзе слово предоставляется защитнику **Баратову**.

Этот подходит к вопросу с точки зрения «юридической». В обвинительном акте обвинение подкреплено не теми статьями, которыми их нужно было подкрепить, говорит он. Как и **Нинидзе**, он отрицает все пункты обвинения и, по его мнению, **Амвросий** заслуживает полного оправдания. Он также отмечает революционность грузинского духовенства. Посылка меморандума, по его мнению, ничего серьезного не представляет.

Ведь меморандум никакого действия не возымел?

Нужно принять во внимание личность Амвросия, его заслуги – закончивает он.

Заседание закончилось в 3 часа ночи.

Процесс раскроет глаза трудящимся

Беседа с товарищем Фарниевым

Нет никакого сомнения, что духовенство своей «божественной» работой только затемняло массы и в этой работе всегда шло рука об руку, как с царизмом, так и с меньшевиками.

Настоящий процесс над **Амвросием** и его приспешниками раскроет глаза темным массам на грязную работу поповской клики и заставит тех, кто еще верит попам, прозреть и никогда больше не поддаваться на их «божественные увещания».

Что касается непосредственно Амвросия и его приспешников, то я считаю, что ряд преступлений ими совершен.

Все действия, в совершении которых обвиняется Амвросий и Ко, были ими совершены и все это было направлено исключительно **ко вреду грузинского народа**.

За все свои преступления **Амвросий и Ко** несомненно должны понести наказания и это наказание должно быть таково, чтоб оно лишило их возможности так или иначе действовать на массы и проводить свою «религиозную» политику.

Нужно не забывать, что религиозность это ложный путь и всякий честный гражданин, не говоря уже о социалистах, должен бороться с поповским дурманом и поэтому выступление на защиту Амвросия и К-о недопустимо и особенно **не прастительно Кириллу Нинидзе**, который был социалистом и не смотря на это поддался родственным связям с духовенством. За что он должен будет **ответить перед рабочим классом**, который посылал его в бывшее Учредительное Собрание Грузии.

С работой попов, с их растлевающим влиянием время покончит раз и навсегда и для этого надо повести самую широкую **анти-религиозную пропаганду** и принять меры к полной ликвидации церковности и церковников, а церкви использовать для культурных надобностей, - как это уже сделано в районах Гурии и Менгрелии, где церкви превращены в Народные Дома.

Я думаю, что до этого уже недалеко.

Язва, именуемая духовенством, будет ликвидирована и человечество освободится от религиозного дурмана.

П.К.

Поповскому защитнику гражданину К. Нинидзе

Вчера после 2-х часовой речи общественного обвинителя товарища **Еркмайшвили** выступает защитник Нинидзе, который всячески старался доказать, что в Грузии духовенство не идет против рабочего класса.

Он не мог ничего сказать против основного положения обвинителя, заключающегося в том, что меморандум есть акт

политический, направленный против советского правительства Грузии. По смыслу его речи выходило, что **Амвросий** писал меморандум в силу своих убеждений, что он хороший человек и так далее.

Оказывается, грузинское духовенство в средние века оказывало огромную помощь делу распространения грамотности и посему Амвросия, который намеревался втянуть Антанту в войну с советской властью, судить нельзя.

По мнению **Нинидзе**, грузинское духовенство вело борьбу с российским самодержавием вместе с рабочим классом.

Это говорит тот Нинидзе, который до 1917 года вел агитацию среди рабочих против духовенства, называя попов жандармами.

А на вопрос одного старого рабочего после перерыва, почему он изменил и перешел на сторону тех, которых не особенно давно считал врагами рабочих и крестьян и которых называл жандармами, ответил, что и **Маркс** не был против защиты обиженных.

Выходит, что если пролетариат будет «обижать» своих классовых врагов за то, что отдельные его представители пожелают утопить рабочих в крови, то это противоречит идее марксизма.

Вот, до чего дошли меньшевики. Вот, с какими аргументами выступают они в защиту тех, которые совместно с паритетным комитетом, состоящим из представителей контр – революционных партий, организуют, с одной стороны, бандитов против рабочего класса, а с другой, посылают меморандум **Лойд – Джорджу и Пуанкаре** для принятия мер к свержению советской власти.

Трудящиеся да не забудут об этом.

Рабочий.

Защитники «обиженных»

- Вы, кажется. меньшевик, да еще «левый»?
- Меньшевик.
- Вы, кажется, считаете себя социалистом?
- Считаю.
- Боролись-ли вы в свое время против духовенства?

- Да, боролся.

- Какого-же черта вы теперь их защищаете после стольких преступлений, сколько они совершили перед пролетариатом и трудящимися массами?

- **Маркс** говорил, что нужно защищать обиженных!...

- Вы не марксист, а идиот!

- пожалуйста, не ругайтесь, я просто предатель рабочих, я меньшевик, при чем тут идиот!

- Господин **Нинидзе!** пожалуйста защитите меня, я обиженный – у меня большевики отобрали землю и передали крестьянам.

- Господин Нинидзе, защитите меня, я обиженный исполкомом духаншик. Спаивал рабочих, а исполком закрыл духан.

- Господин Нинидзе! я очень обижен. Меня держат в тюрьме, а я лишь всего на всего был охранником, раскрывал и предавал рабочие организации и расстрелял лично только десять рабочих. Мне сказали, что вы, как социал-демократ, защищаете всех обиженных.

- Господин Нинидзе, я всего на всего вор и мошенник, а советская власть обижает меня, и держит в тюрьме. Защитите меня, ведь вы сами говорили о том, что по Марксу, социалисты должны защищать обиженных.

- Господин Нинидзе! я буржуй, у меня отняли все фабрики и заводы. Я очень обижен советской властью. Защитите меня, ведь вы меньшевики защищаете всех обиженных!...

Нинидзе. Да, я вас буду защищать, ибо я меньшевик, а Маркс говорил о том, что нужно защищать обиженных. Сегодня я защищаю «обиженных» попов, а завтра... приходите ко мне помещики, духанщики, палачи, буржуи, воры и мошенники.

Приходите все, кого «обижает» советская власть!

К сведению рабочих и крестьян

Отныне в программе меньшевиков будет ясно сказано:

«Меньшевики защищают всех обиженных без различия, к какому бы классу они ни принадлежали и при каких условиях их ни обижают,

будут-ли это поп, буржуй, кулак или палач рабочих».

Здорово, господин социал-демократ **Нинидзе!**

Лучше оплевать себя и свою партию, как это вы сделали – нельзя.

Подлейший и наглейший вид предательства рабочих!

Дарьял.

Поп, меньшевик и прочая паритетная сволочь призывали иностранных капиталистов к интервенции Грузии. Через группы рабочих и крестьян они хотели проложить дорогу капиталу.

Рабочие требуют беспощадного суда над паразитами.

Золото, серебро и драгоценные камни и сейчас сверкают на преступной голове **Амвросия**. Снять их с него – и закупить крестьянству плуги и бороны. Поддержать крестьянское хозяйство. Вот куда должны пойти эти ценности.

Требуем самой строгой кары

15 марта общее собрание рабочих и служащих на одной из заводов отдела Металла ВСНХ (Высшего Совета Народного Хозяйства _ Д.Д.), заслушав сообщение товарища **Дацко** о суде над «святой» бандой попов во главе с «преосвященным» контрреволюционером **Амвросием**, вынесло резолюцию, в которой требует от пролетарского Верховного Суда самой строгой кары вплоть до расстрела для всех расхитителей народного добра и призывателей международной буржуазии к свержению рабоче-крестьянской власти.

Клеймя позором «добровольцев» - защитников **Бараташвили** и **Нинидзе**, защищающих контрреволюционеров, собрание находит, что разницы между обвиняемыми и защитниками никакой нет, почему также собрание требует привлечения «добровольцев» к суду.

Долой святейшую контрреволюцию! Да здравствует пролетарский Верховный Суд!

За спиной Амвросия сидит вся паритетная контрреволюция. Преступления Амвросия и его клики, это

преступления меньшевиков, национал-демократов и правых федералистов. К позорному столбу паритетную контрреволюцию, переодетую в рясу.

Впечатления от процесса над духовенством

Вслед за прокурорами и общественным обвинителем выступал со стороны защиты шеф Католикосского Совета **К. Нинидзе**, который не коснулся ни одного пункта обвинения, выдвинутого и блестяще обоснованного обвинителями. И это было вполне понятно! Нельзя спорить против фактов, нельзя опровергать того, что есть, что известно трудящимся Грузии. «Опровергать» обвинение он предоставит своему другу Жордания в обстановке более приемлемой для этого, где об этом ничего не знают. Но едва ли «авторитетному» (в контрреволюционной среде) **Н. Жордания** удастся убедить западно-европейский пролетариат в революционности духовенства; **Пуанкаре**, **Керзоны** и компания, читавшие меморандум Амвросия, пройдут мимо его патетических речей и писаний с многозначительной улыбкой.

Что сказал К. Нинидзе в защиту **Амвросия**? Защитил ли он его, да и думал ли он защищать его? Нет! Не для этого пришел туда он, бывший социалист, паритетчик, адвокат контрреволюционного духовенства, отвергнутый «лидер», проклятый пролетариатом Тифлиса за его наглую, открытую измену.

Он хотел защитить злодеяния своей партии и отсюда своих союзников по борьбе против трудящихся Грузии – святейшую контрреволюцию.

Какие же доводы он приводил в защиту их и своей партии?

Он, марксист, социал-демократ, доказывал с пеной у рта, что социализм тоже вера, что для этого у нас еще нет фактов, что грузинское духовенство всегда играло революционную роль, ибо в средние века и древние монахи вели летописи. Он даже пропел по грузински одну песню, автором которой сделал монаха, а в конце попросил у Суда снисхождения и смягчения для своих друзей, - матерых врагов трудящихся, душителей воли и сознания рабочего

класса, готовящих кровавую баню грузинскому пролетариату и грузинскому крестьянству.

Меньшевицкая партия на этом процессе еще раз продемонстрировала свою контр-революционную природу речью **К. Нинидзе**. Другой паритетчик, представитель Ц.К. (Центрального Комитета _ Д.Д.) правых федералистов, **Бараташвили**, товарищ К. Нинидзе по оружию, с пеной у рта доказывал, что мысли Амвросия вполне совпадают со взглядами 2-го интернационала. С этим положением мы вполне согласны; мы давно доказывали, что взгляды 2-го интернационала во всем совпадают со взглядами всякой контрреволюционной сволочи, в том числе и Католикосского Совета. Берите эту гадину, господу меньшевики и федералисты, пусть совпадают ваши взгляды, ваши грязные деяния. «Работайте» против нас, рабочего класса и революции, а мы оставим за собой право соответствующего обуздания.

Рабкор Николай.

**Делегации от десятков тысяч рабочих и трудящихся
Тифлиса трубуют сурового суда над паразитами, которые под
прикрытием религии, делали контрреволюцию в Грузии
Нет разницы между бандой контр-революционеров
и ее защитой**

Завод имени Коммунаров

Выслушав сообщение о суде над «святейшей» бандой попов во главе с «преосвященным» контрреволюционером **Амвросием**, мы, рабочие и служащие завода имени 26 Коммунаров отдела металла ВСНХ (Высшего Совета Народного Хозяйства _ Д.Д.), требуем от нашего пролетарского верховного суда самой строгой кары вплоть до расстрела для всей этой контрреволюционной братии, которая систематически расхищала народное добро и призывала западноевропейскую буржуазию к свержению рабоче-крестьянской власти.

Клеймя также позором защитников этой «святой» контрреволюции граждан **Нинидзе и Бараташвили**, требуем предания их пролетарскому суду, так как нет никакой разницы между «святейшей»

бандой и их защитниками.

Долой контрреволюционную свору, скрывающуюся под маской смиренного христианства. Да здравствует пролетарский суд!

Председатель собрания.

Требуем наказать изменников

Сотни лет, подобные святейшему **Амвросию**, мутили и дурачили крестьянство и рабочий класс.

Вплоть и кровь старались «святые отцы» выпитать бедняку всяких богов, грехи и прочую дребедень.

Процесс Амвросия со всеми его вольными и невольными делами лишний раз доказывает нам, что почти все попы, если не явно, так тайно, являются прихвостнями буржуазии и прямыми пособниками контрреволюций.

Мы, рабочие и служащие главных мастерских службы связи Закавказской железной дороги, все как один заявляем, что деяния Амвросия с его братией и защитниками есть удар ножа в наши спины. Мы требуем от нашего рабочего суда, чтобы предатели в рясах и их защитники были наказаны по всей строгости законов пролетарского государства.

Долой контрреволюцию в рясах!

Следуют 70 подписей рабочих.

Слишком поздно, Нинидзе

Сегодня исполняется ровно 53 года со дня провозглашения Парижской Коммуны. Историю Парижской Коммуны до революции «почтенные» меньшевики знали на зубок, изучали ее до последних нот. А когда говорили о ней рабочим, говорили восхищаясь тем героизмом, который проявил парижский пролетариат. Парижская Коммуна была путеводной звездой не только большевиков, но и меньшевиков.

Но это все было.

Стоило только русскому рабочему коснуться богатств буржуазии, как прежние революционные восхищения меньшевистской братии превратились в звериную злобу. Мы сегодня имели возможность

убедиться воочию, что господин **Нинидзе** («левый» даже меньшевик) забыл в каком лагере было духовенство во время Парижской Коммуны. Он забыл о том, что палач **Тьер**⁴⁴ и духовенство – это был один фронт. Он теперь, сам не прочь стать на место Тьера и задушить рабочий класс советской Грузии.

Он вместе с попом Амвросием готов пригласить иностранные войска, точно также, как **Тьер** пригласил русские пушки, чтобы провозгласить снова насилие буржуазии. Знаем, он не решился бы сам стать **генералом Галифэ**⁴⁵, чтобы собственноручно расправиться с мятежниками.

Для этого меньшевики слишком трусы. Но сослужить лакейскую службу буржуазии, в этом меньшевики могут взять первую премию.

Но слишком поздно, господа Нинидзе и прочие! Это вам не 1871 год. Слишком окреп пролетариат СССР, чтобы с ним играть подобные штучки.

Пролетарский суд укажет вам соответствующее место!

В.С.

Тоже «защитник» Амвросия

Телеграфист в мастерских связи гражданин Пацевич Павел не поддержал солидарности рабочих мастерских в настоящей резолюции, отнекиваясь, что он не знает сути дела Амвросия.

Но мы знаем, что его подпись красовалась в подписном листе за открытие миссионерской церкви, занятой КСМ (Комунистический Союз Молодежи _ Д.Д.)!

Стыд и позор гр. Пацевичу!

По поручению рабочих мастерских

Сива Зузуля.

Долой «святую» свору!

(Экспедиция заготовления государственных бумаг)

Три часа. Свисток останавливает работу. Все на собрание!

Рабочие и служащие экспедиции по заголовлению государственных бумаг торопятся занять места поближе.

- Об **Амвросии-попе** говорить будут!

Доклад слушают со вниманием и серьезностью.

- Уж эти попы! Даже на четвертый год, и то от них никак отделаться не можем!...

Собрание дружно принимает следующее решение:

- «Клеймим позором защитников и требуем их предания суду. К святейшей же контрреволюции в лице Амвросия и других Революционный трибунал должен применить самое суровое наказание. Долой попов и их защитников! Позор социалистам, защищающим попов и контр-революционеров!»!

Рабочий экспедиции Т. Морозов.

Защита не сумела опровергнуть ни одного пункта обвинения. Защита просит лишь снисхождения. Не может быть пощады преступной поповской контр-революции!

**Из одного теста слеплены
(Фабрика «Пролетарий»)**

220 человек рабочих и служащих табачной фабрики «Пролетарий», собравшись на общем собрании и выслушав доклад о процессе **католикоса Амвросия**, постановили:

- Ввиду того, что нет никакой разницы между попами и их защитниками, общее собрание считает, что высшей меры наказания заслуживают, как те, так и другие. Нам нужно освободиться от дурмана как попов, так и их приспешников. Да здравствует советское правосудие!

Председатель собрания.

Рабочая Правда, 1924, 18 марта, №63⁴⁶.

Приговор по делу Амвросия

19 марта, ровно в 8 часов 15 минут вечера председатель Трибунала товарищ Чхеидзе читает приговор.

Католикос Амвросий приговаривается к высшей мере наказания, но принимая во внимание его преклонный возраст, раскаяние, укрепление советской власти, полное бессилие подсудимых, - суд

находит возможным заменить высшую меру наказания строгой изоляцией на 9 лет.

Митрополит Назарий приговорен – к 1 году, архимандрит Джапаридзе – к 1 году, Тотибадзе – к 1 году, Ткемаладзе – к 5 годам, Мирианашвили - к 5 годам, Цинцадзе – к 5 годам, Арджеванидзе – 1 году, Тавдгиридзе – к 5 годам, Лазарашвили – оправдан.

Предварительное заключение всем зачтено.

По ходатайству общественного обвинителя взяты под стражу: Амвросий, Ткемаладзе, Мирианашвили, Цинцадзе, Тавдгиридзе. Остальные освобождены.

Приговор был встречен бурными аплодисментами всего зала суда.

После приговора (Беседа с общественным обвинителем товарищем Еркомайшвили)

Пролетарский суд сказал свое слово. Поповская контрреволюция получила то справедливое возмездие, которого требовали от суда рабочие. Не лишне теперь подвести итоги, сделать выводы из только что закончившегося процесса.

Имея в виду эту именно задачу, наш сотрудник, непосредственно после оглашения приговора, обратился к общественному обвинителю товарищу Еркомайшвили с просьбой высказать свое мнение 1) о тех сторонах процесса, которые еще не были освещены в рабочей печати, 2) об общественно-политическом значении процесса. Товарищ Еркомайшвили в беседе с нашим сотрудником сообщил:

- С революции 1905 года грузинское крестьянство начало терять веру в попов. Борьба против самодержавия заключалась не только в борьбе с полицейскими, жандармами, но и с попами.

Идейное течение против духовенства в массе было подготовлено. Но когда советская власть дала возможность вполне свободно мыслить в этой области, самой массе предоставила право распоряжаться церквями, тогда, естественно, течение против попов усилилось, из церквей стали делать культурные очаги, клубы.

Конечно, духовенство с таким порядком вещей согласиться не могло. Отсюда – борьба, противодействие советской власти.

Отсюда – меморандум **Амвросия**, или иначе говоря, сборник провокационных сведений, с каким выступали обычно против нас контрреволюционные партии.

- Что говорит меморандум?

Меморандум говорит о преследовании языка, но на суде выяснилось, что советская власть не только не преследует языка, но наоборот – просвещение молодого поколения ведет сплошь на грузинском языке. Бывший священник **Кекелидзе** на суде показал, что постановление советской власти о школах на родном языке является одним из лучших орудий прогресса. Постановку этого дела в Грузии он считает вполне удовлетворительной.

Так-же лживы сведения меморандума о вывозе имущества из Грузии в советскую Россию. Наоборот, советская Россия в усиленной степени поддерживала Грузию до и после образования ЗСФСР (Закавказской Советской Федеративной Социалистической Республики _Д.Д.). В голодное время Грузия получила по нарядам Наркомпрода (Народного Комиссариата Продовольствия _Д.Д.) до 600 тысяч пудов хлеба ежегодно. СССР отпущено полное оборудование для ткацкой фабрики в Кутаисе. Постройка гидро-электрической станции в Земо-Авчалах происходит при полной поддержке СССР.

Эти факты защитой не опровергнуты, **Нинидзе**, пытавшийся эти факты всячески опровергнуть, выставил только единственное возражение, что где-то, кому то, был отпущен чей-то типографский шрифт.

А вопрос о красной армии? Нужно-ли доказывать, что красную армию призвали сами трудящиеся?

Что же оставалось делать защите? Один из защитников так-таки должен был признать, что меморандум – преступление против власти рабочих и крестьян. Остальные же просто просили заменить одни статьи другими, менее тяжелыми.

Амвросий в своем последнем слове сказал, что он не может быть контр-революционером, не может идти против рабочих и крестьян тем

фактом, что он защищает самостоятельность Грузии, так как, мол, в этой самостоятельности нуждаются и рабочие и крестьяне.

Основная ошибка Амвросия в том, что он берет на себя смелость говорить от имени рабочих и крестьян Грузии. Для него нет в самой Грузии таких элементов, которые шли-бы против рабочих и крестьян. В этом его другой грех.

Рабочие своими неоднократными выступлениями на процессе ясно выявили свое отношение к меморандуму и его автору, католику Амвросию, идейному соратнику **московского митрополита Антония (Храповицкий – Д.Д.)**.

Это он, Антоний, говорил в своем контрреволюционном послании: «Генуэсская контрреволюция не должна признавать большевиков, иначе они разведутся повсюду».

Как видите, у Амвросия и Антония – никакого расхождения во взглядах на советскую власть.

Приговор произнесен. Попытка свержения советской власти, как и все предыдущие попытки, оказалась неудачной. Проявленное рабочими враждебное отношение к подобным политическим выступлениям, с одной стороны, приговор – с другой стороны, отобьет навсегда у контрреволюционеров в рясах, или в чем ином, всякую охоту бороться с окончательно укрепившейся советской властью.

Ф.

Амвросий на скамье Подсудимых Вечернее заседание 17 марта

Гунцадзе (защитник митрополита Назария и Тотибадзе)

Суд, прежде чем вынести приговор, - говорит защитник – должен – всесторонне исследовать это дело.

Прокуратура отказалась обвинять подсудимых в вывозе ценностей; в этом не виновен и **Назарий**.

Тотибадзе, по мнению защитника, не виновен в противодействии власти, так как он не получил повестки; на это нет доказательств. **Какабадзе**, председатель междуведомственной комиссии, мог составить опись без **Тотибадзе**.

Дадвани Самсон

Он указывает на то, что он защищал и коммунистов. – Что-бы вы сказали тому доктору, который разбирался бы в своих пациентах?

- Мы боимся не суда, который знает нас, нет, мы боимся только тех, кто нас не знает, кто, не зная, пишет такие биографии, как это было в одной из газет (Муша, 1924, 12 марта _ Д.Д.).

Переходя к делу, защитник говорит, что прокуратура облегчила его дело, сняв с подсудимых, которых он защищает, часть обвинения.

Ткемаладзе виновен якобы в составлении меморандума совместно с другими.

По мнению защитника, это ничем не доказанные улики не дают права предъявлять обвинение по 60 статье, предусматривающей высшую меру наказания.

Если бы даже Ткемаладзе знал о меморандуме, мог ли он довести об этом до сведения власти?

Если бы меморандум пропал и не дошел до Генуи, не обвинили бы разве тогда Ткемаладзе в клевете на католика?

По мнению Дадвани, обвинительный акт, построенный на таких уликах, не может быть признан справедливым так как для улик существуют совершенно другие статьи закона, а не высшая мера наказания (Дзирс! Дзирс!).

Ввиду продолжающихся протестов с мест суд прерывает заседание и выходит, оставив Дадвани на полуслове. Перерыв продолжается 20 минут. Суд возобновляет свое заседание. Председатель суда обращается к коменданту города **тов. Абашидзе**: - Верховный Суд приказывает вам соблюдать порядок, и всех, кто нарушит нормальный ход работы суда, выводите из залы.

Заседание продолжается.

Дадвани, продолжая защиту, указывает, что действия **Ткемаладзе** можно назвать только ошибкой в праве. Также оправдывает он подсудимого в содействии сокрытию ценностей, так как 116 статья предусматривает должностных лиц, а духовенство не должностные лица – нужно основываться только на документах и никаких посторонних элементов в дело не вводить.

Кавтарадзе

Свое слово Кавтарадзе начинает громом и молнией против тех, кто травит защитников. Сколько невинных людей освобождал суд, благодаря защите, которая помогает выяснять суть дела.

Переходя к защите, Кавтарадзе, говорит, что **архимандриту Павлу** предъявлено обвинение в сокрытии ценностей с целью присвоения; это ничем не доказывается. Сокровища были объявлены достоянием народа после их сокрытия, поэтому обвинения не может быть.

Архимандрить Павел может быть обвинен только в сохранении тайны. Но Павел не должностное лицо, которых предусматривает статья обвинения.

Защитник напоминает суду постановление Политического бюро о прекращении обвинения против архимандрита Павла Джапаридзе – и просит совершенного оправдания.

Канчели

Я защищаю не священника **Цинцадзе**, но гражданина, которому предъявлено обвинение, карающееся высшей мерой наказания.

Его обвиняют в соучастии в составлении меморандума. Основание? Еркомаишвили сказал, что такой серьезный документ не может написать один человек. **Амвросий** публицист, ученный не мог написать лист бумаги?

Амвросий имел право написать и написал один.

Защитник тоже не считает доказанным обвинение **Цинцадзе** в противодействии власти, так как это не было противодействие, что показывает указание Совета, что он, хотя и не может присутствовать при передаче, но ключ готов передать в любое время.

О денежной отчетности защитник говорит, что хотя она велась правильно, но незнакомые с делом люди не сумели разобраться в ней. Он просит оправдания подсудимого **протоиерея Цинцадзе**.

Слово имеет защитник настоятеля Дидубийской церкви **Мирианашвили**.

Мчедлиев

Также возмущен по поводу травли защиты. За эти дни – говорит защитник – я узнал, что защищать – это позорно. Я спрашиваю: каким бы был суд, в котором подсудимый не имел бы защитника.

Мчедлиев возражает против обструкции, якобы устроенной защитниками.

После этого переходит к делу **Мирианашвили**, обвиняющегося в неправильном ведении отчетностей. Из документов ясна его невиновность в некоторых недочетах, что видно и из того, что прокуратура отказалась от обвинения.

Елиазаров (защитник гражданина Арджеванидзе и Тавдгиридзе)

По мнению защитника, в дело внесено много лишних элементов со стороны. Обвинение основано не на документах. Ни **Тавдгиридзе**, ни **Арджеванидзе** защитник виновными не признает.

Тавдгиридзе не может быть обвинен в содействии при составлении меморандума только потому, что «один Амвросий не мог написать».

Почему не мог? Потому что очень трудная вещь? Кажется, Капитал **Маркса** написал один только Маркс (общий смех).

Меморандум, по мнению защитника, ничего особенного не представляет, так как он требует только вывода армии и референдума (общий смех. Крики).

В заключение, просит снять обвинение с подсудимых Арджеванидзе и Тавдгиридзе и оправдать их.

Последние слова обвиняемых

Первым говорит католикос – патриарх Амвросий, в мире
Гражданин Хелая

Предварительно я предполагал сказать большое слово, но обстоятельства дела настолько повернулись, что ограничусь несколькими словами. Меня обвиняют в контрреволюции. Я ничего контрреволюционного не вижу в меморандуме. Против советской

власти я ничего не говорил. Я только хотел суверенности существующей власти.

Я обратился к Генуесской конференции не с целью интервенции. Я обратился к мирной конференции, как ее все называли.

Имел ли я на это право? Не умалчивайте о народе – говорил Христос. Я тоже не мог не возвысить голоса к защите интересов народа.

Приводит примеры из истории, когда духовенство выступало в защиту прав народа.

При советизации церковь дрожала за свою судьбу, зная точку зрения Совласти по отношению к церкви. Мне казалось, что церковь стояла перед опасностью. В Грузии было направление за введение живой церкви. Осуществление этого плана было бы смертью для Грузинской Церкви.

Я сказал слово в защиту церкви. Это не преступление.

Амвросий указывает на то, что в части грузинского общества еще есть вера и что нельзя поругать чувство людей.

Он говорит, что за суверенность Грузии и Грузинской Церкви он боролся и против царизма, за что был два раза выслаем в Россию.

Я спрашиваю: - Тогда я был виновен или сейчас? 39 лет я боролся с самодержавием за права Грузинской Церкви. Оба раза я был освобожден из ссылки революцией, - один раз в 1905 году, другой раз – в 1917 г.

Как верующий человек скажу:

Пусть будет воля Господа и Верховного Суда.

Защитников под суд! (Спичечная фабрика «25 Октября»)

15 марта общим собранием рабочих, после доклада директора фабрики о деле попов – контрреволюционеров, была вынесена следующая резолюция:

«Мы, рабочие и работницы фабрики, клеймим позором предателей и врагов рабочего класса, «святейших» контрреволюционеров, во главе с Амвросием и их защитников. Требуем, чтобы попы – контрреволюционеры были наказаны строжайшим образом, а их защитники национал-шовинисты и социал-предатели в лице Нинидзе, Баратова и других были преданы суду».

Рабочий Д. Алавидзе.

Они о себе

«Мы ценностей не думали сокрыть, -
Напрасна прокуроров прятать,
Мы от неправды изнываем.
Пусть нас клянут, - мы святы и чисты
И наших клобуков алмазные кресты
Ни от кого, ни капли не скрываем!»
«Рука моя писала
Не знаю почему;
Как в Геную послала, -
И сам я не пойму.
Ах, про писанья эти
К чему кричать, друзья?
Вы пишете в газете
Без смысла, - как и я».
- «Чем клятве изменить, так лучше умереть,
Мучения принять и на огне сгореть,
Я в клятвах тверд и не способен к сдвигам,
Не отойду на сотую вершка
Но только-бы не встретила чека, -
Пред нею клятвы тают мигом».
«Развожу свою теорию:
Нам подайте территорию,
А не то она узка
У подпольного чека.
Я смущен плохой историей, -
На иное уповал:
Видно будет территорией
Для цекиста – господвал».

Нико.

Поп или социалист

И **Маркс** не был против защиты угнетенных – ответил **Нинидзе** на вопрос одного рабочего: почему он, социалист Нинидзе защищает попов?

Да, но ведь и Христос был защитник угнетенных, ответим мы Нинидзе; от имени кого же вы выступаете, гражданин меньшевик, от имени Маркса или Христа?

Нинидзе делает вид, что он марксист и что защита католика Амвросия и его своры находится в полном согласии с марксизмом, а потому к лицу ему, именуящему себя социалистом, защищать служительшей религии.

Дабы ответ Нинидзе не сбил с толку иного простачка, мы постараемся пояснить, какая разница между человеколюбием Христа и человеколюбием Маркса и доказать, что устами Нинидзе говорит поп, а не марксист.

«Коммунисты считают излишним скрывать свои взгляды и намерения. Они открыто заявляют, что их цели могут быть достигнуты лишь путем насильственного ниспровержения всего современного общественного строя» (Коммунистической Манифест).

В этих коротких словах выражено все «человеколюбие» **Маркса** и **Энгельса**. Не боясь обидеть всех бывших и будущих господ Нинидзе, они открыто призывают рабочий класс к насилию над его классовыми врагами. Хорошо сознавая, что от этого насилия придут «в угнетенное состояние» попы, помещики, фабриканты и их защитники, **Маркс** и **Энгельс** прибавляют:

«Пусть господствующие классы содрогнутся перед коммунистической революцией» (там же).

Мы видим, что **Нинидзе** не договорил лишь одно слово. **Маркс** был защитник не всех вообще угнетенных, а только лишь угнетенных **пролетариев**. Классовых же врагов пролетариата (в том числе и попов) он глубоко ненавидел и все время призывал к жестокой борьбе с ними.

Не такого сорта человеколюбие Христа:

«Любите врагов ваших, благословляйте проклинающих вас, благотворите ненавидящим вас и молитесь за обижающих вас и гонящих вас» (Евангелие от Матфея V, 44). «Ударившему тебя по

щеке, подставь и другую» (Лука VI, 29). «За зло... благословляйте» (I. Петра III. 9) Благословляйте гонителей ваших; благословляйте, а не проклинайте» (Послание к Римлянам XII, 14).

Такое человеколюбие предписывает христианство, оно призывает смиряться перед сильным, призывает к трусости и самоуничтожению.

Пролетарий, завоевавшие свои права тем, что расправились со своими классовыми врагами, с точки зрения христианства – самые ужасные грешники, с точки зрения марксизма – герои.

Христианство призывает защищать эксплуататоров и классовых врагов; перед ним все равны. Христианский бог, бог **Амвросия** и Нинидзе, покровительствует одинаково всем, как эксплуататорам, так и эксплуатируемым, как негодьям, так и несчастным, «он повелевает солнцу своему восходить над злыми и добрыми и посылает дождь на праведных» и неправедных (Евангелие от Матфея V, 45). «Богатый и бедный встречаются друг с другом: того и другого создал господь» (Притч. XXII, 2).

Если бы представитель рабочего класса вздумал защищать попов, помещиков и буржуазию от «обиды» со стороны рабочих, то такого, по Марксу, следовало бы изгнать из пролетарской среды, как негодяя и изменника, по Христу же – тотчас со всеми пожитками забрать в царство из лучших, кто пошел на защиту своего классового врага.

Нетрудно видеть, что в лице Нинидзе мы имеем такого христианина, лучшего из лучших, взявшего под свою защиту классового врага и, разумеется, **Нинидзе** надлежит занять почетное место в царствии небесном (Амвросий уж похлопочет!).

Поступок Нинидзе с точки зрения христианства – высшее проявление христианской любви; с точки зрения же марксизма – гнусная измена рабочему классу.

И пусть Нинидзе, следуя до конца заветам Христа (а не **Маркса**), скажет об этом прямо, пусть он не подменивает марксистскую мораль (бей классового врага!) христианской (люби врага своего!), пусть он имеет смелость сказать смело, открыто:

- Я поп, а не марксист! (Христос любил своих учеников!)

Молодой.

«Троица единосущная и нераздельная»

Впечатления рабочего

Идя домой с собрания в клубе имени Орджоникидзе, решил зайти на процесс **Амвросия**. Признаться откровенно, очень сожалею, что пошел, - и вот почему.

Прежде всего, я увидел во дворе театра автомобиль – карету, в котором привозится и отвозится этот святейший гад со своими защитниками. Затем эти бриллиантовые кресты, которые сверкают на клобуках на святейших головах; их откормленные жеребьячи рожи с змеино – коварным взглядом...

Невольно мне припомнились миновавшие черные дни, когда рабочих судили за политические преступления; разве в каретах привозили нас? Шли в кандалах по середине улиц и подталкивали нас тогда прикладами. Я спрашиваю всю буржуазную челядь: смеют ли они теперь сказать, что наша власть, наш суд, в гуманности по отношению к своим врагам, имеет в мире равных себе?

С омерзением посмотрел на защиту, там хрипел от натуги и старания сделать черное белым лидер меньшевиков **Нинидзе**. Позор и тысячу раз позор! Вот какие типы морочили нам головы, когда мы были меньшевиками. Прав товарищ **Лелашвили**, называя его хулиганом. Теперь ясно, чего хотят меньшевики и кого они защищают. Меньшевик **Нинидзе**, поп Амвросий и дворянин **Бараташвили** вот, действительно, троица, не раздельная и единосущная.

Последнее, что поразило меня, были четыре вагона трамвая, присланные, чтобы увезти публику в центр города, в Сололаки. Подавать сололакским буржуям, приспешникам святых отцов – вагоны ночью – это уже черезчур, пускай пешком ходят, если им так хочется полюбоваться на своих Амвросия и Нинидзе.

Гиоргобани.

Не верим «клятвенным брехунцам»

Голос рабочих печатников.

На общем собрании рабочих и служащих 4-й типографии 15-го марта стоял вопрос о суде над Амвросием. Была вынесена следующая резолюция:

«Мы, рабочие 4-й типографии, следящие за процессом над Амвросием и его кликой, еще раз убедились, что духовенство являлось и является опорой контрреволюции. На суде ясно обрисовывается картина борьбы капитала с трудом. Никто не поверит «клятвенным брехунцам». Довольно они заморочили наши головы, призывая трудящихся повиноваться капиталу на земле, обещая за это царство небесное. Они всегда были верными псами буржуазии. И за стеною духовенства скрываются другие подсудимые – это меньшевистский ЦК (Центральный Комитет _ Д.Д.), парижское правительство Жордания, Кедия и К-о. Состав защитников – это лучшая иллюстрация классового характера этого процесса. Смычка попов с меньшевиками произошло перед пролетарским судом. Нужно посадить на скамью подсудимых не только черных воронов Амвросия и его товарищей, но и их защитников – Нинидзе, Бараташвили и других; мы требуем сурового приговора над теми, кто подымает руку на рабоче-крестьянскую власть.

Суров и жесток должен быть приговор над всей этой сворой, всей тяжестью должна обрушиться железная пролетарская рука на головы как «святой» контрреволюции, так и их защитников.

Акопов.

Страшный суд.

Не даром всякое несут
Попы при этот страшный суд:
- Кто согрешил тому канут.
И суд настал. Католикос
В скамью тяжелым задом врос.
Объял всю братию мороз.
Поникли сизые носы,
Защита слезы льет в усы.
Вот и судебные весы.
На них Амвросия валят,
Статьями кодекса палят,
Поповский вес определяют.
Ну, и тяжел! Карман тугой!
Да ты не дрыгай-же ногой!

Где гири в чашке той, другой?
Кладут в нее меньшевика,
Но чашка кажется легка,
- Туда насыпем весь цека!
Чуть колыхнулась, на звено.
- Всю Геную туда-ж, на дно...
Звено еще сползло одно.
- А вот еще бандитов тьма.
Они пригодны нам весьма.
Густая в чашке кутерьма.
И, вс-ж, легка! Как быть?
Что взять? Не Эриванку-ль всю изъять?
Весы чуть двинулись опять.
Тогда промолвил Трибунал...
- Положим это все я знал,
Когда процесс тот начинал,
**- Церковный чад, дурман, елей,
Всегда, что есть на свете, злей,
Всей прочей скверны тяжелей!**

Варвар.

Рабочие требуют сурового наказания Бог просит, но рабочие не простят

Пока еще легко можно было обманывать, бог жил на земле среди людей. История религии рассказывает, что раньше бог ходил, ел, пил вместе со всеми смертными.

Но как только люди накопили больше опыта, «отцы святые» постарались бога этого запрягать подальше, чтобы сохранить его, как грозного, карающего господина. Взяли да и отправили его на небо.

Для чего это понадобилось?

Если проследить опять-таки историю, ларчик открывается просто. Бог всегда служил для имущих классов орудием порабощения трудящихся. Все эти Амвросии и архимандриты Павлы, пользуясь большими доходными статьями и иными привилегиями были верными

помощниками капиталистов и помещиков. Ради сохранения за собою всех этих благ, которыми ползовалась церковь во время господства буржуазии и дворянства, эти «святейшие» готовы были не только врать, коверкать факты, морочить голову беднякам, как это они делают еще и поныне на каждом шагу перед пролетарским судом, но они не останавливались даже перед тем, чтобы душить голодающее население Поволжья, чтобы вызывать новые кровопролития в Грузии и прочее. Не удивительно. Они знают, что бог, сидящий где то там в небе, далеко от глаз рабочих, их бог, - капиталистический. Они знают, что врать нельзя бедняку, потому что бедняк может наврать на шею капиталиста. Но они знают, что если сами они соврут (и чем искуснее, тем лучше), бог капиталистический им простит, да еще наградит благами земными, которых бедняку иметь грех.

П. Джапаридзе (архим. Павел) на суде раскрыл карты. Он сказал: - Есть ложь и ложь. В некоторых случаях ложь прощается.

И это он говорит о той лжи, которую он должен был совершить, чтобы скрыть спрятанные церковные ценности.

Теперь ясно каждому, почему меньшевики – защитники так сильно упражняются в разных небылицах, а господин **Нинидзе** в некоторых случаях старается перещеголять даже самого «святейшего». Ведь «бог милостив – все простит».

- Куда ни шло, лишь бы выиграть.

Нет, господа хорошие! Хоть с вами слишком пропахли гнилью и кровью. Рабочие не с такими еще справлялись. Были и почище.

-ль.

Карать беспощадно

Пауки попы, веками сосали кровь рабочих и крестьян. Они забивали голову богами, одурманивали и держали народ в темноте. Эти лохматые, кровожадные хищники (свора **Амвросия** и компания) в тяжелые дни, во время голода, когда сотнями умирали дети рабочих и крестьян, они вместо того, чтобы дать помощь и спасти народ от ужасной, голодной смерти – совместно с меньшевиками и другими антисоветскими элементами радовались и смеялись. Все ценности, находящиеся у них, они спрятали. Народ умирал. Попы жирали вместе со своими сообщниками меньшевиками.

Они играли на голоде. Теперь вся эта лохматая свора Амвросий и компания предстали пред верховным рабочим судом, который должен быть грозен и беспощаден.

Нет сожаления к паразитам трудящихся.

Высшая мера наказания должна быть наградой за все их преступления перед рабочим классом.

То же должны получить и остальные их приспешники, твякающие в их защиту.

Рабкор Володя.

Довольно крутить

Кто не знает, какую роль до сих пор играло духовенство в те исторические моменты, когда трудящиеся пытались сбросить иго своих угнетателей.

Между тем, «социалист» **Нинидзе**, как будто не знает этого. Говорят, он прекрасно изучил историю революционных движений, был членом учредилки (Учредительного Собрания _ Д.Д.). Должен бы знать. Но видите-ли, роль его личности, как роль всякого социал-предателя, должна найти свое применение. Какой он будет лакей буржуазии, если не напакостит пролетариату? И он выбрал подходящий случай и защищает **Амвросия**.

Свой брат – нельзя не защищать. Так же старался свергнуть советскую власть, как и все меньшевики. Вместе «работали», вместе и надо защищаться.

Мы, рабочие, прекрасно раскусили вас. Довольно крутить. Поздно. Напались, так отвечайте по заслугам, и непременно вместе. Этого мы требуем.

Строго наказать

(Резолюция пленума ЦП (Центрального Правления _ Д.Д.) союза Рабкомунхоза (рабочих коммунального хозяйства _ Д.Д.) и общего собрания пожарников:

«Заслушав информационное сообщение товарищей **Сергеева и Топадзе** о суде над «святейшими» контрреволюционерами католикосом **Амвросием** и К-о и о протесте, выраженном рабочими-

коммунальниками против контрреволюционной защиты подсудимых в лице меньшевика **Нинидзе** и других с требованием строгого наказания попам и привлечения к ответственности защитников, пленум ЦП и общее собрание пажарников всецело присоединяются к протесту и, выражая свое полнейшее негодование как черным воронам, веками пившими кровь рабочих и крестьян, так и их защитникам, надеется, что пролетарский суд даст должное наказание святейшим контрреволюционерам и привлечет к ответственности их защитников.

Мнение беспартийного

По моему, мы зря теряем драгоценное время на **Амвросия** и его товарищей. Всем ясно, что это наши враги и преступники против рабочего класса; поэтому чего с ними нянчиться? Я считаю, что рабочее время зря расточается непроизводительно. Для **Амвросия** у нас существует суд скорый под названием Ч.К.

Эта компания попов заслуживает высшей меры наказания, суд должен отнестись со всей строгостью к врагам пролетариата.

Сосо Туркишвили

Наградите по заслугам

Все трудящиеся заинтересованы делом **Амвросия** и его «святой» шайки. Наши ячейки КП и КСМ (Коммунистической Партии и Коммунистического Союза Молодежи _ Д.Д.) и рабочие кожзавода имени Троцкого требуют применения высшей меры наказания к **Амвросию** и его братии. Просим также не обойти без внимания и граждан защитников, столь ретиво защищающих черную свору.

Ортачальский (сотрудник Кожзавода №3).

Нечего с ними церемониться

Много мне приходилось слышать разговоров об **Амвросии**. Рабочие говорят:

Почему наша власть, столь живо разделяющаяся со своими врагами, так долго нянчиться с этой кучкой попов?

И это верно, - по моему попы этого не стоят, слишком уж много внимания отнимают они у нас. Не таких мы еще наказывали, будут помнить нас.

Шербин (кузнец).

На одну скамью

На общем собрании рабочих военного-морской типографии выступавшие рабочие отмечали контрреволюционную деятельность **Амвросия** и его клики.

Обсудив вопрос, общее собрание требует самой жестокой кары для преступников против дела рабочего класса. Они требуют также посадить на скамью подсудимых и защитников поповской контрреволюции.

А. Сорин.

Строго наказать

Выслушав доклад **Тохадзе** о «святой» банде, общее собрание рабочих 5 типографии, единогласно требует самого сурового наказания католикоса **Амвросия** и его защитников, не останавливавшихся ни перед какой провокацией у нас внутри государства и за границей.

Гай Парсаданов.

Студенты Государственного политехникума требуют жестокой кары

Время приблизилось к 12 часам. Громадный зал клуба Института быстро заполняется студентами и рабфаковцами (учащиеся рабочего факультета _Д.Д.). Отставшие штурмуют проходы. Лозунги прут в глаза:

- Превратим храмы божьи в храмы науки!
- Наука и труд религию в архив сдадут!

В зале шум; но вот собрание открывается. На повестке дня стоят два вопроса: 1) выборы на беспартийную конференцию и 2) доклад об Амвросии.

Студентов особенно волнует второй вопрос.

На трибуне появляется товарищ Ломинадзе (руководитель компартии Грузии - Д.Д.) продолжительные аплодисменты заглушают призыв президиума к тишине.

В полуторачасовом докладе товарищ **Ломинадзе**, ярко обрисовал все преступления Католикосского Совета во главе с Амвросием. Копия

меморандума, прочитанная тут-же, вызвала среди присутствующих смех над «защитниками» «независимости» Грузии.

Затем докладчик ознакомил с ходом процесса **Амвросия** и с ролью защитников-адвокатов на нем.

По заслушании доклада была принята резолюция, в которой говорится:

«Трудовое студенчество выражает свою непреклонную волю покончить с вековым обманом церкви. Предателям трудящихся масс, «лекеям в рясе» иностранного капитала – не должно быть пощады. Позор защитникам святейшей контрреволюции, защитникам мракобесия и поповского обмана. Пролетарское студенчество призывает всю честную трудящуюся интеллигенцию, желающую работать на пользу рабочих и крестьян, заклеймить позором подсудимых и их защитников и покончить раз навсегда с лакеями иностранного капитала в рясах и без них».

Студент **Сереза**.

Всех за решетку

Защитники Нинидзе, Бараташвили и К-о выступив за святую контрреволюцию, показали свою физиономию; эти типы показали насколько они были подлы в прошлом и вредны настоящему советскому обществу. Что же заставило этих людей продавать свой ум для закрепления целей рабства человечеству?

Вопрос ясен

К подпольной меньшевистской братии со стаей черных воронов, принадлежат и они, выступающие на суде в защиту попов. Они имели и имеют теперь живую связь с издыхающим ЦК (Центральным Комитетом _ Д.Д.) меньшевиков.

Теперь о попах

Попы учили народ страдать и мучиться на земле.

А сами на крови народа жирели и помогали эксплуатировать его. Это хорошо понимает и защита пресвятейших, но все же гнет в другую сторону. Пролетарий говорит:

Довольно лжи и обмана, гробница мошей божественной чепухи раскрыта, в ней оказалась грязь.

Рабочие требуют отнять жизнь сразу у этих паразитов, но это было бы для них полбеда. Нет, их нужно засадить в казематы исправительного дома, быть может со временем там они раскаются перед трудящимися, что совершили преступление и притом сознательно, а затем перед умами пролетариев скажут, что все то, что они творили есть дело рук их самих же, но отнюдь не от невидимого бога.

А защита их ничего другого не заслуживает, как только совместного по соседству отбытия наказания за связь с бандитами, с попами и как ярые сторонники контр-революционного лагеря.

Уральский.

Пролетарский суд накажет наших врагов

Общее собрание рабочих и служащих фабрики гнутой мебели, заслушав информацию товарища Варамашвили и других, о контрреволюционной работе длиннополых бездельников, выражает глубокое возмущение деятельностью черных воронов, испокон веков обманывающих народ проповедями о боге, в которого сами они не верят и действующих заодно с князьями и дворянами, жиревшими трудом обманутого ими народа.

«Мы, рабочие, требуем самого строгого наказания бесстыдным лицемерам, грабителям народного богатства, осмелившимся говорить перед лицом европейских грабителей от лица обираемого ими народа. Мы выражаем искреннее презрение их буржуазным защитникам, пытающимся представить волков невинными ягнятами. Это им не удастся и мы уверены, что пролетарский суд докажет свое умение разбираться в пролетарской истине и привлечет их к тяжелой ответственности, как контрреволюционеров и врагов рабочих и крестьян.

Черной братии достойная кара, а защитникам позор!

Резолюция рабочих Текстильно-маслобойно- мыловаренного треста

«Состоявшееся 15 марта общее Собрание рабочих и служащих Текстильно-маслобойно-мыловаренного треста в количестве 200 человек, выслушав доклад товарища Хвичия о суде над святой контрреволюцией – в лице католика Грузии Амвросия и его своры, с

чувством омерзения и негодования, клеймит позором кровожадных приспешников – наймитов европейского капитала, которые своим черным замыслом, выразившимся в отправке гнусного меморандума на Генуесскую конференцию с целью интервенции в Грузии, захотели утопить трудящийся класс Грузии в крови и восстановить власть помещиков и буржуев. Собрание обращается к пролетарскому суду с призывом быть беспощадным в вынесении достойной кары этой черной братии. Защитникам же их из партии социал предателей – **Нинидзе** и **К-о**, некогда выдававшим себя за «социалистов» и одурманивавшим рабочие массы, а ныне кровно заинтересованным в защите своих соратников – в рясах, собрание выражает свое презрение и негодование.

Да здравствует Революционный Пролетарский Суд!
Долой одурманивающее народ черное духовенство!»

Рабочая Правда, 1924, 20 марта, №64.

Что сказал суд?

Подробности приговора

Вечернее заседание 18 марта

Заседание посвящено последним словам обвиняемых.

Все обвиняемые в последнем слове, находя дело вполне выясненным, ограничиваются просьбой о помиловании.

Суд уходит на совещание для вынесения приговора в 7 часов вечера.

Вечернее заседание 19 марта

После 25-ти часового совещания Верховный суд Грузии, в лице председателя товарища **Чхеидзе** и членов товарищей **Цивцивадзе** и **Ргвеладзе** выносит приговор (который вчера был дан в «Рабочей Правде» в сокращенном виде; сегодня приводим его полностью).

Приговор

Совещание суда длится 25 часов, после чего выносится приговор:

«Принимая во внимание преклонность лет **Католикоса Амвросия** и всех членов Совета, признание всеми своей вины, а также, ввиду

того, что потерявшее, в народе, авторитет духовенство не представляет никакой угрозы для укрепившейся советской власти, верховный суд в составе товарищей Чхеидзе, Цивцивадзе и Ртвеладзе именем Социалистической Советской Республики Грузии постановляет:

Виссариона Хелая (католикоса Амвросии) за составление ложных слухов, сокрытие ценностей и противодействие власти, по совокупности приговорить к 9 годам заключения в исправительном доме, со строгой изоляцией и конфискацией имущества.

Все члены Католикосского Совета Цинцадзе Калистрата, Тавдгиридзе Николая, Ткемаладзе Маркоза и Мирианашвили Иосифа по совокупности совершенных преступлений приговорить к 5 годам заключения со строгой изоляцией и конфискацией всего имущества.

Но, принимая во внимание семейное положение Иосифа Мирианашвили и низкий уровень его развития, а также чистосердечное признание Ткемаладзе Маркоза и его косвенное отношение к составлению меморандума суд нашел возможным подсудимым Ткемаладзе и Мирианашвили срок наказания, сократить до двух лет с зачетом предварительного заключения.

Капанадзе Ясона, уклонившегося от суда, за передачу Генуэзской Конференции меморандума приговорить к 9 годам заключения со строгой изоляцией и конфискацией всего имущества.

Джапаридзе Павла, Лежава Нестора (митрополит Назарий), Тогибалдзе и Арджеванидзе по применению амнистии ЦИК-а (Центрального Исполнительного Комитета _ Д.Д.) освободить из под стражи.

Обвинение по отношению к подсудимому Лазаришвили признано недоказанным и ввиду чего Лазаришвили по суду оправдан.

В связи с вынесенным постановлением подсудимые Тавдгиридзе и Ткемаладзе по просьбе прокуратуры взяты на стражу.

Всем обвиненным зачтено предварительное заключение.

Рабочая правда, 1924, 21 марта, №65.

Суд над «святейшим» окончен
Беседа с заместителем Народного Комиссара Юстиции
ССР Грузии товарищем Окуджава

В беседе с нашим сотрудником об основных моментах процесса над духовенством, товарищ Окуджава сказал следующее:

Интерес к процессу

Суды Грузии не помнят такого чрезвычайного и напряженного интереса к процессу, какой проявили трудящиеся Грузии за эти десять дней. 10 дней потрясли всю Грузию, всколыхнули и на ноги поставили пролетариат Тифлиса. Тысячные толпы рабочих, крестьян, женщин и детей по 10-15 часов простаивали около здания, в котором судили святейшую контрреволюцию.

На фабриках и заводах глухой ропот и ненависть рабочих к поповской своре, мечтавшей залить Грузию кровью трудящихся, волной перекатывались от цеха к цеху, от отделения к отделению и выливались в летучие массовые митинги.

Мозолистыми руками рабочие посылали угрозы тем, которые под черной рясой оттачивали нож для заклания власти трудящихся, их возмущенные речи требовали достойной расправы.

Защита, в частности Нинидзе

Святейшую контрреволюцию взяли под свою защиту, за некоторыми исключениями, представители тех партий, которые вместе с подсудимыми готовили кровавую бойню рабочим и крестьянам Грузии в паритетном комитете.

Десять дней велась ожесточенная борьба между прокуратурой и защитой. Меньшевики и федералисты пускали обструкцию за обструкцией, чтобы сорвать процесс; их агенты, отдельными выкриками, хотели помешать ведению процесса. Но это им не удалось. **Пролетарский суд железной рукой водворял порядок, укрощал подосланных агентов и успокаивал негодующих рабочих.**

В частности, Нинидзе и его компания были подосланы туда с целью сведения личных счетов с ненавистной советской властью и

спасения своих **паритетных друзей**; затея их сорвалась. На суде обнаружилась жалкая физиономия «социалистов» в роли защитников духовенства, являющегося классовым врагом пролетариата.

Эти «социалисты» продемонстрировали то жалкое состояние, до которого докатились они, заключив союз с врагами рабочего класса.

К позорному столбу

Суд над «святейшими» окончен. Они пригвождены к позорному столбу, но вместе с ними к тому-же **позорному столбу пригвождены и «социалисты» в лице Нинидзе и К-о.**

Теперь очередь за изменниками и трудящиеся уже требуют расправы над теми, **кто отвернулся от рабочего класса и заключил союз с черной сотней.**

Процесс затянулся

По вине защиты, которая нередко задавала свидетелям не относящиеся к делу вопросы, с целью скомпрометировать органы советской власти, но прокуратура ответами **свидетелей-же-поповских прихвостней холодной водой обливала их.**

Процесс выявил перед трудящимся **ту грязь и то зловоние**, которое веками гнездилось и исходило от «революционного» (по словам Нинидзе) духовенства.

Приговор

Наконец, суд удалился в совещательную комнату, откуда он вернулся по прошествии 25 часов.

Каково было удивление рабочих, ожидавших сурового приговора, когда началось оглашение резолюции суда. Гуманность приговора в начале была встречена глухим ропотом недовольства, которое завершилось бурными аплодисментами по окончании чтения.

Пролетарский суд обнаружил необыкновенную объективность к подсудимым и сверхчеловеческую гуманность к своим кровным врагам.

Победоносный пролетариат, - говорит в заключение товарищ Окуджава, - укрепивший свою власть непоколебимо, не боится поповских заговоров; он великодушно дарует жизнь тем своим врагам, от которых отrekliсь трудящиеся.

Л.

Рабочая правда, 1924, 22 марта, №66.

კომენტარები

1. იხ. გაზეთი „კომუნისტი“, 1922, 3, 4, ივნისი; 19 მაისი და ა.შ.
2. მტკიცება „ბურჟუაზიული სახელმწიფოების მნიშვნელოვანი ნაწილის მიერ“ საბჭოთა საქართველოს ცნობის შესახებ სინამდვილეს არ შეესაბამება.
3. იგულისხმება 1918 წ. 27 ივნისის დღემდე დაუდგენელი პირების მიერ მარტყოფის საპატრიარქო რეზიდენციაში სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის კირიონ II-ს მკვლელობის ფაქტი.
4. საქართველოდან ქონების გატანის შესახებ კონკრეტული ფაქტები კათოლიკოს - პატრიარქმა ამბროსიმ 1922წ. 26 ივნისს საგანგებო კომისიის თავმჯდომარეს კ. ცინცაძეს წარუდგინა; ამ ფაქტების შესახებ მან აგრეთვე ისაუბრა სასამართლოზე წარმოდგენილ საბოლოო სიტყვაში (იხ.: ჯ. გამახარია. წმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150-ე წლისთავისთვის, დოკუმენტები №№24, 69).
5. იგულისხმება საქართველოს რევოლუციური კომიტეტის 1921 წლის 15 აპრილის №21 დეკრეტი „ეკლესიის სახელმწიფოსაგან და ეკლესიისაგან სკოლის გამოყოფის შესახებ.“
6. იგულისხმება საპატრიარქოს სამეურნეო განყოფილების გამგისთვის (დიმიტრი ლაზარიშვილი) კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდეს მიერ 1921 წლის 23 თებერვალს წერილობით მიცემული დავალება საეკლესიო განძეულობის რეკინიგზის სადგურამდე მიტანის შესახებ, რათა მთავრობის მატარებლით მომხდარიყო მისი ქუთაისში გადაზიდვა (საქართ. უახლ. ისტ. ცენტრ. სახ. არქივი, ფ. 516, აღწ. 2, ს.1, ფ. 5).
7. იგულისხმება ბუღუ მდივანი.
8. გაზეთ „კომუნისტის“ ამ ნომერში პირველ გვერდზე გამოქვეყნებულია წერილი სათაურით: „პარიტეტული“ და „უწმინდესი“ კონტრევოლუციის დაუღლება.“ კონკრეტული მონაცემები საქართველოს პოლიტიკური პარტიების მიერ საოკუპაციო რეჟიმის წინააღმდეგ საბრძოლველად 1922 წელს შექმნილი პარიტეტული კომიტეტისა და სამღვდელოების

თანამშრომლობის შესახებ, მიუხედავად ასეთი ხმაურიანი სათაურისა, მასში მოტანილი არ არის.

9. გაზეთ „კომუნისტის“ ამ ნომერში კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და სხვა განსასჯელთა დამცველების წინააღმდეგ პირველ გვერდზე ქვეყნდება საკმაოდ ვრცელი წერილები: „ხალხის მტრებს და მოღალატეებს იცავენ მხოლოდ ხალხის მტრები და მოღალატეები“ და „სოციალისტები“ „უწმინდესი კონტრევოლუციის“ დამცველთა როლში.”

10. ეპისკოპოსი დავითი (კაჭახიძე), კათოლიკოს-პატრიარქ ლეონიდეს დავალებით, ხელმძღვანელობდა საეკლესიო განძეულობის თბილისიდან ქუთაისში გადაზიდვას. მიხედავად ამისა, საბჭოთა ხელისუფლებამ მის სამსახურში ჩამდგარი მთავარი „დამნაშავე“ პასუხისმგებლობისაგან გაანთავისუფლა და მხოლოდ „მოწმის“ სახით დაკითხავდა.

11. გაზეთ „კომუნისტი“-ს ამ ნომერში პირველ გვერდზე გამოქვეყნებულია ვრცელი წერილი: „კონტრევოლუციის დამცველები და ტფილისის პროლეტარიატის ხმა“.

12. საქართველო - იმერეთის სინოდალური კანტორის ხაზინადარმა ალექსანდრე არდაზიანმა მართლაც მიითვისა თუ არამიზნობრივად გაფლანგა მცხეთის ტაძრის აღსადგენად წლების მანძილზე მთელი იმპერიის მასშტაბით შეგროვილი შემოწირულობები, რომლებმაც 1905 წლისთვის 84 000 ვერცხლის მანეთი შეადგინეს. ეს ფაქტი 1906 წლის შემოდგომაზე გამოაშკარავდა. ფინანსების სწორად განკარგვის მიზნით, ეგზარქოსმა ნიკონმა კანტორის ფულად ნაწილზე ზედამხედველობა 1907 წლის იანვრიდან კანტორის ერთ-ერთ ყველაზე საქმიან და პატიოსნებით გამორჩეულ წევრს არქიმანდრიტ ამბროსი ხელაიას დაავალა.

13. კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსისა და არქიმანდრიტ პავლე ჯაფარიძის დაპირისპირებისას (რომელიც საგანგებო კომისიის გამომძიებელმა გ. მიკმა 1923წ. მაისის ბოლოს მოახდინა) შედგენილი ოქმი იხილეთ: ჯ.გამახარია. წმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150-ე წლისთავისთვის, დოკ. №46.

14. ხსენებული პირები მიტროპოლიტ ნაზარს ადანაშაულებდნენ ძვირფასეულობის გაყიდვაში, ეპარქიაში საეკლესიო ნივთების აღწერის აკრძალვაში, მექრთამობაში და ა. შ. (საქ. უახლ. ისტ. ცენტრ. არქივი, ფ. 516, აღწ. 2, ს. 1, ფ. 274, 282). ეს და სხვა ბრალდებები აშკარად შეითიხნინლი იყო „ჩეკას“ მიერ.

15. 1924 წელს გამოცემული საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 60-ე მუხლი („უცხო სახელმწიფოსთან ან მის წარმომადგენლებთან ურთიერთობის დაჭერა მის დასაცოლიებლად რესპუბლიკის საქმეებში შეიარაღებული ძალით ჩარევისა, ან ომის გამოცხადების, ან სამხედრო ექსპედიციის გაგზავნისთვის, აგრეთვე უცხო სახელმწიფოსათვის ხელის შეწყობა მას შემდეგ, რაც ის ომს გამოაცხადებს ან ექსპედიციას გაგზავნის, რაშიაც უნდა გამოიხატოს ეს ხელშეწყობა“) ითვალისწინებდა სასჯელის უმაღლეს ზომას მთელი ქონების კონფისკაციით.

16. სისხლის სამართლის კოდექსის 116-ე მუხლი („მითვისება ან გაფლანგვა თანამდებობის პირის მიერ ფულისა, ქონებისა ან სხვა განძეულისა, რომელიც მას თანამდებობით ან სამსახურის გამო ჰქონდა ჩაბარებული“) ითვალისწინებდა არანაკლებ ერთი წლის ვადით თავისუფლების აღკვეთას.

17. გაზეთ „კომუნისტის“ ამ ნომერში სათაურით „სულიერი მამების გასამართლების გამო“ გამოქვეყნებულია აგრეთვე ინფორმაცია თბილისის აღმასკომის მუშა-მოსამსახერეთა მიერ 15 მარტს მოწყობილი კრებისა და მსვლელობის შესახებ კათოლიკოს –პატრიარქისა და სხვათა სასტიკად დასჯის მოთხოვნით.

18. კათოლიკოს – პატრიარქ ამბროსის მიერ სასამართლოზე წარმოთქმული საბოლოო სიტყვის დაზუსტებული სრული ვარიანტი იხ.: ჯ. გამახარია. წმ. აღმსარებელი ამბროსი. 150-ე წლისთავისთვის, დოკ. №69.

19. არც ერთ „ბრალდებულს“ არც წინასწარი გამოძიებისას, არც ე.წ. სასამართლოზე, არც შემდგომში თავი დამნაშავედ არ უღიარებიათ.

20. სისხლის სამართლის კოდექსის 10-ე მუხლის მიხედვით, იმ შემთხვევაში თუ „კოდექსში პირდაპირ არ იქნება ნაჩვენები

დანაშაულის ცალკე სახე, სასჯელი ან სოციალური დაცვის სხვა ღონისძიება შეფარდებულ უნდა იქნეს სამართლის კოდექსის იმ მუხლის თანახმად, სადაც გათვალისწინებულია მნიშვნელობით და გვარით უმეტესად მსგავსი დანაშაული“.

21. სისხლის სამართლის კოდექსის 15-ე მუხლი: „იმ დანაშაულისათვის, რომელიც ჩადენილი იქნება რამდენიმე პირის მონაწილეობით ან მთელი ჯგუფის მიერ, დაისჯება როგორც აღმასრულებელი, ისე წამქეზებელი და დამხმარე...“

22. სისხლის სამართლის კოდექსის 16-ე მუხლი: „აღმასრულებლად ჩაითვლება ის, ვინც უშუალო მონაწილეობას მიიღებს დანაშაულებრივი მოქმედების შესრულებაში, რაშიაც უნდა გამოიხატოს ეს მონაწილეობა...“

23. სისხლის სამართლის კოდექსის 60-ე მუხლის შესახებ იხ. კომენტარი 15.

24. სისხლის სამართლის კოდექსის 69-ე მუხლის მესამე ნაწილი: „მოწოდება ცენტრალური თუ ადგილობრივი ხელისუფლების განკარგულებისადმი წინააღმდეგობის გაწევისა ან მისი შეუსრულებლობისათვის, თუ ამასთანავე დამტკიცებულ არ იქნა, რომ ამ მოწოდებას კონტრრევოლუციონური მიზანი არ ჰქონდა, დაისჯება თავისუფლების აღკვეთით არა ნაკლებ ერთი წლისა სასტიკი იზოლაციით“.

25. სისხლის სამართლის კოდექსის 73-ე მუხლი; „კონტრრევოლუციონური მიზნით გამოგონება და გავრცელება ტყუილი ხმების და შეუმოწმებელი ცნობებისა, რომელთაც შეუძლიათ გამოიწვიონ საზოგადოებრივი პანიკა, დაჰბადონ უნდობლობა ხელისუფლებისადმი ან სახელი გაუტეხონ მას, დაისჯება თავისუფლების აღკვეთით არანაკლებ ექვსი თვისა. უკეთუ არ დამტკიცდა, რომ აღნიშნულ მოქმედებას კონტრრევოლუციონური მიზანი ჰქონდა, სასჯელი შეიძლება შეიცვალოს იძულებით მუშაობად არანაკლებ სამი თვისა.“

26. სისხლის სამართლის კოდექსის 116-ე მუხლის მეორე ნაწილი (პირველი ნაწილის შესახებ იხ. კომენტარი 16): „იგივე მოქმედება, ჩადენილი თანამდებობის პირის მიერ, რომელიც გან-

საკუთრებული რწმუნებით იყო აღჭურვილი, ან მითვისება უადრესი მნიშვნელობის სახელმწიფო განძეულის, აგრეთვე სისტემატური მითვისება, ან და მითვისება განსაკუთრებული დიდი ქონებისა დაისჯება 109-ე მუხლის მეორე ნაწილში გათვალისწინებული სასჯელით.” 109-ე მუხლის მეორე ნაწილი კი ითვალისწინებდა არანაკლებ სამი წლით თავისუფლების აღკვეთას, ხოლო განსაკუთრებულ შემთხვევაში-სასჯელის უმაღლეს ზომას.

27. სისხლის სამართლის კოდექსის 131-ე მუხლი: „უყაირათობა, რომელსაც საფუძვლად აქვს სახელმწიფო დაწესებულებისა თუ საწარმოს სათავეში მდგომი პირის ან მისი რწმუნებულის მიერ მათთვის მინდობილი საქმისადმი დაუდევარი ან არაკეთილსინდისიერი მოპყრობა, რასაც შედეგად მოჰყვა დაწესებულების ან საწარმოს ქონების გაფლანგვა, ან და ისეთი ზარალის მიყენება, რომლის ანაზღაურება საძნელო იქნება, დაისჯება თავისუფლების აღკვეთით არანაკლებ ერთი წლისა. ზემოაღნიშნული ქმედობა, უკეთუ იგი ჩადენილია თანამდებობის პირთა მიერ ურთიერთთან ან სხვებთან შეთანხმებით, იმ მიზნით, რომ სახელმწიფო ქონება გაეფლანგათ ან მონაწილეთ პირადი გამორჩენა ჰქონოდათ, დაისჯება 63-ე მუხლში გათვალისწინებული სასჯელით.” 63-ე მუხლის პირველი ნაწილი ითვალისწინებდა არანაკლებ სამი წლით, მეორე ნაწილი კი არანაკლებ ერთი წლით თავისუფლების აღკვეთას.

28. გენუის კონფერენციაზე მემორანდუმის გაგზავნა კათოლიკოს – პატრიარქ ამბროსის არასოდეს უღიარებია შეცდომად. პატიმრობაში ყოფნის პერიოდშიც მისგან მოითხოვდნენ ამ „შეცდომების“ აღიარებას, მაგრამ მაშინაც კატეგორიული უარი განაცხადა.

29. სისხლის სამართლის კოდექსის 13-ე მუხლი: „დანაშაულის ხელყოფად ჩაითვლება დანაშაულის ჩასადენად მიმართული ისეთი მოქმედება, რომლის დროსაც მისი ჩამდენი ვერ შეასრულებს ყველა ამას, რაც საჭიროა მისი განზრახვის განსახორციელებლად, ან როდესაც, თუნდაც შეასრულოს ყველა ის, რაც კი საჭიროდ მიაჩნდა, მის მოქმედებას

მაინც არ მოჰყვება დანაშაულებრივი შედეგი მისგან დამოუკიდებელი მიზეზის გამო.“

30. სისხლის სამართლის კოდექსის 105 –ე მუხლი: „ღამ-ალვა ისტორიული და ხელოვნების სიძველეთა კოლექციისა, რომელიც გასატარებელია რეგისტრაციაში, აღსარიცხი ან სახელმწიფო საცავში გადასაცემი, დაისჯება იძულებითი მუშაობით ერთ წლამდე და დამალული ქონების კონფისკაციით.“

31. სისხლის სამართლის კოდექსის 30-ე მუხლი: „უკეთუ სასამართლოში მიცემულს განაჩენის გამოტანამდე ორი ან მეტი დანაშაულებრივი ქმედობა ექნება ჩადენილი, სასამართლო, განსაზღვრავს რა თვითოელი ამ დანაშაულისათვის ცალკე სასჯელს, გადაუწყვეტს დამნაშავეს ყველაზე უმძიმეს განჩენილ სასჯელთაგან; ამასთანავე ეს სასჯელი შეიძლება აწეულ იქნეს იმ მუხლში დაწესებულ უმაღლეს საზღვრამდე, რომლის ძალითაც სასჯელია გადაწყვეტილი.“

32. სისხლის სამართლის კოდექსის 31-ე მუხლი: „სასჯელის გადაწყვეტის დროს სასამართლომ თავისუფლების აღკვეთის ვადაში უნდა ჩაუთვალოს მსჯავრდებულს ის დრო, რომელიც მან წინასწარ პატიმრობაში დაჰყო გასამართლებამდე.“

33. სისხლის სამართლის კოდექსის 28-ე მუხლი: „იმ შემთხვევაში, როდესაც, საქმის განსაკუთრებულ გარემოებათა გამო, სასამართლო დარწმუნდება, რომ საჭიროა სასჯელის ზომის გადაწყვეტა იმ უმაღლეს სასზღვარზე დაბლა, რომელიც ნაჩვენებია სისხლის სამართლის კოდექსის ამა თუ იმ დანაშაულის შესაფერ მუხლში, ან დარწმუნდება, რომ საჭიროა გადავიდეს სხვა, ამ მუხლში გათვალისწინებულ ნაკლებად მძიმე გვარის სასჯელზე-სასამართლოს შეუძლია ასეთი გადახვევა მხოლოდ იმ პირობით, თუ განაჩენი დაწვრილებით აღნიშნავს მოტივებს, რომელთაც აიძულეს იგი ასე მოქცეულიყო.“

34. გაზეთ „კომუნისტის“ ამ ნომერში ე.წ. მუშათა კორესპონდენტი (მუშკორი) ვინმე უ. ჯაში აქვეყნებს წერილს „კათალიკოს ამბროსის და მისი „ძმების“ საქმე“, რომელშიც მოკლედ არის მიმოხილული სასამართლოს 17-18 მარტის სხდომები.

35. იგულისხმება გაზეთი „მუშა,“ 1924 წლის 9 მარტი (№392). მასში ჩამოთვლილია სამართალში მიცემული 11 პირი: კათოლიკოს-პატრიარქი ამბროსი, მიტროპოლიტი ნაზარი, არქ. პავლე, დეკანოზები კალისტრატე ცინცაძე, იოსებ მირიანაშვილი, დიმიტრი ლაზარიშვილი, ანტონ თოთიბაძე, მარკოზ ტყემალაძე, იასონ კაპანაძე, ერისკაცები – ნ. არჯევანიძე, ნ. თავდგირიძე; მითითებულია მათ მიმართ წაყენებული ბრალდებები.

36. ოსიკო ბარათაშვილი (სოციალ-ფედერალისტი) 1906 წელს არჩეული იყო რუსეთის პირველი სახელმწიფო სათათაბიროს წევრად, აქტიურად მონაწილეობდა ავეტონომისტთა ფრაქციის მუშაობაში, რომელიც რუსეთის იმპერიის ცალკეული ოლქების, მათ შორის საქართველოს ფართო ავეტონომიის საფუძველზე სახელმწიფო მმართველობის სრულ დეცენტრალიზაციას მოითხოვდა; 1919-1921 წლებში – საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი.

37. კირილე ნინიძე იყო საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრი (1919-1921წწ).

38. ლოიდ ჯორჯი (1863-1945წ.წ.)- დიდი ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრი 1916-1922 წლებში; ჟან ლუი ბარტუ (1862-1934წწ.) – საფრანგეთის პარლამენტის ყველა მოწვევის წევრი 1889 წლიდან; 1913 წელს იყო პრემიერ-მინისტრი, 1934 წელს – საგარეო საქმეთა მინისტრი. გენუის კონფერენციაზე, ლოიდ ჯორჯისაგან განსხვავებით, აქტიურად იცავდა საქართველოს საერთაშორისო უფლებებს.

39. გაზეთ „მუშა“-ს ამ ნომერთან ერთად გამოვიდა მისი ორგვერდიანი დამატება „კვაწარახი“, რომელიც კათოლიკოს-პატრიარქ ამბროსის „სასამართლოს“ ეძღვნება. მასში გამოქვეყნებულია „ლექსი“ – „კათალიკოს ამბროსის“ და ძმათა მისთა გოდება,“ აგრეთვე სასამართლოს მიერ დაქირავებული მხატვრების „შედევრები“ (კარიკატურები).

40. გაზეთ „მუშას“-ს ამ ნომერში დაბეჭდილია მეწინავე წერილი „არ გათეთრდების ყორანი“, რომელიც სამღვდლოებისა და მათი ვეჟილების ღანძღვა-გინებას შეიცავს.

„დღეს სამღვდელოების სახით საბრალმდებლო სკამზე ზის ჩვენი ისტორიის შავბნელი წარსული... სამღვდელოების ხელი გასვრილია მშრომელი ხალხის სისხლში“, აცხადებდა გაზეთი და იმავდროულად ვეკილებსაც ემუქრებოდა: „ერთი მხრით, თავადი დადიანი და თავადი ბარათაშვილი ვითარცა ფედერალისტური პარტიის წარმომადგენლები და, მეორეს მხრივ, სოციალ-დემოკრატები ნინიძე და გელაზაროვი. შეხეთ რა გუღმოდგინეთ, რა თავგამოდებით იცავენ ესენი სამღვდელოებას... ეს მენშევიკები და ფედერალისტები, ვეკილების სკამზე წამოსკუპებულები, იმგვარივე მოღალატე და მუხანათი ხალხია, როგორც ისინი, ვისაც ისინი იცავენ. არ დასჭირდება დიდი დრო იმასაც, რომ ისინიც დასხდებიან სწორეთ იმ ალაგას, სადაც დღეს ამბროსი და მისი ამხანაგები სხედან.“

41. გაზეთ „მუშას“-ს ამ ნომერში გამოქვეყნებულია აგრეთვე 6-ე სალიანდაგო უბნის მუშა-მოსამსახურეთა 13 მარტის რეზოლუცია სამღვდელოებისა და მათი დამცველების სასტიკად დასჯის მოთხოვნით. კრებაზე აქტიურობდნენ სარდლიშვილი და აზრუმელაშვილი.

42. არ ქვეყნდება, რადგანაც მისი სრული ტექსტი დაიბეჭდა გაზეტ „კომუნისტის“ 1924წ. 21 მარტის ნომერში და შესულია წინამდებარე კრებულში.

43. „რაბოჩაია პრავდას“ ამ ნომერში ვინმე ლ. ავენისის ავტორობით იბეჭდება საკმაოდ ვრცელი წერილი „Амвросий линияет“. მასში ნათქვამია, რომ კათოლიკოს-პატრიარქი სასამართლომ ვითომ ამხილა დანაშაულში და მან თავი ვერ გაიმართლა. წერილი შეიცავს ასევე დამცველთა „კრიტიკას“. ამავე ნომერში ქვეყნდება აგრეთვე წერილები „გოლოს მასსი“, „ვრაგი რაბოჩის ი კრესტიან“, „სვოი სვოემუ ბრატ“, „პარიტეტნიე“, რომლებიც კრებულში არ არის შეტანილი.

44. ადოლფ ტიერი (1797-1877წწ.)-საფრანგეთის სახელმწიფო მოღვაწე, როგორც მთავრობის მეთაურმა, 1871 წელს სასტიკად ჩაახშო პარიზის კომუნა...

45. გენერალი გასტონ ოგიუსტ მარკიზ დე გალიფე (1830-1909 წწ.), როგორც ვერსაღის არმიის კავალერისტთა ბრიგადის მეთაური, სასტიკად უსწორდებოდა პარიზის კომუნარებს.

46. „რაბოჩაია პრავდა“-ს ამ ნომერში ვინმე „დინამიტ“-ის ხელმოწერით ქვეყნდება წერილი „რატომ მიეტევენა ყოველგვარი სისაძაგლე კაპიტალისტური ღმერთის მიერ“ („Почему всякая гнусность прощается капиталистическим Богом“). იგი აგებულია არქიმანდრიტ პავლეს (ჯაფარიძე) ჩვენებაზე, რომ სიცრუე კიდევაც ეწინააღმდეგება და კიდევაც არ ეწინააღმდეგება საღმრთო კანონებს იმის მიხედვით, თუ რას ეხება სიცრუე; რომ ზოგიერთ შემთხვევაში სიცრუე მიეტევენა. სტატიის ავტორი აქედან აკეთებს კომუნისტური სულისკვეთებით გაუღენთილ დასკვნას, რომ ყოველგვარი ცოდვა მიეტევენა ვითომ მხოლოდ ბატონს, თუ ის ჩადენილია მუშის წინააღმდეგ.

სარჩევ

Оглавление

წინასიტყვაობა.....	3
Предисловие.....	28
ნაწილი I. გაზეთ „კომუნისტის“ მასალები.....	45
Часть I. материалы газ. “Комунисти”	
ნაწილი II. გაზეთ „მუშას“ მასალები.....	111
Часть II. материалы газ. “Муша”	
ნაწილი III. გაზეთ „რაბოჩია პრავდას“ მასალები.....	163
Часть III. материалы газ. “Рабочая правда”	
კომენტარები.....	258
Коментарий	

კომპიუტერული მომსახურეობა:
ნანა კვარაცხელია;
დავით დარასელია;
დაკაბადონება-კორექტურა:
ირაკლი ბელთაძე

დაიბეჭდა და დაკაბადონდა შ.პ.ს. „საარის“ სტამბაში
ქ. თბილისი, თევდორე მღვდლის 57
e-mail: saari_ltd@yahoo.com